

ΕΤΟΣ Α'

ΤΕΥΧΟΣ Δ'

ΙΟΥΛΙΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1904

Ν Ε Α Σ Ι Ω Ν

**Η ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΤΑΦΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΑΣ ΑΙΩΝΑΣ**

Ο Θεός, ὁ τῇ σοφίᾳ, τῇ ἀγαθότητι καὶ τῇ δικαιοσύνῃ Αὐτοῦ τὰ πάντα κυβερνῶν, ηὐδόκησεν, ἵνα ἡ ἀγιωτάτη Σιωνῖτις Ἐκκλησία ἡ Μήτηρ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, πορίζηται πρὸς συντήρησιν αὐτῆς ὑλικὰ μέσα ἀπὸ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν ἀπανταχοῦ γῆς εὑσεβῶν χριστιανῶν. Ἡδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμέρων τῆς συστάσεως τῶν κατὰ τόπους ἀγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν οἱ θεῖοι ἀπόστολοι καὶ κήρυκες τοῦ εὐαγγελίου ὡς ἐν τῶν ἀποστολικῶν αὐτῶν καθηκόντων ἐλογίζοντο τὴν ὑπὲρ τῆς ὑλικῆς βοηθείας τῶν ἀγίων τῶν ἐν Τερουσαλήμ μέριμναν, διὸ καὶ ἀπερχόμενοι μὲν ἐξ Τεροσολύμων ἐπὶ τῷ κηρύγματι τοῦ Εὐαγγελίου, ἀνελάμβανον ἐπισήμως τὴν ὑποχρέωσιν «ἴνα μνημονεύωσι τῶν πτωχῶν» (Γαλ. 2,10), ἐπιστρέφοντες δὲ εἰς Χριστὸν τὰ ἔθνη ἐδίδασκον αὐτὰ νὰ θεωρῶσιν ὡς καθῆκον ἔαυτῶν τὸ «κοινωνῶν ταῖς χρείαις τῶν ἀγίων» (Ρωμ. 12, 13), ἐξηγοῦντες ἂμα καὶ τὸν λόγον τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης «Εἰ γάρ, λέγει, τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν ἐκοινώνησαν τὰ ἔθνη, ὀφείλοντι καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς λειτουργῆσαι αὐτοῖς» (Ρωμ. 15, 27). Ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον δὲ τὰ κατὰ τὴν λειτουργίαν ταύτην καὶ τὴν διακονίαν ρυθμίζοντες, διέτασσον ἐν ταῖς κατὰ τόπους Ἐκκλησίαις, ὅπως ἔκαστος τῶν πιστῶν θησαυρίζῃ παρ' ἔαυτῷ καθ' ἔκαστην Κυριακὴν «ὅτι ἀν εὐοδῶται» ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἀπηρτίζετο ἡ ἐκ τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν εἰς Τεροσόλυμα ἀποστελλομένη λογία (Α' Κορ. 16, 1 – 3) ἡ εὐλογία, ὡς ἀποκαλεῖται ἐν τῇ ἀποστολικῇ γλώσσῃ ἡ ὑπὲρ τῆς Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν προσφορὰ τῶν ἀπανταχοῦ πιστῶν.

Τοὺς αἰῶνας τῶν διωγμῶν τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας διεδέχθησαν οἱ αἰῶνες τοῦ κοσμικοῦ αὐτῆς μεγαλείου, καθ' οὓς Αὐτοκράτορες καὶ Βασιλεῖς διὰ τοῦ συμβόλου αὐτῆς τὰ στέμματα αὐτῶν καὶ τὰ πολεμικὰ λάβαρα κοσμοῦντες ἐφιλοτιμοῦντο τὶς τίνα νά ύπερβῆ ἐν ταῖς ύπὲρ αὐτῆς δωρεαῖς, καὶ τότε δ' ἡ ἀγιωτάτη τῶν Ἐκκλησιῶν Μήτηρ ἀπήλανσε δαψιλῶς τῆς ύπὲρ αὐτῆς ύπὸ τῶν Ἀποστόλων διατεταγμένης ἀπὸ μέρους τῶν λοιπῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν διακονίας καὶ μάρτυς τρανόφθογγος ἡ ἀπειρος πληθὺς τῶν τότε ἴδρυθέντων καὶ ἐπὶ αἰῶνας μακρούς συντηρηθέντων μεγαλοπρεπεστάτων ἐπὶ τῶν Τερῶν Προσκυνημάτων ναῶν καὶ εὐρυχωροτάτων ἀνὰ τὰς ἐρήμους τῆς Τερᾶς Γῆς Μοναστηρίων μετὰ χιλιάδων Μοναχῶν καὶ πλείστων ἄλλων εὐαγῶν καθιδρυμάτων, πάντων συντηρουμένων διὰ τῶν ἔξωθεν εἴτε ἀποστελλομένων εἴτε αὐτοπροσώπως κομιζομένων προσφορῶν καὶ χορηγημάτων, τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων, παρὰ βασιλέων, παρ' Τεραρχῶν, παρ' ἰδιωτῶν κατά τὸ παράδειγμα, τῶν Θεοκηρύκων Ἀποστόλων καὶ ἦν ἡ περίοδος αὕτη περίοδος ἀληθοῦς ἐξωτερικοῦ μεγαλείου διὰ τὴν ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Σιών.

Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν μόνιμον ἐν τῷ κόσμῳ, ἥλθον καὶ οἵ χρόνοι τῶν καταστροφῶν καὶ τῆς ταπεινώσεως, καὶ ἐν τούτοις δ' ὅμως δὲν ἐλησμονήθη ύπὸ τῶν ἀπανταχοῦ πιστῶν ἡ ἀποστολικὴ ἐντολὴ περὶ διακονίας τῶν ἀγίων τῶν ἐν Τεροσολύμοις, καὶ ἡ σεπτὴ τῶν Ἐκκλησιῶν Μήτηρ, ἡ ύπὲρ πάσας τὰς Ἐκκλησίας τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου ἐν τῷ σώματι αὐτῆς βαστάζουσα, ἡ ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι μεμυημένη «καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν καὶ ύστερεῖσθαι» (Φιλ. 4, 12) ἥδυνήθη ἐν παντὶ καιρῷ νὰ εἴπῃ μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «Πεπλήρωμαι, δεξάμενος τὰ παρ' ύμῶν, δόσμὴν εὐώδιας, θυσίαν δεκτήν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ» (Φιλ. 4, 20). Καὶ ἐν τοῖς αἰώσι τούτοις τῶν ἐπιδρομῶν καὶ τῆς πολιτικῆς ἀκαταστασίας οἱ εὐσεβεῖς τοῦ Βυζαντίου Αὐτοκράτορες καὶ ἄπας ὁ ύπὸ τὴν Αὐτοκρατορίαν χριστώνυμος λαὸς ἐφιλοτιμοῦντο

ν' ἀνακονφίζωσιν αὐτῆς τὰς θλίψεις διὰ τακτικῶν τε καὶ ἐκτάκτων συνεισφορῶν καὶ χορηγημάτων.

Τὸ καθῆκον δὲ τοῦτο δεῖ ἔπανσεν ἐπιτελοῦν τὸ εὐσεβὲς τῶν Ρωμαίων Γένος καὶ μετὰ τὴν πολιτικὴν ἐν Βυζαντίῳ μεταβολήν. Οἱ ἔνδοξοι κατακτηταὶ σεβασθέντες τοὺς νόμους καὶ τούς θεσμοὺς καὶ τὰ ἀπέναντι τῆς πολιτείας προνόμια τῶν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτῶν Ἐκκλησιῶν, ἐσεβάσθησαν ἅμα καὶ ἀνεγνώρισαν καὶ τὸν πρὸς τὴν Σιωνίτιδα Ἐκκλησίαν Θρησκευτικὸν καὶ ἴστορικὸν σύνδεσμον αὐτῶν, ἀφέντες ἐλεύθερον τὸν Πατριάρχην τῆς Αγίας Πόλεως οὐ μόνον νά δέχηται, ἀλλά, καὶ νά ζητῇ ἀπ' εὐθείας τε καὶ δι' ἀντιπροσώπων τὰς προσφορὰς τῶν Χριστιανῶν πρὸς συντήρησιν τῶν Ιερῶν Προσκυνημάτων. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἐν τοῖς χορηγούμενοις τοῖς κατὰ καιρὸν Πατριάρχαις τῶν Ιεροσολύμων ὑψηλοῖς αὐτοκρατορικοῖς Βερατίοις ἀναγράφεται διαδοχικῶς «ὅ Πατριάρχης ἔχει τὸ δικαίωμα, ὅπως παραλαμβάνῃ πᾶνθ' ὅσα οἱ Ρωμαῖοι τῆς Αὐτοκρατορίας μου, εἴτε μοναχοί, εἴτε ιερεῖς εἴτε ἄλλοι κληρικοὶ ἢ λαϊκοὶ ἀφιερώσωσι, προσενέγκωσιν ἢ κληροδοτήσωσιν εἴτε χρήματα μετρητά, εἴτε ἄλλα πράγματα τῷ Πατριαρχείῳ τῆς Ιερουσαλήμ» καὶ ἐὰν ὁ Πατριάρχης ἀποστείλῃ ἀνθρώπους αὐτοῦ πρὸς συλλογὴν ἐλεῶν, μηδείς τῶν ἐν ἀρχαῖς παρενοχλείτω μηδὲ παρακαλυέτω αὐτὸὺς μηδὲ λεγέτο αὐτοῖς: ἵνα τὶ ἥλθετε ἐνταῦθα; ἢ ἵνα τὶ διαμένετε ἐνταῦθα ἐπί μακρὰν». Ἐκτὸς δὲ τούτου ἐναπόκειται ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Ιεροῦ Κοινοῦ πληθὺς ὑψηλῶν φιρμανίων ἐν εἰδικαῖς περιστάσεσιν ἐπί ἐκτάκτω βοηθείᾳ τοῦ Παναγίου Τάφου ἐκδοθέντων, δὲν ἐλλείποντι δὲ καὶ παραδείγματα ἀμέσων αὐτοκρατορικῶν καὶ κυβερνητικῶν ὑπὲρ τοῦ Π. Τάφου ἐπιχορηγήσεων.

Ἄλλ' ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας εἶχε ἄξιον ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως, τοῦτο εἶναι ἀφ' ἐνὸς μὲν αἱ ἀδιάκοποι ἐκκλήσεις τῶν Πατριαρχῶν τῆς Αγίας Πόλεως «πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ εὑρισκομένους Όρθοδόξους Χριστιανούς, Πανιερωτάτους Μητροπολίτας, Θεοφιλεστάτους Ἐπισκόπους,

εὐλαβεστάτους Ιερεῖς, χρησιμωτάτους ἄρχοντας, καὶ ἅπαντα τὸν χριστώνυμον τοῦ Κυρίου Λαὸν» περὶ βοηθείας τοῦ Π. Τάφου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀμετάπτωτος προθυμία τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινούπολεως πρὸς τό συνιστᾶν δι' ἴδιων ἐγκυκλίων τὰς ἐκκλήσεις ταύτας τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ιερουσαλὴμ πρὸς τὸν ὑπ' αὐτούς κλῆρον καὶ λαὸν καὶ προτρέπειν μετ' ἀποστολικοῦ ἀείποτε ζῆλου καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν Μητέρα τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως προσφέρωσιν ὑπὲρ τοῦ Π. Τάφου τακτικῶς καὶ ἐκτάκτως χρήματα, κτήματα, πράγματα, ὅτι ἀν ἔκαστος προαιρῆται καὶ δύνηται. Ἐντεῦθεν δὲ ἦν ἵδεῖν πανταχοῦ ἀφ' ἐνὸς μέν πατέρας ἀγιοταφίτας ἥ καὶ αὐτούς τοὺς Πατριάρχας τῆς ἀγίας Πόλεως περιφερομένους κατὰ ἐπαρχίας καὶ ζητοῦντας τὸν ἔρανον πτωχῶν τε καὶ πλουσίων ὑπὲρ συντηρήσεων τῶν Προσκυνημάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπιτρόπους τοῦ Π. Τάφου κατὰ πόλεις καὶ κώμας ἐπιστατοῦντας ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς ναοῖς κυτίων καὶ περιφέροντας αὐτὰ καθ' ἔκαστην Κυριακὴν καὶ ἔօρτην εἰς τὸ ἐκκλησίασμα, ὅπως ἔκαστος τῶν πιστῶν ρίψῃ ἐν αὐτοῖς τὸν ὑπὲρ συντηρήσεως τῶν προσκυνημάτων ὀβολὸν αὐτοῦ, ἑτέρωθεν δὲ τὰ διάφορα **ρουσφέτια**, ὅ ἐστὶ τὰς συντεχνίας καὶ τὰ σωματεῖα καθορίζοντα ποσοστὰ ἐκ τῶν προσόδων αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ Π. Τάφου καὶ ἐξ ἄλλου ἄρχοντας καὶ ἴδιώτας ἀφιεροῦντας κτηματικάς περιουσίας εἰς τὸν Π. Τάφον, καὶ πλουσίους ἐν ταῖς διαθήκαις αὐτῶν κληροδοτοῦντας γενναῖα ὑπὲρ αὐτοῦ χρηματικὰ ποσά, καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις ζέον εὐσεβείας αἴσθημα καὶ ζῆλον ὑπὲρ τῶν τοῦ Κυρίου σκηνωμάτων ἔνθεον ὀδηγοῦντα ἐτησίως πλήθη προσκυνητῶν, ὅπως ἐλθόντα εἰς τὴν ἡγιασμένην διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν γῆν προσκυνήσωσι τὸν τόπον, οὐδὲν ἔστησαν οἱ πόδες Αὐτοῦ καὶ ἀνταλλάξωσι τὴν ὑλικὴν αὐτῶν βοήθειαν πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν Πανσέπτων Προσκυνημάτων ἀποπηγάζουσαν θείαν εὐλογίαν καὶ χάριν.

Οὗτος ἦν ὁ τρόπος τῆς συντηρήσεως τῶν Ιερῶν Προσκυνημάτων μέχρι τῆς ἐκτῆς που δεκαετηρίδος τοῦ παρελθόντος

αἰῶνος, ἔκτοτε δ' ὅμως ἡ σκηνὴ μεταβάλλεται. Οὐ ύπερ τῆς Σιὰν ζῆλος τοῦ εὐσεβοῦς τῶν Ρωμαίων Γένους δέν καρποφορεῖ πλέον ὡς τὸ πρότερον. Τὰ ἐν τοῖς ναοῖς κυτία βαθμηδὸν ἐκλείπουσι, τὸ ἀξιώμα τῶν κατὰ πόλεις καὶ κώμας ἐπιτροπῶν τοῦ Ἀγίου Τάφου καταργεῖται, αἱ περιοδεῖαι περιέρχονται εἰς ἀχρηστίαν, αἱ διαθῆκαι τῶν πλουσίων δέν μνημονεύουσι πλέον τοῦ ἄλλοτε τόσον προσφιλοῦς ὀνόματος τοῦ Π. Τάφου, αἱ κτηματικαὶ προσφοραὶ σπανίζουσιν, αἱ συντεχνίαι καὶ τὰ σωματεῖα δὲν ἐνθυμοῦνται πλέον τὸν Π. Τάφον ἐν ταῖς διαχειρήσειν αὐτῶν καὶ οἱ προσκυνηταὶ ἀραιοῦνται κατά λόγον ἀντίστροφον τῆς ἀναπτύξεως τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας. Οἱ τῶν πάντων κηδεμῶν καὶ προνοητής δὲν ἀφῆκεν ἐν τούτοις ἀπροστάτευτον τὴν Μήτερα τῶν Ἐκκλησιῶν. Η εὐσέβεια λαοῦ μεγάλου καὶ ἴσχυροῦ, ἥτις καὶ κατὰ τοὺς παρωχημένους χρόνους πολλάκις ἐπῆλθεν ἐπίκουρος, ἥλθεν εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ ὑστερήματος καὶ τῆς πτωχείας τῶν ἀγίων τῶν ἐν Ιερουσαλήμ, καὶ τοῦτον πρὸς τὴν ἐντολήν τοῦ Αποστόλου τῶν ἐθνῶν περὶ «κοινωνίας ταῖς χρείαις τῶν ἀγίων» συμμορφουμένου.

Εὐνόητον ὅμως, ὅτι ἡ τοῦ ἱεροῦ τούτου καθήκοντος τῆς βοηθείας τῆς σεπτῆς τῶν Ἐκκλησιῶν Μητρὸς ὑπὸ τῶν ἐν Ρωσίᾳ εὐσεβῶν χριστιανῶν ἐκπλήρωσις δὲν αἴρει τὴν ὁμοίαν ὑποχρέωσιν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν καὶ πρώτιστα πάντων ἐκείνων, οὓς δι ἴδιαιτέρων συνέδεσε πρὸς αὐτὴν δεσμῶν ὁ Θεός, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπιβάλλει καὶ δὴ τοσούτον μᾶλλον, ὅσον αἱ ἐνεστῶσαι αὐτῆς ἀνάγκαι ἀποδεικνύουσι πολλῷ ὑπέρτεραι τῶν χρηματικῶν αὐτῆς πόρων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μακαριώτατος ἡμῶν Πατὴρ καὶ Πατριάρχης Κύριος Δαμιανὸς ἐν τῇ προνοίᾳ Αὐτοῦ τόσον ὑπὲρ τῆς θεραπείας τῶν ἀναγκῶν τῆς Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅσον καὶ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῶν ὑπὸ τοῦ Αποστόλου τεθεσπισμένων σχέσεων μεταξὺ ταύτης καὶ τῶν ἀπανταχοῦ μαθητῶν τοῦ Κυρίου, ἀπηύθυνε πρὸ διετίας κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀειμνήστων προκατόχων αὐτοῦ ἔκκλησιν περὶ βοηθείας

τοῦ Π. Τάφου πρός τὲ τὸν Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Κύριον Ιωακείμ, πρός τὲ τὸν Μακαρίωτατον Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Κύριον Φώτιον καὶ πρὸς τὴν ἐν Ἑλλάδι ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν, ἵτις ζωηρὰν λίαν εὗρεν ἀπήχησιν εἰς τὰς καρδίας τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, πληρέστατα δικαιολογοῦσαν τοὺς ἔξῆς εὐχαριστηρίους λόγους πρός τὴν Α.Θ.Μ. τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας «Συνεκινήθημεν πάντες καὶ εὐχαριστίαν πρός τὸν Θεὸν τῶν Πατέρων ἡμῶν ἐγκάρδιον ἀνεπέμψαμεν, ὅτι τό πῦρ τῆς πατρογονικῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πρός τὰ σεπτὰ τοῦ Κυρίου σκηνώματα εὐλαβείας καὶ ἀφοσιώσεως ἀνεπηρέαστον διασέσωσται ἐν ταῖς καρδίαις τῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας, καιροῦ δὲ τυχὸν καὶ τῆς ἐπιτηδείας ὑλης δραξάμενον, λαμπρὸν καὶ περιφανῆ τὴν φλόγα ἀνέδωκεν, ὥστε καὶ τοὺς ἔξω ἐκπλήττεσθαι καὶ θαυμάζειν τό γιγνόμενον. Καὶ ἀνεμνήσθημεν ἡμερῶν ἀρχαίων, ὅτε τὰ στήθη τῶν ἡμετέρων προγόνων ἐφλόγιζεν ὁ ζῆλος ὁ ὑπὲρ τῆς διασώσεως καὶ ἀσφαλείας τῶν παναγίων καὶ σεπτῶν προσκυνημάτων, πᾶν ἄλλο παθεῖν αἴρουμένων, ἡ τῆς τούτων δόξης τὸ φιλόχριστον ἡμῶν Γένος ἀποστερηθῆναι».

Ἐκ τῆς εὐφροσύνου ὅμως τοῦ ὑπὲρ τοῦ Π. Τάφου πατροπαραδότου ἐνθέου ζῆλου ἀφυπνίσεως ταύτης δὲν ἔλειψαν δυστυχῶς καὶ τὰ ἄτοπα, ὡς τοῦτο πολλάκις συμβαίνειν εἰωθεν, ὁσάκις ὁ ζῆλος μή καθοδηγῆται ὑπὸ τῆς ἐπιγνώσεως. Ὄντως ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου δύο ἄνδρες, ὃν οὐδεὶς θὰ ἡδύνατο ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν Ιερότητα τοῦ ζῆλου καὶ τὴν ἀγνότητα τῶν προθέσεων, ἀνέλαβον νὰ ἐπιλύσωσι διὰ καθολικῆς γνωμοδοτήσεως, ἀγνοοῦμεν καὶ αὐτοὶ, ὅποιον σκοτεινὸν πρόβλημα τοῦ Π. Τάφου, παρὰ τὰς δοθείσας δ' αὐτοῖς ἐγκαίρως συμβουλάς περὶ ἀποχῆς ἀπὸ τοιούτου ἔργου, ἐχώρησαν εἰς τὴν ἐκδοσιν τῶν ὑπ' αὐτῶν συλλεγεισῶν γνωμῶν, ἐξ ὃν πολλαί εἴτε ἐξ ἀγνοίας τῶν πραγμάτων εἴτε ἐκ σκέψεων ἀλλοτρίων τοῦ πνεύματος τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας πηγάζουσαι, ἀντίκεινται τῇ ἀληθείᾳ, καὶ τὰ

συμφέροντα αύτὰ τοῦ Π. Τάφου πολεμοῦσι. Μία τούτων τυγχάνει καὶ περὶ συστάσεως «Πανελληνικῆς Παλαιστινείου Έταιρείας», ἡτις συλληφθεῖσα καὶ τεχθεῖσα κατὰ μίμησιν πάντως τῶν οὐ καλῶς ἐν ἑτέρῳ ὁμοδόξῳ κράτει γενομένων, ἀναμφιβόλως μέλλει πραγματοποιουμένη νέας νὰ δημιουργήσῃ δυσχερείας εἰς τὸν νομίμους φρουροὺς τῶν Ἱερῶν Προσκυνημάτων, τοὺς τὴν μόνην ἀληθῆ καὶ νόμιμον ὄρθοδοξὸν Παλαιστίνειον Έταιρείαν ἀπαρτίζοντας.

Ταῦτα ἐθεωρήσαμεν ἐπάναγκες ἐγκαίρως νὰ εἴπωμεν δημοσίᾳ πρὸς διαφώτισιν τοῦ ἀφυπνισθέντος ἐν τῷ ἡμετέρῳ εὐσεβεῖ Γένει Ἱεροῦ ὑπὲρ τοῦ Π. Τάφου ζήλου πρὸς πρόληψιν, εἰ δυνατόν, συνεπειῶν δυσαρέστων. Ἰνα δὲ σαφέστερως κατανοηθῇ ὁ ἱστορικῶς δεδοκιμασμένος καὶ παρὰ Θεοῦ ηὐλογημένος τρόπος, καθ ὃν ἐκαρποφόρει ὁ ὑπέρ τοῦ Π. Τάφου ζῆλος τῶν παρελθουσῶν γενεῶν, καὶ καθ' ὃν καὶ ὁ τῆς συγχρόνου γενεᾶς νὰ καρποφορήσῃ δύναται, θὰ παραθέσωμεν αὐτὰ τὰ κείμενα ἐνίων ἐν τοῖς Ἀρχείοις τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ ἀποκειμένων πολυαριθμων σχετικῶν πρὸς τὸν τρόπον τοῦτον ἐγγράφων.

1

ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΕΛΕΩΙ ΘΕΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΟΛΕΩΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ

Οἱ ἀπανταχοῦ εύρισκόμενοι ὄρθοδοξότατοι χριστιανοί, Πανιερώτατοι Μητροπολῖται καὶ ὑπέρτιμοι, Θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, Πανοσιώτατοι Ιερομόναχοι καὶ Πνευματικοί, εὐλαβέστατοι ἰερεῖς, χρησιμώτατοι καὶ εὐγενέστατοι ἀρχοντες καὶ ἅπας ὁ τοῦ Κυρίου χριστώνυμος λαός, χάρις εἴη ὑμῖν, εἰρήνη καὶ ἔλεος παρά Θεοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ Αγίου καὶ Ζωοδόχου Τάφου βοήθεια καὶ ἐπίσκεψις καὶ ἀπὸ τῆς ἡμῶν Μετριότητος εὐχὴ, εὐλογία καὶ τελεία συγχώρησις.

Γνωστὸν ἔστω ύμῖν ἀπασιν ὡς ὁ καθ' ἡμᾶς ἀγιώτατος ἀποστολικὸς θρόνος τῶν Ιεροσολύμων περιέπεσεν εἰς χρέος βαρύτατον καὶ ἀνυπόφορον ἀπὸ τῶν προλαβόντων σκανδάλων, ἢ ἐπροξένησαν ἐν τῷ ἀγίῳ Τάφῳ οἱ κατάρατοι αἰρετικοί, καιρὸν ἀείποτε ἐπιζητοῦντες ἀρπᾶσαι ἀπὸ τῶν χειρῶν ἡμῶν τοὺς ἀγίους τόπους: (...) καὶ πολλὰ ἐζημίωσαν ταύτην τὴν Μητέρα τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ ἡκούσθησαν πανταχοῦ. Συνέβη δὲ ἐνταῦθα πάντα τὰ ἴερὰ σκεύη τοῦ ἀγίου καὶ ζωοδόχου Τάφου ἐνέχυρα εἶναι εἰς τὰς χεῖρας τῶν δανειστῶν, οἵτινες καὶ καθ' ἐκάστην στενοχωροῦσιν ἡμᾶς ἀπαιτοῦντες ὁ μὲν τοὺς τόκους, ὁ δὲ τὸ κεφάλαιον καὶ δεινῶς πιέζοντες ἡμᾶς καὶ εἰς κριτήρια, ὥσπερ καταδίκους, ἔχοντες, δεσμὰ καὶ φυλακὰς ἀπειλοῦσιν ἡμῖν. Ὄθεν ἄλλην τινὰ βοήθειαν μὴ ἔχοντες εὶς μὴ τὴν ἄνωθεν τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν καὶ τὸν ἔλεον ύμῶν τῶν ὁρθοδόξων χριστιανῶν προστρέχομεν πρὸς τὰ ἐλεήμονα ύμῶν σπλάγχνα. Καὶ δὴ λοιπὸν στέλλομεν πρὸς ύμᾶς τοὺς παρόντας ἀδελφοὺς τοῦ ἀγίου Τάφου καὶ ἐν Κυρίῳ τέκνα ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, τὸν ὁσιώτατον Ιερομόναχον καὶ Πρωτοσύγκελλον Παπᾶ κὺρῳ Ἀρσένιον σὺν τῇ αὐτοῦ συνοδίᾳ, ἵνα αἰτήσωνται ἐλεημοσύνην εἰς τὸ δυνηθῆναι ἡμᾶς τοῦ βαρυτάτου χρέους ἀπαλλαγῆναι. Διὸ παρακαλοῦμεν τὴν ύμετέραν ἀγάπην δέξασθαι αὐτοὺς ἀσπασίως καὶ περιχαρῶς καὶ ἐλεήσητε αὐτοὺς δι' ὅν οἱ Κύριος ἔχαριστο ύμῖν ἀγαθῶν ὁ μὲν πολύ, ὁ δὲ ὀλίγον, ἔκαστος καθὼς προαιρεῖται καὶ βούλεται διὰ τὸν τοὺς ἐλεήμονας μακαρίζοντα Κύριον.

Ἐνταῦθα μᾶλλον ἡ ἐλεημοσύνη ύμῶν εὐπρόσδεκτος τῷ Θεῷ γενήσεται, ὅπου τὸ μυστήριον ἀπαν τῆς ἐνσάρκου τοῦ Θεοῦ λόγου οἰκονομίας ὡκονομήθη ἐν πλείοσι θαύμασὶ τε καὶ τέρασι. Καὶ γὰρ ὅδε ἡ Ναζαρέτ, ἐν ᾧ εὐηγγελίσθη ἡ Παρθένος, ἡ ἀγία Βηθλεέμ ὅπου ἐγεννήθη, ὁ Ιορδάνης εἰς δὲν ἐβαπτίσθη, ὁ Γολγοθᾶς, ἐν ᾧ ἐσταυρώθη, ὁ Ζωοδόχος καὶ ἀγιος Τάφος, ἡ ἀγία Σιών, ὅπου ὁ Παράκλητος ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν τοῖς Ιεροῖς μαθηταῖς ἐπεφοίτησε καὶ τὸ τῶν Ἐλαίων Ὁρος, ἀφ' οὗ εἰς οὐρανοὺς ἀνελήλυθε καὶ ἵνα συνελάν τὸ πᾶν εἴπω ἀπας ἐνταῦθα χῶρος καὶ τόπος ἡγίασται, βαδίσαντος ἐν τούτοις τοῦ Θεανθρώπου Ιησοῦ καὶ τὰ ὑπερφυῆ τῶν θαυμάτων ἐργασαμένου. Άλλὰ δὴ ὡς αἱ Γραφαὶ διαγορεύουσιν, ἐνταῦθα μέλλει ἐξ οὐρανοῦ κατελθεῖν κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἐνθα καὶ ὁ τῆς Πανάγνου αὐτοῦ Μητρὸς ἀγιώτατος Τάφος ἐν τῇ Γεσθημανῇ κείμενος καὶ ὑπὸ πάντων προσκυνούμενος. Ἐνταῦθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς τὴν Ἰλαρὰν ύμῶν

έλεημοσύνην ἐπίδοτε ἵνα ἥτε εὐλογημένοι ύμεις τε καὶ οἱ οἴκοι καὶ πάντα τὰ
ὑπάρχοντα ύμῶν, πρὸς δὲ τὸν ἄξιον μισθὸν κομίσησθε ἐν τῇ οὐρανίῳ Αὐτοῦ
βασιλείᾳ, διὰ πρεσβειῶν τῆς παναχράντου Αὐτοῦ Μητρός, τοῦ ἀγίου,
ἐνδόξου καὶ πανευφήμου Ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου καὶ
πρώτου Ἱεράρχου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάντων τῶν ἀγίων. Ή δὲ τοῦ Θεοῦ
χάρις καὶ τὸ ἅπειρον ἔλεος καὶ ἡ παρ' ἡμῶν εὐχὴ καὶ εὐλογία καὶ ἡ
συγχώρησις εἴη μετὰ πάντων ύμῶν. Άμην,

'Ἐν ἔτει αχπγ' (1683)

2

ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΕΛΕΩΙ ΘΕΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΟΛΕΩΣ ΙΕΡΟΥΓΣΑΛΗΜ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ

Ἡ Μετριότης ἡμῶν ἀποφαινόμεθα διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς
Πατριαρχικοῦ Γράμματος ὅτι πέμπουσα εἰς τὰς ἐπαρχίας τῶν ἀγιωτάτων
Μητροπόλεων Ἐφέσου, Ρόδου, Παροναξίας, Σύφνου, Ἀνδρου, Μυτιλήνης,
Μεθύμνης, Χίου, Σμύρνης, Κώου, Σαντορίνης, Λήμνου καὶ τῶν λοιπῶν
νήσων τὸν Πανοσιώτατον ἐν Ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς πατράσι κύριον
Παπᾶ κύρῳ Γερμανὸν καὶ Πρωτοσύγκελλὸν ἐς τὸ αἰτῆσαι καὶ συνάξαι τὴν
συνηθισμένην ἔλεημοσύνην τοῦ ἀγίου καὶ Ζωοδόχου Τάφου καὶ τῶν λοιπῶν
σεβασμίων προσκυνημάτων, ἀποκαθίστησιν αὐτὸν καὶ ἐπίτροπον αὐτῆς
ἴδιον καὶ καθολικὸν, ἵνα λαμβάνῃ καὶ πάντα τὰ ἀφιερώματα τοῦ ἀγίου
Τάφου τὰ εύρισκόμενα εἰς τὰς εἰρημένας ἐπαρχίας εἴτε χρήματα ὡσιν εἴτε
μαλαματικὰ εἴτε ροῦχα εἴτε ὁσπῆτια εἴτε ἄλλα τινὰ ὅποιουδήποτε εἴδους,
κινητοῦ δῆλον τι καὶ ἀκινήτου καὶ τὰ μὲν λαμβάνειν τὰ δὲ πωλεῖν καὶ
λαμβάνειν καὶ αὐτῶν τὴν τιμὴν καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν οἰκονομεῖν αὐτὰ, ὡς τὸ
εἰκὸς ἀπαiteī. Ἐτι ἵν' ἀν χρεία ἡ ἀποκαθιστᾶ ἐπιτρόπους τοῦ ἀγίου Τάφου
εἰς τὰς κώμας ποιεῖν αὐτὸν μόνον δι' οἰκείου γράμματος τοὺς χρησίμους καὶ
θεοφιλεῖς εἰς τὸ ἐπιτροπεύειν τὰ πράγματα τοῦ ἀγίου Τάφου, εἰς δὲ τὰς
πόλεις ἵνα ἐκλεγόμενος τοὺς φιλοχρίστους καὶ ὄλως ἀξένους καὶ ἀναφέρειν
ἡμῖν καὶ λαμβάνειν παρ' ἡμῶν τὴν ἐκείνων βεβαιότητα καὶ τὸν
ἐπισφραγισμόν. Ἐτι ὅπου ἀν εύρη τινὰς τῶν μοναχῶν ἐπ' ὄνόματι τοῦ
Κυριακοῦ Τάφου αἰτοῦντας παρὰ τῶν χριστιανῶν ἔλεημοσύνην, ἵνα τὰ
ἐκείνοις ἐπιφερόμενα ψευδεπίπλαστα γράμματα κατακαίη καὶ τὴν

συναχθεῖσαν αὐτοῖς ἐπ' ὄνόματι τοῦ ἀγίου Τάφου ἐλεημοσύνην λαμβάνει ἔλκων αὐτοὺς ἐν παντὶ κριτηρίῳ, ἐκκλησιαστικῷ τε καὶ δημοσίῳ, ἔχων εἰς ταῦτα πάντα καὶ τοὺς κατὰ τόπον ἀγιωτάτους ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς φιλοχρίστους ἐπιτρόπους τοῦ ἀγίου καὶ ζωοδόχου Τάφου καὶ πάντα εὐσεβῆ καὶ θεοφιλῆ, καὶ τοὺς μὲν ἐναντιωθησομένους εἰς τὸ παρόν τῆς ήμῶν Μετριότητος γράμμα ὡς ἀδίκους καὶ ὅλως ἴεροσύλους ἡ Μετριότης ήμῶν ἔχει ἀφωρισμένους ἀπὸ Θεοῦ Παντοκράτορος καὶ ὑποδίκους τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι τοῖς δ' εὐδοκοῦσι καὶ συνδραμοῦσι χάρις, εἰρήνη καὶ ἔλεος ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ παρ' ήμῶν εὐχὴ καὶ εὐλογία καὶ συγχώρησις.

αχπε'. (1685) Ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει Ιερουσαλήμ

3

ΠΑΪΣΙΟΣ ΕΛΕΩΤ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Οἱ τῷ καθ' ήμᾶς Πατριαρχικῷ Οἰκουμενικῷ Θρόνῳ ύποκείμενοι ίεράτατοι Μητροπολῖται καὶ ὑπέρτιμοι, Θεοφιλέστατοι Ἀρχιεπίσκοποι καὶ Ἐπίσκοποι, ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ καὶ ἐντιμότατοι κληρικοὶ τῆς καθ' ήμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἐκάστης ἐπαρχίας, καὶ εὐλαβέστατοι ίερεῖς καὶ ὁσιώτατοι Τερομόναχοι, τιμιώτατοι καὶ εὐγενέστατοι ἀρχοντες, χρήσιμοι πραγματευταὶ καὶ καραβοκύριοι, ἐπίτροποι τε τῶν ἐκκλησιῶν, πρωτομαγίστοροι τῶν ρουφετίων, καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι χριστιανοί, οἵ ἐν τῇ μεγαλοπόλει ταύτῃ καὶ τῷ Γαλατᾷ καὶ τῷ Καταστένῳ καὶ τοῖς πέριξ, ἔτι δὲ καὶ ἀπανταχοῦ, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ήμῶν Μετριότητος. Χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Παντοκράτορος καὶ Κυρίου ήμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, παρ' ήμῶν δ' εὐχὴ, εὐλογία καὶ συγχώρησις.

Τὴν ίερὰν καὶ θεοπαράδοτον ἐλεημοσύνην, ὅπου εἶνε ἔνα δραστικώτατον βότανον εἰς ὅλας τὰς ἀμαρτίας καὶ ψυχικὰς πληγὰς τῶν

ἀνθρώπων, οἱ μὲν παλαιοὶ προορατικοὶ καὶ θεόπνευστοι προφῆται μὲν μεγάλους ἐπαίνους καὶ ψηλὰ ἐγκάμια τὴν ἐμεγάλυναν καὶ τὴν ἐπαινέσαν, οἱ δὲ ἔνδοξοι ἀπόστολοι καὶ ὅλοι οἱ ἄγιοι τὸ ἀναγκαῖον αὐτῆς καὶ ὡφέλιμον ὁμοίως πανταχοῦ τὸ ἐκήρυξαν καὶ τὸ διεφῆμισαν, προσκαλοῦντες ὅλους τοὺς πιστοὺς καὶ εὐσεβεῖς εἰς τὴν σωτηριώδη αὐτῆς ἐνέργειαν καὶ τὴν χάριν καὶ παρρησίαν, ὅπου προξενεῖ εἰς τοὺς ἐλεήμονας νὰ ἔχωσι κοντὰ εἰς τὸν Θεόν. Άλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἡμῶν εἰς τὸ ιερὸν Εὐαγγέλιον μακαρίζει τοὺς ἐλεήμονας καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς τοιαύτης αὐτῶν ἀρετῆς καὶ ἀγαθοεργίας τοὺς προσκαλεῖ καὶ εἰς τὴν βασιλείαν Του τὴν οὐρανιον δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἔγειναν ἐλεήμονες καὶ φιλάνθρωποι εἰς τοῦτον τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶνε ἐπιθυμητὸν πρᾶγμα εἰς τοὺς φρονίμους ἡ ιερὰ αὕτη καὶ παντοδύναμος ἐλεημοσύνη, ἐπειδὴ καὶ διὰ μέσου αὐτῆς ὁ πολυέλαιος Θεὸς λυτρώνει ἀπὸ θανάτου ψυχάς, καὶ ἀνθρωπος κατακείμενος εἰς δεσμοὺς ἀμαρτιῶν, μὲν αὐτὴν ἀξιοῦται εὐκόλως τῆς ἀφέσεως καὶ ἀπολαμβάνει ἄνωθεν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τῶν οὐκτιῷμῶν τὸ πλούσιον ἔλεος. Καὶ τοιαύτη μὲν εἶνε ἡ ἐλεημοσύνη ἀπλῶς ἐνεργουμένη καὶ εἰς κάθε πένητα καὶ ἐν ἀνάγκῃ τινὶ καὶ στενοχωρίᾳ εύρισκόμενον διδομένη, ἐξαιρέτως δὲ καὶ καθ' ὑπέρτερον λόγον καὶ μάλιστα ὑπερβολικὴν καὶ ὑπερφυῆ χάριν χαρίζεται εἰς τοὺς ἴλαροδότας ἐκείνους εὐσεβεῖς καὶ ἐλεήμονας, ὅπου μὲ καρδίαν ἀνοικτὴν καὶ πρόθυμον καὶ ἴλαρὰν γνώμην χύνουσι καὶ πλουσιοπαρόχως δίδουσι τὰ πλούτη τοὺς εἰς τὸν ἄγιον καὶ Ζωοδόχον Τάφον τοῦ Κυρίου μας, τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς ἡμῶν, τὸ ιερὸν ἔδαφος τῆς ἀγίας πόλεως Ιερουσαλήμ, ἐκεῖ ὅπου οἱ θεῖκοὶ περιεπάτησαν πόδες καὶ τὰ φρικτὰ ἐτελέσθησαν μυστήρια καὶ ὁ Δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς ἐπαθε σαρκὶ τὸ ἐκούσιον πάθος καὶ μὲ ἐκεῖνο ἐκατώρθωσε τὴν παγκόσμιον σωτηρίαν καὶ καταργήσας τὸν θάνατον, ἀνέτειλεν ἐκ τάφου ὁ νοητὸς ἥλιος. Ἐκείνην, λέγω, τὴν ἀγίαν Σιάν τὴν ἐπίγειον Ιερουσαλήμ τῆς ἐπουρανίου τὴν ἀντίτυπον, τὸν τοῦ Θεοῦ πανσεβάσμιον οἶκον, ἐκεῖ ὅπου μέλλουσι νὰ τεθῶσι θρόνοι καὶ νὰ κριθῶσι πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς καὶ γλώσσαι καὶ ἀπ' ἐκεῖ ὅπου ἀρχεται τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα καὶ ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην τὸ φῶς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς θεογνωσίαν, τὸ κοινὸν προσκύνημα ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος, τὸ ὅποιον πρότερον μὲν εἰς τοὺς παλαιοὺς καὶ περασμένους χρόνους εἶχε τὴν κυβέρνησίν του ἀπὸ τὰ πλουσιοπάροχα ἐλέη, ἀφιερώματα, τε καὶ φιλοτιμήματα τῶν ἀξιωματικῶν καὶ εὐσεβῶν προσώπων, ἐπειδὴ

ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὅλα τὰ πλήθη τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, ὅσοι ἥσαν φιλόχριστοι καὶ φιλελεήμονες ἀπὸ κάθε γένος βαθμὸν τε καὶ τάξιν μὲ πολλὴν θερμότητα καρδίας καὶ ζῆλον ἔνθεον τρέχοντες μὲ σπουδὴν ἀπὸ τὰ τετραπέρατα τῆς οἰκουμένης καὶ προσφέροντες τὰ καλλίτερά τους πράγματα καὶ κειμήλια, τὰ ἀφιερώματα, μετὰ χαρᾶς εἰς τὸν ἄγιον Τάφον, φρονοῦντες ἀληθῶς καὶ πιστεύοντες ὅτι εἶνε ὅλοι χρεῶσται νὰ τὸν ἐπισκέπτωνται, μὲ δῶρα καὶ ἐλεημοσύνην ἀκατάπαυστον ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἀφ' οὗ ἐταπεινώθη καὶ ἐσμικρύνθη καὶ ἐδυστύχησε τὸ γένος ἡμῶν τῶν ὁρθοδόξων, ἀκολούθως ἔχασε καὶ ὑστερήθη καὶ ὁ ἄγιος Τάφος τοῦ Κυρίου ἐκείνην τὴν πρότερον λαμπρὰν καὶ πλουσιοπάροχον ἐλεημοσύνην καὶ τὰ πολύτιμα χαρίσματα καὶ ἀφιερώματα. Καὶ ἀπὸ τὸ ἔνα μὲν μέρος ὠλιγόστευσε καὶ ἐκολοβώθη κατὰ πολλά, ὡς εἴπομεν, ἡ διδομένη ἐλεημοσύνη, ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲ μέρος ἐπερίσσευσαν καὶ ηὔξησαν ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητα ἔξοδα καὶ δοσίματα ὅπου καθέκαστον χρόνον χρεωστικῶς δίδει καὶ ἀπολογεῖται μὲ τὸ νὰ περικυκλωθῇ καὶ νὰ ἀπομείνῃ ἐν μέσῳ διαφόρων ἔθνῶν καὶ κοντὰ εἰς αὐτὰ ἀκολούθησαν καὶ ἔγιναν ἀναγκαίως μὲ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ οἰκοδομαὶ λαμπραὶ καὶ μεγάλαι καὶ πολυέξοδοι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Ἅγιον Τάφον καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ μέρη καὶ οἰκήματα καὶ προσκυνήματα ὑποκείμενα εἰς αὐτὸν, τὰ ὅποια ἀναγκαίως ἔχοιειάζοντο νὰ οἰκοδομηθοῦν καὶ νὰ ἀνακαινισθοῦν μὲ τὸ νὰ κινδυνεύουν νὰ κρημνισθῶσι καὶ παντελῶς ν' ἀφανισθῶσι, καθὼς οἱ γενόμενοι προσκυνηταί τοῦ Ἅγιου Τάφου εὐσεβεῖς χριστιανοί εἰδαν ὄφθαλμοφανῶς τὰς τοιαύτας οἰκοδομὰς καὶ τὰς ἡξεύρουσιν. Καὶ ἀν κατὰ τὰς ἔξόδους καὶ τὰ ἀναλώματα, ὅπου ἔτρεξαν εἰς τὰς οἰκοδομὰς αὐτὰς καὶ τὰ κτίρια καὶ μὲ ὅλον ὅποῦ ἥσαν πολυάριθμα καὶ βαρύτατα ὁ Μακαριώτατος, Ἀγιώτατος καὶ Σοφώτατος Πατριάρχης τῆς ἀγίας πόλεως Ιερουσαλήμ κύριος κύριος Χρύσανθος, ὁ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς περιπόθητος τῆς ἡμῶν Μετριότητος εὐδοκίᾳ καὶ ἐλέει τοῦ φιλαγάθου Θεοῦ ἀπὸ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν χριστιανῶν μὲ ταῖς περιηγήσεις, ὅπου ἔκαμεν εἰς πολλοὺς καὶ διαφόρους τόπους μὲ πολλοὺς κόπους καὶ ἀγῶνας καὶ μὲ πολλὴν εἰδικὴν του ταλαιπωρίαν καὶ κακοπάθειαν τὰ ἐσύναξε καὶ τὰ ἐπλήρωσε καὶ τὰ διώρθωσε καὶ δέν ἔβαλεν οὕτε ἐπρόσθεσε δι' ἐκείνας τὰς οἰκοδομὰς χρέος πολὺ ἦ ὀλίγον ἐπάνω εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον, καθὼς ὅλοι ἐπληροφορήθημεν, μὲ ὅλον τοῦτο τὰ καθημερινὰ καὶ χρονικὰ ἔξοδα ὅπου τρέχουσιν ἀναγκαίως καὶ ἀπαραιτήτως παντοτινὰ ἐκεῖ εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον

μὲ τὸ νὰ ἥνε πολυάριθμα καὶ βαρύτατα ἐκατήντησεν εἰς τοὺς παρόντας καιροὺς νὰ εύρισκηται ὁ Ἅγιος Τάφος εἰς χρέος βαρύτατον καὶ τώρα ἔχει ἀνάγκην διπλῆν, ἅνα νὰ προφθάσῃ νὰ ἀπολογηθῇ τὰ δουλευόμενα διάφορα τῶν τοσούτων χρεῶν, ἄλλο νὰ πληρώσῃ τὰ χρονικὰ καὶ συνηθισμένα καὶ ἀναγκαῖα εἰς τὸν τόπον ἔξοδα, τὰ ὅποια ὅλα αὐτὰ γίνονται μία μεγάλη σοῦμα ἀσπρῶν καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ δίδωνται ἀπαραίτητως κάθε χρόνον· ἡ δὲ ἐλεημοσύνη τῶν χριστιανῶν (καθὼς εἴπομεν) εἶνε ὀλίγη καὶ δὲν προφθάνει νὰ ἀπαντήσῃ τὰ τοσαῦτα δοσίματα, ὡσὰν ὅπου ἀπὸ μὲν τὰ κουτεῖα τῆς ἐλεημοσύνης πολλὰ ὀλίγη βοήθεια μαζώνεται, οἱ δὲ προσκυνηταί, ὅπου ἦτον συνήθεια νὰ πηγαίνουν εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον καὶ νὰ δίδωσιν ἐλεημοσύνην ἐξεκόπησαν οἱ περισσότεροι καὶ δὲν πηγαίνουν ὡς καὶ πρότερον, διὰ τὸ ὅποιον θαυμάζοντες καὶ ἀποροῦντες μεγάλως λυπούμεθα πόθεν ἡκολούθησεν αὐτὴ ἡ μεταβολὴ καὶ ψυχρότης τῶν χριστιανῶν εἰς τὸ νὰ πηγαίνωσιν εἰς προσκύνησιν τοῦ Ἅγιου Τάφου, ἡ ὅποια προξενεῖ βλάβην μεγάλην καὶ εἰς τὰ δύο μέρη, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ μὲν ὑστεροῦνται τὴν χάριν καὶ τὸν ἀγιασμὸν καὶ τὴν εὐλογίαν, ὅπου ἔμελλον νὰ ἀπολαύσουν ἀπὸ τὴν προσκύνησιν τῶν ἀγίων ἐκείνων τόπων, ὁμοίως καὶ ὁ Ἅγιος Τάφος ὑστερεῖται τὴν βοήθειαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην τῶν προσκυνητῶν αὐτοῦ, μὲ τὴν ὅποιαν ἡμποροῦσε νὰ κυβερνᾶται. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς ἀγαπῶντες καὶ τὴν σύστασιν τοῦ Ἅγιου Τάφου, διὰ τὴν ἄκραν εὐλάβειαν ὅπου πρὸς αὐτὸν ἔχομεν, καὶ φροντίζοντες καὶ τὴν ψυχικὴν ὠφέλειαν τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, κατὰ χρέος ἀπαραίτητον πατρικῆς καὶ πνευματικῆς ἀγάπης ὅπου πρὸς αὐτοὺς ἔχομεν, γράφοντες διὰ τοῦ παρόντος συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἴερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, συμβουλεύομεν καὶ νουθετοῦμεν ὅλους σας τοὺς εὐσεβεῖς χριστιανούς, μικροὺς τε καὶ μεγάλους, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, νέους καὶ γέροντας, ὅπως, ἡξεύροντες καλῶς, ὅτι ἡ ἄγια Ιερουσαλήμ εἶνε τόπος ξεχωριστὸς ἐκλελεγμένος ἀπὸ τὸν Θεὸν κατὰ τὰς μαρτυρίας τῆς Αγίας Γραφῆς ὅπου τὸ λέγουσι φανερὰ, ὅτι ἐξελέξατο Κύριος τὴν Σιάν καὶ διὰ τοῦτο λέγεται ἐξαιρέτως πόλις τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ καθὼς ὁ Κύριος μας Χριστὸς τὸ ἐφανέρωσε μὲ ίδικὸν του παράδειγμα, ἐπειδὴ καὶ εἰς Αὔτὴν ἡθέλησε νὰ πάθῃ, καὶ νὰ σταυρωθῇ καὶ νὰ ταφῇ

διὰ τὴν σωτηρίαν ὅλου τοῦ Κόσμου, νὰ τρέχητε καὶ νὰ πηγαίνητε μετὰ προθυμίας καὶ εὐλαβείας πολλῆς εἰς προσκύνησιν τοῦ Ἅγιου Τάφου καὶ τῶν Ἱερῶν καὶ σεβασμίων ἐκείνων τόπων, εἰς δόξαν τοῦ ἁγίου Θεοῦ καὶ χάριν καὶ ἀγιασμὸν καὶ σωτηρίαν ἴδικὴν σας, ἐπειδὴ ἡ ὁδοιπορία καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς ἁγίους τούτους τόπους ἐστάθη ἀρχαία καὶ πατροπαράδοτος ἀπ' αὐτὸν τὸν πρῶτον αἰῶνα τῆς συστάσεως τῆς Ἑκκλησίας, καὶ ἐφυλάχθη κατὰ διαδοχὴν ἀδιακόπως μέχρι τοῦ νῦν, τὸ ὅποιον μαρτυροῦσι καὶ οἱ κατὰ καιροὺς βασιλεῖς τε καὶ ἀρχιερεῖς καὶ μάρτυρες καὶ ὄμολογηταί καὶ ὅσιοι καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἑκκλησίας, καὶ οἱ λοιποὶ εὐλαβεῖς καὶ φιλόχριστοι χριστιανοί, ὅπου μὲ πολλὴν σπουδὴν καὶ ἀγάπην καὶ προθυμίαν ἐπήγαιναν εἰς προσκύνησιν τῶν ἁγίων τούτων τόπων, καθὼς εἰς τὰς ἵστορικὰς βίβλους ἀναγινώσκομεν, ἔχοντες καὶ κρίνοντες τὴν προσκύνησιν σημεῖον εὔσεβείας εὐλαβοῦς καὶ θεομῆς πίστεως ἔργον, ὡσὰν ὅπου οἱ σεβάσμιοι τοῦ Κυρίου τόποι καὶ τὰ ὄφθαλμοφανῆ παθήματα Αὐτοῦ διεγείρουσι τὸν ἀνθρωπὸν δραστικότερον καὶ θεομότερον εἰς αὔξησιν περισσοτέρας εὐλαβείας καὶ κατανύξεως. Καὶ λοιπὸν μὲ τὴν καλὴν αὐτὴν καὶ ὠφέλιμον ὁδοιπορίαν τοῦ Ἅγιου Τάφου τρία καλὰ προξενοῦνται -πρῶτον τίμῃ εἰς τὸν Θεόν καὶ εἰς τοὺς ἁγίους τόπους, δεύτερον γίνεται ἔργον μετανοίας καὶ μάλιστα ἱκανοποιήσεως ἡ τοιαύτη κοπιαστικὴ ὁδοιπορία εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ· καὶ τρίτον ὅτι αὔξανεὶ ἡ εὐλάβεια τῶν χριστιανῶν βλέποντες καὶ παρακινούμενοι ἔνας ἀπὸ τοῦ ἄλλου. Καὶ ἐὰν καθ' ὑπόθεσιν εἶναι καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἄγιοι τόποι, ἀλλὰ μήτε εἶναι, μήτε ἔχουσι σύγκρισιν, ὅποιοι εἶναι οἱ τοιοῦτοι μὲ ἐκείνους ὅπου ἐτιμήθησαν μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καὶ ἐρραντίσθησαν μὲ τὸ τίμιον Αὐτοῦ αἷμα, καὶ φαίνονται εἰς αὐτοὺς τὰ σημάδια καὶ τὰ ἔχνη Αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο μεγάλην ὠφέλειαν ψυχικὴν λαμβάνουσι, καὶ μεγάλον μισθὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔχουσιν, ὅσοι χριστιανοὶ θεληματικῶς λάβωσι τὸν κόπον καὶ τὸν κίνδυνον τῆς εἰς Ἱερουσαλήμ ὁδοιπορίας, διὰ νὰ ἰδοῦσι καὶ νὰ προσκυνήσωσι τοὺς ἁγίους τόπους, καὶ τὰ ἀξιοθέατα προσκυνήματα, ὅπου εύρισκονται ἐκεῖ, τὰ ὄποια καλώτατα περιγράφει καὶ διηγεῖται ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης εἰς τὴν ἐπιστολὴν του. Πορεύομαι, λέγει, εἰς τὴν ἄγιαν γῆν, καὶ ἐκεῖ καταφιλῶ τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο, τὸ ὄποιον ἐπάτησαν τοῦ Χριστοῦ μου τὰ ἔχνη, καὶ αὐτὸν τὸν Θεοδόχον Τάφον, εἰς τὸν ὄποιον ἐβάλθη τὸ Πανάγιον σῶμα τοῦ Λύτρωτοῦ ἥμῶν ἐκεῖθεν διαβαίνω

εἰς τὸν θειότατον Γολγοθᾶν, ὅπου ὁ Κύριος τῆς δόξης ἐσταυρώθη, πηγαίνω παρεμπρὸς εἰς τὴν Βηθλεέμ, τὴν ὥποιαν ὡς Ἐδὲμ νέαν φαντάζομαι, προσκυνῶ ἐκεῖ τὴν φάτνην πλέον, παρὰ τὴν χρυσῆν στάμνον, μέσα εἰς τὴν ὥποιαν ὅχι τὸ Μάννα, ἀλλ' ὁ Ἀρτος τῆς Ζωῆς ἐφυλάχθη θεωρῶ ἀκόμη τὸ Ὁρος τῶν Ἐλαιῶν, ὅθεν ὁ Κύριος ἀνέβη πρός τὰ οὐράνια, βλέπω καὶ τῆς Πανάγνου Κόρης καὶ Θεοτόκου τὸ Μνῆμα, ὅπου προσκυνεῖται ἡ πανυπερευλόγητος εἰς τὴν ἀγίαν Γεθσημανῆν. Διὰ τοῦτο εἶναι πρέπον καὶ εὔλογον καὶ ἐπαινετὸν καὶ θεάρεστον ἔργον, ὅσοι χριστιανοὶ ἔχουσι δύναμιν καὶ εὐπορίαν διὰ τὴν ὁδοιπορίαν αὐτὴν τῆς ἀγίας Ιερουσαλήμ καὶ διὰ τὴν προσκύνησιν τοῦ ἀγίου Τάφου, νὰ μήν ἀμελήσωσι, μήτε νὰ μικροψυχήσωσι ποσῶς, ἀλλὰ βαλόντες εἰς Θεὸν τὴν ἐλπίδα τους, καὶ αὐτοὶ νὰ πηγαίνωσι μετὰ προθυμίας, καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς αὐτῶν χριστιανοὺς νὰ ἀναγκάζωσι καὶ νὰ παρακινῶσι, καὶ μὲ μίαν σύμφωνον γνώμην καὶ κοινὴν προθυμίαν νὰ γίνωνται προσκυνηταὶ τοῦ Παναγίου Τάφου. Καὶ εἴτε ἐκεῖνοι ὅπου ἀξιωθῶσι νὰ ὑπάγωσιν εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ, εἴτε ἐκεῖνοι ὅπου διὰ καμμίαν ἀσθένειαν καὶ σωματικὴν ἀδυναμίαν δὲν ἡμποροῦν νὰ ὑπάγουν, ὅλοι ὅμως οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοὶ χρέος ἀπαραίτητον νὰ δείξητε τὴν πρέπουσαν εὐλάβειαν καὶ τιμὴν καὶ ἀγάπην ἐμπράκτως καὶ μὲ ἔργον καὶ νὰ δίδητε ἐλεημοσύνην πλουσιοπάροχον ὁ καθ' εῖς ὅσον δύναται, δηλαδὴ ὁ μὲν σαραντάρια καὶ ἀδελφάτα, ὁ δὲ σαρανταλείτουργα, καὶ παροησίας καὶ ψυχομερίδια ζώντων καὶ τεθνεώτων μὲ ίλαρὰν καὶ ἀγαθὴν προαίρεσιν, σκορπίζοντες μὲ καλὴν ἐλπίδα ἐκεῖνα ὅπου κατὰ τὸ παρὸν μὲν ἔχετε εἰς χεῖρας, μετ' ὀλίγον δὲ μέλλουσι νὰ φθαρθῶσιν ὡς πρόσκαιρα καὶ ἐπίγεια, διὰ νὰ εὔρητε εἰς ἄλλην οὐράνια καὶ αἰώνια, καθὼς ἐν Εὐαγγελίοις μᾶς ἐβεβαίωσεν ὁ Κύριος· διότι ὅσην ἐλεημοσύνην καὶ εὐποιϊαν δώσητε εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον καὶ δαψιλῶς φιλοδωρήσητε καὶ εὐεργετήσητε, βεβαιότατα μυριοπλάσια θέλετε τὰ εὔρει εἰς τὴν ἄνω Ιερουσαλήμ, ἐπειδὴ εἰς τὴν κάτω μετὰ πίστεως τὰ ἐδώκατε καὶ μὲ τὴν τοιαύτην πλουσιοπάροχον ἐλεημοσύνην καὶ συνδρομὴν τὴν ἐδικὴν σὰς νὰ δυνηθῇ ὁ ἀγιώτατος θρόνος τῆς Ιερουσαλήμ καὶ ὁ ζωοδόχος τοῦ Κυρίου Τάφος νὰ κυβερνήσῃ καὶ νὰ ἀπαντήσῃ τὰ πολυάριθμα καὶ βαρύτατα χρέη του, καὶ τὰ καθημερινὰ καὶ χρονικὰ ἔξοδα καὶ ταῖς πολλαῖς ἀνάγκαις, ὅπου δὲν λείπουν ἀπαραιτήτως, διὰ νὰ μὴ καταντήσῃ εἰς ὅλον τὸ ὕστερον εἰς παντελῆ φθορὰν καὶ ἀφανισμὸν καὶ στερηθῆ τὸ γένος ἡμῶν τῶν ὀρθοδόξων τοιοῦτον τιμιώτατον

καὶ ψυχωφελέστατον προσκύνημα. Καί τοιαύτη μὲν εἶναι ἡ παρ' ἡμῶν πατρικὴ καὶ πνευματικὴ συμβουλὴ καὶ νουθεσία εἰς ὅλους ἀπλῶς τοὺς ἀπανταχοῦ εὐσεβεῖς χριστιανούς, νὰ τρέχωσι μετὰ προθυμίας καὶ εὐλαβείας, εἰς προσκύνησιν τοῦ Ἅγιου Τάφου, καὶ νὰ συντρέχωσι καὶ νὰ βοηθῶσιν αὐτὸν μέ πλουσιοπάροχον ἐλεημοσύνην· ἴδιας δ' ἐντελλόμεθα καὶ ὑμῖν τοῖς κατὰ τόπον ἵερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν, ὅπως καὶ αὐτοὶ συμφώνως τῇ νουθεσίᾳ ἡμῶν ταύτῃ νὰ παρακινήτε καὶ νὰ συμβουλεύητε ἀμέσως μέ πατρικὰς διδασκαλίας καὶ νουθεσίας πνευματικὰς ὁ καθ' εἰς τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐπαρχίας του εἰς τὸ θεάρεστον τοῦτο ἔργον, ὡς ὑπερασπισταὶ καὶ βοηθοὶ καὶ ἀντιλήπτορες καὶ ὑπέρομαχοι τοῦ ἄγιου Τάφου, καὶ πρὸς τούτοις καὶ τοὺς πνευματικοὺς πατέρας, ὅπου εὑρίσκονται ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὑμῶν νὰ παραγγέλητε ἀκριβῶς καὶ νὰ τοὺς ἐπιτιμᾶτε, ὅταν ἐξομολογῶσι τοὺς χριστιανοὺς νὰ μὴ τοὺς ἀποκόπτωσι καὶ τοὺς ἐμποδίζωσιν ἀμαρτάνοντες θανάσιμα καὶ ἀσύγγνωστα, καὶ θησαυρίζοντες εἰς τοὺς λόγους τους ὁργὴν θεϊκὴν καὶ κατάκριμα ἐν ἡμέρᾳ ὁργῆς καὶ ἐκδικήσεως τοῦ ἄγιου Θεοῦ, ἀλλὰ μάλιστα καθ' ὅσον δύνανται νὰ τοὺς παρακινῶσι καὶ αὐτοὶ καὶ νὰ τοὺς συμβουλεύωσι τόσον εἰς προσκύνησιν τοῦ ἄγιου Τάφου ἐκείνους ὅπου δύνανται, ὅσον καὶ εἰς ἀφιέρωσιν καὶ δόσιν ἐλεημοσύνης καὶ βοηθείας πρὸς τὸν ἄγιον Τάφον. Ἐπειδὴ καὶ ὅλοι κοινῶς οἱ εὐσεβεῖς εἴτε τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου, εἴτε τῆς τῶν λαϊκῶν τάξεως, χρέος ἔχομεν νὰ βοηθῶμεν καὶ νὰ συντρέχωμεν τὸ κατὰ δύναμιν καὶ ἡμεῖς, καὶ τοὺς ἄλλους νὰ παρακινῶμεν χριστιανοὺς καὶ νὰ διεγείρωμεν εἰς τοῦτο τὸ θεάρεστον ἔργον, ἀλλ' οὐδὲ νὰ ζητῶσιν οἱ πνευματικοὶ πατέρες ἄσπρα βιαίως καὶ ἀναγκαστικῶς ἀπὸ τοὺς χριστιανούς, ὅπου θέλουν νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον, ἢ ὅπόταν πηγαίνουν ἢ ὅπόταν γυρίζουν καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ψυχραίνωσιν τὴν προθυμίαν καὶ εὐλάβειαν τῶν προσκυνητῶν τοῦ Ἅγιου Τάφου, ἀλλὰ μόνον ὅταν προαιρῶνται οἱ χριστιανοὶ νὰ τοὺς δίδωσι, τότε νὰ τὰ δέχωνται μετ' εὐχαριστίας, καὶ ὅχι νὰ τοὺς βιάζωσι. Καὶ ὅσοι μὲν χριστιανοὶ πηγαίνουσιν εἰς προσκύνησιν τοῦ ἄγιου Τάφου ἢ καὶ ἀπλῶς δίδουσιν ἐλεημοσύνην πλουσιοπάροχον εἰς αὐτὸν ἀναμφιβόλως ἔχουσι τὸν μισθὸν παρὰ Θεοῦ πολλὰ πλούσιον καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, τοὺς ὅποίους καὶ ἡμεῖς εὐχόμεθα καὶ εὐλογοῦμεν πατρικῶς καὶ πνευματικῶς. Ὁσοι δὲ χριστιανοὶ ἵερωμένοι ἢ λαϊκοί καὶ πνευματικοὶ πατέρες ἵερομόναχοι, ἢ μοναστηριακοὶ ἀπὸ ἀνευλάβειαν καὶ ὀλιγοπιστίαν πλεονεξίαν καὶ αἰσχροκέρδειαν παρακινούμενοι ἢ καὶ ἀπὸ τοῦ φθονοῦντος

τὰ ἀγαθὰ καὶ ψυχωφελῆ ἔργα δαίμονος ὑποσκελιζόμενοι, ἐμποδίζουσι καὶ ἀποκόπτουσι μὲν ματαιολόγους φλυαρίας καὶ ψυχολογίας ἢ μὲν κανένα ἄλλον τρόπον σατανικῆς ἀπάτης τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τὸ νὰ πηγαίνωσιν εἰς προσκύνησιν τοῦ Ἅγιου Τάφου καὶ νὰ δίδωσιν εἰς αὐτὸν ἐλεημοσύνην καὶ ἀφιερώματα, καὶ γίνονται αἴτιοι εἰς αὐτὸν μὲν ζημίας καὶ βλάβης ψυχικῆς, εἰς δὲ τὸν Ἅγιον Τάφον προξενοῦσι τὴν στέρησιν τῆς ἐλεημοσύνης τῶν προσκυνητῶν χριστιανῶν οἱ τοιοῦτοι, ἀν δέν παύσωσιν εἰς τὸ ἔξῆς ἀπὸ τὴν τοιαύτην τοὺς σατανικὴν καὶ ὀλέθριον ἀνευλάβειαν καὶ ἀπιστίαν, καὶ κακοβουλίαν, ἀφωρισμένοι εἴησαν ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος, καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι· αἱ πέτραι καὶ ὁ σίδηρος λυθήσονται, αὐτοὶ δὲ οὐδαμῶς· κληρονομήσειαν τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ιούδα καὶ εἴησαν στένοντες καὶ τρέμοντες ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ὁ Κάιν, σχισθείη ἡ γῆ καὶ καταπίοι αὐτοὺς ὡς τὸν Δαθὰν καὶ Αβειρῶν, καὶ ἡ μερὶς αὐτῶν μετὰ τοῦ προδότου Ιούδα τῶν θεομάχων Ιουδαίων τῶν σταυρωσάντων τὸν Κύριον τῆς δόξης· ἡ ὁργὴ τοῦ Θεοῦ εἴη ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, τὰ πράγματα καὶ κτήματα, οἱ κόποι καὶ ἴδρωτες αὐτῶν εἴησαν εἰς παντελῆ ἀφανισμὸν καὶ ἐξολόθρευσιν καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοιεν πώποτε. ἐφ' οἵς δουλεύουσι καθ' ὅλην τὴν ζωῆν, αὐτῶν ἔχοντες καὶ τὰς ἀράς τῶν ἀγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ τῶν λοιπῶν ἀγίων Συνόδων καὶ εἴησαν ὑπόδικοι τοῦ αἰωνίου πυρὸς καὶ ὑπεύθυνοι τῆς ἀτελευτήτου κολάσεως. Υμεῖς δὲ πάντες ποιήσατε (ὡς γράφομεν) ὑπακούοντες εὐπειθῶς τῇ πατρικῇ, συνοδικῇ ἡμῶν ταύτῃ παραινέσει καὶ νουθεσίᾳ, ὡς τέκνα γνήσια καὶ εὐγνώμονα τῆς πνευματικῆς ὑμῶν μητρὸς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἀπειρον ἔλεος, καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν Μετριότητος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

αψικζ'. Ἐν μηνὶ Αὔγουστῳ Ἰνδικτιῶνος Ε.'

Ο Ήρακλείας Γεράσιμος, ο Κυζίκου Αὔξεντιος, ο Νικομηδείας Σεραφείμ, ο Νικαίας Καλλίνικος, ο Χαλκηδόνος Νικόδημος, ο Θεσσαλονίκης Άνανίας, ο Τηρνόβου Νικηφόρος, ο Αθηνῶν Ιάκωβος, ο Ούγγροβλαχίας Δανιήλ, ο Μηθύμνης Άνθιμος, ο Δρύστρας Κωνστάντιος, ο Αγχιάλος Καλλίνικος, ο Χίου Δανιήλ, ο Λήμνου Ιωαννίκιος, ο Κασανδρείας Ίωακειμ.

(ἀκολουθεῖ)

**Η ΕΝ ΡΩΣΣΙΑΙ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑ
ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ**

Τὸ αἰώνιον ζήτημα τῆς ἐνώσεως τῶν Ἑκκλησιῶν, ἀρξάμενον τὴν ἐπαύριον τοῦ σχίσματος, ἐφάνη κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους, ὅτι ἦδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ οὐνιτισμοῦ (unia). Ο οὐνιτισμός, λέξις δλως ξένη τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ὑπῆρξε πονηρὸν ἐπινόημα τῶν Ἰησουϊτῶν, καθ' ὃ αἱ Ἑκκλησίαι θὰ ήνοῦντο μᾶλλον ἐξωτερικῶς, αἱ Ἀνατολικαὶ Ἑκκλησίαι θὰ ἐτήρουν τὰ ἥθη αὐτῶν καὶ ἔθιμα, θ' ἀνεγνώριζον μόνον τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα καὶ θὰ παρεδέχοντο τὴν διδασκαλίαν τῆς λατινικῆς Ἑκκλησίας «ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὄρου τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου». Τοὺς πατέρας ήμῶν ἐφόβισεν ἡ ἐνωσις αὕτη οὐχὶ μόνον διότι ἔδει ν' ἀναγνωρίσωσιν «ἔνα συνεκτικὸν τῶν ἀπάντων ἀρχιερέα τὸν Πάπα», ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ γενομένη ἐνωσις τῷ 1439, ὡς «ἔργον βίας καὶ ἐξαναγκασμοῦ» ἀποκηρυχθεῖσα ὑπὸ δύο τῆς Ἀνατολῆς Συνόδων, μεγάλην πάντοτε ἐνέπνεε δυσπιστίαν, ἀλλως τε ὁ ὄρος αὐτῆς καὶ διδασκαλίαν εἰσηγεῖτο μὴ συνάδουσαν τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ οὐχὶ ἀπαξ ἐνοθεύθη τὸ χωρίον τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου αὐτοὶ «καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τοῖς ἰεροῖς κανόσι διαλαμβάνεται», ὅπερ ἐν λατινικῇ μεταφράσει ἔδει ν' ἀποδοθῇ διὰ τῆς φράσεως «quemadmodum et in gestis oecum. Conciliorum et in sacris canonibus continetur» ἐνοθεύθη διὰ τῆς φράσεως «quemadmodum etiam...», οὗτως ὥστε τὸ νόημα τοῦ χωρίου, καθ' ὃ τὰ τῷ παπισμῷ ἐπιγραφέντα προνόμια ἐλήφθησαν κατ' ἀναλογίαν τῶν ἀρχαίων Συνόδων, διεστράφη καὶ παρεστάθη, ὅτι τὰ παπικὰ ταῦτα προνόμια ὥσαύτως

αἱ ἀρχαῖαι ἥδη Σύνοδοι περιελάμβανον.¹ Καὶ ἄνευ τῆς νοθείας ταύτης ὁ ὅρος τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου ἐνέπνεεν ἀποστοφήν, σύμπασα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀπεκήρυξεν αὐτὸν, ἀλλὰ κατὰ τὸν ιέ. καὶ ιστ'. αἰῶνα οὕτω δραστηρίας εἰργάσθη ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν ἑλλήνων, ὥστ' ἐπὶ Πάπα Γρηγορίου Ιγ'. ἐπιστεύθη ἐν Ρώμῃ, ὅτι οἱ ἔλληνες πλησίστιοι ἥδη ἐφέροντο πρὸς τοὺς κόλπους τοῦ παπισμοῦ. Τότε συνετάχθη καὶ «Ομολογία τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως ὑπὸ τῶν Γραικῶν ποιηθησομένη», διαλαμβάνουσα μεταξὺ ἀλλων καὶ τὰ ἔξῆς «Ἐτι πιστεύω καὶ ἀποδέχομαι καὶ ὅμολογῶ πάντα τὰ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς οἰκουμενικῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου περὶ τῆς δυτικῆς τε καὶ ἀνατολικῆς ἐνώσεως ὄρισθέντα τε καὶ δηλωθέντα ἥγουν ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἀϊδίως ἐστί, καὶ τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν, καὶ τὸ ὑπαρκτικὸν αὐτοῦ εἶναι ἔχει ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀμα καὶ Υἱοῦ, καὶ ἐξ ἀμφοτέρων ἀϊδίως, ὡς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς καὶ μοναδικῆς προβολῆς ἐκπορεύεται. Ἐπειδή περ ὁ οἱ ἄγιοι διδάσκαλοι καὶ πατέρες ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐκπορεύεσθαι λέγουσιν εἰς ταύτην φέρει τὴν ἔννοιαν... Ἐτι ἐν ἀζύμῳ ἥ ἐνζύμῳ ἀρτῷ σιτίνῳ τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα τελεῖσθαι ἀληθῶς, τοὺς ἰερεῖς ἐν θατέρῳ, αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου τελεῖν ὀφείλειν, ἕκαστον δῆλον ὅτι κατὰ τὴν τῆς ἴδιας Ἐκκλησίας εἴτε δυτικῆς εἴτε ἀνατολικῆς συνήθειαν. Ἐτι ἐὰν οἱ ἀληθῶς μετανοήσαντες ἀποθάνωσιν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃ πρὶν τοῖς ἀξίοις τῆς μετανοίας καρποῖς ἵκανοποιῆσαι περὶ τῶν ἡμαρτημένων ὄμοῦ καὶ ἡμελημένων τὰς τούτων ψυχὰς καθαρτικαῖς τιμωρίαις καθαίρεσθαι μετὰ θάνατον ... Ἐτι τὴν ἀγίαν ἀποστολικὴν καθέδραν καὶ τὸν Ρωμαϊκὸν ἀρχιερέα εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸ πρωτεῖον κατέχειν, αὐτὸν τε τὸν Ρωμαϊκὸν ἀρχιερέα διάδοχον εἶναι τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀληθῆ τοποτηρητὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας κεφαλὴν καὶ πάντων τῶν Χριστιανῶν πατέρα τε καὶ διδάσκαλον ὑπάρχειν...»² Παρ' ὅλας τὰς

1. Schirmer, Der Anteil der Jesuiten und der Katholisch-polnischen Hierarchie an der Leidensgeschichte der Ruthenen, im besondern der Uniaten in Galizien in Revue internationale de Theologie XII ann. (1904) N 45 p. 85

2 Ὁμοία ὅμολογία συνετάχθη καὶ ἐπὶ τοῦ Πάπα Οὐρβανοῦ VII, ἀλλά καὶ αὕτη ὡς ᾧτο ἀκόλουθον ἔμεινεν ἀτελεσφόρητος. Schirmer ἔνθ. ἀνωτ. Revue No 46 p. 283, 284.

ἀπεγνωσμένας προσπαθείας τῶν λατίνων καὶ λατινοφρόνων, τοιοῦτον ἔγγραφον ύπὸ τοῦ συνόλου τοῦ ἡμετέρου ὁρθοδόξου λαοῦ ἦτο ἀδύνατον ν' ἀναγνωρισθῆ καὶ ὑπογραφῆ, διότι ἡ ἴδεα τοῦ οὐνιτισμοῦ διὰ τῆς ἀντιδράσεως τῆς ὁρθοδόξου ἱεραρχίας δὲν ἤδυνήθη νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰς μεγάλας ὄμάδας τοῦ λαοῦ οὐδὲ νὰ παραγάγῃ λαϊκὴν κίνησιν ὑπὲρ τῆς διαβοήτου ἐνώσεως, εύρεθησαν ὅμως βραδύτερον ἐπίσκοποί τινες ἐνωθέντες μετὰ τῆς Ρώμης ἐπὶ τοιαύτη τινὶ βάσει, μεταβάντας εἰς Ρώμην διηγεῖται περὶ αὐτῶν ὁ Δοσίθεος «οἱ πάπαι καὶ οἱ κληρικοὶ ἐδέχοντο αὐτοὺς καὶ ἐτίμων σχεδὸν ὑπὲρ τὸν Ἰωάννην Πρόδρομον, ἵνα μόνον ὑπογράψωσιν εἰς τὸ τομάριον τοῦ ὄρου τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου πρὸς ἀποδοχὴν καὶ βεβαίωσιν αὐτοῦ· ἔστω οὖν εἰς μνημόσυνον ὅτι οἱ ὑπογράψαντες ἀναλφάβητοι ἦσαν καὶ πᾶσι τρόποις κακοηθέστατοι».¹ Ο λαὸς ἔμεινεν ἀμέτοχος τῆς τοιαύτης προδοσίας τῆς ὁρθοδοξίας, ὁ δὲ οὐνιτισμὸς ἀπέτυχε. Δυστυχῶς ὅμως ἀλλαχοῦ καὶ μάλιστα ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Ρωσσίᾳ τὸ διὰ τοῦ οὐνιτισμοῦ τέχνασμα τῆς ἐνώσεως, ἀποσκοποῦν εἰς τὴν βαθμιαίαν ἀφομοίωσιν πρὸς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν, ἐφάνη ἐπιτυγχάνον, καὶ θὰ εἶχεν, ἵσως μεγάλας συνεπείας, ἀν μὴ ἀντέδρα κατ' αὐτοῦ ὁ Πατριάρχης Ιεροσολύμων Θεοφάνης.

Ἡ κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἔχουσα μίαν Μητρόπολιν τὴν τοῦ Κιέβου, ὑπῆγετο ύπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' οὗτος ἔνεκα τῶν λίαν δυσμενῶν περιστάσεων τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ιε' καὶ ιστ' αἰῶνα, οὐδαμῶς ἤδυνατο νὰ διενεργῇ τὴν προσήκουσαν αὐτῷ ἐξουσίαν καὶ νὰ φυθιμίζῃ τὸν βίον τῆς ἐκεῖ ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Μόλις κατὰ τὴν ἐκλογὴν νέου Μητροπολίτου προύκαλεῖτο ἡ προσοχὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἐπικυροῦντος καὶ χειροτονοῦντος αὐτὸν, ἀποστέλλοντος δὲ ἐν τοιαύταις ἡ ἐν παρομοίαις περιστάσει Πατριαρχικοὺς ἐξάρχους. Τούτου ἔνεκα ὁ Μητροπολίτης Κιέβου ἦτο σχεδὸν ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοβούλως ἐκυβέρνα τὴν ὅλην ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Μικρᾶς λεγομένης Ρωσσίας. Άλλ' ἡ χώρα αὕτη σὺν τῇ Λιθουανίᾳ πολιτικῶς ἥνωθη τῷ 1569 μετὰ τῆς Πολωνίας εἰς ἐν κράτος, ἥρξατο δὲ ἄμεσος ἐπικοινωνία καὶ

¹ Δοσιθέου Νοταρᾶ, Παραλειπόμενα ἐκ τῆς Ἰστορίας περὶ τῶν ἐν Τεροσολύμοις πατριαρχευσάντων ἐν Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἀναλέκτοις Ιεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας τομ. Α.' σ. 282. 283.

συγχρωτισμὸς μεταξὺ τῶν ὄρθιοδόξων Ρώσσων καὶ τῶν λατίνων Πολωνῶν, ἡ ἀριστοκρατία ἵδιως λίαν ταχέως ἥρξατο ἀφομοιουμένη πρὸς τὴν πολωνικὴν ἀριστοκρατίαν, ἥτις ἀποκτῶσα μεγάλα κτήματα ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Ρωσσίᾳ, ἐξήπλου τὴν ἀφομοιωτικὴν αὐτῆς ἐπιρροὴν εἰς κύκλον εὐρύτατον. Καὶ αὐτοὶ δ' ἔτι οἱ ὄρθιοδόξοι Ἐπίσκοποι ἐξισωθέντες κατὰ τὰ δικαιώματα πρὸς τοὺς λατίνους ἐπισκόπους ἥρξαντο ἀφομοιούμενοι πρὸς αὐτοὺς καὶ λεληθότως παρασκευάζοντες τὸ ἔδαφος τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας.¹ Λίαν ἐγκαίρως ἐπεφάνησαν ἐν Λιθουανίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ Ρωσσίᾳ οἱ καλοὶ Ἰησουῖται, οἵτινες διὰ τῶν συνήθων αὐτοῖς τρόπων, κατώρθωσαν ν' ἀποκτήσωσι τὴν συμπάθειαν καὶ ἐμπιστοσύνην οὐ μόνον τῶν ὄρθιοδόξων ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν προτεσταντῶν. Οὐχὶ σπανίως συνέβαινεν ἵνα μετὰ τὰς πομπώδεις τῶν Ἰησουῖτῶν τελετὰς προσέχωνται εἰς τὸν λατινισμὸν οἱ ὄρθιοδόξοι κατὰ ἑκατοντάδας τῷ 1581 ἐν Βίλνᾳ, μετὰ τὴν τελετὴν τῆς περιφορᾶς τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, τριακόσιοι ὄρθιοδόξοι ἐδέχθησαν τὴν λατινικὴν πίστιν, πλεῖστοι δ' ἔτεροι ἀπέστειλαν τὰ ἔαυτῶν τέκνα εἰς τὰ ἀπανταχοῦ τῆς χώρας ἰδούμενα Ἰησουῖτικὰ σχολεῖα. Τούτων σπουδαιότερον ἦτο τὸ ἐν Βίλνᾳ κολλέγιον, ὅπερ ἰδρύθη μὲν τοῦ 1570, τῷ δὲ 1578 μετεσχηματίσθη εἰς Ἀκαδημίαν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πολυμηχάνου Πέτρου Σκάργα. Διὰ πάντων τούτων οἱ Ἰησουῖται κατώρθωσαν ἥδη πλείστους μὲν τῶν Ρώσσων νὰ ἐλκύσωσιν εἰς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν, τοὺς δὲ λοιποὺς ὄρθιοδόξους καὶ μάλιστα τὴν ἀριστοκρατίαν νὰ ψυχράνωσι πρὸς τὴν ὄρθιοδοξίαν, ἥν παρίστων οἱ ἀπόστολοι τοῦ παπισμοῦ, οὐχὶ ὡς χριστιανικήν, ἀλλ' αὐτόχρημα ἐθνικὴν θρησκείαν, διηγεῖται δὲ ὁ Πατριάρχης Τερζοσολύμων Δοσίθεος ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν τοῦ Νεκταρίου, φοβερὸν ἀληθῶς ἐπεισόδιον, κατὰ τὸ ὄποιον ὄρθιοδόξου τινὸς χριστιανοῦ ἀνεβάπτισαν οἱ Ἰησουῖται τὰ ὄστα ἐκταφέντα, «ἔλεγον δὲ οἱ Ἰησουῖται, ὅτι ὁ μὴ πιστεύων εἰς τὸν Πάπαν τῆς Ρώμης ἄθεος ἐστι καὶ οὐ δύναται σωτηρίας τυχεῖν, τοσοῦτον, ὥστε τοῦ διαβεβοημένου ἐπὶ σοφίᾳ κνέζη Βασιλείου τὴν θυγατέρα Μαρίαν ἐλκύσαντες εἰς τὸν παπισμὸν καὶ ἐκείνης πεισθείσης ἀπὸ τῆς ἀνωτέρω διδαχῆς αὐτῶν, δηλονότι ὅστις οὐ

¹ Μακαρίου Μόσχας, Ἰστορία τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας (Ρωσ. Πετρούπολις 1882) τόμ. 9-10 Πρβλ. A. Dobroclonsky, Ἐγχειρίδιον ἱστορίας τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας (ρωσ. Μόσχα 1889) τεῦχ. 3 σ. 243 ἐξ. Θεοδώρου Βαλλιάνου, Ἰστορία τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας (Ἐν Ἀθήναις 1851) σ. 165 ἐξῆς.

πιστεύει εἰς τὸν Πάπαν ἐστὶν ἄθεος καὶ θρηνούσης διὰ πατέρα αὐτῆς, ὅτι ἐκολάσθη, οἱ Ἰησουῖται διὰ νὰ τὴν καλοκαρδίσουν ἐπήγασι καὶ ἔσκαψαν καὶ εὕβγαλαν τὰ κόκκαλα τοῦ πατρὸς της ἀπὸ τὸν τάφον καὶ τὰ ἐβάπτισαν κατὰ τὴν τάξιν τῶν λατίνων».¹ Οὕτω δραστηρίως παρασκευάσαντες τὰ πράγματα πρὸς τὴν πλήρη ἐπικράτησιν τοῦ παπισμοῦ οἱ Ἰησουῖται, τῇ ἐπινεύσει τοῦ πάπα Ρώμης Γρηγορίου XIII ἥρξαντο ἐμβάλλοντες τὴν ἰδέαν τοῦ οὐνιτισμοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τῇ ληστρικῇ τῆς Φλωρεντίας Συνόδῳ ἀποφασισθέντων. Εὔδηλον δὲ ὅτι οὐδεμίαν εὐκαιρίαν ἔμελλον νὰ παρατρέξωσιν οἱ ἐργάται τοῦ σκοτίου τούτου ἐγχειρήματος πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ. Τῷ 1589 ἐπιστρέφων ἐκ Μόσχας διήρχετο τὴν νοτιοδυτικὴν Ρωσσίαν ὁ Πατριάρχης Κ/πόλεως Ιερεμίας ὁ Β'-εύρων δὲ τὴν ἐκκλησίαν αὐτῆς ἐν οἰκτροτάτῃ διατελοῦσαν καταστάσει προέβη εἰς διόρθωσιν αὐτῆς, ἀλλὰ προεκάλεσε τὴν δυσαρέσκειαν ἀναξίων τινῶν κληρικῶν. Διότι μεταξὺ ἀλλων ὁ Ιερεμίας καθήρεσε τοῦ Ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος τὸν Μητροπολίτην Ὄνησιφόρον ως δίγαμον καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὸν διὰ τοῦ Μητροπολίτου Μιχαὴλ Ραγόζα

¹ Νεκταρίου. Αντίρρησις πρὸς τὰς προσκομισθείσας θέσεις τῶν ἐν Τεροσολύμοις φρατόρων (Ιάσιον 1692) σ. 249. Δοσιθέου, Ὁρθόδοξος Ὅμολογία πίστεως (Βουκαρέστιον 1699), παρὰ E. Legrand, Bibliographie Hellenique (XVII siècle) t. III p. 64

εἰς ὅν ἔδωκεν ἐντολὴν νά ἐκκαθάρῃ τὸν κλῆρον ἀπὸ τῶν διεφραθμένων αὐτοῦ μελῶν, ιδίως δὲ τοὺς διγάμους καθήρειν καὶ μηδὲ ἀκοῦσαι τούτους ἐν τῇ αὐτοῦ ἐπαρχίᾳ ὄνομάζεσθαι».¹ Ἐπειδὴ ὅμως ὁ νέος Μητροπολίτης ἦτο λίαν ἀσθενοῦς χαρακτῆρος ἀνθρωπος, διώρισεν ἐξάρχον ἑαυτοῦ ὁ Ιερεμίας τὸν Ἐπίσκοπον Λούτσκης Κύριλλον, ὅπερ δυσηρέστησε τὸν Ραγόζαν. Οὐχ ἦττον, βοηθούμενος οὗτος ὑπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ ἐξάρχου, καθήρεσε, πλὴν ἄλλων, καὶ δύο ἐπισκόπους, οἵτινες τοιοῦτον ἔχοντες ἀξιάματα ἐξηκολούθουν, παρὰ τὰς διατάξεις τῆς ἐκκλησίας, νὰ ὠσιν ἔγγαμοι, οἴκοθεν δὲ νοεῖται, ὅτι καὶ οὗτοι καὶ ἄλλοι κληρικοὶ τιμωρηθέντες δυσηρεστήθησαν, δυσηρεστήθη καὶ αὐτὸς ὁ πατριαρχικὸς ἐξάρχος, διότι ὁ Πατριαρχης Ιερεμίας ἐδέχθη ὕστερον καταγγελίας τινὰς κατ' αὐτοῦ. Μόλις ἤδυναντο οἱ Ιησουῖται, ταῦτα βλέποντες καὶ ἀκούοντες, ν' ἀποκρύπτωσι τὴν χαρὰν αὐτῶν, διαπλατύνοντες δὲ διὰ μυρίων ὑποσχέσεων τοὺς κόλπους τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, ὡς λίαν ἐπαχθῆ παριστῶντες καὶ ἀλυσιτελῆ τὴν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐξάρτησιν τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ἐπραξαν πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατόν, ἵνα διὰ τοῦ οὐνιτισμοῦ γένηται ἡ πρὸς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν ἔνωσις αὐτῆς.² Όντως δὲ τῷ 1591 οἱ Ἐπίσκοποι Κύριλλος, Γεδεών, Διονύσιος καὶ Λεόντιος ἐπέδωκαν τῷ Βασιλεῖ τῆς Πολωνίας Σιγισμούνδῳ Γ', προστατεύοντι καὶ ὑποστηρίζοντι τοὺς Ιησουῖτας, αἵτησιν, ἐν ᾧ ἐξεδήλουν τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν, ἵνα ὑποταχθῶσι τῷ Πάπᾳ, ἐπί τῷ ὄρῳ ὅμως τῆς τηρήσεως τῶν ἥθων καὶ ἐθίμων τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἰεραρχικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων. Ἡ αἵτησις αὕτη τῶν ἀποστατῶν ἐπισκόπων καὶ τοῦ Βασιλέως ἡ εὐνοϊκὴ ἀπάντησις ἦσαν γνωσταὶ εἰς ὀλίγους, τούτοις δε τῷ 1593 προστεθῆ καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Βλαδιμήρου Υπάτιος Ποτσέης, γενόμενος εἰς τῶν σπουδαιοτάτων

¹ Ἀλ. Παπαδοπούλου Κεφαλέως, Ανάλεκτα Ιεροσολυμιτικῆς Σταχνολογίας σ. Δ' σ. 83

² Ἐμμανέστατα συνετέλεσεν εἰς αὐτὴν καὶ ὁ Πέτρος Αρκούδιος, τρόφιμος τῆς ἑλληνικῆς Σχολῆς τοῦ ἀγίου Αθανασίου ἐν Ρώμῃ ἐργασθείς ἐπὶ εἰκοσαετίαν ὅλην ἐν Πολωνίᾳ ἐνάντιον τῆς Ὁρθοδοξίας, ἔνθ' ἀν. τ. III σ. 209. 211.212.214.216-218 Κ. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία σ. 260- 263.

πρωτοεργατῶν τῆς ἐπαράτου ἐκείνης συνωμοσίας κατὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Οὕτω δὲ δολίως εἰργάσθησαν οἱ ἀνάξιοι ἐκεῖνοι Ἐπίσκοποι, ὥστε παρέσυραν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς διὰ τοῦ οὐνιτισμοῦ ἐνώσεως πρὸς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν τὸν δοῦκα Κωνσταντίνον Ὀστρόζσκην, ὅστις ἀπατώμενος ὑπελάμβανε κατ' ἀρχάς, ὅτι τοιαύτη ἐνωσίς, μὴ παραβλάπτουσα, δῆθεν, τὴν ὁρθόδοξον πίστιν, ἔμελλεν εἶναι ἐπωφελής, ἡξίου ὅμως ἵνα ἡ τοιαύτη ἐνωσίς γένηται τῇ συγκαταθέσει τῆς ὅλης Ἐκκλησίας. Άλλα ἔχοντες κατὰ νοῦν οἱ ἀποστάται Ἐπίσκοποι καὶ μάλιστα, ὁ Ὑπάτιος καὶ ὁ Κύριλλος, ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Σιγισμούνδου, τῇ 2 Δεκεμβρίου 1594 συνέταξαν τὸ ἔγγραφον τῆς ἐνώσεως, ὅπερ, μετὰ δραστηρίας ἐνεργείας ἐνὸς ὅλου ἔτους, ὑπέγραψαν πλεῖστοι ἐπίσκοποι καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Ραγόζας Μιχαήλ, ὁ Μητροπολίτης Κιέβου, ὃν τὸ παράδειγμα ἐμιμήθησαν καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί. Τοιούτῳ τρόπῳ ὀλόκληρος ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς χώρας ἐκείνης παρέδιδεν ἔαυτὴν τῷ παπισμῷ καίτοι ἐν τῷ ἔγγραφῳ τῆς ἐνώσεως ἐλέγετο, ὅτι θὰ περιεσώζοντο αὐτῇ ἡ Ὁρθόδοξος διδασκαλία, αἱ τελεταὶ καὶ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα αὐτῆς. Πρὸιν ἡ ὅμως τὸ ἔγγραφον τοῦτο διαβιβασθῆ εἰς Ρώμην διάφοροι περὶ αὐτοῦ φῆμαι συνετάραστον τὸν λαόν, ὁ δὲ Κωνσταντίνος Ὀστρόζσκης ἀναγνοὺς αὐτὸς τε καὶ τὴν ἐπιστολὴν τῶν ἀποστατῶν ἐπισκόπων πρὸς τὸν Πάπαν ἐπείσθη, ὅτι προυκειτο περὶ προδοσίας τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἔσπευσε δι' ἐγκυκλίου αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὁρθοδόξους τῆς Λιθουανίας καὶ Πολωνίας νὰ καταγγείλῃ τὸν Μητροπολίτην καὶ τοὺς Ἐπισκόπους ὡς προδότας τῆς ὁρθοδόξου πίστεως. Ἐκ τῆς ἐγκυκλίου ταύτης μεγάλη ἐξηγέρθη ταραχὴ ἴδιως ἐν Βίλνᾳ, συνεπέϊα δὲ αὐτῆς, εἰς τῶν ἀποστατῶν Ἐπισκόπων, μεταγνοὺς ἀπεκήρυξε τὸν οὐνιτισμόν, τῷ παραδείγματι αὐτοῦ ἡκολούθησε καὶ ἔτερος ἐπίσκοπος ὁ Μιχαήλ, ἀλλ' ὁ Μητροπολίτης Μιχαήλ Ραγόζας καὶ οἱ λοιποὶ ἐνέμειναν ἐν τῇ ἀποφάσει αὐτῶν, δικαιολογούμενοι ὡς ἡδύναντο, ἀπέστεργον δὲ αὐτοὶ τε καὶ ὁ βασιλεὺς Σιγισμούνδος νὰ συγκαλέσωσι Σύνοδον πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος. Ἐν τῷ μέσω τῆς ταραχῆς ἐκείνης, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1595 οἱ πρωτάρχαι

τοῦ κινήματος, οἱ Ἐπίσκοποι Κύριλλος καὶ Υπάτιος Ποτσέης ἀπῆλθον εἰς Ρώμην ἵνα ἐπισήμως κατακυρώσῃ ὁ Πάπας τὰ διαπραχθέντα, τούτου δ' ἔνεκα ἡ ταραχὴ ἐπηύξησεν, ὁ Κωνσταντῖνος Ὁστρόζοκης ἐξέδωκεν ἀπότομον γράμμα πρὸς τὸν Μητροπολίτην κατηγορῶν αὐτοῦ, ὡς Ἰούδα προδότου, διάφορα δὲ συγγράμματα καὶ προκηρύξεις διεδίδοντο εἰς τὸν λαόν, ἐρεθιζόμενον ἐξ αὐτῶν. Ο Μητροπολίτης, χύνων ἔλαιον εἰς τὴν ἀναφθεῖσαν ἥδη πυράν, ἐν τινι συνόδῳ, συνελθούσῃ κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1596, καθήρεσεν Ὁρθοδόξους τινὰς κληρικοὺς γράψαντας ἐναντίον αὐτοῦ, ὃ δὲ Βασιλεὺς Σιγισμοῦνδος διὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως, προσεπάθει νὰ καταπνίξῃ πᾶσαν ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ οὐνιτισμοῦ. Ἐν Ρώμῃ οἱ οἰκτροὶ ἐργάται αὐτοῦ Κύριλλος καὶ Υπάτιος, εἴτε ἐκόντες εἴτε ἄκοντες, ἀπὸ μέρους ἔαυτῶν καὶ τῶν λοιπῶν Ρώσσων κληρικῶν, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Πάπα Κλήμεντος VIII καὶ τῶν καρδιναλίων ὡμολόγησαν ἐνόρκως λατινικὴν ὄμοιογίαν πίστεως, ἀποδεξάμενοι τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ ἐν Τριδέντῳ Συνόδων, καταναθεματίσαντες τὰ σχίσματα, καὶ τὰς αἰρέσεις, ἃς κατεδίκαζεν ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία, ἥτοι τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, πρὸς δὲ τούτοις ἀνεγνώρισαν ὡς ἀληθῆ δόγματα τὸ filioque, τὸ καθαρτήριον πῦρ, τὴν περὶ συγχωροχαρτίων διδασκαλίαν, περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα καὶ περὶ τῶν ἴδιαζουσῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας τελετῶν καὶ μυστηρίων. Ο πάπας ἐπέτρεπε τοῖς τέως ὁρθοδόξοις νὰ ἔχωσι τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνα, ἀτινα συμφωνοῦσι πρὸς τὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἥθη καὶ ἔθιμα. Τῆς ούτωσὶ γενομένης ἐνώσεως συνετάχθη ἐπίσημος ἐκκλησιαστικὴ πρᾶξις, ἐξεδόθη δὲ εἰς ἀνάμνησιν μετάλλιον φέρον ἐν μὲν τῇ μιᾷ ὅψει τὸν Πάπαν Κλήμεντα VIII ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ τοὺς Ρώσσους Ἐπισκόπους, γονυπετεῖς πρὸ τοῦ Πάπα, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «Ruthenis receptis»¹ Τοὺς οἰκτρῶς προδόντας τὴν Ὁρθόδοξίαν Ἐπισκόπους, ἐπανελθόντας εἰς Ρωσίαν ἐκ

¹ M. Kojalowilz, Ἡ τῆς Λιθουανίας ἐκκλησιαστικὴ οὐνία (ρωσ. Πετρούπολις 1859) σ. 169-239. A. Dobroclonsky ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 259. Schirmer ἐνθ' ἀνωτέρω Rerne No 45. p. 91

Ρώμης βεβαίως, κακοὺς κακῶς ἡνέχθησάν οἱ ὄρθόδοξοι, πανταχόθεν ἡκούσθησαν ἔντονοι διαμαρτυρίαι, κατ' αὐτῶν καὶ ὀλόκληρος συνεταράχθη ἡ Ρωσσία, ἀλλ' ὁ Σιγισμοῦνδος, συνῳδὰ ταῖς ὁδηγίαις τοῦ Πάπα, ὑπεστήριξεν ἀνενδότως τοὺς ἀποδεξαμένους τὸν οὐνιτισμόν, ἐφυλάκισεν ἡ ἐξώρισε καὶ ποικιλαχῶς ἐκάκωσε τοὺς ὄρθιοδόξους κληρικούς, δραστηρίως δὲ παρεσκεύασε τὴν συγκρότησιν Συνόδου, ἐν ἡ ἐπισήμως ἔμελλε νὰ ἀνακηρυχθῇ ἡ πρὸς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν ἐνωσις τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τῷ Ἰησουϊτικὸν πρόσχημα τοῦ οὐνιτισμοῦ.

Φωναὶ ἀπελπισμοῦ ἡκούσθησαν τότε πρὸς τὴν Ἀνατολήν! Ο Κωνσταντίνος Ὁζτρόσκης καὶ οἱ λοιποὶ Ρῶσσοι ὄρθιοδοξοί ἐσπευσαν νὰ ζητήσουσι τὴν βοήθειαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἀποτροπὴν κινδύνου τοῦ τελείου ἀφανισμοῦ τῆς Ὅρθιοδοξίας ἐν τῇ ἑαυτῶν χώρᾳ, μετὰ μικρὸν δὲ ἀνελάμβανον δύο Ἑλληνες κληρικοὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Νικηφόρος ἔξαρχος τοῦ Πατριάρχου Κωνπόλεως καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κύριλλος Λούκαρις ἔξαρχος τοῦ Πατριάρχου Αλεξανδρείας ν' ἀμυνθῶσι τῆς Ὅρθιοδοξίας. Ο Κύριλλος Λούκαρις, οὗτινος ὄνομα ἔκτοτε ἐγένετο περιάκουστον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ τῇ 13 Νοεμβρίου 1572, μετὰ δὲ τὴν πρώτην αὐτοῦ παίδευσιν ἐν τῇ ἴδιᾳ πατρίδι, παρὰ τῷ διδασκάλῳ Μελετίῳ Βλαστῷ, προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Μελετίου Πηγᾶ Πατριάρχου Αλεξανδρείας καὶ ὑπ' αὐτοῦ δωδεκαετής περίπου τὴν ἡλικίαν ἀπεστάλη εἰς Ἐνετίαν, ἵνα ἔξακολουθήσῃ καὶ εὐρύνῃ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ. Ἐκεῖ εὗρε κάλλιστον διδάσκαλον τὸν Μάξιμον Μαργούνιον, Ἐπίσκοπον Κυθήρων, παρὰ τοῦ ὅποιου ἔξέμαθε τὴν λατινικήν, ἵταλικὴν καὶ δὴ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐξ Ἐνετίας μετέβη εἰς Πατάβιον τῷ 1504 ἥτο ἥδη ἰερεὺς ὁ Λούκαρις ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἀνατολήν, μετὰ ἐν ἔτος ἐγένετο Σύγγελλος, προβιβασθεὶς ὕστερον εἰς πρωτοσύγγελον καὶ εἰς Ἀρχιμανδρίτην.¹ Μετὰ τὰς πρώτας εἰδήσεις περὶ τῆς ἀποστασίας τῶν Ρώσων

¹ E. Legrand Bibliographie hellénique (XVII siècle) t. IV. p. 173- 216, Πρβλ. Χρυσοστόμου Α. Παπαδοπούλου, Κύριλλος ὁ Λούκαρις καὶ ἡ ἐν Ρώμῃ Ἑλληνικὴ Σχολή του ἀγ. Αθανασίου Ν. Ἡμέρα ἔτ. λ. (1904) ἀριθμ. 1536.

Ἐπισκόπων ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος¹ ἀπεφάσισε ν' ἀποστείλῃ εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν Ρωσίαν «Κύριλλον τὸν Λούκαριν τὸν ὁσιώτατον ἐν ἰερομονάχοις καὶ πνευματικῶς Σύγγελλον τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας», διν συνιστῶν τῷ δουκὶ τῆς Ὀστροβίας Βασιλείῳ ἔγραφε «τὸν δὲ ὁσιώτατον τοῦτον υἱὸν φιλανθρώπως ἀσπασάμενοι πρᾶγμα ποιήσετε καὶ Θεῷ εὐάρεστον καὶ τῷ Ἀποστολικῷ τῆς Ἀλεξανδρείας θρόνῳ ἀρμόδιον καὶ ἡμᾶς εἰς εὐχαριστίας ὑπόθεσιν ἐκκινῆσον». ² Εἰς Πολωνίαν μετέβη ὁ Λούκαρις, ὡς φαίνεται, τῷ 1594 «φέρων πρόσωπον πατριαρχικὸν», διότι τῇ 6 Ιουλίου 1594 ἔγραφεν αὐτῷ ὁ Μελέτιος, ἵνα μὴ ἀποκάμῃ τρέχων καὶ πυκτεύων καὶ ἀγωνιζόμενος ἔως τῶν βραβείων εὔμοιρήσῃ». ³ Ἐν Ὀστροβίᾳ εὑρισκόμενος ἐγένετο διευθυντὴς τῆς ἐκεῖ Σχολῆς ⁴ καὶ ἥρξατο διεξάγων σφοδροὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς λατίνους, μετὰ δὲ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας ἔγραφεν αὐτῷ πάλιν ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας «ἡμεῖς μὲν σὲ δεῦρο διενοήθημεν ἀποσπάσασθαι τοῦτο μὲν τῶν αὐτόθι κινδύνων ἀπαλλαγὴν τινα προμνηστευόμενοι, τοῦτο δὲ καὶ τῇ Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίᾳ προμηθούμενοι προστάτην».

¹ Κατ' ἀρχὰς διενοήθη ὁ Μελέτιος νά μεταβῇ αὐτοπροσώπως εἰς Ρωσίαν ἀλλ' ἀπεκωλύθη. A. Νινολάκη, Μελέτιος ὁ Πηγᾶς (ἐν Χανίοις 1903) σ. 144.

² Κῶδιξ Τεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης 524, Ἐπιστολὴ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ 67-

³ Legrand, ἔνθ. ἀν. t. IV p. 213. «Οἶδά σὲ - ἔγραφε πάλιν τῷ Λουκάρει ὁ Πηγᾶς - δυνάμενον σὺν Θεῷ παντὸς ἡμᾶς ἀπαλλάξαι φόβου καὶ σὲ κινδύνων βουλόμενὸν γε προσεκτικώτερον ἐντυγχάνειν τοῖς πράγμασι... Ἀνάπαυσόν μοὶ τὰ σπλάγχνα μὴ ἐκπέσοιμοι τῆς περὶ σὲ ἐλπίδος. τὶ γὰρ οὐκ εὐελπιστῶ παρ' ἀνδρὸς τηλικούτου: Περιφανῶν γονέων σὲ παῖδα οὐχ ἡ τύχη ἀλλ' ὁ Θεὸς ἔφυσε· θρέμμα δὲ ἀρχιερέων ἐπ' ἀρετῇ καὶ βίου λαμπρότητι καὶ σπουδῇ πάσῃ καὶ λόγων ἡδέων βεβαιούμενον. Ἐνεκέντρισε δὲ θρόνῳ ἀποστολικῷ τῶν Ἀλεξανδρέων, δηλονότι καὶ χειρῶν τῶν ἐμῶν, ἀλλά καὶ καιροῖς πᾶσαν γλώσσαν ὑπερβαίνουσι τῇ τῆς ἀνάγκης καὶ χρείας ἀφθονίᾳ. Παρελκύσει σὲ τῆς πατρίδος ἀναμνῆσαι.... τούτων ἀπάντων τὰ μὲν εἰς ἀρετὴν παροτρύνει τὰ δὲ ἀπαιτεῖ τὰ δὲ καὶ προσδέχεται: ἐμὲ δὲ τὰ κατὰ σὲ σκοποῦντα ἐπιμελέστερον εὐέλπιδα τίθησιν ἐπὶ πᾶσιν ἐκείνοις τὸ ἥδη σὲ ἄρξασθαι ἀρετῆς τε ἀντιποιεῖσθαι καὶ βίου καὶ λόγων διαφερόντως λαμπρῶς» ἵδε καὶ Ἑλλην. Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κ/πόλεως τομ. Α'. σ. 57. A. Νινολάκη ἔνθ. ἀν. σ. 145,146).

⁴ Τὴν κοινὴν παραδεδεγμένην περὶ τούτου εἰδῆσιν ὄλως ἀδικαιολογήτως ἡμιφισβήτησε τελευταίως ὁ Ρώσσος ἱερεὺς Εὐγράφιος Ὁσβιάννικωφ, Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος ὁ Λούκαρις. (Ἐν Νοβοτσερκάσεν 1903) σ. 99. 100.

έπει δὲ σφοδρότερον χειμάζεται κατὰ Σακρομάτας ἡ Ἐκκλησία τῶν ὁρθοδόξων ταῖς τοῦ Πάπα ἐπηρείαις μένε κατὰ χώραν μὴ φανῆς λιποτακτῶν καὶ μάλιστα συμβάν σὲ οὐ θεατὴν γεγονέναι μόνον τῶν κακῶν ἀγώνων τῶν κατὰ τῆς εὐσεβείας, ἀλλὰ καὶ μέτοχον τῶν καμάτων καὶ ἀθλητὴν ἀρρενωπὸν καὶ τὸ φρόνημα καὶ τὸν ζῆλον δεδειχότα... μὴ ἀμέλει ταῖς τῶν κακῶν παραφυάσιν ἀντεπεξιέναι καὶ συμπαρατάσσεσθαι τοῦ δεινοῦ τούτου σάλου, δὸν ὁ διώκων τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀποστάσεως ὁ πρόδρομος ἐγείρων διατελεῖ».¹ Αρχομένου τοῦ Ὁκτωβρίου τοῦ 1596 ἔλαβεν ὁ Λούκαρις ἐπιστολὴν ἐκ Δούπνης, δι' ἣς ἔμαθε τὰς ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους συμβάσας ὑπὸ τῶν οὐνιτῶν ταραχάς,² ἀπεφάσισε δὲ νὰ μεταβῇ εἰς Βρέστην, ἐνθα ἔμελλε νὰ συγκροτηθῇ ἡ Σύνοδος. Εἰς αὐτὴν συνῆλθον ἀπειροπληθεῖς λατīνοι οὐνīται καὶ ὁρθόδοξοι λίαν ἐξηρεθισμένοι ἐναντίον ἀλλήλων, ἡ πόλις ὁμοίαζε πρὸς στρατόπεδον, διότι οἱ πλείους τῶν συνελθόντων ἦσαν ἐνοπλοι ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ στρατιώτας. Ἐφαίνετο ὅτι ἐπετύγχανον οἱ ὁρθόδοξοι προστατευόμενοι ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ὀστρόζσκη, οἱ οὐνīται φοβούμενοι μὴ ἡτηθῶσιν, ὑπὸ παντοίας προφάσεις, ἵδιαν συνειρότησαν Σύνοδον ὑπὸ τὴν προεδρείαν λατίνου Αρχιεπισκόπου, τούτου ἔνεκα καὶ οἱ ὁρθόδοξοι ἵδιαν ἀπετέλεσαν Σύνοδον ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῶν Πατριαρχικῶν ἐξάρχων. Αὕτη ἡ Σύνοδος τῶν ὁρθοδόξων μετὰ τὰς ἀπαιτουμένας διατυπώσεις καὶ προσκλήσεις τῶν ἀποστατῶν Ἐπισκόπων, καὶ δὴ τοῦ Μητροπολίτου Μιχαὴλ Ραγόζα προέβη εἰς τὴν καθαίρεσιν αὐτῶν καὶ εἰς τὴν πανηγυρικὴν ἀποκήρυξιν τοῦ οὐνιτισμοῦ, ἐξ ἐναντίου δὲ ἡ ἑτέρα Σύνοδος ἀπεδέξατο αὐτὸν καταδικάσασα τοὺς ὁρθοδόξους.³ Τὰς ἀποφάσεις τῆς λατινόφρονος ταύτης Συνόδου ἐπεκύρωσεν ὁ Βασιλεὺς Σιγισμοῦνδος, οὗτω δ' ἐπισήμως ἐγένετο δεκτὴ ἡ ἔνωσις πρὸς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν, συμπαρασύρασα περὶ τὰ τέσσαρα ἑκατομμύρια

¹ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως τομ. Α'. σ. 48. Α. Νινολάκη ἐνθ ἀν. σ. 146.

² Legrand ἐνθ' ἀν. τ. IV σ. 223. 224.

³ Kojalowitz ἐνθ' ἀν. σ. 159-164.

Ορθοδόξων Ρώσσων. Ἐκτότε ἔρχεται ὅλως ἀπερίγραπτος κατάστασις τῆς Ορθοδόξου Ἑκκλησίας, καθ' ὅλην τὴν χώραν ἐκείνην, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Νικηφόρος συνελήφθη, ἐνεκλείσθη ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Μαριεμβούργου καὶ ἀπέθανε, μόλις δ' ἐσώθη φεύγων ὁ Κύριλλος Λούκαρις.¹ Ἡτο τηλικαύτη ἡ βία κατὰ τῶν ὁρθοδόξων κληρικῶν, ὥστε πολλοὶ αὐτῶν καὶ ἐφονεύθησαν, ἄλλοι ἔξωρίσθησαν, πλεῖστοι ἐκ φόβου ἐδέχθησαν τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸν Πάπαν, αἱ ἐνορίαι καὶ αἱ ἐπαρχίαι, οἱ Ναοὶ καὶ τὰ Μοναστήρια μετὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν ουνιτῶν ἢ τῶν λατίνων καὶ παντελῶς ἐφάνη ἀφανισθεῖσα ἐκεῖ ἡ ὁρθόδοξος Ἑκκλησία. Ή νέα γενεὰ τῶν τέως Ορθοδόξων ἀνατρεφομένη ἐν τῷ λατινισμῷ λεληθότως ἀπεξενοῦτο παντελῶς τῆς Ορθοδοξίας, οἱ δὲ ἐναπομένοντες ἐν αὐτῇ, πολλάκις ἀπέθνησκον ἀβάπτιστοι, μετὰ πολλοῦ κόπου ἀπεστέλλοντο ἐκ τῆς Ανατολῆς ἀντιμίνσια καὶ ἄγιον μύρον.² Οἱ Πατριάρχαι ἡμῶν μετὰ πολλῶν δυσχερειῶν προσεπάθουν νὰ διασώσωσι τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς Ορθοδοξίας, ἐν τούτῳ διεκρίθη ἰδίως ὁ Μελέτιος Πηγᾶς, ὅστις ἐπανειλημμένως ἔξέπεμψεν ἐπιστολὰς εἰς τὴν Νοτιοδυτικὴν Ρωσίαν,³ συνιστῶν τὰ δέοντα πρὸς καταπολέμησιν τοῦ λατινισμοῦ καὶ ὑποστήριξιν τῆς Ορθοδοξίας, ὅταν δὲ τῷ 1599 οἱ ἐν Πολωνίᾳ καταδιωκόμενοι προτεστάνται ἡθέλησαν νὰ συνενωθῶσι μετὰ τῶν Ορθοδόξων καὶ συνδιεσκέφθησαν περὶ τούτου ἐν Βίλνᾳ, ἵνα ζητήσωσι τὴν συγκατάθεσιν τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ανατολῆς⁴ ἀπηυθύνθησαν πρὸς τὸν Μελέτιον Πηγᾶν, ὅστις κατὰ Όκτωβριον τοῦ 1599 ἀπεφάσισεν ἐκ νέου ν' ἀποστείλῃ εἰς τὴν Πολωνίαν καὶ Νοτιοδυτικὴν Ρωσίαν τὸν Λούκαριν, ὃν συνοδευόμενον καὶ

¹ Κῶδιξ Τεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης 524 ἐπιστολὴ 228. Ως καὶ ἀλλαχοῦ ὑπεδείξαμεν εἶνε ὅλως ἀνακριβῆς καὶ ἀναξιόπιστος ἡ εἰδησίς ὅτι ὁ Λούκαρις μετέβη εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ἐκ Πολωνίας φυγών.

² Dobroclonsky, ἐνθ ἀν. σ. 964 καὶ ἔξῆς A. Δ. Κυριακοῦ, Ἑκκλησιαστικὴ ἱστορία (Ἀθῆναι 1898) τομ. Γ'. σ. 234.

³ Ταύτας ἔξέδωκεν ὑστερον ὁ Λούκαρις ἐν τῷ περὶ ἀρχῆς τοῦ Πάπα συγγράμματι τοῦ Πηγᾶ.

⁴ A. Δ. Κυριακοῦ, Ἑκκλησιαστικὴ ἱστορία τομ. Γ'. σ. 90.

ύπὸ τοῦ ἰερομονάχου Σωφρονίου, παρήγγειλε νὰ διαβῇ διὰ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Χίου πρὸς ἐπιστήριξιν τῆς Ὁρθοδοξίας.¹ Ἡ συνένωσις προτεσταντῶν καὶ ὁρθοδόξων οὐδαμῶς κατέστη δυνατή, διότι ὑπεδείχθη τοῖς προτεστάνταις, ὅτι μόνος τρόπος τοιαύτης συνεννοήσεως ἦτο ἡ προσέλευσις αὐτῶν εἰς τὴν ὁρθόδοξον Ἑκκλησίαν, ἀλλ' οἱ ἀεννάως συκοφαντοῦντες τὸν Λούκαριν λατīνοι ἔπλασαν μῆθὸν τινα, καθ' ὃν, δῆθεν, ἐν Πολωνίᾳ εὑρισκόμενος ἐπέδωκεν εἰς τὸν ἱησουΐτην Πέτρον Σκάργαν Λατινικὴν Ὀμολογίαν πίστεως.² Οἱ Λούκαρις ἀπεκήρυξε τὸν μῆθον τοῦτον καὶ ὅτε, ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐγένετο τῷ 1602 Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ἐν τῶν κυρίων αὐτοῦ μελημάτων ἐθεώρησε τὴν ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ὑποστήριξιν τῆς Ὁρθοδοξίας. Πρὸ παντὸς ἔσπευσε ν ἀναγγείλη εἰς τὸν Κωνσταντίνον Ὀστρόζσκην τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ καὶ νὰ παράσχῃ ὁδηγίας καὶ συμβουλὰς ὑπὲρ τῆς Ἑκκλησίας³ νὰ ὑποδείξῃ τὴν ἴδρυσιν ὁρθοδόξου Μοναστηρίου, νὰ εὐλογήσῃ δ' ἐφεξῆς τὴν ἴδρυσιν θρησκευτικῶν σωματείων κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ προκατόχου αὐτοῦ συντελέσαντος εἰς τὴν ἴδρυσιν τοιούτου σωματείου ἐν Λεοντοπόλει τῆς Πολωνίας ἀποβάντος «κοινὸν ὄφελος τῆς Ὁρθοδοξίας, πάνδημον πτωχοτροφεῖον τῶν ἐνοικούντων ἢ ἐπιδημούντων πτωχῶν, οὐκ εὐκαταφρόνητος σπινθῆρ θείᾳ προνοίᾳ ἀναφθεὶς ἐκεῖσε εἰς ἀνάκτησιν τῆς κατὰ πᾶσαν Ἀνατολὴν κινδυνευούσης εὐσεβείας εἰς Ὁρθοδοξίας στήριγμα καὶ παιδείας ἐλληνικῆς

¹ Ἐπειδὴ ὁ Λούκαρις καὶ ὁ Σωφρόνιος ἐσυκοφαντοῦντο ὅτι προσέκειντο τῷ προτεσταντισμῷ, ὁ Πηγᾶς ἔγραψε τοῖς Χίοις εὐχαριστῶν αὐτοῖς ἐπὶ τῇ γενομένῃ τοῖς ἀντιπροσώποις αὐτοῦ ὑποδοχῇ ἐπιλέγων «οὓς (ἀντιπροσώπους) οἱ κακόφρονες καὶ ἀδόκιμοι καὶ κεκαυτηριασμένοι τὴν συνείδησιν, διὸ καὶ αὐτοκατάκριτοι, συκοφαντοῦσιν ὡς δῆθεν τὰ Λουθήρου καὶ Καλούΐνου φρονοῦντας (Κωδ. 524 Ἐπιστολὴ 288).

² Τὴν ψευδολουκάρειον ταύτην Ὀμολογίαν οὐδαμῶς ἐδίστασαν νὰ δεχθῶσιν ὡς γνησίαν οἱ παρεξηγήσαντες τὰς πρὸς τὸν Σιγισμοῦνδον καὶ τοὺς λατίνους λίαν ἐπιφυλακτικὰς σχέσεις τοῦ Λουκάρεως καὶ τὴν μὴ ἐπίδοσιν ὑπ' αὐτοῦ τῶν πρὸς τὸν προτεστάντας ἐπιστολῶν Μελετίου τοῦ Πηγᾶ Πρβλ. Pichler, Geschichte des Protestantismus in der orientalischen Kirche im 17 Jahrhundert, oder, der Patriarch Cyrillus Lucaris und seine Zeit (München 1862) S. 59. 60

³ Μακαρίου, Ἰστορία τῆς Ρωσσικῆς Ἑκκλησίας τόμ. 40. σ. 333. 334

ἀναζωπύρωσιν». ¹ Τῷ 1614 ἐκ Βλαχίας ὅπου εύρισκετο καὶ ὀπόθεν ἐξέδωκε διάφορα ἐγκύκλια γράμματα πρὸς τοὺς ὁρθοδόξους ² ὁ Λούκαρις ἔγραψε καὶ πρὸς τὸ ἀνωτέρω «σταυροπηγιακὸν» σωματεῖον ἐξαρτώμενον δηλονότι ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Κπόλεως καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῶν ἐπιτοπίων οὐνιτικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, παραμυθούμενος αὐτὸ, δι' ἣς ὑφίστατο θλίψεις, διδάσκουσιν τὴν ἐμμονὴν ἐν τῇ ὁρθοδοξίᾳ, τὴν ὑποστήριξιν αὐτῆς, διὰ τῆς συντηρήσεως καταλλήλων ίερέων καὶ διδασκάλων καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως καταλλήλων βιβλίων ἐκ τοῦ, μερίμναις τοῦ ἀοιδίμου Μελετίου Πηγᾶ, ἰδρυθέντος τυπογραφείου³ ἀλλὰ τὰ ἔτη παρήρχοντο, ὁ λατινισμὸς ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Ρωσσίᾳ ὄριστικῶς ἐπεκράτησεν, ὁ Λούκαρις προκινδυνεύσας ἀλλοτε ἐκεῖ τῆς ὁρθοδοξίᾳς, δραστηρίως νῦν εἰργάζετο πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐν αὐτῇ τῇ Ανατολῇ μεγίστων κινδύνων ἐκ τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ οὐδαμῶς ἡδύνατο νὰ μεταβῇ εἰς Ρωσσίαν αὐτοπροσώπως, οὐδαμόθεν ἐφαίνετο σωτηρίας ἐλπὶς οὐδ' ἐξ αὐτῆς τῆς Μόσχας, καθ' ἣς κατεπείθοντο οἱ κοζάκοι μετὰ τῶν Πολωνικῶν νὰ συνεκστρατεύσωσι. Τὸ διὰ τοῦ οὐνιτισμοῦ διανοιχθὲν χάσμα ἡδύνατο νὰ γεφυρώσῃ μόνη ἡ Ὁρθοδοξία, ἀλλὰ τὸ μὲν Κίεβον ἥτο ἥδη λατινικὸν ἡ δὲ Μόσχα ἐν ἣ διετέλει καταστάσει, οὐδὲν ἡδύνατο νὰ πράξῃ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς κινδυνευούσης Ὁρθοδοξίας. Τοῦτο ὠρίσθη ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας νὰ ἐπιτελέσῃ ὁ Πατριάρχης ιεροσολύμων Θεοφάνης.

Οὗτος, διαδεχθεὶς τὸν Σωφρόνιον τῷ 1608, διήνυσε τὰ πρῶτα ἔτη τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ ἐν μέσῳ μεγάλων ἀγώνων ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν κατὰ τὸ 1616 μεταβάντων εἰς Κ/πόλιν ρώσσων ἀπεσταλμένων πρὸς ἀναγγελίαν τῆς εἰς τὸν Θρόνον Μόσχας ἀναρρήσεως τοῦ νέου τσάρου Μιχαὴλ Ρωμανῶφ τῷ Σουλτάνῳ Αχμέτ, προσκληθεὶς νὰ μεταβῇ εἰς Μόσχαν⁴

¹ W. Regel, *Analecta Byzantino russica* (Πετρούπολις -1891) p. 104.

² Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Τόμος ἀγάπης (Ιάσιον 1699) σ. 550 ἔξ.

³ W. Regel ἔνθ. ἀν p. 104. 105. Εὐγράφιος Ὁσβιάννικωφ ἔνθ. ἀν σ. 148

⁴ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας τ. Α' σ. 251.

παρεκλήθη ύπό τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου Λουκάρεως καὶ τοῦ Πατριάρχου Κ/πόλεως Τιμοθέου ἵνα ἐπιστρέφων διέλθη διὰ τῆς νοτιοδυτικῆς Ρωσσίας καὶ διὰ καταλλήλου ἐνεργείας ἀποκαταστήσῃ ἐκεῖ ὅρθόδοξον ἰεραρχίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ μὲν Τιμόθεος ἀπέστειλεν ἐκεῖ ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ τὸν Ἀρχιμανδρίτην Ἀρσένιον, ὁ δὲ Κύριλλος Λούκαρις τὸν Πρωτοσύγγελον Ιωσὴφ, ὃν καὶ πρότερον εἶχε προαποστείλει εἰς Κίεβον, καὶ εἰς ὃν νῦν ἔδωκε τῇ 3 Ιουνίου 1620 ἀξιοσημειώτους ἐγγράφους ὄδηγίας ἐν αἷς μεταξὺ ἀλλων ὥριζεν ἵνα «ὁ τιμιώτατος Ιωσὴφ διδάσκῃ τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ὅπως μὴ ἐκπίπτωσιν ἐξ αὐτῆς, διδάσκῃ προσέτι τὰ γράμματα, ὅπως διαμένωσιν οἱ ἀδελφοὶ ἐν τῷ ἀγαθῷ καὶ ἐνισχυθῆ ἡ χριστιανικὴ πίστις, ὁ δ' ἐχθρὸς αὐτῶν μὴ ἐλκύσῃ αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀληθοῦς χριστιανικῆς πίστεως εἰς τὴν λουθηρανικήν.» Ο Ιωσὴφ ὥφειλε κατὰ τὰς δοθείσας αὐτῷ ὄδηγίας νὰ μεριμνᾷ, ἵνα «ἐπικρατῇ ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν, μὴ ἔρχωνται οὗτοι εἰς συζητήσεις πρὸς τοὺς λουθηρανοὺς περὶ πίστεως, ἀλλὰ ζῶσι μετ' αὐτῶν φρονίμως, καὶ μὴ βλασφημῶσιν οἱ λουθηρανοὶ τὴν χριστιανικὴν πίστιν· τοὺς νεανίσκους ὥφειλε νὰ ἐνισχύῃ ἐν τῇ χριστιανικῇ πίστει, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὺς ὁ ἐχθρὸς ἐμβάλῃ εἰς πειρασμὸν καὶ παρασύρῃ εἰς τὴν λουθηρανικὴν πίστιν».¹ Τῷ 1617 κατὰ μῆνα Μάρτιου ἀπῆλθεν ὁ ήμέτερος Πατριάρχης ἐκ Κ/πόλεως εἰς Μόσχαν ὅπου ἀφίκετο μόλις τῇ 15 Φεβρουαρίου 1616, ὡς δὲ παρουσία αὐτοῦ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῶν τσάρων ἐλογίσθη ἴδιαιτέρα ὅλως εὔνοια τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν χώραν αὐτῶν.² Μετὰ πάροδον ἐνὸς σχεδὸν ἔτους, ἥτοι τῇ 4 Φεβρουαρίου 1620 ἀπῆλθεν ἐκ Μόσχας κατευθυνόμενος εἰς Κίεβον ὅπου ἀφίκετο τῇ 22 Μαρτίου 1620 προϋπαντηθεὶς ὑπὸ τοῦ χατμάνου Πέτρου Σαγαϊδάτση ὄδηγοῦντος τάγμα κοζάκων ὁρισθέντων εἰς τὴν περιφρούρησιν τοῦ Πατριάρχου. Τὴν οἰκίαν ἐν ᾧ διέμεινεν ὁ Πατριάρχης νυχθημερὸν ἐφρούρουν οἱ κοζάκοι

¹ Παρὰ Ὁσβιάννικωφ ἐνθ' ἀν. 1.149.

² N. Capterew, Σχέσεις τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ιερουσαλήμ πρὸς τὴν Ρωσσικὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ιστ' μέχρι τέλους τοῦ ιη' αἰώνος (ρωσ. Πετρούπολις 1895) σ. 27. ἔξ.

κατὰ ἐνδεχομένης ἐπιθέσεως τῶν Πολωνῶν, οἵς οὐδόλως ἦτο εὐχάριστος ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Μητροπόλει τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας. Ἰσως οὐδ' αὐτὸς ὁ Πατριάρχης ἦδύνατο νὰ προΐδῃ ὅποιας θρησκευτικῆς μεταστροφῆς πρόξενος ἦδύνατο νὰ καταστῇ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ.¹ Ἐπὶ ἑβδομάδας ὅλας μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ, ἥτις συνέπεσε περὶ τὰ μέσα τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς εἰς οὐδεμίαν προέβη ἐκκλησιαστικὴν πρᾶξιν, ἀναμένων ἀδειαν τοῦ Βασιλέως Σιγισμούνδου, ἀλλὰ καὶ οἱ ὀρθόδοξοι φοβούμενοι τὴν κατασκοπεύουσαν αὐτοὺς πολωνικὴν Κυβέρνησιν δέν ἡθέλησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς ἀπροκαλύπτους πρὸς αὐτὸν σχέσεις, πολλῷ πλέον ὅτι οὗτος ἦτο ὀθωμανὸς ὑπήκοος, τὸ δὲ ὀθωμανικὸν κράτος διετέλει τότε εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Πολωνίαν, ἥν ἀείποτε διενοεῖτο νὰ κατακτήσῃ, ἵνα ἔχῃ αὐτὴν πρόχωμα κατὰ τῶν μελλουσῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ρώσων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Σουλτᾶνος Ὀσμάν Β' (1618-1622) ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πολωνίας, ἀναμειχθείσης ἐν ταῖς ὑποθέσεσι τῆς Μολδαυίας καὶ ἀπέστειλεν ἐναντίον αὐτῆς μετὰ μεγάλου στρατοῦ τὸν Ἰσκένδερ πασᾶν, ἐν αἷς ἡμέραις ἀφικνεῖτο εἰς Κίεβον ὁ ἡμέτερος Πατριάρχης. Τούτου ἔνεκα, ἡ πολωνικὴ Κυβέρνησις ὑπώπτευεν ὅτι ὁ Πατριάρχης ἐστάλη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Μόσχαν ἵνα ἔξεγείρῃ τοὺς Ρώσους κατὰ τῶν Πολωνῶν, ἐφοβεῖτο δὲ νῦν μήπως ἔξεγείρῃ τοὺς κοζάκους, ὅθεν αἱ τοῦ Κιέβου ἀρχαὶ ἔλαβον ἐντολὴν νυκτὸς καὶ ἡμέρας νὰ παρακολουθῶσι τὰ διαβήματα τοῦ Ἑλληνος Πατριάρχου, καίτοι ὁ διοικητὴς Κιέβου θέλων ν ἀποκρύψῃ τὰς περὶ τοῦ Πατριάρχου ὑποψίας τῇ 5 Μαΐου, τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ, ἔξέφρασε τὴν εὐαρέσκειαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Κιέβου, ὑποδεχθέντας ἐν μεγάλῃ τιμῇ «τοιοῦτον μέγαν καὶ πολύτιμον ἐπισκέπτην» καὶ ἐδήλωσεν ὅτι εἰδοποίησε τὸν Βασιλέα περὶ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ καὶ ὅτι πρὸς συνοδείαν αὐτοῦ μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Βλαχίας διώρισεν ὁ Βασιλεὺς ἴδιαίτερον ὑπάλληλον τὸν Ποτσανόβσκην, πρὸς δὲ ὅτι δύνανται καὶ αὐτοὶ νὰ δώσωσι τῷ Πατριάρχῃ πρὸς μείζονα

¹ Μακαρίου, Ἰστορία τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας, τομ. 11 σ. 242-265. Πρβλ. Θ. Βαλλιάνου, Ἰστορία τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας σ. 196-197.

ἀσφάλειαν συνοδοὺς τινας. Ο διοικητὴς τοῦ Κιέβου ἀνήγγειλε συγχρόνως ταῖς καθ' ὁδὸν μέχρι Βλαχίας ἀρχαῖς τὴν μέλλουσαν διάβασιν τοῦ Πατριάρχου ἵν' ἀπονείμωσιν αὐτῷ τὰς δεούσας τιμὰς. Οἰαδήποτε καν ᾧτο ἡ ἔννοια τῶν ἀναγγελιῶν τούτων, ὁ Πατριάρχης Θεοφάνης ἤδυνατο νῦν ἀπροκαλύπτως νὰ ἐνεργήσῃ μὴ διανοούμενος μάλιστα ν' ἀπέλθῃ ἐκ τοῦ Κιέβου ταχέως ὡς ἐπεθύμουν οἱ Πολωνοί. Τῇ 17 Μαΐου 1620 ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον, δι' ἣς παρεῖχε τὴν πατριαρχικὴν αὐτοῦ εὐλογίαν πᾶσι τοῖς Ὁρθοδόξοις τῆς Μικρᾶς Ρωσίας, ἐξαιρέτως δὲ τοῖς κατοικουσιν ἐν Κιέβῳ, τῇ δὲ 26 Μαΐου 1620 ἐνέκρινε τὴν εἰς Σταυροπηγιακὴν μετατροπὴν τῆς ἐν Κιέβῳ Ἀδελφότητος τῶν Θεοφανείων, ἵν' ἀσφαλίσῃ αὐτὴν κατὰ τῶν οὐνιτῶν καὶ διέγραψε τὰ καθήκοντα αὐτῆς. Ἐπραξε δηλονότι ὁ Θεοφάνης ὅτι πρὸ αὐτοῦ ὁ Μελέτιος Πηγᾶς καὶ Κύριλλος ὁ Λούκαρις, διότι μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ σημασία τῶν τοιούτων θρησκευτικῶν σωματείων καὶ ἀδελφοτήτων ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ. Συγχρόνως ὁ Πατριάρχης ἐπηυλόγησε τὴν καθίδρυσιν «τῆς Σχολῆς τῶν ἑλληνοσλαυϊκῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν λατινικῶν γραμμάτων», ἐν ᾧ «οἱ διδάσκαλοι διδάσκοντες τὴν εὐσεβῆ ζωὴν καὶ παραδίδοντες τὰς ἀναγκαῖας ἐπιστήμας ἔδει κατὰ τὰς παραγγελίας καὶ ἐγγράφους ὁδηγίας τοῦ Πατριάρχου μετὰ ζήλου καὶ προθυμίας τοῖς βουλομένοις νὰ σπουδάζωσι καὶ μάλιστα τοῖς νέοις νὰ ἔξηγῶσι καὶ ἐμβάλλωσι τὴν σταθερὰν ὄμοιογίαν τῆς πίστεως καὶ τὴν ἀναλλοίωτον διδασκαλίαν τῶν ὑπὸ τῶν ἐπτὰ ἀγίων Συνόδων τῆς Ανατολικῆς Ἐκκλησίας διατυπωθέντων δογμάτων».¹ Μετὰ ταῦτα ὁ Πατριάρχης ἐπεσκέψθη τοὺς ναοὺς καὶ τὰ Μοναστήρια, τοὺς ἔξεχοντας οἴκους τῶν κοζάκων καὶ λοιπῶν προυχόντων Ὁρθοδόξων, πανταχοῦ γενόμενος δεκτὸς μετὰ μεγάλων τιμῶν, ὃν μνείαν ἐποίησατο ἐν δευτέρᾳ ἐγκυκλίῳ ἀπὸ 26 Μαΐου, ἐν ᾧ ἴδιαιτέρων ἔδειξε μέριμναν περὶ τῆς ἰδρύσεως ἑλληνοσλαυϊκῆς Σχολῆς, συνενώσας μετ' αὐτῆς τὴν ἀδελφότητα τῆς εὐσπλαγχνίας, ἥς ὁ ξενὸν μετεβλήθη εἰς Ακαδημαϊκὸν οἰκοτροφεῖον,

¹ A. A. Papkow, Ἡ προφυλακτικὴ ἐνέργεια τῶν ὄρθοδόξων Ἀδελφοτήτων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Βασιλείας Σιγισμούνδου τοῦ III (1620–1632) (ἐν θεολογικῷ Ἀγγελιαφόρῳ Μόσχας ἔτ. στ' (1898) τευχ. Μαΐου σ. 167).

καὶ τὴν παρ' αὐτῇ ἴδρυθεῖσαν σταυροπηγιακὴν Μονὴν αἱ πράξεις αὗται τοῦ Θεοφάνους εἶχον ἀναντίρρητον κῦρος, διότι παρίσταντο παρ' αὐτῷ οἱ πατριαρχικοὶ ἔξαρχοι, ἀλλ' ἐπὶ πλέον κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν εὑρέθησαν τότε ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ δύο Ὁρθόδοξοι ἀρχιερεῖς ὁ Μητροπολίτης Συρίας Νεόφυτος καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Σταγῶν Ἀβράμιος, οὓς θὰ ἡδύνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ ὁ Πατριάρχης ἐὰν παρίστατο ἀνάγκη. Οὕτω λοιπὸν ἡ νοτιοδυτικὴ Ρωσία ἡ κατεχομένη ὅλη ὑπὸ τῶν λατίνων διὰ τῆς οὐνίας ἔβλεπεν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς ἐνα Πατριάρχην, δύο Πατριαρχικοὺς ἔξαρχους καὶ δύο ἀρχιερεῖς, ἀπανταχόθεν δὲ ὡς ᾧτο ἀκόλουθον συνέρρεον οἱ Ὁρθόδοξοι εἰς τὸ Κίεβον. Αναγνοὺς αὐτοῖς ὁ Πατριάρχης ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἔξαρχων τὰ γράμματα τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν προτρεπόντων αὐτοὺς νὰ ἐμμένωσιν ἐν τῇ ὁρθοδόξῳ πίστει, ἐνουθέτησεν αὐτοῖς τὰ δέοντα, μεθ' ὃ ὁ ἔξαρχος Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως Πρωτοσύγγελος Ἰωσήφ, καθ' ᾧ εἶχε παραγγελίαν ἔξῆλθεν εἰς περιοδείαν ἀνὰ τὰ χωρία καὶ διὰ καταλλήλου διδασκαλίας ἀπέτρεπε τοὺς Ὁρθοδόξους ἀπὸ τοῦ λατινισμοῦ καὶ προτεσταντισμοῦ. Ταῦτα πάντα προεκάλουν μεγίστην συγκίνησιν, ἀλλ' ᾧτο ἀνάγκη νὰ δημιουργηθῇ ὄριστικὸν ὑπὲρ τῆς ὁρθοδοξίας καθεστώς.

Ο Πατριάρχης ἵκανοποιήσε πάσας τὰς αἰτήσεις τῶν Ὁρθοδόξων, ἰδίως δ' ἐπεκύρωσε διὰ πατριαρχικῶν γραμμάτων προσυπογεγραμμένων καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἀρσενίου τὰς ἐν ταῖς διαφόροις πόλεσιν Ὁρθοδόξους ἀδελφότητας καὶ θρησκευτικὰ σωματεῖα, ἴδρυσεν ἦ μετέτρεψε τοὺς ὑπάρχοντας ἐνιαχοῦ ναοὺς εἰς σταυροπηγιακούς, ἵνα μὴ δύνωνται νὰ καταλαμβάνωσιν αὐτοὺς οἱ οὐνῖται ἀρχιερεῖς, ἀτε ὑπαγομένους εἰς τὸν Πατριάρχην Κ/πόλεως. Ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Σιγισμοῦνδος σφόδρα ἐταράσσετο μανθάνων τὰς σοβαρὰς ταύτας ἐνεργείας τοῦ ἡμετέρου Πατριάρχου, ὅθεν οὗτος ἔσπευσε νὰ γράψῃ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν ἐξηγῶν τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ, παρακαλῶν συγχρόνως ἵνα τῷ ἐπιτραπῇ, ὅπως παρατείνῃ τὴν διαμονὴν αὐτοῦ ἐν Κιέβῳ. Ο Σιγισμοῦνδος, τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιούμενος, ἐδέχθη τοὺς κομίσαντας τὸ Πατριαρχικὸν γράμμα “Ἐλληνας μοναχούς, λίαν δ' εὐμενῶς τῷ Πατριάρχῃ

έδήλωσεν ὅτι οὐδεμίαν ὑποψίαν ἔχει κατ' αὐτοῦ, προσεκάλεσε μάλιστα αὐτὸν ἵνα ἔλθῃ εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ καὶ ἀνήγγειλεν ὅτι διώρισε τὸν Ποτσανόβσκην, ἵνα συνοδεύσῃ αὐτὸν μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Βλαχίας. Οἱ Πατριάρχης ἀποφασίσας νὰ μὴ δεχθῇ τὴν ὑποπτον ταύτην πρόσκλησιν τολμηρότερος μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἀπάντησιν τοῦ Σιγισμούνδου ἀπέβη ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ, ἀλλὰ οὐδαμῶς ἀπέβαλε τὴν ἐν αὐταῖς περίσκεψιν καὶ ἐπιφυλακτικότητα. Τῇ 15 Αὐγούστου τελεῖται ἐτησίως μεγάλη πανήγυρις ἐν τῇ σπηλαιώδει παρὰ τὸ Κίεβον Λαύρᾳ, εἰς ἣν ἔκτακτον κατὰ τὸ 1620 συνέρρευσε πλῆθος ὁρθοδόξων, οἵτινες μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου τελεσθεῖσαν λειτουργίαν θερμὴν ὑπέβαλον αὐτῷ παράκλησιν νὰ χειροτονήσῃ Ἀρχιερεῖς διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς νοτιοδυτικῆς Ρωσίας, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου, οἱ δὲ Κοζάκοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ χατμάνου Πέτρου Σαγαϊδάτονη πανηγυρικῶς ἔδήλωσαν εἰς τὸν Πατριάρχην ὅτι εἰσὶν ἔτοιμοι διὰ τῶν ὄπλῶν νὰ ὑποστηρίξωσιν αὐτὸν ἐναντίον τῶν Πολωνῶν, ἐν ᾧ περιπτώσει θὰ ἐπεχείρουν οὗτοι νά κακοποιήσωσιν αὐτὸν ἐπὶ πράξει, ἥτις ἀληθῶς ἔμελλε νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ οὐνιτισμοῦ καὶ τὸν θρίαμβον τῆς Ὁρθοδοξίας. Οἱ Θεοφάνης μετά τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν εὐψυχίας ἀπεφάσισε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν αἵτησιν τῶν Ὁρθοδόξων, παρήγγειλε δὲ αὐτοῖς μετὰ πάσης προφυλάξεως καὶ μυστικότητος νά ὑποδείξωσιν τοὺς ὑποψηφίους. Τούτου γενομένου, ἡ χειροτονία τοῦ πρώτου Ἐπισκόπου ἐτελέσθη τὴν νύκτα τῆς 6^{ης} Οκτωβρίου¹ ἐν τῇ παρὰ τὴν ἑλληνοσλαυϊκὴν Σχολὴν Μονῇ, ἥς τὰ παράθυρα ἐκαλύφθησαν ἐν πυκνῶν παραπετασμάτων ἡ λειτουργία καὶ ἡ ὅλη τελετὴ τῆς χειροτονίας διεξήχθη μυστικῶς, χαμηλοφώνως ὑποψάλλοντος τοῦ ἐκ τῶν πατριαρχικῶν ἀκολουθιῶν Ἑλληνος μοναχοῦ Γαβριήλ. Οὕτως ἐχειροτονήθη ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἡλίας Κοπίνσκης μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας καὶ μετὰ τῶν αὐτῶν προφυλάξεων ἐχειροτονήθη Μητροπολίτης Κιέβου ὁ τέως ἡγούμενος τῆς Μονῆς Μιχαὴλ καὶ διδάσκαλος ἐνοριακῆς

¹ Μακαρίου, Ἰστορία τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας τ. XI σ. 250. Κατ' ἄλλους (παρὰ Papcow ἐνθ ἀνωτ.) τῇ 15 Αὐγούστου ἐγένετο ἡ χειροτονία, ὅπερ δὲν φαίνεται ἀληθές.

Σχολῆς χρηματίσας Ἰώβ Βορέτσκης.¹ Τρίτος ύποψήφιος ώς Ἐπίσκοπος Βλαδιμήρου ἦτο ὁ Αρχιμανδρίτης Λεόντιος Κάρποβιτς, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἦτο ἀσθενής, μὴ δυνάμενος νὰ μεταβῇ αὐτοπροσώπως εἰς Κίεβον, ἀπέστειλε τὸν ύποτακτικὸν αὐτοῦ καὶ σπουδαῖον θεολόγον Μελέτιον Σμοτρίτσκην, ὃν παρεκάλεσαν τὸν Πατριάρχην οἱ προύχοντες τῆς Βίλνας νὰ χειροτονήσῃ εἰς Αρχιεπίσκοπον Πολότσκης. Η χειροτονία αὐτοῦ εἰς διάκονον, Πρεσβύτερον καὶ Ἐπίσκοπον ἐγένετο ύπὸ τοῦ Πατριάρχου, τῇ συμμετοχῇ τῶν νέων Ρώσσων Ἐπισκόπων, ὅταν δὲ ὁ Μελέτιος Σμοτρίτσκης χειροτονηθεὶς ἥλθεν εἰς Βίλναν εῦρε νεκρὸν τὸν προστάτην αὐτοῦ Λεόντιον. Πρώτην ἀρχιερατικὴν πρᾶξιν ἐτέλεσεν ὁ Μελέτιος τὴν κηδείαν τοῦ Λεόντιου, εἰς τιμὴν δὲ αὐτοῦ ἀπήγγειλεν ἐπικήδειον ὄμιλίαν, ἣν ἐδημοσίευσεν ὕστερον ἀφιερώσας τῷ νέῳ Μητροπολίτῃ Κιέβου Ἰώβ. Αἱ πολωνικαὶ ἀρχαὶ οὐδεμίᾳν εἰσέτι εἶχον εἴδησιν περὶ πάντων τῶν ἀνωτέρω, ἀπησχολημέναι οὖσαι ύπὸ τοῦ μεταξὺ Πολωνίας καὶ Τουρκίας πολέμου. Ο δθωμανὸς στρατηγὸς Ἰσκενδὲρ πασᾶς, διαβὰς τὸν Προύθον ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὸν Τύραν, ἔνθα συνήντησε τὸν Πολωνικὸν στρατὸν ύπὸ τὸν Παλατῖνον Βέλναν καὶ τὸν διάδοχον τοῦ Σιγισμούνδου Βλαδισλαῦν. Τῇ 29 Σεπτεμβρίου 1620 ἐν δεινῇ μάχῃ ἔπεσον μύριοι Πολωνοί, αἱ περὶ εἰρήνης προτάσεις αὐτῶν, καίτοι πλὴν ἄλλων ὑπῆρχεν ἐν αὐταῖς ὅρος περὶ ἀποτίσεως ἐτησίου φόρου τῷ Σουλτάνῳ οὐδαμῶς ἐγένοντο δεκταί, ἐν ἑτέρᾳ δὲ φονικωτάτῃ μάχῃ παρὰ τὸν Δνεΐστρον τῇ 7 Οκτωβρίου συγκροτηθείσῃ ἡττήθησαν κατὰ κράτος οἱ Πολωνοί, οἱ δὲ Τάταροι συμμαχοῦντες τοῖς ὀθωμανοῖς εἰσήλασαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, προυξένησαν μεγίστας καταστροφὰς καὶ ἐνέπνευσαν πανικὸν φόβον. Ο Βασιλεὺς Σιγισμούνδος ἐσπευσμένως ζητήσας ξένας ἐπικουρίας καὶ μὴ λαβών, κατὰ μῆνα Νοέμβριον τοῦ 1620 συνεκάλεσεν ἐν

¹ Ἡ εἰδησις ὅτι ὁ Πατριάρχης Θεοφάνης ἔχειροτόνησεν εἰς Μητροπολίτην Κιέβου τὸν Πέτρον Μογίλαν, ὀφειλομένη ἵσως εἰς τὸν Πατριάρχην Νεκτάριον (Παρὰ Kimmel Libri Symbolici Ecclesiae Orientalis [Jenae 1843] σ. 46 καὶ ύπὸ πολλῶν ἐπαναληφθεῖσα οὐδαμῶς δύναται εἶναι ἀληθῆς ώς καταδηλούνται καὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἰστορουμένην καὶ ἐκ τῆς ἰστορίας τοῦ Μογίλα (E. Legrand, ἐνθ ἀν t. IV p. 104. Πρβλ. Αλεξάνδρου Υψηλάντου τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν [(Κων/πολις 1870] σ. 114).

Βαρσοβίᾳ τὴν Διαιταν, ἵνα λάβῃ προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ τοῦ ἐπαπειλοῦντος τὴν Πολωνίαν κινδύνου. Ἐν τῇ Διαιτῇ εἰς Ὁρθόδοξος βουλευτὴς ὁ Λαυρέντιος Δρεβίνσκης ἀπήγγειλε σφοδρὸν λόγον ἀναφανδὸν ἐλέγξας τὴν κακὴν τῶν Πολωνῶν διαγωγὴν πρὸς τὸν Ὁρθόδοξον χωστικὸν λαὸν καὶ τὰς καταπιέσεις, ἃς ἐπ' αὐτοῦ μετήρχοντο ἵν' ἀναγκάσωσιν αὐτὸν ὅπως ἐγκαταλείψῃ τὴν Ὁρθόδοξίαν, συνυπεδήλωσε δέ, ὅτι ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἐκείνῃ ἀμηχανίᾳ τῆς Πολωνίας δύσκολον ἦτο νὰ ζητηθῇ ἡ βοήθεια τοῦ ὁρθοδόξου λαοῦ. Οὐχ ἥττον ὁ Δρεβίνσκης ἐπωφεληθεὶς τῆς καλῆς ταύτης εὐκαιρίας ἐζήτησε παρὰ τοῦ Βασιλέως, ἵν ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν Ὁρθόδοξον λαὸν τὰ ἀπὸ εἰκοσαετίας ἀφαιρεθέντα δικαιώματα καὶ πρὸ πάντων, ἵνα οἱ οὐνῖται Ρώσσοι ἐπίσκοποι ὑποταχθῶσι τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀφίσωσι μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν τὴν Ἑκκλησιαστικὴν περιουσίαν τοῖς διαδόχοις, αὐτῶν Ρώσσοις, ὁρθοδόξοις ἐπισκόποις. Ο Σιγισμοῦνδος, ὑπέσχετο νὰ παράσχῃ ταῦτα πάντα τὰ δικαιώματα τοῖς ὁρθοδόξοις καὶ ἐλευθεροθρησκείαν, ὑπέσχετο ἐπὶ πλέον ἵνα ἐπιτρέψῃ τοῖς ὁρθοδόξοις ν ἀποκτήσωσιν ὁρθόδοξον ιεραρχίαν, ἀγνοῶν ὅτι διὰ τῶν μυστικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοφάνους ἥδη ὑφίστατο τοιαύτη ιεραρχία. Άλλ' ἥτο οὕτω ψευδῆς ἡ ὑπόσχεσις αὕτη τοῦ Σιγισμούνδου, ὡστε καὶ αὐτὸς ὁ Δρεβίνσκης, ἐνῷ εἶχεν ἐντολὴν παρὰ τῶν ἐκλογέων αὐτοῦ ν' ἀναγγείλῃ ἐν τῇ Διαιτῇ, ὅτι ἥδη ὑπάρχει ἐκεī ιεραρχία καὶ ἐκ συναρπαγῆς ζητήσῃ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῆς παρεσιάπησε ἐντελῶς τὸ ζήτημα, ἐμιμήθησαν δὲ αὐτὸν καὶ οἱ λοιποὶ ὁρθοδόξοι βουλευταὶ, μὴ εἰπόντες τι περὶ ὁρθοδόξου ιεραρχίας ἐκ φόβου μήτοι διὰ τῆς βίας ἀνακοπῆ τὸ ἔργον τοῦ Πατριάρχου Θεοφάνους. Οὐχ ἥττον ὁ Σιγισμοῦνδος ψευδῶς ἡ ἀληθῶς ὑπέσχετο ν' ἀναγνωρίσῃ ἐν τῷ μέλλοντι τοιαύτην ιεραρχίαν ὁρθόδοξον, ἐπειγόμενος δὲ νῦν νά τύχῃ τῆς ἐπικουρίας τῶν Ὁρθόδοξων καὶ μάλιστα τῶν κοζάκων, παρέσχε τὰς ἀνωτέρω ὑποσχέσεις, ἔγραψε δὲ τῇ 20 Νοεμβρίου πρός τὸν ἡμέτερον Πατριάρχην Θεοφάνην, παρακαλῶν αὐτὸν ἵνα προτρέψῃ τοὺς κοζάκους, ὅπως συμπράξωσι μετὰ τῶν Πολωνῶν. Όποιαν ὅμως ἔννοιαν καὶ σημασίαν εἶχε τὸ ἐκτελεσθὲν ἥδη μέγα ἔργον ἐδείχθη λίαν ταχέως.

Ἡτο ἀδύνατον νά μείνῃ ἐπί μακρόν τοῦτο μυστικόν, διότι ἄλλως τε ὁ Μελέτιος Σμοτρίτσκης ἅμα ἐλθών εἰς Βίλναν ἀναφανδόν ώς εἴδομεν, παρέστη εἰς μέσον ώς ἐπίσκοπος, πρός ἔκπληξιν τῶν οὐνιτῶν ἥρξατο νά ἐπιτελῇ ἀρχιερατικά καθήκοντα καὶ ἀνεκοίνωσε μάλιστα δι' ἐγκυκλίου αὐτοῦ τά κατά τήν χειροτονίαν αὐτοῦ καὶ πομπικῶς ἐτέλει τάς διαφόρους τελετάς. Οἱ κατ' ἀρχὰς περίφοβοι Ὁρθόδοξοι ἀνεθάρησαν ἵδιας ὅταν ἐκ Βαρσοβίας ἔφθασαν εἰς Βίλναν αἱ πρῶται εἰδήσεις περὶ τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Σιγισμοῦνδου ἀναπτερούμεναι ὑπό τῆς φήμης ὅτι ἐν Κιέβῳ ἔχειροτονήθη ὥδη ὁ Μητροπολίτης Ἰώβ Βαρέτσκης καὶ ἥρχετο εἰς Βίλναν μετά κοζάκων πρός κατάληψιν τῶν εκκλησιαστικῶν κτημάτων καὶ τῆς ὁρθοδόξου Μητροπόλεως Βίλνας, ὁ δὲ Μελέτιος Σμοτρίτσκης θ' ἀπήρχετο εἰς Πολόσκην ώς Ἀρχιεπίσκοπος. Οἱ ἐν Βίλνᾳ οὖνται σφόδρα ἐταράχθησαν ἐκ πάντων τούτων πολλῷ πλέον ὅτι ἀπῆσαν εἰς Βαρσοβίαν συμμετέχοντες τῶν ἐργασιῶν τῆς διαίτης οἱ οὖνται ἀρχιερεῖς, ὁ Μητροπολίτης Βίλνας Βελιάμινος Ρούτσκης καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Πολότσκης Ἰωσήφ Κοντσέβιτς. Μόλις οὗτοι ἔφθασαν εἰς Βίλναν ἔσπευσαν ν' ἀναγγείλωσιν εἰς τὸν Σιγισμοῦνδον τὰ διαπραχθέντα ἐν Κιέβῳ, οὗτος δὲ κατελήφθη ὑπὸ δυσπερικαλύπτου ἀγανακτήσεως κατὰ τοῦ Πατριάρχου Θεοφάνους, οὗτινος ἡ ἐνέργεια ἀρδην ἀνέτρεψε τὴν οὐνίαν καὶ ἐξηφάνισε τοὺς καρποὺς τοσούτων ἐτῶν τοῦ λατινισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ. Ο Σιγισμοῦνδος ἐκήρυξε τὸν Θεοφάνην κατάσκοπον τῆς ὁθωμανικῆς Κυβερνήσεως καὶ διέταξε τὴν σύλληψιν καὶ τὴν φυλάκισιν αὐτοῦ τε καὶ τῶν χειροτονηθέντων ὑπ αὐτοῦ.

Οὕκωθεν νοεῖται ὅτι ἡ περαιτέρω διαμονὴ τοῦ Πατριάρχου ἐν Κιέβῳ ἦτο λίαν ἐπισφαλής, ὅθεν ἀπεφασίσθη νὰ ἐπισπευσθῇ ἡ ἀναχώρησις αὐτοῦ. Τῇ 7 Ιανουαρίου 1621 ἀπεχαιρέτισε τούς ὁρθοδόξους κατοίκους τοῦ Κιέβου μετά δεκάμηνον περίπου ἐν αὐτῷ διαμονήν, ἐξέδωκε δὲ συγχρόνως ἐγκύκλιον γράμμα πρὸς τὴν Ἀδελφότητα τῶν Θεοφανείων, εἰς ἣν ἐδώρισε Σταυρόν κυπαρίσσου σωζόμενον μέχρι σήμερον¹ καὶ πρὸς πάντας τοὺς Ὁρθοδόξους τῆς νοτιοδυτικῆς Ρωσσίας, ἐκδηλῶν τὴν μεγάλην αὐτοῦ χαρὰν

1 Papkow, ἐνθ' ἀν. σ. 171.

ἐπὶ τῆς τελεσθεῖσι καὶ προτρέπων, ἵνα ἐν ὁμοφωνίᾳ πάντες ἐμμείνωσιν ἐν τῇ ὁρθοδόξῳ πίστει τῶν πατέρων αὐτῶν. Δι' ἑτέρου ἐγκυκλίου γράμματος πρὸς τοὺς κοζάκους προέτρεψεν αὐτοὺς, ἵνα συμπράξωσι μετὰ τῶν Πολωνῶν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, δτὶ ὁ Βασιλεὺς Σιγισμοῦνδος θ' ἀνεγνώριζεν ἡμέραν τινὰ τὴν ὁρθόδοξον ἰεραρχίαν. Άπελθὼν τοῦ Κιέβου ὁ Πατριάρχης ἐν συνοδείᾳ κλήρου καὶ λαοῦ ἀπειραρίθμου ἀφίκετο αὐθημερόν εἰς τὸ Μοναστήριον Τρεχτεμίρον καὶ ἔχειροτόνησεν εἰς ἀρχιερέα τὸν ἡγούμενον αὐτοῦ Ἱεζεκίηλ. Ἐκεῖθεν τρισχίλιοι κοζάκοι ύπὸ τὴν ἀρχιηγίαν τοῦ Σαγαϊδάτσνη, πάντες οἱ νεωστὶ χειροτονηθέντες ἀρχιερεῖς καὶ πολὺ πλῆθος λαοῦ συνώδευσαν ἀπελθόντα τὸν Πατριάρχην καὶ μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἀφικόμενον εἰς πόλιν καλουμένην «Λευκὴ Ἐκκλησία». Ἐκεῖ ἔχειροτόνησεν εἰς ἀρχιερέα τὸν ἡγούμενον Ἰσαάκιον, ὕστερον κατηυθύνθη πρὸς τὰς κτήσεις τοῦ ὁρθοδόξου ἡγεμόνος Στεφάνου Τσεβερτίνσκη, φιλοξενηθεὶς δ' ἐν τῇ πόλει Ζιβότωφ ἔχειροτόνησεν εἰς Ἐπίσκοπον Χόλμσκης τὸν ἡγούμενον Παΐσιον καὶ διώρισεν Ἐπίσκοπον Πίνσκης τὸν συνοδεύοντα αὐτὸν Ἑλληνα ἐπίσκοπον Σταγῶν Αβράμιον. Ἐκ τῆς πόλεως Ζιβοτώφ ἀναχωρήσας ἀφίκετο εἰς τὴν μεθορίαν πόλιν Μπούσκην, ὅποθεν ἔμελλον οἱ συνοδεύοντες αὐτὸν ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια. Οἱ ἀποχαιρετισμὸς ὑπῆρξε λίαν συγκινητικός, καὶ ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ἄπαν τὸ πλῆθος τῶν κοζάκων καὶ τοῦ λοιποῦ λαοῦ μὴ δυνάμενοι νὰ συγκρατήσωσι τὰ δάκρυα αὐτῶν ἀπεχαιρέτησαν ἀλλήλους ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς πόλεως. Τοιαῦται εὐτυχεῖς στιγμαὶ ἐν τῇ ζωῇ τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ σπανίως ἐπαναλαμβάνονται. Οἱ Πατριάρχης ὡμίλησεν ἐπὶ μακρὸν ἐξάρας τὸ μέγα γεγονός, ὅπερ διὰ τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ ἐτελέσθη, προέτρεψε πάντας, ἵνα τηρήσωσι τὴν παρακαταθήκην τῆς Ὁρθοδοξίας σταθερῶς ἐμμένοντες ἐν τῇ τῶν πατέρων πίστει καὶ μεθ' ὑπομονῆς ὑφιστάμενοι τοὺς διαγμούς, οἵτινες ἔμελλον πάντως νὰ ἐπεγερθῶσι κατ' αὐτῶν ἀπὸ μέρους τῶν λατίνων ούνιτῶν. Μετὰ τὸν λόγον τοῦ Πατριάρχου γονυπετήσαντες πάντες ἐζήτησαν τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Θεὸν συγχωρητικὴν εὐχὴν ὑπὲρ πάντων καὶ δὴ ὑπὲρ τῶν κοζάκων, ὃν τὴν

συνείδησιν κατεβάζουνε μεγάλη άμαρτία, διότι πρὸ τινων ἐτῶν συνεξεστράτευσαν μετὰ τῶν Πολωνῶν ἐναντίον τῆς Μόσχας, ἔλαβε δὲ ὁ Πατριάρχης τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι οὐδέποτε τοῦ λοιποῦ θὰ πράξωσι τοιοῦτὸ τι. Πρὸιν ἡ ἐγκαταλίπη παντελῶς τὸ ἔδαφος τῆς Ρωσσίας ἐξέδωκε νέον ἐγκύκλιον γράμμα ἀπευθυνόμενον πρὸς πάντας τοὺς Ὁρθοδόξους τῆς χώρας ἐκείνης, ἐν ἣ τὸ μέγα ἐπετέλεσεν ἔργον τῆς ἀνορθώσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἑκκλησίας. Ἐν αὐτῷ ἐπικαλούμενος τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ σφοδρῶς καταδικάζων δι' ἀναθέματος τοὺς οὐνίτας κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς ἀνήγγειλεν ὅτι κατὰ πληρεξουσιότητα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, εἰς δὲν ὑπάγεται ἡ ἐπαρχία τῆς νοτιοδυτικῆς Ρωσσίας, ἐπὶ παρουσίᾳ πατριαρχικῶν ἐξάρχων καὶ τῇ συνεργείᾳ ὁρθοδόξων ἀρχιερέων, ἀποκατέστησεν ὁρθόδοξον ἰεραρχίαν, ἔχειροτόνησε Μητροπολίτην καὶ Ἐπισκόπους, οὓς ἔδει πάντες νὰ τιμῶσιν ὑποτασσόμενοι αὐτοῖς ἐν παντὶ ἐκκλησιαστικῷ ζητήματι, τοῖς δὲ ὁρθοδόξοις ἀρχιερεῦσι παρήγγειλεν, ἵνα ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ Μητροπολίτου, ἐπειδὴ εἶνε δυσχερής, ἔνεκα τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως, ἡ ἄμεσος καὶ ταχεῖα ἐπικοινωνία πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, αὐτοὶ συνελθόντες, ἐκλέξωσι νέον Μητροπολίτην μέλλοντα νὰ ἐγκριθῇ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ωσαύτως ἔνεκα τῶν τότε δυσχερεστάτων περιστάσεων παρηγέλλοντο οἱ κατὰ τόπους ἀρχιερεῖς νὰ διευθύνωσι πρὸς καιρὸν πάντα τὰ νεωστὶ καθιερωθέντα σταυροπηγιακὰ καθιδρύματα. Τέλος διορθῶν ὁ Πατριάρχης ἀταξίας τινας, ἀς παρετήρησε περὶ τὴν τέλεσιν Μυστηρίων ἡ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν, παρήγγειλεν, ἵνα παύσῃ πρὸ παντὸς ἡ καὶ ἐν Μόσχᾳ παρατηρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ἄτοπος τριπλῆ μετάδοσις τῶν Αχράντων Μυστηρίων, ἡ ὅλως ἀνύπαρκτος ἕօρτὴ τῆς δεκάτης μετὰ τὸ Πάσχα ἡμέρας τῆς Παρασκευῆς, ἡ τέλεσις τῶν μνημοσύνων τῶν τεθνεάτων ἐπὶ τῶν τάφων αὐτῶν μετὰ μουσικῶν ὁργάνων, νὰ καταργηθῇ τὸ παράδοξον ἔθιμον τοῦ προσφέρειν τοῖς νεονύμφοις ποτὸν τι μετὰ τῆς ψαλμῳδίας «Σῶμα Χριστοῦ μεταλάβετε.....». Τὰς ἀταξίας ταύτας διορθῶν ὁ Πατριάρχης καὶ νουθετῶν τοῖς πᾶσι τὰ δέοντα ἐν τῷ ἐγκυκλίῳ ἐκείνῳ γράμματι ἔδωκεν αὐτὸ τῷ Μητροπολίτῃ Ἰώβ ἵνα δημοσίᾳ ἀναγνωσθῇ ἐν πάσαις ταῖς Ἑκκλησίαις

καὶ τέλος εὐλογήσας τοὺς μέλλοντας ν' ἀποχωρισθῶσιν ἀπ' αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς Ἱάσιον ἐνθ' ἀφίκετο κατὰ Ἰανουάριον ἡ Φεβρουάριον τοῦ 1621, ἔγραφε δὲ τῇ 21 Μαρτίου τοῦ 1621 ἐκεῖθεν πρὸς τὸν Πατριάρχην Μόσχας Φιλάρετον ὅτι περιφρούρούμενος ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων διέφυγε τοὺς πολεμίους τῆς ὁρθοδόξου πίστεως καὶ ἀσφαλῶς νῦν ηύρισκετο ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους αὐτῶν.¹

Οποίαν σημασίαν εἶχε διὰ τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν ὁ οὐνιτισμὸς τῆς νοτιοδυτικῆς Ρωσίας καταφαίνεται ἐκ τῶν λόγων τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ VIII πρὸς τὸν Μεθόδιον Τερλέτσκην «*O mei Rutheni, per vos ego Orientem spero convertendum*»,² ἥλπισεν ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία διὰ τῶν όουθηνίων νὰ ἐλκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν τὴν Ἀνατολὴν ὅλην, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια τοῦ Πατριάρχου Θεοφάνους ἀνέτρεψε τὸ σχέδιον αὐτῆς τοῦτο, διέψευσε τὴν ἐλπίδα αὐτῆς, ὅθεν ἡ ἀγανάκτησις τῶν λατίνων καὶ οὐνιτῶν μὴ δυνηθέντων νὰ συλλάβωσι τὸν Πατριάρχην Θεοφάνην ἀκάθεκτος ἐξέσπασεν ἐναντίον τῶν Ὁρθοδόξων καὶ δὴ ἐναντίον τῶν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντων ἀρχιερέων. Τούτους ἀνεκήρυξαν ὡς παρανόμους καὶ ψευδεπισκόπους μὴ παραχωρήσαντες αὐτοῖς ὡς ᾧτο ἀκόλουθον τὰς ἐπισκοπικὰς αὐτῶν θέσεις, ὅθεν ἡνάγκασαν αὐτοὺς νὰ μένωσιν ἡ ἐν Μοναστηρίοις ἡ ἐν Κιέβῳ, ὅπου μόνον εὔρισκον ἀσφάλειαν περιφρούρούμενοι ὑπὸ τῶν κοζάκων. Οὐχ ἡττον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαγαϊδάτσνη, ὅστις πειθόμενος τῇ συμβουλῇ τοῦ Πατριάρχου Θεοφάνους ἐβοήθησε τοὺς Πολωνοὺς καὶ κατήγαγε μεγάλην νίκην, βαρέως ὅμως πληγωθεὶς κατ' αὐτὴν, καὶ ὅστις μονονουχὶ τὰς πληγὰς αὐτοῦ δεικνύων παρεκάλει τὸν Σιγισμοῦνδον ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ ἔργον τοῦ «ἄγιων τάτου Θεοφάνους Πατριάρχου Τεροσολύμων» ἐπετάθη ὁ διωγμὸς κατὰ τῶν Ὁρθοδόξων. «Διωκώμεθα, ἔγραφεν ὁ Μητροπολίτης Ἰώβ, ἀπανταχόθεν, θεωροῦσιν ἡμᾶς χείρονας τῶν προδοτῶν καὶ κεκηρυγμένων κακούργων, χείρονας τῶν ὄθωμανῶν, χείρονας τῶν ἐθνικῶν. Καὶ ἡμεῖς εἴμεθα λαὸς πιστός, ἀθῷος, ἀρχαῖος χριστιανὸς λαός, διωκόμεθα καὶ βασανιζόμεθα ἐν τῇ ἴδιᾳ ἡμῶν χώρᾳ ὑπὸ τῆς μεμεθυσμένης ἐξ αἵματος πόρνης

¹ N. Capterew, ἐνθ. ἀν. σ. 45.

² Παρὰ Schirmer ἐνθ' ἀν. Revue N. 46. σ. 281.

τῆς Βαβυλῶνος. Εἴθε νὰ εὐδοκήσῃ ὁ Θεὸς ὅπως ὑπομείνωμεν μέχρι τέλους». Ο διωγμὸς ἐξηκολούθησε μετ' ἀληθοῦς μανίας, τὸ ἐν Κιέβῳ σταυροπήγιον τῶν Θεοφανείων κατεστράφη ὑπὸ τῶν οὐνιτῶν, οἱ τῶν ὁρθοδόξων ναοὶ ἐν τισὶ πόλεσι μετεβλήθησαν εἰς ξονοδοχεῖα, ἐπροπηλακίζοντο καὶ ὑβρίζοντο πανταχοῦ οἱ Ὁρθόδοξοι οὐ μόνον οἱ ζῶντες, ἀλλὰ καὶ οἱ νεκροὶ αὐτῶν. Ἐν τούτῳ διεκρίθη ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῶν οὐνιτῶν τῆς Πολότσκης Ἰωάσαφ Κουντσέβιτς, ὃν σφόδρα ἐξερεθισθείς ὁ ὁρθόδοξος λαὸς ἐφόνευσεν, ὃ δὲ Πάπας θεωρῶν αἰτίους τῆς ἀπεριγράπτου ἐκείνης ἀνωμαλίας τοὺς ὁρθοδόξους ἀρχιερεῖς ἡξίου ἐπιμόνως παρὰ τοῦ Βασιλέως Σιγισμούνδου, ἵνα ἐπιβάλῃ τὴν προσήκουσαν ποινὴν τοῖς ψευδεπισκόποις Ρώσσοις, προκαλοῦσιν ἐπανάστασιν¹ καταδικάσῃ δηλονότι αὐτοὺς ὡς στασιαστάς. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀξιώσεως ταύτης ἦτο δυσχερής, ὁ Μητροπολίτης Ἰωβ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν κοζάκων δι' ἐγκυκλίων γραμμάτων ἀπέκρουε τὰς κατὰ τῶν ὁρθοδόξων ἀρχιερέων συκοφαντίας καὶ προέτρεπε τὸν λαὸν νὰ ἐμμένῃ ἐν τῇ ὁρθοδοξίᾳ, ὅταν δὲ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Κιέβῳ ἐκλείοντο καὶ ἐσφραγίζοντο οἱ ὁρθόδοξοι ναοὶ καὶ δεινῶς ἐδιώκοντο οἱ Ὁρθόδοξοι, ὁ Ἰωβ ἐπεκαλέσθη τὴν μεσιτείαν τοῦ χατμάνου Λιθουανίας Χριστοφόρου Ραδζιβίλου, πρὸς ὃν καὶ ἔγραψε τ' ἀνωτέρω² παρὰ τῷ Σιγισμούνδῳ καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἐπικουρίαν τῶν κοζάκων τῆς Ζαποροζιανῆς ἀποικίας, ὃν ὁ χάτμανος Κολένικος ἔστειλε κοζάκους, ἵν ἀποσφραγίσωσι τοὺς ναοὺς τοῦ Κιέβου. Οἱ κοζάκοι πλὴν τούτου συνέλαβον καὶ ἐφυλάκισαν τοὺς ἐνόχους, ἔκοψαν τὴν κεφαλὴν ἐνὸς οὐνίτου ἰερέως καὶ ἔπνιξαν εἰς τὸν ποταμὸν τὸν τοποτηρητὴν τοῦ οὐνίτου Μητροπολίτου. Ο Ἰωβ ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν καὶ αὐτῆς τῆς Μόσχας προτείνας τὴν μετ' αὐτῆς ἐνωσιν τῆς Μικρᾶς Ρωσσίας, ἥν ἐκθύμως ὑπεστήριξε μετὰ τινα ἔτη ὁ Πατριάρχης Ιεροσολύμων Παΐσιος, καὶ οἱ λοιποὶ δὲ ὁρθόδοξοι ἀρχιερεῖς ἔπραττον ὅτι ἦτο αὐτοῖς δυνατὸν πρὸς στήριξιν τῆς Ὁρθοδοξίας. Άλλ' ἦτο τηλικαύτη ἡ κατ' αὐτῶν

¹ Μακαρίου, Ιστορία τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας τόμ. 11 σ. 286-334

² Papkow, ἐνθ' ἀν σ. 181.

βία, ὥστε ό διαιπρεπέστερος αὐτῶν, οἱ Μελέτιος Σμοτρίτσκης προοῦδωκε τὴν Ὁρθοδοξίαν. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐστερεῖτο ύγιῶν πεποιθήσεων περὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἅτε σπουδάσας ἐν λατινικαῖς καὶ προτεσταντικαῖς Σχολαῖς, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἐπὶ Θεοφάνους γεγονότα παρέστη εἰς μέσον ἐνθερμοῦ διὰ τοῦ λόγου συνήγορος τῆς Ὁρθοδοξίας. Χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους Ἀρχιεπίσκοπος Πολόστκης ἐγκατέστη ἐν τινι τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης Μοναστηρίῳ, ἔχειροτόνησεν ἐκεῖ κληρικοὺς καὶ ἔγραψεν ἐγκυκλίους καὶ συγγράμματα ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας. Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῆς πολωνικῆς Κυβερνήσεως ὡς ὑπαίτιος τοῦ φόνου τοῦ Κουντσέβιτς, ἀπέδρα εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ διὰ τῆς Κιπόλεως ὅπου ἔσχε διαφόρους συνδιαλέξεις μετὰ τοῦ τότε Πατριάρχου Κυρίλλου Λουκάρεως, ἥλθε τῇ 29 Αὔγουστου 1624 εἰς Ιερουσαλήμ, ὅπου εὗρε τὸν ἡμέτερον Πατριάρχην Θεοφάνην. Άγνοοῦμεν τί εἶπεν αὐτῷ ὁ Σμοτρίτσκης, ἀλλὰ γινώσκομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος προέβη εἰς πρᾶξιν ὅλως ἐπονείδιστον. Θελήσας νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια ἐπὶ σκοπῷ τοῦ προσελθεῖν τοῖς οὐνίταις, ἔγραψεν «Ἀπολογίαν», ἐν ᾧ ἐξωνείδισε πᾶν ὅ, τι εἶδε καὶ ἤκουσεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐχλεύασε καὶ ὕβρισε δεινῶς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ ἐξύμνησε τὸν λατινισμόν. Εὔδηλον, ὅτι μετὰ τοῦτο ἐπανελθὼν ἐγένετο προθύμως δεκτὸς ὑπὸ τῶν οὐνιτῶν καὶ ἡναγκάσθη μὲν ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωβ τῷ 1628 ἐπὶ Συνόδου ν' ἀναθεματίση τὸ βιβλίον αὐτοῦ, ἀλλ' ὑστερον ἐγγράφως ἀπεκήρυξε τὸν ἀναθεματισμὸν τοῦτον καὶ προσῆλθεν ὁριστικῶς εἰς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν.¹ Τὸ παράδειγμα αὐτοῦ σκανδαλωδῶς ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν ἀπλουστέρων πολλῷ πλέον, ὅτι ἀνεστάτωσαν κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου τὸν λαὸν οἱ Ιησουίται καὶ ἐτάραξαν τὰ πνεύματα αὐτοῦ, διαδίδοντες ὅτι ὁ Πατριάρχης Κιπόλεως ἦτο Καλβινιστής.² Οἱ πλείους τῶν Ὁρθοδόξων ἐνέμεινον ἐν τοῖς παραγγέλμασι τοῦ Θεοφάνους, δὸν μετὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ καὶ τοὺς διωγμοὺς οὓς ὑπέστησαν, ἤξιώσαν ὅλως ἐκτάκτων τιμῶν. Ἐν Βίλνᾳ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ περιήγετο

¹ Αὐτόθι τομ. 11 σ. 332.

² Η διάδοσις αὕτη σκοπὸν ἔχει κυρίως νά παραστήσῃ τὴν Ἐλληνικὴν Ἐκκλησίαν ὀλόκληρον ὡς καλβινίσασαν καὶ να κλονίσῃ τὴν πρός αὐτὴν πεποίθησιν τῶν Ρώσων.

ύπὸ τῶν Ὁρθοδόξων ὡς εἰκών ἀγίου, ἀνηρτήθη ἐν τῷ ἐκεῖ Μοναστηρῷ τοῦ ἀγ. Πνεύματος, καὶ ἐν ἔξαπτερούγῳ ἀναζωγραφιθεῖσα ἐστήθη ἐν τῇ μεγάλῃ ὁδῷ τῆς πόλεως. Ἐπὶ πλέον εἰς Ὁρθόδοξος, δὲ Εὐστράτιος Ζηλόβσκης, μεταβὰς εἰς Εὐρώπην ἐτύπωσεν εἰς ἀπειράριθμα ἀντίτυπα τὴν εἰκόνα τοῦ Πατριάρχου καὶ ἐπανελθὼν διέδωκεν αὐτὴν ἀνὰ τὰς πόλεις καὶ κώμας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ὁρθοδόξων.¹ Οὕκωθεν νοεῖται ὅποιον παρ' αὐτοῖς εἶχε κῦρος ἡ φωνὴ τοῦ Πατριάρχου Θεοφάνους, ὅθεν μαθὼν οὗτος τὰς σκευωρίας τῶν Ἰησουϊτῶν ἐν Ρωσίᾳ τῷ 1630 ἔγραψε διὰ μακρῶν καθησυχάζων τὸν λαὸν διὰ τῆς ἀποκρούσεως τῶν κατὰ τοῦ Λουκάρεως συκοφαντιῶν, ἀνακηρύττων αὐτὸν «ἀγιώτατον Πατριάρχην καὶ σοφὸν Καθηγεμόνα», ἐξηγῶν δὲ τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς προτεστάντας «ἀπλῶς εἰπεῖν ἔγραφεν ὁ Θεοφάνης μήτε τινὶ ἄλλῳ τῶν γραικῶν κοινωνίᾳ πίστεως λουτήροις ἢ καλβίνοις πεφανέρωται, καίπερ πολλάκις τοῖς ἐνταῦθα πρέσβεσι, οἷα καὶ ἄλλοις πολλοῖς χρώμεθα φίλοις τοῦ καιροῦ οὕτως ἀπαιτοῦντος ... ὁ οὖν σοφώτατος Πατριάρχης Κύριλλος, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τοσοῦτον ἀπέχει αἰρέσεως, ὥστε καὶ θαρρούντως τολμᾶν λέγειν, ὡς αὐτὸς ἐστιν ὁ κατὰ ἀλήθειαν ἀρχιερεὺς ἐν τοῖς νῦν, κατὰ Παῦλον, ὅσιος, ἄκακος, ἐλεήμων, εὐσεβῆς διδάσκαλος καὶ τοῦ κατ' εὐσέβειαν πιστοῦ λόγου ἀντεχόμενος».² Αἱ διαβεβαιώσεις αὗται τοῦ Θεοφάνους περὶ τοῦ Λουκάρεως, στηριζόμεναι ἐπὶ τῶν δημοσίᾳ ἐκδηλουμένων φρονημάτων αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπισήμου δράσεως αὐτοῦ καὶ διδασκαλίας κατηύνασαν ὡς εἰκὸς τὰ πνεύματα τῶν Ὁρθοδόξων τῆς Ρωσίας, ἀπορρίφασαι τὴν συκοφαντίαν ὅτι ἐκαλβίνισεν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία,³ ὅθεν καὶ ἡ ἐν τῷ μεταξὺ ὑποστηριχθεῖσα ἴδιως ὑπὸ τοῦ Σιγισμούνδου γνώμη περὶ συμβιβασμοῦ τινος τῶν Ὁρθοδόξων πρὸς τὴν λατινικὴν ἐκκλησίαν ἀπέτυχεν, ἡ μελετηθεῖσα ἐν Λεοντοπόλει σύνοδος δὲν συνεκροτήθη μὴ συνελθόντος

¹ Παρὰ Δοσιθέω, Ὁρθόδοξος Ὄμολογία, Πρόλογος καὶ παρὰ E. Legrand ἐνθ ἀν. τ. III σ. 70-72.

² Πρβλ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Περὶ τινος ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου Θεοφάνους «Νέα ἡμέρα» ἔτ. κθ (1903) ἀρ. 1512.

³ Μακαρίου, Ἰστορία τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας τόμ. IX σ. 270-271. Papkow ἐνθ ἀν. σ. 173.

τοῦ Μητροπολίτου Ιώβ, ὅστις μέχρι τέλους τοῦ βίου αὐτοῦ ἀπέκρουε πάντα συμβιβασμὸν (†1631). Ἐν ἔτος μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀπέθανε καὶ ὁ Σιγισμοῦνδος, ἡθέλησαν δὲ οἱ ὄρθόδοξοι νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς ἐκλογῆς καὶ ἀνακηρύξεως νέου Βασιλέως, ὅπως ἐπανακτήσωσι δικαιώματὰ τινα. Ἐν τούτῳ σπουδαίως εἰργάσθη ὁ τότε ἥγούμενος τῆς παρὰ τὸ Κίεβον Λαύρας Πέτρος Μογίλας, διὰ τῶν ἐνεργειῶν δὲ αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν Ὀρθοδόξων κατέστη δυνατὸν, ἵνα ὁ διάδοχος τοῦ Σιγισμούνδου Βλαδισλαῦος πρὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ καὶ ἀνακηρύξεως ὑπογράψῃ «ἄρθρα πρὸς καθησύχασιν τοῦ τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας όωσικοῦ λαοῦ»¹, δι' ᾧ παρείχετο μὲν αὐτῷ θρησκευτικὴ ἐλευθερία καὶ τὸ δικαίωμα ἐκλογῆς τεσσάρων ἐπισκόπων, ἀλλὰ δὲν ἀνεγνωρίσθησαν οἱ χειροτονηθέντες ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους, πλὴν ἐνός, -τοῦ Τιερεμίου Ἐπισκόπου Τισσαρόβσκης μὴ χειροτονηθέντος ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντων, οἱ λοιποὶ ἐθεωρήθησαν ὡς μὴ ὑπάρχοντες καὶ ἐδέησεν ἀντ' αὐτῶν νὰ ἐκλεγῶσι νέοι. Τούτου ἔνεκα ἡναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ὁ διάδοχος τοῦ Ιώβ, Ήσαΐας Κοπίνσκης (ἐκ τῶν χειροτονηθέντων ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους, μετατεθεὶς εἰς τὴν Μητρόπολιν Κιέβου), ἀντ' αὐτοῦ δ' ἔξελέγη Μητροπολίτης αὐτὸς ὁ Πέτρος Μογίλας (1633-1647), δὸν ἐσπευσε ν' ἀναγνωρίσῃ ὁ Πατριάρχης Κ/πόλεως, ὅστις ἀλλως τε ἀπὸ τοῦ 1629 εἶχε διορίσει αὐτὸν Πατριαρχικὸν ἔξαρχον², ἐργασθέντα δὲ ἀπὸ τοῦ 1631 πρὸς ἀνάδειξιν τῆς Ἀδελφότητος τῶν Θεοφανείων καὶ τῆς ἐν αὐτῇ καθιδρύσεως Σχολῆς, ἐξ ἣς προέκυψεν ὕστερον ἡ πνευματικὴ Ακαδημία. Τῷ 1632 οἱ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς εἶχον προσφέρει τῷ Μογίλᾳ πόνημα ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν «Εὐχαριστήριον», καθόλου δὲ ἡ Σχολὴ ὑπῆρξεν ἐστία σπουδαίας πνευματικῆς κινήσεως, ἦν ἐνίσχυσεν ὁ Μογίλας ἐκλεγεὶς Μητροπολίτης.³ Ἐκτοτε ἐβελτιώθη ἡ θέσις τῶν Ὀρθοδόξων

¹ Μακαρίου, Ιστορία τῆς Ρωσσικῆς Ἑκκλησίας τόμ. 11 σ. 477. 479. Πρβλ. N. Petrow Ἡ τοῦ Κιέβου Ακαδημία κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ XVII αἰώνος [Περιοδικὸν Ακαδημίας Κιέβου τεῦχ. Δεκεμβρίου 1895 σ. 588-590].

² Dobroclonsky ἐνθ ἀν. σ. 286.

³ N. Capterevev ἐνθ' ἀν. σ. 117-186

ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Ρωσσίᾳ, ἀλλ' ἐδέησε νὰ διεξαχθῶσι νέοι ἀγῶνες πρὸς τελείαν καταστροφὴν τοῦ οὐνιτισμοῦ. Τοὺς ἀγῶνας τούτους ἀνέλαβον κυρίως οἱ κοζάκοι ὑπὸ τὸν χάτμανον Χμελνίστκην¹, διηύθυνε δὲ αὐτοὺς ὁ διάδοχος τοῦ Θεοφάνους, Παΐσιος, Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, αὐτοπροσώπως μεταβὰς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Μόσχαν,² ἵνα συντελέσῃ εἰς τὴν δριστικὴν ἐπικράτησιν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Ρωσσίᾳ ἔνουμένη πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς μετὰ τῆς Μόσχας. Αὕτη δὲ ἀναλαβοῦσα τὴν προστασίαν καὶ τῶν ὑπολειφθέντων ἐν Πολωνίᾳ Ὁρθοδόξων προπαρεσκεύασε τὴν καὶ ἄλλως ἄφευκτον διάλυσιν τοῦ Πολωνικοῦ κράτους. Οὕτω λοιπὸν τὸ ἔργον τοῦ Πατριάρχου Θεοφάνους οὐ μόνον ἀνέκοψε τὴν πρόοδον τοῦ λατινισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἀλλά καὶ διὰ καιρίου πλήγματος κατ' αὐτοῦ προπαρεσκεύασε τὸν θρίαμβον τῆς Ὁρθοδοξίας, περιφανῆς δὲ ἰστορικὸς τῆς Δύσεως, ὁ Döllinger, ἀνασκοπῶν τὴν ἰστορίαν τοῦ ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Ρωσσίᾳ οὐνιτισμοῦ ἐπιλέγει: «Die lange Geschichte dieser unglücklichen Union, dieser kirchliche Trauerspiel, dessen Anfang, Mitte und Ende Gewalt, Verfolgung, Unterdrückung unb Blutvergiessen ist, und das mit dem Untergange eines chedém grossen Reiches abschliesst - es lehrt, wie eine eine kirchliche Vereinigung nicht gemacht werden soll»³ τ. ἔ. «ἡ μακρὰ αὕτη ἰστορία τῆς ἀτυχοῦς ταύτης οὐνίας, τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης τραγῳδίας, ἡς ἀρχή, μέσον καὶ τέλος εἶνε ἡ βία, ὁ διωγμός, ἡ πίεσις καὶ ἡ αίματοχυσία καὶ ἥτις λήγει μετὰ τῆς καταστροφῆς μεγάλου τὸ πάλαι κράτους, διδάσκει πῶς ἐκκλησιαστικὴ τις ἔνωσις δὲν πρέπει νὰ ἐπιτελεσθῇ».

Ἄρχιμ. Χρυσόστομος Α. Παπαδόπουλος.

¹ Χμίλην καλεῖ αὐτὸν ὁ ἡμέτερος Δοσίθεος, Παραλειπόμενα ἐνθ' ἀν. σ. 267.

² E. Legrand ἐνθ' ἀν. τομ. IV σ. 104 ἔξ.

³ Παρὰ Schirmer ἐνθ' ἀν. Revue N 45, σ. 84.

**ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΕΝΟΦΩΝΙΩΝ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ**

I

Παράδοξον ὅλως εἴδησιν ἀνέγνωμεν, πρὸ τίνος χρόνου, ἐν τισιν ἐφημερίσιν. Ο sâr Peladan, ἐπανελθών ἐκ τινος περιοδείας αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Παλαιστίνην, ἀπηύθυνεν εἰς τινας κύκλους ἐν τῇ Παλαιᾷ Ρώμῃ ἔκθεσιν, ἐν ᾧ διὰ τρόπου σοφιστικοῦ καὶ μετὰ περισσῆς κενολογίας, διῆσχυρίζεται δύο τινὰ: α. ὅτι ὁ Τάφος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δέν εἶναι ὁ ἐν τῷ Πανιέρῳ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως ὑπάρχων καὶ β. ὅτι ὁ νῦν Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως εἶναι οὐχὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀνεγερθείς, ἀλλ' ἵερὸν βυζαντινὸν τοῦ δ' αἰῶνος.

Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ πρώτου τῶν περιέργων καὶ παρατόλμων τούτων ἰσχυρισμῶν αὐτοῦ ὁ κ. Peladan ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν Ἀντωνίνου τοῦ Μάρτυρος, ὅστις γράφων κατὰ τὸν στ' αἰῶνα, ὑπελόγιζεν εἰς τετρακόσια βῆματα τὴν ἀπόστασιν, ἥτις διεχώριζε τὸν Τάφον τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς Σταυρώσεως. Ἐπὶ ταύτης δὲ τῆς μαρτυρίας στηριζόμενος ὁ κ. Peladan, ἀποφαίνεται ὅτι ὁ τε Τάφος καὶ ὁ τόπος τῆς Σταυρώσεως ἔκειντο παρὰ τῇ κολυμβήθρᾳ τοῦ Σιλωάμ. Ἡ ἀπόστασις, ἥτις διαχωρίζει σήμερον τὸν Πανάγιον Τάφον, λέγει ὁ κ. Peladan, ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς Σταυρώσεως δέν ἀποτελεῖται ἡ μόνον ἐξ ὄγδοήκοντα βημάτων, ἡ δὲ κολυμβήθρᾳ τοῦ Σιλωάμ εὔρογηται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Μωρία. Ἄρα, ἐπιλέγει, ὁ Τάφος τοῦ Ἰησοῦ ζητητέος εἰς τὸν λόφον Μωρία.

Ἐπικαλεῖται πρὸς τούτοις ὁ κ. Peladan τὴν μαρτυρίαν τοῦ μοναχοῦ Αρκούλφου, ὅστις, ἐπισκεφθεὶς τοὺς Ἅγιους Τόπους κατὰ τὸν ζ' αἰῶνα, περιγράφει τὸ Ἅγιον Μνῆμα. Οὗτος λέγει κατὰ

τὸν κ. Peladan, ὅτι ἄγιον Μνῆμα ἦν λελαξευμένον εἰς βράχον, ὅτι ἐδύναντο νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτὸ ἐννέα ἀνθρώποι καὶ ὅτι ὁ κυκλοτερής ναός, δη ἀνήγειρεν ἐπ αὐτοῦ ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ὑπεβαστάζετο ὑπὸ δύο σειρῶν κιόνων. Άλλ ὁ νῦν Τάφος, ἐπιστέλλει ὁ κ. Peladan δέν εἶνε λελαξευμένος εἰς βράχον, μόλις δὲ τέσσαρες ἀνθρώποι δύνανται νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτὸν. Ό δ' ἐπ' αὐτοῦ ναός, ἔξακολουθεῖ, δέν ύποβαστάζεται ὑπὸ μιᾶς σειρᾶς κιόνων, οὐδ' ἐνέχει ἵχνη, ἀναγόμενα εἰς ἐποχὴν προγενεστέραν τοῦ ια' αἰῶνος. Ἀρα, κατὰ τὸν κ. Peladan, ὁ νῦν ναὸς δὲν εἶναι ὁ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου Ναὸς τῆς Αναστάσεως, ἀλλ' ίερὸν βυζαντινὸν τοῦ δ' αἰῶνος, ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐν Ραβέννῃ ύπαρχον, ή δὲ ὑπὸ τοῦ Μοναχοῦ Αρκούλφου διδομένη περιγραφὴ τοῦ Ἅγιου Μνήματος ἐφαρμόζεται, προσεπιλέγει, μᾶλλον εἰς τὸν τάφον, δης εὑρηται λελαξευμένος ύπὸ τὸν βράχον, τὸν ἐπικαλούμενον «Ἐλ-σάχρα».

Τέλος δέ, ἵνα ύποστηρίξῃ τὴν πεπλανημένην ἰδέαν τοῦ περὶ τοῦ Ναοῦ τῆς Αναστάσεως, ὁ κ. Peladan ἀναφέρει ὅτι οἱ χριστιανοὶ τοῦ λόφου Μωρία, ἐκδιωχθέντες ἐκεῖθεν περὶ τὸ 969 ἔτος, ἀνήγειραν ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ συνῳκίσθησαν, ίερὸν ναὸν κατὰ τὸ ἔτος 1058, τὸν ναὸν δὲ τοῦτον ἐξέλαβον οἱ Σταυροφόροι, κατὰ τὸ 1099 ἔτος, ὡς τὸν ναὸν τῆς Αναστάσεως καὶ ἔκτοτε χρονολογεῖται, ἐπιλέγει, ή εἰς τὰς περὶ τοῦ Ναοῦ τῆς Αναστάσεως παραδόσεις ἐμφιλοχωρήσασα πλάνη.

Τοιοῦτοι, ἐν συντόμῳ, οἱ παράτολμοι ἴσχυρισμοὶ τοῦ καινοσπόνδου ἐκείνου ἀνθρώπου. Ή τοιαύτη παράδοξος καὶ πρὸς τὴν ἴστορικὴν ἀλήθειαν ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένη γνώμη αὐτοῦ, καταπίπτει ἀφ' ἔαυτῆς, οὐδαμῶς δυναμένη νὰ στηριχθῇ, ὡς δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ ἄγαλμα μαρμάρινον ἐπὶ ποδῶν ἐξ ἀργίλλου. Δὲν εἶναι δὲ ποσῶς δυσχερὲς ἵνα διὰ τῆς σφύρας τῆς ἴστορικῆς ἀληθείας καὶ δὴ τῆς πλησιφαοῦς καὶ ἀνεπιδέκτου ἀμφισβητήσεως ἀληθείας, τῆς ἐκ τῶν ἀγίων Γραφῶν, κατενέγκη τις εἰς τὴν παράβολον ἐκείνην γνώμην κτύπημα καὶ μεταβάλη αὐτὴν εἰς συντρίμματα ἀσυγκόλλητα.

II

Καὶ πρῶτον, ὅποιος ἦν ὁ τόπος τῆς Σταυρώσεως; Κατὰ τοὺς Εὐαγγελιστὰς Μᾶρκον (κεφ. XV. 22), Ματθαῖον Κεφ. XXXII. 33), Ιωάννην (κεφ. XIX 17) καὶ Λουκᾶν (κεφ. XXIII, 33), ὁ τόπος ὅπου ὁ Κύριος ἡμῶν ἐσταυρώθη, ἦν ὁ Γολγοθᾶς, ἥγουν Κρανίου τόπος.

Ποῦ δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐτάφη; Ἐν ἑδαφίῳ 41 καὶ 42 τοῦ 19 κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ιωάννην ἵεροῦ Εὐαγγελίου λέγεται: «ἥν δὲ ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐσταυρώθη κῆπος καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινόν, ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς ἐτέθη. Ἐκεῖ οὖν διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν Ιουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν μνημεῖον, ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν».

Κατὰ ταῦτα οὖν, τὸ μνημεῖον, ἐν ᾧ ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν, ἦν ἐγγὺς τοῦ τόπου ὅπου ἐσταυρώθη, ἥτοι τοῦ Γολγοθᾶ, οὐχὶ δέ εἰς ἀπόστασιν τετρακοσίων βημάτων, οὐδ' ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Μωρίᾳ ἡ «Μωρίου ὁρούς», κατὰ τὸν Ιώσηπον. Ἐὰν τὸ μνημεῖον ἔκειτο εἰς ἀπόστασιν τετρακόσιων βημάτων ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς Σταυρώσεως, δὲν ἥτο δυνατὸν νὰ λεχθῇ ὅτι ἦν ἐγγὺς αὐτοῦ. Ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐσταυρώθη ἦν κῆπος καὶ ἐν τῷ κήπῳ ἦν τὸ μνημεῖον. Ἐκεῖ οὖν ὅτι ἐγγὺς ἦν μνημεῖον ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν.

Ἡ πεπλανημένη ἄρα, μαρτυρία Ἀντωνίνου τοῦ Μάρτυρος δὲν δύναται νὰ παράσχῃ κῦρος αἰσθαντικώτερον τοῦ τῆς ἀληθείας, ἦν εὑρίσκομεν ἐν τῷ ἱερῷ Εὐαγγελίῳ. Ἡ ἐμμονὴ εἰς τὴν ἐναντίαν γνώμην εἶναι, αὐτόχρημα, ἀπάρονησις τῶν Ἅγίων Γραφῶν, καθ' ἃς ὁ τόπος τῆς Σταυρώσεως ἦν ὁ Γολγοθᾶς καὶ τὸ μνημεῖον, ἐν ᾧ ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν, ἦν ἐγγὺς τοῦ τόπου ὅπου ἐσταυρώθη.

III

Ἀλλ' ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα, καὶ ύπὸ τὴν καθαρῶς ἰστορικὴν αὐτοῦ ἔποψιν.

Ἀναμφίριστον τυγχάνει ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Τερριτορίοις κοινότης χριστιανικὴ, ἥς τὰ πλεῖστα μέλη ἐγένοντο αὐτόπται τῶν Ἅγίων Παθῶν καὶ ἐγίγνωσκον, κατὰ συνέπειαν, τοὺς ἱεροὺς τόπους, ἐν οἷς ταῦτα συνετελέσθησαν. Τῆς κοινότητος ταύτης, συμπαγεστέρας, ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις, καταστάσης, προϊστάτο ὁ Ἐπίσκοπος Ἰάκωβος ὁ Ἀδελφόθεος, ὡς διάδοχος δ αὐτοῦ ἀναφέρεται ὁ Ἐπίσκοπος Συμεὼν, μεθ' οὗ οἱ χριστιανοὶ ἀπεσύρθησαν, πρὸς καιρόν, εἰς τὴν Πέλλαν, ἀλλ' ἐπανῆλθον εἶτα εἰς τὴν Ἅγιαν Πόλιν. Απὸ τοῦ 117 ἔτους, καθ' ὃ ὁ Συμεὼν ἐτελεύτησε,

μέχρι τοῦ 137, τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ιεροσολύμων ἐποίμαινε σειρὰ ἀδιάκοπος, ἐξ Ἰουδαίων καταγομένων, Ἐπισκόπων, ὃν τὰ ὄνόματα ἀναφέρει ὁ Εὐσέβιος. Ἀπὸ τοῦ τελευταίου δ' ἐξ Ἰουδαίων ἐπισκόπου μέχρι τοῦ ἔτους 195, τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ιεροσολύμων ἐποίμαναν δέκα καὶ τέσσαρες ἐπίσκοποι, ὄνομαστί, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Εὐσέβιου, μνημονευόμενοι ἐξ Ἑλλήνων δὲ καταγόμενοι, συνῳδὰ διατάγματι τοῦ Ἀδριανοῦ, ὅστις ἀπηγόρευσε τὴν εἰς τὴν Ἀγίαν Πόλιν προσπέλασιν τῶν Ἰουδαίων.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἴστορικῶς μεμαρτυρημένον τυγχάνει ὅτι ἀπὸ αὐτῶν ἔτι τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἐπὶ γῆς ἐμφανίσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν ὑπῆρχεν ἐν Ιεροσολύμοις κοινότης χριστιανικὴ, Ἐκκλησιαστικῶς συγκεκροτημένη, ἥτις ἐποιμαίνετο ὑπὸ σειρᾶς ἀδιακόπου Ἐπισκόπων, εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι χριστιανοὶ δὲν μετέβαινον εἰς προσκύνησιν τῶν ιερῶν ἐκείνων τόπων ἢ ὅτι ἡγνόουν ἢ ἐλησμόνησαν τοὺς τόπους τούτους, ἐν οἷς συνετελέσθησαν, τὰ ἄγια Πάθη Ἔκείνου, χάριν τοῦ ὅποιου εἰς πᾶσαν θυσίαν ἀείποτε ἔτοιμοι ἐτύγχανον ὑποβαλεῖν ἔαυτούς; Βεβαίως οὐχί.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ ιεροὶ ἐκεῖνοι τόποι κατεχώσθησαν, ἐπὶ χρόνον τινά, καὶ ἀφανεῖς ἐγένοντο, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀφανείας αὐτῶν, γνωστοὶ πάλιν τοῖς χριστιανοῖς, ἐκ παραδόσεως, παρέμειναν. Πῶς δὲ συνετελέσθη ἡ τοιαύτη κατάχωσις καὶ ἀφάνεια τῶν ιερῶν τόπων; Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ πρῶτη κατάχωσις τῶν Ἀγίων Τόπων ἐγένετο κατὰ τὴν καταστροφήν, ἥτις ἐπηκολούθησε τὴν ὑπὸ τοῦ Τίτου ἀλωσιν τῆς Ἀγίας Πόλεως. Οἱ χριστιανοὶ ὅμως, γινώσκοντες ἐκ παραδόσεως, ὡς προείρηται, ποῦ ἔκειντο ὁ Γολγοθᾶς καὶ τὸ Ἅγιον Μνῆμα μετέβαινον καθ' ἡμέραν εἰς προσκύνησιν αὐτῶν.

Βραδύτερον οἱ πολέμιοι τῆς νέας θρησκείας ἐπεχείρησαν ν' ἀποκρύψωσιν ὀλοσχερῶς ἀπὸ τῶν ὄμμάτων τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων τοὺς ιεροὺς ἐκείνους τόπους, εἰς οὓς ἐθεῶντο οἱ πιστοὶ μεταβαίνοντες, καὶ νὰ φέρωσιν αὐτοὺς εἰς λήθη παντελῆ. Τότε συνετελέσθη ἡ μεμελετημένη αὐτῶν κατάχωσις ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ. Πολλὴν τότε γῆν συμφορήσαντες ἐπὶ τοῦ θεοδέγμονος Τάφου, ἐπέχεον αὐτὴν, ἐπ' αὐτοῦ, καλύπτοντες καὶ τὸν πέριξ ἄπαντα τόπον καὶ ὡκοδόμησαν ἐκεῖσε

ίερὸν τῆς Ἀφροδίτης. Τὸ γεγονὸς τοῦτο διηγεῖται διὰ μακρῶν ὁ Εὔσέβιος, ἀναφέρει δὲ καὶ ὁ Μοναχὸς Ἀλέξανδρος, λέγων: «Μαθόντες δ' ἐκ παραδόσεως οἱ πιστοὶ τὸν τόπον τοῦ Ἅγιου Γολγοθᾶ, κεχωσμένον ἔτι, καὶ ἀφανῆ τυγχάνοντα (ἐν τοῖς ἑρειπίοις, βεβαίως, τῆς ὑπὸ Τίτου ἀλώσεως τῆς Πόλεως), ἐρχόμενοι καθ' ἡμέραν, σεβασμίως προσεκύνουν, ὅπερ θεωροῦντες οἱ εἰδωλολάτραι τοῦ Διαβόλου ύποβαλόντος αὐτοῖς, ὥκδόμησαν ἐκεῖσε ναὸν τῶν ἀγάλματι τῆς ἀκαθάρτου δαίμονος Ἀφροδίτης.» (Πατρολ. 87.)

Ἐκ τῶν ἴστορικῶν τούτων εἰδήσεων μανθάνομεν τρία τινὰ: α) ὅτι οἱ σύγχρονοι τῶν Ἅγιων Παθῶν χριστιανοί, αὐτόπται τούτων γενόμενοι, ἐγίγνωσκον τοὺς ἰεροὺς τόπους, ἐν οἷς ταῦτα συνετελέσθησαν β) ὅτι καὶ τοῖς μετέπειτα χριστιανοῖς γνωστοὶ ἦσαν, ἐκ παραδόσεως, οἱ ἰεροὶ τόποι, καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα, ἐφ' ὃ διετέλουν οὗτοι κεχωσμένοι, καὶ γ) ὅτι ἐκεῖ, ἀκριβῶς, γῆν πολλὴν συμφορήσαντες οἱ εἰδωλολάτραι, ὥκδόμησαν ναὸν τῷ ἀγάλματι τῆς Ἀφροδίτης.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Τίτου ἄλωσις τῆς Ἅγίας Πόλεως συνετελέσθη περὶ τὸ 70 ἔτος μ.Χ. Ἄρα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ ἰεροὶ τόποι τῶν Ἅγιων Παθῶν δὲν ἦσαν κατακεχωσμένοι, ἀλλα σωστοὶ τοῖς πᾶσιν ἐτύγχανον. Κατεχώσθησαν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν τὴν ἄλωσιν καταστροφὴν καθάπερ ἀνωτέρω εἴρηται. Ο δὲ Αδριανός, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ ὅποιου συνετελέσθη ἡ μεμελετημένη τῶν ἰερῶν ἐκείνων τόπων κατακάλυψις διὰ πολλῆς γῆς καὶ ὥκδομήθη ἐκεῖσε τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἰερόν, φαίνεται ὅτι ἥλθεν εἰς Παλαιστίνην περὶ τὸ 130 ἔτος μ.Χ. ἥτοι 60 ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Τίτου ἄλωσιν τῆς Ιερουσαλήμ, τὸν Τραϊανὸν διαδεχθείς. Καὶ κατὰ τὸ ἔξηκονταετὲς δὲ τοῦτο διάστημα οἱ χριστιανοὶ μετέβαινον εἰς προσκύνησιν τῶν ἰερῶν τόπων, οὓς ἐγίγνωσκον ἐκ παραδόσεως, οὐδ' εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποθέσῃ τὶς ὅτι εἰς τὴν κατὰ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο χρονικὸν διάστημα κρατήσασαν παρὰ τοῖς χριστιανοῖς παράδοσιν εἰσεχώρησε πλάνη τις ὡς πρὸς τὴν τοποθεσίαν τῶν μερῶν, ἐν οἷς τὰ Πάθη τοῦ Κυρίου ἡμῶν συνετελέσθησαν. Τὸ ἀνεγερθὲν δ' ἐπ' αὐτῶν ἰερὸν τῷ ἀγάλματι τῆς Ἀφροδίτης ἐτύγχανε μαρτύριον ἀδιαφιλονείκητον τῆς ἀκριβοῦς τοποθεσίας τῶν μερῶν ἐκείνων μέχρι τῆς εἰς τὴν Ἅγιαν Γῆν καθόδου τῆς σεβασμίας

Ἐλένης, ἥτις τὸ ξόανον καθελοῦσα, ἐξεχωσε τὸν τόπον.

Ἡ ύπὸ τῆς βασιλίσσης Ἐλένης ἀνακάλυψις τῶν ιερῶν ἐκείνων τόπων εἶναι γεγονὸς ἰστορικόν, ἵδού δέ, μεταξὺ τόσων ἄλλων ὅσοι τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀφηγοῦνται, πῶς ἀναφέρει αὐτὸς Σωκράτης ὁ σχολαστικὸς ἐν κεφαλαίῳ ιζ' τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἰστορίας αὐτοῦ: «Ἡ τοῦ βασιλέως μήτηρ Ἐλένη... τὸ τοῦ Χριστοῦ μνῆμα ἔνθα ταφεὶς ἀνέστη, σπουδαίως ἐζήτει, καὶ δυσχερῶς μέν, σὺν Θεῷ δέ, εύρισκει. Τις δὲ ἡ αἰτία τῆς δυσχερείας, διὰ βραχέων ἐρῶ. Ὄτι οἱ μὲν τὰ τοῦ Χριστοῦ φρονοῦντες, μετὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους ἐτίμων τὸ μνῆμα οἱ δὲ φεύγοντες τὰ τοῦ Χριστοῦ, χώσαντες τὸν τόπον, Ἀφροδίτης κατ' αὐτοῦ ναὸν κατασκευάσαντες, ἐπέστησαν ἄγαλμα, μὴ ποιοῦντες μνῆμην τοῦ τόπου. Καθελοῦσα οὖν τὸ ξόανον καὶ τὸν τόπον ἐκχώσασα» ...

IV

Ἡ ἀνατροπὴ τῶν ἰστορικῶν τούτων ἀληθεῖῶν δὲν εἶναι, φρονοῦμεν, τόσον εὔκολος ὅσον ἐφαντάσθη αὐτὴν ὁ κ. Peladan, εἰς τὰς ἐσφαλμένας πληροφορίας καὶ τὰς πεπλανημένας γνώμας τοῦ Ἀντωνίου καὶ τοῦ Ἀρκούλφου στηριζόμενος.

Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα ἡμῶν. Μετὰ τὴν ύπὸ τῆς Ἀγίας Ἐλένης ἀνεύρεσιν τῶν ιερῶν τόπων τῶν Ἁγίων Παθῶν, ὁ νιὸς αὐτῆς διέταξε ν' ἀνεγερθῇ ἐκεῖ ναὸς μεγαλοπρεπῆς. Αἱ ἐργασίαι τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ιεροῦ ναοῦ, ἀρξάμεναι τοῦ 326 διήρκεσαν ἐπὶ δέκα ἔτη, ἀποπερατωθεῖσαι τῷ 336. Συνέκειτο δὲ τὸ ὅλον οἰκοδόμημα τοῦ ὑπερολάμπρου ἐκείνου ναοῦ: α) ἐκ κυκλοτεροῦς χώρου, ἐν τῷ μέσω τοῦ ὅποιου ἦν τὸ Ἅγιον Μνῆμα, περιστοιχιζόμενον ὑπὸ δώδεκα κιόνων, β) ἐκ τῆς κυρίως Βασιλικῆς, γ) ἐκ τῆς αὐλῆς καὶ δ) ἐκ τῶν προπυλαίων.

Οἱ σήμερον ύπάρχων ναὸς δὲν εἶναι, πρόγματι, αὐτὸς ὁ ύπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀνεγερθεὶς πανίερος Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως, ὃς καὶ Μαρτύριον ἐκαλεῖτο. Άλλὰ τί συνέβη ἐν τῷ μεταξύ; Τοῦτο ἀκριβῶς ἀποσιωπᾶ ἐκ προθέσεως ἡ ὅλως ἀγνοεῖ ὁ κ. Peladan.

Ἀνάγκη λοιπὸν ν' ἀναφέρωμεν τὰ ἀπὸ τότε μέχρις ἡμῶν

σχετικὰ πρὸς τὸν ναὸν ἐκεῖνον γεγονότα, ταῦτὰ δὲ θέλομεν προσπαθήσει νὰ ἐκθέσωμεν ὅσον οἶον τε περιληπτικῶς, καὶ κατὰ τάξιν χρονολογικήν, ἀρυόμενοι τὰς σχετικὰς πρὸς αὐτὰ πληροφορίας καὶ εἰδήσεις καὶ ἐξ ἄλλων μὲν αὐθεντικῶν πηγῶν, ἄλλα κυρίως ἐκ τοῦ λίαν ἐνδιαφέροντος ἔργου τοῦ Β. Ιωαννίδου περὶ τῆς Ἀγίας Πόλεως καὶ τῶν περιχώρων αὐτῆς.

Καὶ λοιπόν, ὁ ὑπέρλαμπρος ἐκεῖνος ναὸς ὁ ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἐπὶ τῶν ἀνευρεθέντων τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου ἰερῶν τόπων ἀνεγερθείς, διετηρήθη ἀναλλοίωτος μέχρι τοῦ 614 ἔτους ὅπότε οἱ Πέρσαι κατέλαβον τὴν Ἀγίαν Πόλιν, συμμαχούντων αὐτοῖς τῶν Ιουδαίων, τότε δ' ὁ Ναὸς ὑπέστη καταστροφὴν τελείαν.

Τὴν ἀνοικοδόμησιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς τοποθεσίας ἀνέλαβε βραδύτερον ὁ τῆς Λαύρας τοῦ Ἀγίου Θεοδοσίου ἡγούμενος Μόδεστος. Πανταχόθεν τῆς Ἀνατολῆς ἐστάλησαν τότε, ὑπὲρ τοῦ ἰεροῦ ἔργου συνεισφορά, σπουδαίᾳ δ' ὑπῆρξε καὶ ἡ τοῦ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους Πατριάρχου Ἀλεξάνδρειας Ιωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, συνεισφορὰ εἰς τε χρήματα καὶ ἄλλα.

Αἱ ἐργασίαι τῆς ἀνοικοδομήσεως ἥχθησαν εἰς πέρας περὶ τὸ 626 ἔτος, φαίνεται δ' ὅτι τὴν Βασιλικὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀντικατέστησαν τότε τέσσαρες ἐκκλησίαι, ἡ τῆς Ἀναστάσεως, τὸν Ἀγιον Τάφον περικλείουσα, ἡ τοῦ Γολγοθᾶ, ὁ τῆς εὐρέσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ ἡ τῆς Θεοτόκου. Ἐκ τούτων δ' ἡ τῆς Ἀναστάσεως ἐκκλησία διετήρησε τὸ ἀρχαῖον κυκλοτερές, σχῆμα τοῦ περὶ τὸν ἄγιον Τάφον χώρου τῆς ἀρχαίας Βασιλικῆς, διότι, κατὰ τὴν ἐν ἔτει 614 ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν, ὁ χῶρος ἐκεῖνος διετηρήθη πως, τὴν ὀλιγωτέραν ὑποστάς βλάβην.

Τὸν νεόδμητον ναὸν ἐπεσκέφθη ὁ Ἡράκλειος, ἐν συνοδείᾳ τοῦ Πατριάρχου Ιεροσολύμων Ζαχαρίου, πρὸς ὃν παρέδωκε τὸν Τιμιον Σταυρόν, ὃν ἐκόμισεν ἐκεῖ, φέρων αὐτὸν ἐπ' ὕμαν.

Εἰς τὰς ἀνακαινίσεις ταύτας, τὰς ὑπὸ τοῦ Μοδέστου τελεσθείσας, ἀνάγεται, προφανῶς, καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀρκούλφου γενομένη περιγραφὴ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, διότι τοὺς Ἀγίους Τόπους ἐπεσκέφθη ὁ μοναχὸς οὗτος περὶ τὸ 680 ἔτος, ἥτοι πεντήκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἰεροῦ ναοῦ.

Μεταξὺ τοῦ 813 καὶ τοῦ 820 ἔτους ἐγένοντο ἐπισκευαὶ τινες εἰς τὸν πανίερον ναὸν τῆς Αναστάσεως. Περιγραφὴν δ' αὐτοῦ ὡς εἶχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀφῆκεν ἡμῖν ὁ Βερνάρδος ὅστις ὅμως, καίτοι ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχον τέσσαρες ἐκκλησίαι, περιγράφει μόνον τὰς τρεῖς, παραλείπων τὴν τετάρτην. Περὶ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἡτις περιέκλειε τὸν Τάφον τοῦ Κυρίου προκειμένου, λέγει ὅτι αὗτη ἐκείτο πρὸς δυσμάς, ὅτι εἶχεν ἐννέα κίονας καὶ ὅτι περιελάμβανεν, ἐν τῷ μέσῳ τὸ Ἅγιον Μνῆμα.

Ἐν ἔτει 934, νέαν ὑπέστη καταστροφὴν διὰ πυρὸς ὁ ναὸς τῆς Αναστάσεως, ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Ἰεροσολύμων Νικολάου, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυναν νὰ γείνωσιν αἱ δέουσαι ἐπισκευαί.

Ο Πανίερος Ναὸς διετηρήθη μέχρι τοῦ 1010 ἔτους, ὅτε ἄλλη καταστροφὴ ἐπῆλθεν εἰς αὐτὸν, πλήρης τὴν φορὰν ταύτην. Άλλὰ τῷ 1024 ἥρξατο ἡ ἀνοικοδόμησις αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς αὐτῆς καὶ πάλιν τοποθεσίας, ἀποπερατωθεῖσα τῷ 1048, φιλοτίμω καὶ φιλευσεβεῖ ἐπιμελείᾳ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου. Μετὰ πεντήκοντα περίπου ἔτη ἦτοι, κατὰ τὸ 1099 οἱ Σταυροφόροι, γενόμενοι κύριοι τῆς Ἱερουσαλήμ, ἡς ἐκυριαρχησαν μέχρι τοῦ 1187, κατέλαβον καὶ τὸν ίερὸν Ναὸν τῆς Αναστάσεως, εἰς ὃν ἀπλᾶς μόνον ἐπήνεγκον ἐπισκευάς, σεβασθέντες τ' ἀρχικὰ οἰκοδομήματα, ὃν οὐδέν ἡλλοίωσαν ἢ μετέβαλον.

Περιγραφὴν δὲ τοῦ τὸ δεύτερον, ὡς προείρηται, ἀνοικοδομηθέντος καὶ ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων καταληφθέντος Ναοῦ τῆς Αναστάσεως ἐποιήσαντο ὁ κατὰ τὸ 1102 ἔτος εἰς τὴν Ἀγίαν Γῆν ἀποδημήσας Ἀγγλος μοναχὸς Σεβύλφος καὶ ὁ Ρῶσσος ἡγούμενος Δανιήλ, μεταβὰς εἰς τοὺς Αγίους Τόπους περὶ τὸ 1113 ἔτος.

Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος λέγει ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τῆς κυρίως Ἐκκλησίας τῆς Αναστάσεως ὑπάρχει τὸ Ἅγιον Μνῆμα, περιβαλλόμενον ὑπὸ παχέος τοίχου ἵνα μὴ εἰσέρχωνται εἰς αὐτὸ τὰ ὑέτια ὕδατα, ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία ἄνωθεν εἶνε ἀνοικτὴ.

Ἐπίσης ὁ ρῶσσος Δανιήλ λέγει ὅτι ἡ τὸν Τάφον ἐγκλείουσα Ἐκκλησία εἶναι στρογγύλη καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀνοικτὴ.

Υπὸ τὸν ἀνοικτὸν τοῦτον θόλον, ἐπιλέγει ὁ Δανιήλ, εὐρίσκεται ὁ Τάφος τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὅστις εἶναι μικρὸν σπήλαιον λελαξευμένον εἰς βράχον. Ἡ εἰσοδος αὐτοῦ, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Δανιήλ, εἶνε μικρὰ ὥστε γονυπετῶν τις δύναται νὰ εἰσέλθῃ. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σπηλαίου εἶνε στρογγυλόν, τεσσάρων πήχεων τὸ πλάτος καὶ τεσσάρων, ἐπίσης, τὸ μῆκος, ὡψὲ δ' ἔχει ἵσον πρὸς ἀνάστημα μικροῦ ἀνθρώπου. Εἰσερχόμενὸς τις εἰς τὸ σπήλαιον βλέπει πρὸς τὰ δεξιὰ θέσιν τινά, ὁμοίαν πρὸς βαθμίδα, λελαξευμένην εἰς τὸν βράχον. Εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην ἐτέθη τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐτέρᾳ περιγραφῇ τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ὡς εἶχε τότε, περιεσώθη ἐν τῷ κατὰ τό ἔτος 1187 συγγραφέντι Ὁδοιπορικῷ, τῷ ἐπιγραφομένῳ: «*La cité de Jérusalem*».

Ἐν τῷ Ὁδοιπορικῷ τούτῳ ἀναφέρεται ὅτι ἡ ἐκκλησία, εἰς τὸ μέρος ὅπου ὑπάρχει τὸ Ἅγιον Μνῆμα, ἔχει σχῆμα στρογγύλον καὶ εἶναι ἀνοικτὴ ἄνωθεν. Ἡ ἐν τῷ αὐτῷ δὲ Ὁδοιπορικῷ περιεχομένη περιγραφὴ τοῦ Κουβουκλίου οὐδόλως παραλλάσσει τῆς ὑπὸ τοῦ Ρώσου Δανιήλ, ἐν ἔτει 1113 γενομένης περιγραφῆς αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν ἀπέλασιν τῶν Σταυροφόρων, ὁ διάσημος Σαλαχεδδὶν παρέδωκε τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως εἰς τὸν ὁρθόδοξον Πατριάρχην τῆς Ἀγίας Πόλεως.

Τῷ δὲ 1229 ἐπανῆλθον οἱ Σταυροφόροι, καταλαβόντες αὖθις τὸν Ναὸν μέχρι τοῦ 1244, ὅπότε ἐξεδιώχθησαν, ἐκ νέου, ἐξ Ἱεροσολύμων, παραδοθέντος πάλιν τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τοῖς Ὁρθοδόξοις, οἵτινες τῷ 1390 ἐπεσκεύασαν διάφορα αὐτοῦ μέρη.

Τῷ 1545 ἀνεκαίνισε τὸ Κουβούκλιον ὁ Πατριάρχης Γερμανός. Νέαι δὲ ἐγένετο ἐπισκευαὶ εἰς τὸν ναὸν τῷ 1718 ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πατριάρχου Χρυσάνθου τοῦ Κουβουκλίου ἀφεθέντος ὡς εἶχεν ἀνακαινισθῆ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ.

Ἐν ἔτει 1808 ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως κατεστράφη ἐκ νέου ὑπὸ πυρκαϊᾶς, πλὴν τοῦ Ἅγιου Τάφου, ἀνεκαινίσθη δὲ κατὰ τὸ 1810, ἐπιμελείᾳ τοῦ Πατριάρχου Πολυκάρπου, διατηρηθέντος τοῦ κυκλοτεροῦ χώρου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὅποιου ὑπάρχει τὸ Ἅγιον Μνῆμα.

Όλιγον πρὸ τῆς ἐν ἔτει 1808 ἐκ πυρκαϊᾶς καταστροφῆς τοῦ Ναοῦ, ἐπεσκέψθη τοῦτον ὁ Σατωβριάνδος, ὅστις εἶναι καὶ ὁ τελευταῖος τῆς ἐποχῆς του ἴστοριογράφος τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, ὡς ὁ ἕδιος λέγει ἐν τῷ δ'. μέρει τοῦ Ὄδοιπορικοῦ αὐτοῦ.

Ο Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως, ὡς εἶδεν αὐτὸν ὁ Σατωβριάνδος πρὸν ἥ γένηται παρανάλωμα τοῦ πυρός, συνέκειτο ἐκ τριῶν ἐκκλησιῶν, τῆς τοῦ Τάφου τοῦ Σωτῆρος, τῆς ἐπὶ τόπου τοῦ Κρανίου καὶ τῆς Ἀνακαλύψεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Ἡ κυρίως ἐκκλησία τοῦ Τάφου τοῦ Ἰησοῦ εἶνε ὠκοδομημένη, λέγει ὁ Σατωβριάνδος, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Γολγοθᾶ, ἐπὶ τοῦ τόπου, ἐνθα γνωρίζομεν ὅτι ἐτάφη Ἰησοῦς, ἐξακολουθεῖ δὲ λέγων τάδε: «αὐτὸς ὁ ναΐσκος τοῦ Ἅγιου Τάφου ἀποτελεῖ τὸ μέγα προαύλιον τοῦ ὄλου οἰκοδομήματος, εἶναι δὲ κυκλοτερός ὡς τὸ ἐν Ρώμῃ Πάνθεον, δεχόμενος τὸ φῶς διὰ τοῦ θόλου, οὗ ὑποκάτω κεῖται τὸ Ἅγιον Μνῆμα. Δέκα καὶ ἔξι μαρμάρινοι κίονες κοσμοῦσι κύκλῳ τὸν ναόν, σχηματίζοντες δέκα καὶ ἑπτὰ ἀψίδας, ἐφ' ᾧ ἐρείδεται ὑψηλοτέρα τις στοὰ, συνισταμένη καὶ αὔτη ἐκ δέκα καὶ ἔξι κιόνων ἥ δέκα καὶ ἑπτὰ ἀψίδων, μικροτέρων τῶν κάτωθεν. Υπεράνω δὲ τῆς κορωνίδος τῆς στοᾶς ταύτης ἀνοίγονται μικροὶ σηκοί, ἐφ' ᾧ ἐπικάθηται ὁ θόλος».

Καὶ παρακατιῶν ὁ αὐτὸς λέγει: Τὸ ἐπικαλύπτον τόν Τάφον τοῦ Σωτῆρος μαρμάρινον μνημεῖον ἔχει σχῆμα φερέτρου, κοσμούμενον δι' ἡμιγοτθικῶν τριφύλλων, ἐγγεγλυμμένων ἐν ταῖς πλευραῖς αὐτοῦ, ὑψοῦται δὲ κομψὸν ὑπὸ τὸν φωτίζοντα αὐτὸ θόλον. Ἐντός δ' αὐτοῦ βλέπει τις ἀπλουστάτην ἐκ λευκοῦ μαρμάρου πλάκα, ἐρειδομένην τῷ τοίχῳ τοῦ μνημείου καὶ χρησιμεύουσαν ὡς θυσιαστήριον. ... Τοιοῦτος εἶναι ὁ Τάφος τοῦ Σωτῆρος».

(ἀκολουθεῖ)

Α. Ε. Κοπάσης

Μέγας Ρήτωρ τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου Ιεροσολύμων.

ΑΙ ΣΧΟΛΑΙ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΤΟΥ Π. ΤΑΦΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1903-1904

Α' Η Θεολογική Σχολὴ

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΧΟΥ

*Μακαριώτατε Πάτερ καὶ Δέσποτα!
Σεβαστὴ καὶ προσφιλὴς ὁμήγυρις!*

Τὸ αἰσίως λῆξαν, θείᾳ συνάρσει, ἐνδέκατον ἀπὸ τῆς ἐπανιδρύσεως τῆς Σχολῆς ἔτος, ἀφετηρίαν ἅμα καὶ κατάντημα ἔσχε τὸ ζήτημα τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς, ὅπερ ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους μόλις πρὸ μικροῦ χρόνου ἔληξεν, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Σχολῆς.

Πρὸ τεσσαράκοντα καὶ ἑπτὰ ἔτῶν, μετὰ διετίαν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ἐξεδόθη ὁ πρῶτος Κανονισμὸς τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς τῶν Ιεροσολύμων καλουμένης τότε. Ἡτο δ' αὗτη εἰσέτι ἐκκλησιαστικὸν Γυμνάσιον, μετὰ περιωρισμένου προγράμματος, προσκόψασα κατὰ τὰ πρῶτα βήματα αὐτῆς, ἀπολέσασα προώρως τὸν κατ' ἐξοχὴν Διδάσκαλον αὐτῆς Διονύσιον Κλεόπαν. Τῷ 1862 νέος συνετάχθη Κανονισμὸς δημοσιευθεὶς τῷ 1866, ὅτε ἡ Σχολὴ ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου ἀνεκηρύχθη Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου τῶν Ιεροσολύμων. Εἰργάζετο τότε ὁ Φώτιος ἐν αὐτῇ ὁ κατ' ἐξοχὴν Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς. Τῷ 1884 ἐπὶ Πατριάρχου Νικοδήμου νέος ἐξεδόθη Κανονισμὸς τῆς Πατριαρχικῆς θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ διὰ τοῦ ὅποιου, αἱ τέως ἐξ τάξεις τῆς Σχολῆς ὠρίσθησαν εἰς ἑπτὰ κατὰ τὸ ύπόδειγμα τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς Σχολῆς. Ὁτε δὲ τῷ 1893 ἐπανιδρύθη ἡ Σχολὴ τοῦ Σταυροῦ, ὡς «Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ

Ιεροῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου» καὶ νέος συνετάχθη Κανονισμός, ἐτηρήθη τὸ αὐτὸ ἐπτάτακτον σύστημα. Άλλὰ τῷ 1895 ἐπῆλθεν οὐσιώδης μεταβολὴ ἐν τῇ Σχολῇ. Καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς περιόδους, πλὴν τῶν γυμνασιακῶν καὶ Θεολογικῶν τάξεων, ύπηρχον καὶ αἱ Προκαταρκτικαὶ λεγόμεναι τάξεις, διὰ τοὺς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Θρόνου Ιεροσολύμων ἐρχομένους μαθητάς, ὃν ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ἀνάπτυξις παρήλασσε τὸν τε ἀριθμὸν καὶ τὴν διαβάθμισιν τῶν προκαταρκτικῶν τάξεων. Τούτων οἱ μαθηταί, ἔνιοι μὲν ἐξηκολούθουν τὰς περαιτέρω αὐτῶν ἐν τῇ Σχολῇ σπουδάς, οἱ πλείους δ' ὅμως ἐτρέποντο ἐπὶ τὸ διδασκαλικόν ἐπάγγελμα ἢ ἐτάσσοντο ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ κλήρου. Άλλ' ἡ συνύπαρξις τῶν προκαταρκτικῶν τάξεων παρεκώλυε τὸ ἔργον τῆς Σχολῆς, ἥτο δὲ σφόδρα ἀνιαρὸν ἐν μιᾶ καὶ τῇ αὐτῇ Σχολῇ νὰ διδάσκωνται τὸ Αλφαβητάριον καὶ ὁ Πίνδαρος, ἡ Σχολὴ προσέκοπτεν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτῆς. «Θεολογικὴ γὰρ ὄνομαζομένη, ἔλεγεν ὁ ἀοίδιμος Πατριάρχης Γεράσιμος, καὶ ἐπὶ μιօρφώσει κλήρου καὶ ιεραρχίας προωρισμένη, ἐδαπανᾶτο ἀνεπαισθήτως περὶ ἄλλα, ἐπὶ τὸν προορισμὸν Σχολῆς ἀλλοίας ἐκτρεπομένη καὶ περὶ τὴν μόρφωσιν μᾶλλον μαθητῶν καὶ διδασκάλων δημοτικῶν ἐξαντλουμένη».¹ Κατὰ δὲ τὰς ἐνάρξεις τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1895-6, ἀνεκοίνωσεν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, ὅτι καταργοῦνται ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ αἱ προκαταρκτικαὶ τάξεις καὶ ἴδρυεται δι' αὐτὰς ἰδιαιτέρα Σχολὴ ἐν Ιεροσολύμοις. Τοῦτο ἀνεκούφισε τὴν Θεολογικὴν Σχολήν, ἀλλ' ἡ ἐν Ιεροσολύμοις ἴδρυθεῖσα Σχολὴ ὑπέστη ἐξέλιξίν τινα μὴ δυνηθεῖσα μέχρι τῆς σήμερον ν' ἀποκρυσταλλωθῆ εἰς ὡρισμένον τύπον Σχολῆς. Αἱ εἰς Ιεροσόλυμα μετενεχθεῖσαι προκαταρκτικαὶ τάξεις συνεχωνεύθησαν, ὡς εἰκὸς, μετὰ τῆς ἐκεī λειτουργούσης ἀστικῆς Σχολῆς, περιλαμβανούσης, ἔκτοτε, οἰκοτροφεῖον, ἀποκλειστικῶς διὰ τοὺς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἐρχομένους ἀπόρους μαθητάς, ἡ δὲ συγχώνευσις αὕτη ἐπέδρασεν οὐσιωδῶς ἐπὶ τῆς ἐφεξῆς πορείας τῆς Σχολῆς

¹ Η Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ιεροῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου κατὰ τὰ ἔτος αωζε' αωζε' (Ιερουσαλήμ 1896) σ. 6-7.

οὐδ' ἀφῆκεν ἀνεπηρέαστον καὶ τὴν θεολογικὴν Σχολήν. Ὄντως ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις προκαταρκτικὴ ἢ ἐσωτερικὴ καλουμένη Σχολὴ, ὡρίσθη ἵνα προπαρασκευάζῃ οὐ μόνον τοὺς μέλλοντας μαθητὰς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἀλλά καὶ τοὺς μέλλοντας διδασκάλους καὶ ίερεῖς, ἅρα τὸ πρόγραμμα αὐτῆς ἔδει νά διαρρυθμισθῇ κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὥστε νὰ ἐξέρχωνται ἐξ αὐτῆς διδάσκαλοι καὶ ίερεῖς. Η τοιαύτη διαρρύθμισις κατέστη ἐπιτακτικὴ μάλιστα πρὸ τετραετίας, δὲτε Ἐπιτροπὴ τις, διορισθεῖσα ὑπό τοῦ Μακαριωτάτου ήμῶν πατρὸς καὶ Πατριάρχου, κατήρτισεν ἐπτάτακτον πρόγραμμα καὶ κατὰ συνθήκην ὀνόμασε τὴν Σχολὴν «Ἱερατικὴν», διότι ἐν ταῖς δυσίν ἀνωτέραις τάξεσιν αὐτῆς ἔμελλον νὰ διδάσκωνται ίερὰ καὶ παιδαγωγικὰ μαθήματα, χρήσιμα τοῖς τε διδασκάλοις καὶ τοῖς ίερεῦσιν. Άλλὰ τὴν ζ' τάξιν θ ἀπήρτιζον, κατὰ τὰς σκέψεις τῆς ἐπιτροπῆς, ὅσοι τῶν μαθητῶν τῆς στ' τάξεως, μὴ εἰσαγόμενοι εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολήν, ἐπὶ τὸ ίερατικὸν καὶ διδασκαλικὸν θὰ ἐτρέποντο ἔργον. Ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τὸ σημεῖον τοῦτο ἐφωράθη δυσεπίτευκτον, ἐφαίνετο δηλονότι ἐπάναγκες ἵνα, τροποποιούμενης τῆς ἀνωτέρω σκέψεως, εἰς τὴν θεολογικὴν Σχολὴν εἰσάγωνται μαθηταὶ μόνον ἐκ τῆς ζ' τάξεως καὶ μὴ ἀπαρτίζωσιν αὐτὴν τὰ ὑπολείμματα τῆς στ' τάξεως. Αντὶ τούτου ὅμως, δυστυχῶς, ἀπεφασίσθη ἵνα καταργηθῇ ἡ ζ' τάξις, ἔτι δὲ πλέον ἵνα προσλαμβάνωνται εἰς τὴν Σχολὴν μαθηταί ἐκ συλλήβδην ἐκ τε τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐξ Ἱεροσολύμων, τὸ δὲ πτωχὸν ήμῶν Κοινὸν εύρεθη ἔχον ἀντὶ μιᾶς δύο Σχολάς, ἀπαιτούσας σχεδὸν τὸ αὐτὸν, πρὸς συντήρησιν τῶν ὑποτρόφων, οὐχὶ σμικρὸν ἀνάλωμα. Τὸ δὴ σπουδαιότερον ἐκ τῆς καταργήσεως τῆς ζ' τάξεως προέκυψε φανερωτάτη ἀνεπάρκεια τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν ἐπαρχιῶν, ἥτις διαδηλοτέρᾳ κατέστη ἐκ τῆς μελέτης τῆς καταστάσεως τῶν σχολῶν τούτων καὶ τῆς ἀποπείρας τῆς ἐπὶ τὸ κρείττον διαρρυθμίσεως αὐτῶν, ἥς ἐπελήφθη ἡ Ἐκπαιδευτικὴ Ἐπιτροπὴ.

Πολλαὶ τότε ἰδέαι εἰς μέσον ἐρρίφθησαν, θὰ ἦτο δὲ λίαν μακρὸν νὰ ὑποδείξωμεν ἐνταῦθα ὅλας τὰς φάσεις τοῦ ἐκ τῶν ἀνωτέρω αἰτιῶν ὑπεγερθέντος πολυκρότου Σχολικοῦ ζητήματος, ὅπερ ἐκινδύνευσε

να λυθῇ ἐπὶ ζημίᾳ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Εἶνε πασίγνωστον μυστικόν, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐν τῷ παρελθόντι ἔτει λογοδοτοῦντες ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ τούτου βήματος εἴχομεν ύπ' ὄψει τὴν ὁξυτέραν ἀλλὰ λανθάνουσαν ἔτι βάσιν τοῦ ζητήματος, λυπούμεθα δὲ διότι οἱ μετὰ παρρησίας λεχθέντες λόγοι ἡμῶν παρεξηγήθησαν. Οὐδ' ἐπαύσαμεν ἔκτοτε κατευθύνοντες τὰς προσπαθείας ἡμῶν εἰς τὸ καταδεῖξαι ὅλως ἐπιζήμιον τὴν περὶ συγχωνεύσεως τῶν δύο Σχολῶν τῆς Θεολογικῆς καὶ Ιερατικῆς Σχολῆς σκέψιν, ύπὸ διαφόρους παρουσιασθεῖσαν μορφάς, εἴτε δηλονότι τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ πρὸ τοῦ 1895 καθεστῶτος ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ, ἔχούσῃ καὶ τὰς προκαταρκτικὰς τάξεις, εἴτε τῆς περικοπῆς τῶν ἀνωτέρων Θεολογικῶν τάξεων τῆς ἡμετέρας Σχολῆς, ἐξ οὗ, κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν, ἐφαίνετο ὅλως περιττὴ ἡ ὑπαρξίας αὐτῆς, διότι αἱ Γυμνασιακαὶ τάξεις θὰ ἐλάμβανον τὴν εἰς Ιεροσόλυμα ἄγουσαν. Ἀλλαι τῆς ἀνωτέρω σκέψεως ἐκδόσεις περὶ μετατροπῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς εἰς πολυτεχνικόν ἢ εἰς λύκειον, προήρχοντο τοῦτο μὲν παρὰ τῶν εἰλικρινῶν ποθούντων τὴν λύσιν τοῦ Σχολικοῦ ζητήματος τοῦτο δὲ παρὰ τῶν θεωρούντων τὴν Σχολὴν τῷ ὄντι περιττήν. Εὐτυχῶς τὸ δεύτερον τοῦτο ἀπέκρουσεν ὁ σεπτὸς ἡμῶν Πατὴρ καὶ Πατριάρχης καὶ ἡ Ἀδελφότης διὰ τῶν ἐπιλέκτων αὐτῆς μέν, πάντες ὅμως διέβλεπον ἔμπροσθεν αὐτῶν ἐπεγειρόμενον δυσεπίλυτον τὸ πρόβλημα τῆς Σχολῆς, διηρέθιζον δὲ τὴν ψυχολογικῶς αὐτὴν οὐχὶ ὄμαλὴν κατάστασιν διάφορα ἐρωτήματα τῶν φαντασμένων, ὅτι ἐντός μιᾶς δεκαετίας ἐπρεπε νὰ ἐπέλθῃ τελεία ἀναγέννησις καὶ νὰ καταπλημμυρήσῃ τὴν Ιερουσαλήμ ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ Σταυροῦ ὁ Ἰορδάνης τῆς καθολικῆς τῶν πάντων πνευματικῆς καὶ ἡθικῆς ἀνακαθάρσεως, διερωτώντων δὲ ἀν ἐξεπλήρωσεν ἡ Σχολὴ τὸν προορισμὸν αὐτῆς.

Ἐπαξίως τῆς σοβαρότητος τοῦ ζητήματος ὁ σεπτὸς ἡμῶν Πατὴρ καὶ Πατριάρχης διώρισεν Ἐπιτροπήν, παρηγγέλθημεν δὲ ἡμεῖς διὰ Πατριαρχικοῦ γράμματος ἀπὸ 9 Ιουλίου νὰ διαβιβάσωμεν γραπτῶς τὰς σκέψεις ἡμῶν. Ήμεῖς ἐφρονοῦμεν ὅτι, ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ, ἀνευ τῆς ὅποιας ἡ ιερὰ ἡμῶν Ἀδελφότης θ' ἀπεγυμνοῦτο πάσης αὐτῆς πνευματικῆς δυνάμεως, δέον νὰ μείνῃ αὐτοτελής, περισώζουσα

τὸν ἐπτάτακτον τύπον ἀνωτέρας Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ ὅτι διὰ τὰς ἐπιτοπίους ἡμῶν ἀνάγκας δέον μόνον νὰ ἐνισχυθῇ ἡ διδασκαλία τῆς Αραβικῆς γλώσσης, νὰ εἰσαχθῶσι τὸ μάθημα τῆς ἴστορίας τῶν Προσκυνημάτων καὶ τὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικονομίας. Ἀλλη τις τροποποίησις καὶ μάλιστα ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον θὰ καθίστα προβληματικὸν τὸ μέλλον τῆς Σχολῆς. Καὶ εἰνε μέν ἀληθὲς ὅτι ὁ τύπος τῶν παρ' ἡμῖν Θεολογικῶν Σχολῶν οὐδαμῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τι ἐπακριβῶς καθωρισμένον, διότι ἀποσκοποῦσιν αὗται εἰς τε τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ τὴν πρακτικὴν μόρφωσιν τῶν τροφίμων αὐτῶν, εἰς τὴν μόρφωσιν κληρικῶν ἄμα καὶ Θεολόγων. Ο διπλοῦς οὗτος σκοπὸς ἔξαιρετως δυσχεραίνει τὸ ἔργον αὐτῶν, τὴν δυσχέρειαν δὲ ταύτην δυναταὶ νὰ ἄρῃ ἡ ἵδρυσις Θεολογικῆς Ακαδημίας πρός ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν Θεολόγων, ἵνα αἱ λεγόμεναι Θεολογικαὶ Σχολαὶ, τροποποιούμεναι ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον, γίνωσιν ἀκραιφνῶς ἐκκλησιαστικαὶ Σχολαὶ καὶ περιορισθῶσιν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς μορφώσεως κληρικῶν. Ἰδρυσιν Θεολογικῆς Ακαδημίας παρ' ἡμῖν ἐν τῇ Ανατολῇ πρῶτος προύτεινε, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, ὁ πολὺς Κωνσταντīνος Οἰκονόμος¹ τῷ 1828, ἀλλ' ἀντὶ ταύτης μετὰ τινα ἔτη ἰδρύθη ἡ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Θεολογικὴ Σχολὴ καὶ μετὰ εἰκοσιπενταετίαν περίπου αἱ δύο Θεολογικαὶ Σχολαὶ, ἡ ἐν Χάλκῃ καὶ ἐν Τεροσολύμοις, ὡς Ἐκκλησιαστικὰ τὸ πρῶτον Γυμνάσια. Ἡκιστα μέχρι σήμερον ἡδυνήθη ἡ τοῦ Πανεπιστημίου Σχολὴ ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψιν τῆς Ἑλληνικῆς Θεολογικῆς Ακαδημίας, ἡς τὴν ἰδρυσιν εὐγλώττως συνέστησε πρὸ τινων ἐτῶν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Σχολῇ, κατὰ τοιαύτας τινὰς ἡμέρας, ξένος περιφανὴς καθηγητής, αἱ δὲ Θεολογικαὶ Σχολαὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἔλαβον τοιαύτην ἀνάπτυξιν, ὥστε ύπερέβησαν τὰς ἱερατικὰς Σχολὰς ὅποιαί εἰσι τὰ ϕωστικὰ Σεμινάρια, χωρὶς ὅμιως νὰ καταφθάσωσι τὰς Θεολογικὰς Ακαδημίας. Σήμερον αἱ Σχολαὶ ἡμῶν κυμαίνονται μεταξὺ Σεμιναρίου

¹ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, σωζόμενα Ἐκκλησιαστικά συγγράμματα (Ἀθῆναι 1862) τ. Α' σ. 134 ἔξ.

καὶ Ἀκαδημίας, μεταξὺ ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς καὶ Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου. Υπῆρξεν εὐλογος ἡ προσπάθεια πρὸς θεραπείαν τῆς ἀβεβαιότητος ταύτης νὰ προστεθῇ καὶ ὄγδοη τάξις εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολήν, ἀλλά τὸ ζήτημα τοῦτο ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς πρώτης πατριαρχίας Ἰωακεὶμ τοῦ Γ' καὶ μόλις κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος λῆξαν, ἐμαρτύρησεν, ὅτι ἡ ὑπεροβολικὴ ἐνίσχυσις τοῦ ἐπιστημονικοῦ μέρους τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἀποκαλύεται ὑπὸ τοῦ πρακτικοῦ αὐτῆς μέρους. Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ οὐδαμῶς δύναται νὰ εἴνε Ακαδημία ἀμα καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ, ἀλυσιτελὴς δὲ πρὸ τινων ἐτῶν ἐδείχθη καὶ ἡ σκέψις τῆς μετὰ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς συγχωνεύσεως τῆς ὑπὸ Ἰωακεὶμ τοῦ γ' ἰδρυθείσης ἴερατικῆς Σχολῆς, συνεπείᾳ ἐλλείψεως πόρων καταπαυσάσης, δυστυχῶς, τὴν ὀφελιμωτάτην λειτουργίαν αὐτῆς. Υστερον δὲ τούτων εὐεξήγητος εἴνε καὶ πολλῆς συμπαθείας ἀξία ἡ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν προσπάθεια περὶ ἰδρύσεως, εἰ δυνατόν, ἐν Βενετίᾳ Θεολογικῆς τίνος Ακαδημίας, διὰ τῆς ἐπαναβιώσεως τοῦ Φλαγγινείου Γυμνασίου. Ἡθέλησάν τινες νὰ ἐπικρίνωσι τὴν ἀποτυχοῦσαν προσπάθειαν ταύτην, ἀλλ' ἡμεῖς θεωροῦμεν αὐτὴν ὡς ἀπόσταγμα βαθείας μελέτης καὶ συναισθήσεως τῆς ἀνάγκης ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως τῶν λειτουργῶν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, τῆς καλλιεργείας τῶν Θεολογικῶν γραμμάτων, ἐπαξίως τοῦ παρελθόντος αὐτῆς καὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἀποστολῆς. Καὶ ἵνα εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς ἐγγύτερον ἐλθωμεν πράγματα, ἡ ἡμετέρα Ἀδελφότης μέχρι τοῦδε ἐν τοῖς Ἅγιοις Τόποις εἶχε τὴν μόνην ἀνωτέραν Σχολήν, ἀντιπρόσωπος δὲ ξένης Δυνάμεως ἔλεγεν ἡμῖν, ὅτι τεκμήριον τῆς πνευματικῆς ἐπικρατήσεων τῆς ἀγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος ἐν τοῖς Ἅγιοις τόποις εἴνε ἡ Σχολὴ τοῦ Σταυροῦ. Μετὰ τινα χρόνον δυστυχῶς τοῦτο δέν θὰ εἴναι ἀληθές. Εἰσέλθωμεν εἰς τὰ ξένα Μοναστήρια τῶν Λατινικῶν μοναχικῶν ταγμάτων, παρακολουθήσωμεν τὴν ἔκτακτον αὐτῶν πνευματικὴν κίνησιν, ἰδωμεν τὰς Σχολὰς αὐτῶν, τὰ περιοδικὰ αὐτῶν καὶ τὰ συγγράμματα καὶ θὰ πεισθῶμεν, ὅτι τὸ πνευματικὸν ἀνάστημα τῶν καὶ ύλικῶς πολυδυνάμων ἀντιπάλων ἡμῶν ἥρξατο ἐπικινδύνως ἐξυψούμενον· ἐπιστημονικῶς

συντεταγμένα τάγματα μοναχῶν καταφθάνουσι καθ' ἑκάστην, ἀπελαυνόμενα ἐκ τῆς ἔαυτῶν πατρίδος. Ἰνστιτοῦτα καὶ Σεμινάρια καὶ Σχολεῖα ἀγιογραφικά ἀριθμοῦνται ἥδη ἵκανὰ ἐν Ἱεροσολύμοις, διαψιθυρίζεται δὲ ἀπὸ τινῶν ἡμερῶν ἡ ἴδρυσις Πανεπιστημίου, ὅμοίου πρὸς τὸ ἐν Βηρυτῷ, ὅπερ χωρὶς ἀμφιβολίας ἡμέραν τινὰ θὰ ἴδρυθῇ, ἀλλά καὶ ἄνευ τούτου καὶ τῶν ἄλλων ἀνωτέρων ξένων Σχολῶν, εἰς τὰ ὑπερπεντήκοντα μόνον ἐν Ἱεροσολύμοις καθιδρύματα καὶ σχολεῖα προτεσταντῶν καὶ λατίνων ἡμεῖς ἔχομεν ν' ἀντιπαρατάξωμεν, κυρίως εἰπεῖν, μόνον τὴν Σχολὴν ταύτην, ἐν ἣ συγκορυφοῦται ἡ ὅλη ἡμῶν πνευματικὴ κίνησις, δι' ἣς ζωογονεῖται καὶ ἐμψυχοῦται ἡ παίδευσις καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὄγδοήκοντα περίπου σχολαῖς ἡμῶν. Οὕκοθεν λοιπὸν νοεῖται, ὅτι ὁ προμαχών οὗτος δέον νὰ ἐνισχυθῇ καὶ νὰ μείνῃ ἀπόρθητος, ἵνα καὶ ἡμεῖς παραμείνωμεν ἐν τῇ θέσει ἡμῶν. Ἐχει ἀνάγκην ἀναπτύξεως, σοβαρᾶς μιρφώσεως ἡ Αδελφότης ἡμῶν, ὡς τάγμα μοναχικόν, ἐνιδρυμένον ἐπὶ αἰῶνας ἐν τοῖς προσκυνήμασιν ἡ Ἑκκλησία ἡμῶν ἡ μήτηρ αὕτη ἀπασῶν τῶν Ἑκκλησιῶν, συνεχίσασα ἀδιάπαυστον τὸν βίον αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἴδρυσεως αὐτῆς μέχρι σήμερον, ἵνα στηριχθῇ ἔχει ἀνάγκην ἀναπτύξεως, ἐπισταμένης μελέτης τοῦ παρελθόντος καὶ προδιασκέψεως τοῦ μέλλοντος. Τίνος γνησίου Αγιοταφίτου δέν πονεῖ ἡ καρδία ἐπὶ ταῖς οἰκονομικαῖς δυσχερείαις τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Κοινοῦ, ἀλλ' ἐξ οἰκονομικῶν λόγων οὐδέποτε κινδυνεύει ἡ Ἑκκλησία, ὡς δύναται νά κινδυνεύσῃ ἐκ πνευματικῶν καὶ ἡθικῶν λόγων. Πνευματικὴ καὶ ἡθικὴ, πρὸ πάντων, ἀνάπτυξις γεννᾷ τὴν αὐταπάρνησιν, τὴν αὐτοθυσίαν, ἥτις ἀρετὴ εὐτυχῶς οὐδέποτε ἔλλειψεν ἐν τῇ Ἱερᾷ ἡμῶν Αδελφότητι. Ἐξ ἐνστίκτου δέ, οὕτως εἰπεῖν, φέρεται αὕτη πρὸς τὴν Θεολογικὴν ταύτην Σχολὴν πολλάς ἔσχεν ἀφορμὰς λύπης, οὐχὶ πάντοτε ἐξ ὑπαιτιότητος αὐτῆς, οὔτε δυστυχῶς θὰ παύσωσιν αὗται, ἐφ' ὅσον ἀνθρωποι θὰ ζῶσι καὶ ἐντὸς καὶ ἔκτος τῆς Σχολῆς καὶ μὴ μένωσιν ἀνεπηρέαστοι, ἀλλ' οὐδέποτε οὔτε ἐπαυσεν οὔτε θὰ παύσῃ περιβάλλουσα αὐτὴν διὰ στοργῆς, χαρὰν αὐτῆς καὶ στέφανον λογιζομένη αὐτὴν. Ἐκ τούτων εὐνόητος είνε ἡ ἀνησυχία, μεθ' ἣς ἡρξάμεθα τοῦ

σχολικοῦ ἔτους ἄνευ πρώτης τάξεως. Ἡ μελετήσασα τὸ σχολικὸν ζήτημα Ἐπιτροπὴ προύτεινε, κατ' ἀρχήν, τὴν προσάρτησιν τῆς α' τάξεως τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς εἰς τὴν Ἱερατικὴν Σχολήν, διότι ἄλλως εὑρεν ἀδύνατον τὴν λύσιν αὐτοῦ. Τούτου ἐνεκα ἐνετάλημεν ύπὸ τῆς σεβαστῆς Ἐφορίας νὰ προσλάβωμεν μαθητὰς μόνον διὰ τὰς ἀνωτέρας τάξεις, τοιοῦτος δὲ προουσιάσθη εἰς μόνος καταταχθεὶς εἰς τὴν δευτέραν τάξιν, ἥπις πρώτη ἦκουε κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος. Ἐχομεν δ' ἐν συνόλῳ 55 μαθητὰς.¹ Ἐν τῷ προγράμματι οὐδεμίᾳ ἐπηνέχθη μεταβολὴ, ηὗξήθησαν μόνον αἱ ὁραι τῆς Ἀραβικῆς γλώσσης, ἡς μεγίστην καὶ ἐπιτακτικὴν ἔχομεν ἀνάγκην, χωρὶς δυστυχῶς, εἰρήσθω τὰληθές, νὰ εὔρωμεν τὰ μέσα τῆς θεραπείας αὐτῆς. Ωσαύτως διηγούνθη τὸ μάθημα τῆς ἀγίας Γραφῆς, ὁρισθείσης τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὰς ἀγίας Γραφὰς ἐν δυσίν ἔτεσιν, ἵνα καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀνάλυσις τοῦ Ἱεροῦ κειμένου καὶ ἡ ἀμεσος γνῶσις αὐτοῦ ύπὸ τῶν μαθητῶν, σπουδαίως δ' ἐνισχυθῇ καὶ τὸ μάθημα τῆς Μουσικῆς. Κατὰ τ' ἄλλα τὸ πρόγραμμα ἔμεινε τὸ αὐτὸ, πληρέστατα, δ' ἐφηρμόσθη διὰ τῶν ἀξίων παντὸς ἐπαίνου προσπαθειῶν τῶν συναδέλφων, οἵς προσετέθησαν ὁ Ἀρχιμ. κ. Διονύσιος Μαραγκουδάκης Καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐκ τῶν ἀριστούχων ἀποφοίτων τῆς Ἀκαδημίας Μόσχας, ὁ ἀντικαταστήσας τὸν εὐδοκιμώτατα ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐργασθέντα ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ κ. Δημήτριον Στεφάνου, ἐπιμόνως δὲ παρακληθέντα ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Τσοτυλείου Γυμνασίου, Ἱεροδ. κ. Θεοδόσιος Κοκλίτης, διδάκτωρ τῶν Μαθηματικῶν καὶ ἀντί τοῦ μετά διετὴ διδασκαλίαν παρατηθέντος κ. Κ. Νικολαΐδου, ὁ κ. Ιωάννης Μαδιᾶς, διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας. Ἡ διδασκαλία τῶν μαθημάτων ἀπό τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔτους διεξηγετο ὅμαλῶς, ἡ Σχολὴ ἔχωρει εὐθὺ πρὸς τὴν διακεχαραγμένην αὐτῇ πορείαν, διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ ἐναμίλλως ἐφιλοτιμούμεθα περὶ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ καθήκοντος, δυστυχῶς ὅμως,

¹ Μετὰ τὴν κατὰ τὸ παρελθόν ἔτος ἀποφοίτησιν πέντε μαθητῶν ύπελήφθησαν 58, τουτων ἀπελύθησαν δύο, εἰς διορισθείς εἰς διακονίαν τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ, ἔτερος ἀποσταλεῖς εἰς Βηρυτὸν πρὸς σπουδὴν τῆς Ἀραβικῆς γλώσσης, δύο ἔτεροι ἀπεχώρησαν, ἄτε μείναντες στάσιμοι.

ἐν τῷ μέσῳ τῆς χαρομονῆς ἐκείνης, ἵτις ἐπλήρου τὴν Σχολὴν ἐπερράγοντο πρόσωπα τινα ἐμμέριμνα, σκυθρωπά. Άλλ' ἀνερρίπτετο ἐπὶ πάντας τὸ φῶς, τὸ ἀπὸ τῆς συντόνου ἐργασίας, τὸ ἀπὸ τῆς ἀγάπης, καὶ κατεφαίδρυνεν ἄκουσαν τὴν βαρεῖαν σκυθρωπότητα τῶν ὀλίγων, διεσκέδασε νεφύδριὰ τινα μετ' αὐθαδείας ἀποπειρώμενα, νὰ ἐπιθολώσωσι τὸν ἀνέφελον καὶ γαλήνιον τῆς Σχολῆς βίον. Κατ' ἀνάγκην δ' ἐτιμωρήθησαν μαθηταὶ τινες, ἐκ συστάσεως ἀπό τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔτους, οίονεὶ μοιραίως, φερόμενοι πρὸς τὸ παράπτωμα. Ή τιμωρία εἶνε τὸ βαρύτερον καὶ ἀνιαρότερον ἔργον τοῦ Διευθυντοῦ, τοιαύτης μάλιστα Σχολῆς, ήμεις δέ, κατὰ πεποίθησιν ἀποστρεφόμενοι τὴν βίαν, ὡς ἀντιπαιδαγωγικήν, πάντοτ' ἐγοητεύθημεν ἐκ τοῦ ἰδεώδους αὐτοῦ ὡς πατρός, ἐν τῇ ἀπείρῳ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως, ζῶντος νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τῇ ἀκοιμήτῳ μερίμνῃ περὶ τῆς Σχολῆς καὶ περὶ ἐνὸς ἑκάστου τῶν πολλῶν αὐτοῦ τέκνων, σπουδάζοντος ἵνα τὰ πάντα γίνωνται εὔσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν, ἐν τῇ πνευματικῇ λειτουργίᾳ τῆς ἀναπτύξεως τῶν μαθητῶν ὑπὸ τὰ φιλόστοργα καὶ ἄγρυπνα αὐτοῦ ὅμματα, ἐφαπλούντος ἐπ' αὐτῶν τὴν μαγευτικὴν τῆς ἀγάπης δύναμιν καὶ συναγείροντος αὐτὰ εἰς ἔνα καὶ τὸν αὐτὸν πόθον τῆς ἐναμίλλου εὐδοκιμήσεως, τὸ αὐτὸν ἐμβάλλοντος εἰς αὐτὰ γενναῖον φρόνημα. Τοιοῦτος πατὴρ οὐδεμίαν ἔχει ἀνάγκην ὁράβου, συγκρατούσης ἐν χειροπέδαις τὰς ἐλευθέρας κινήσεις, τῶν μαθητῶν, οὕτε εἶνε αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἱκαναὶ νὰ βαστάσωσιν αὐτὴν, ἐπιβάλλεται διὰ τῆς πάντα στεργούσης, πάντα ὑπομενούσης καὶ μηδέποτ' ἐκπιπτούσης ἀγάπης, πολλάκις ἐν τῇ ἀναστροφῇ μετὰ τῶν τέκνων αὐτοῦ γίνεται παιδίον, χωρὶς ν' ἀποβάλλῃ τι τῆς ἀξιοπρέπειας αὐτοῦ, ή πατρικὴ στοργὴ θὰ καθοδήγησῃ αὐτὸν ἵνα τηρήσῃ τὰ ὅρια τῆς τοιαύτης πρὸς τὰ τέκνα σχέσεως, θὰ ἐξυψώσῃ αὐτὸν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν τέκνων, ἐὰν αὗτη εἶνε κεκαθαρμένη, διὰ τῆς καλῆς ἀγωγῆς, θὰ προκαλέσῃ μυστικὴν συγκίνησιν, διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ, διὰ τῶν ἔργων, διὰ τῶν κινήσεων αὐτοῦ «ἐπεὶ καὶ ὀφθαλμὸς παιδευτοῦ σιωπῶσα διδασκαλία».¹ Οὐδόλως ἀπίθανον νὰ παρεξηγηθῇ πολλάκις, διότι καὶ οἱ

¹ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Επιστολὴ 167 Πατρολ. τ. 37 σ. 277.

μέγιστοι καὶ οἱ ἀγιώτατοι ἄνδρες ἐν τοῖς ἀνθρώποις παρεξηγήθησαν καὶ ἐσυκοφαντήθησαν, οὐδόλως ἀπίθανον νὰ ύποστῇ θλίψεις ἀδίκους, ἵσως δὲ καὶ αὐτὸς θὰ σφάλληται ποτε, πέρα τοῦ προσήκοντος μέτρου φαινόμενος πικρὸς τοῖς πταίουσι καὶ ὑπὲρ τὸ δέον ἀγανακτῶν, ἀλλ' ἔχει τὴν δύναμιν ἡ ἀγάπη νὰ καταλειπάῃ τὰς ἀνωμαλίας ταύτας, νὰ παιδαγωγῇ καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἀνωμαλιῶν τὴν ἀπονήρευτον νεότητα, διότι μόνον τοὺς πονηροὺς οὐδαμῶς δύναται νὰ μαλάξῃ καὶ δυσωπήσῃ ἡ ἐπιείκεια, νὰ ύπαγάγῃ ύπο τὴν ἥθικὴν αὐστηρότητα, τὴν εὐσυνείδητον, αὐτοπροαίρετον καὶ ἀβίαστον τοῦ καθήκοντος ἐπιτέλεσιν.

Αὐτόδηλος ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποβαίνει ἡ λύπη ἡμῶν ἐπὶ τῷ ὅτι μαθηταὶ τινες εἶχον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀνάγκην βίας πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ καθήκοντος, τὸ δὲ θλιβερώτερον, ὅτι παραχθέντες συμπαρέσυραν δι' ἐπιτέχνου συστάσεως καὶ ἄλλους αὐτῶν συμμαθητάς, τῇ δὲ 29ῃ Δεκεμβρίου ἐδραπέτευσαν εἰς Τερουσαλήμ χωρὶς οὐδὲν ἡμῖν ἀπολύτως νὰ εἴπωσι. Τὸ ἐπεισόδιον φέρον πάντα τὰ στοιχεῖα ἀτυχοῦς ἐπινοήσεως δὲν ἦδύνατο ν ἀνακόψῃ τὸ ἔργον τῆς Σχολῆς οὐδὲ ἐπὶ μίαν ὥραν.

Διηνύομεν τότε τὸ στάδιον τῶν χειμερινῶν ἐπαναλήψεων καὶ γραπτῶν ἔξετάσεων, αἵτινες διεξήχθησαν κανονικώτατα ὡσεὶ οὐδὲν ἀπολύτως ἐγένετο. Τὸ ἐπεισόδιον ἦδύνατο νὰ λήξῃ ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ, ἀλλὰ δυστυχῶς παρετάθη ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας, πάντοτε ὅμως ἀνελισσόμενον ἐκτός τοῦ ίεροῦ περιβόλου τῆς Σχολῆς, ἐν ᾧ οὐδεμίᾳ ἀπολύτως ἐγένετο ἀντιπειθαρχικὴ πρᾶξις οὐδὲ σκηνὴ τις ἔκτροπος, ὡς θὰ ἐπεθύμουν ἵσως «οἱ πάντα κινήσαντες ἀκοσμίας καλῶν».

Τῇ 18ῃ Ιανουαρίου ἐπανῆλθον εἰς αὐτὴν οἱ πταίσαντες μαθηταί, τυχόντες παρ' ἡμῶν ἀνεπιφυλάκτου συγγνώμης, τῇ προτροπῇ τῆς σεβαστῆς Ἐφορίας καὶ τῇ πατρικῇ ἀξιώσει τοῦ σεπτοῦ ἡμῶν πατρὸς καὶ Πατριάρχου, ὅστις κατέδειξε καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τὴν πρὸς τὸ σέμνωμα τοῦτο τῆς Αδελφότητος καὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ αὐτοῦ θρόνου μεγάλην ἀγάπην. Οὐδεὶς μαθητὴς ἔπαθε κακὸν τι, εἰς μόνος ἐζήτησε ν' ἀποχωρήσῃ, ἐγγράφως δηλώσας ἐν τῇ πρὸς τὴν Ἐφορίαν αἰτήσει αὐτοῦ, ὅτι συμμετέσχε τοῦ ἐπεισοδίου

μόνον διότι πάσχων τοὺς ὀφθαλμούς ἐπεζήτει εὐκαιρίαν νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Σχολῆς. Απόδειξις τῆς ἐλλείψεως πραγματικῶν ἐν τῇ Σχολῇ αἰτίων τοῦ οἰκτροῦ ἐπεισοδίου ὑπῆρξεν ὁ μετ' αὐτὸ βίος αὐτῆς, ὅλως ἀδιατάρακτος καὶ γαλήνιος διαρρεύσας καὶ ἔξαιρέτους ὅλως καρποὺς τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν μαθητῶν ἀποδούς, ὡς κατέδειξαν ἴδιως αἱ διαφερόντως ἐπιτυχεῖς γραπταὶ ἔξετάσεις καὶ ἐπιμαρτυρήσουσιν αἱ προφορικαί. Ή ύγεια τῶν μαθητῶν ὑπέστη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διαφόρους κυμάνσεις, ἔνεκα τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἀνωμαλιῶν κατὰ τοὺς ἐαρινοὺς μάλιστα μῆνας. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους εὔρομεν διδάσκαλὸν τινα τῆς Γυμναστικῆς, ἀλλ' οὗτος δέν παρέμεινεν ἐπὶ μακρόν, οὐδ' ἡγάπησαν εἰσέτι οἱ μαθηταὶ τὴν ποικιλαχῶς δυναμένην νὰ ὠφελήσῃ αὐτοὺς σωματικὴν ἀσκησιν, ἦν κατ' ἐλάχιστον μόνον δύνανται ν' ἀναπληρώσωσιν ὁ καθημερινὸς περίπατος, αἱ μικραὶ παιδιαὶ καὶ ἡ καλλιέργεια τοῦ κηπαρίου τῆς Σχολῆς. Ἐκδρομὰς ἐπεχειρήσαμεν μόνον δύο, μίαν εἰς Βηθανίαν τῇ 1ῃ Νοεμβρίου, ἐξ ἣς ἐπανήλθομεν ὑπὸ τὴν βροχήν, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ὥδου μέχρι τῆς Σχολῆς, ὡς ἀληθεῖς στρατιῶται, χωρὶς εὐτυχῶς ν' ἀσθενήσῃ τις ήμῶν, καὶ ἔτεραν εἰς τὰς Μονὰς τοῦ ἀββᾶ Θεοδοσίου καὶ ἀγίου Σάββα τῇ 1ῃ Μαΐου, πεζοδρομήσαντες ἐπὶ δύο ἡμέρας καὶ διανυκτερεύσαντες ἐν τῇ ἀνεγειρομένῃ ἐκ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐρειπίων καὶ τῶν ἐνδόξων ἀναμνήσεων αὐτῆς Μονῆ τοῦ ἀββᾶ Θεοδοσίου. Ή ἐκ τῶν ἐκδρομῶν τούτων ὠφέλεια εἶνε μεγίστη ἀπὸ πάσης καθόλου ἐπόψεως, εὐτυχῶς δὲ ἀνεγράφη ἡ διεξαγωγὴ αὐτῶν καὶ ἐν τῷ νέῳ Κανονισμῷ τῆς Σχολῆς ἐκτυπουμένω κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας.

Ἡ ἐπ' αὐτοῦ μελέτη τοῦ Μακαριωτάτου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Ἀγίας καὶ Ιερᾶς Συνόδου, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐργασίας τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῶν γνωμοδοτήσεων ήμῶν καὶ τῶν συναδέλφων, ἔληξε πρὸ μηνὸς περίπου. Διὰ τοῦ νέου Κανονισμοῦ παρέμεινεν ἄθικτον τὸ ἐπτάτακτον σύστημα, τῆς Σχολῆς καὶ διεσώθη ἀκεραίᾳ ἡ αὐτοτέλεια αὐτῆς, καταστάσης ὅλως ἀνεξαρτήτου ἀπὸ τῆς Ιερατικῆς Σχολῆς καὶ ἀποδοθείσης εἰς ἑαυτήν. Τὸ τέως διέπον αὐτὴν πνεῦμα ἔμεινεν ἀμετάβλητον χωρὶς νὰ παραγνωρισθῶσιν ἐπωφελῆ τῆς πείρας συμπεράσματα καὶ αἱ πρόδηλοι τῆς ἀγίας ήμῶν Ἐκκλησίας

ἀνάγκαι, ἀς καλεῖται νά θεραπεύσῃ ἡ Σχολὴ, συνωδὰ τῇ ἀδιαφιλονίκητον ἔχουσῃ κῦρος γνώμη τοῦ Ἰσοκράτους, «τὰς ἐπιδόσεις ἴσμεν γιγνομένας καὶ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων οὐ διὰ τοὺς ἐμμένοντας τοῖς καθεστῶσιν, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐπανορθοῦντας καὶ τολμῶντας ἀεὶ τι κινεῖν τῶν μὴ καλῶς ἔχόντων».¹ Ο νέος Κανονισμὸς τῆς Σχολῆς ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔθηκε τέρμα εἰς τὸ καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐνοχλῆσαν ἡμᾶς Σχολικὸν ζήτημα, ἡ λανθάνουσα αὕτη αἰτία ὅλων τῶν λοιπῶν ζητημάτων, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐστεφάνωσε τὰς περὶ τῆς Σχολῆς μερίμνας τοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ Πατριάρχου, συνεχίζοντος τὸ ἔργον τοῦ προκατόχου αὐτοῦ, οὗτινος κάλλιστον τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως ὅνειρον ὑπῆρξεν ἡ ἀνάδειξις τῆς Σχολῆς ταύτης.

Οθεν ἀπὸ μέρους τῆς Σχολῆς ἀπάσης, βαθυτάτην ἐκφράζομεν αὐτῷ τὴν εὐγνωμοσύνην, πολλῷ πλέον, ὅτι ύπερ ποτε καὶ ἄλλοτε κατά τὸ διαρρεῦσαν ἔτος μέγαν ἔδειξεν ύπερ τῆς καλῆς καταστάσεως τῆς Σχολῆς πόθον, ὃν συνεξεδήλωσεν ἡ τε Ἐφορία καὶ οἱ λοιποὶ Ἀγιοταφῖται πατέρες, ὁ δὲ Σεβ. γέρων Σκευοφύλαξ πρὸς ταῖς ἄλλαις δωρεαῖς τοῦ Μακαριωτάτου καὶ τῶν λοιπῶν πρὸς τε τὴν Βιβλιοθήκην καὶ τὸ ύπ' αὐτοῦ καθιδρυθὲν καλλιπρεπές Μουσεῖον τῆς Σχολῆς κατεπλούτισεν αὐτὸ διὰ πολυτίμου δωρεᾶς νομισμάτων. Υπὲρ τῆς βιβλιοθήκης εἰδικὴ ἐλήφθη μέριμνα, τῇ ύποδείξει ἡμῶν δρισθέντος ποσοῦ τίνος χρημάτων ἐτησίως, πρὸς ἀγορὰν νέων συγγραμμάτων. Υπάρχει δ' ἐλπὶς ν' ἀποκτήσῃ τέλος ἡ Σχολὴ τὴν δωρηθεῖσαν αὐτῇ βιβλιοθήκην τοῦ ἐκ τῶν διευθυντῶν αὐτῆς Ιερωνύμου Μυριανθέως. Άλλὰ καὶ ἐφέτος ἐκ τῶν δωρηθέντων ύπὸ τῶν διαφόρων φιλομούσων χρημάτων ἵκανὰ καὶ σπουδαῖα συγγράμματα ἡγοράσθησαν, δέν ἔχοησιμοποιήθησαν δὲ εἰσέτι ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ύπὸ τοῦ ὄμιλου τῶν μαθητῶν συλλεγέντα ἐκ τῶν ἐβδομαδιαίων αὐτῶν σμικρῶν ἀποταμιευμάτων, μέχρι τοῦδε χρήματα.

Τοιοῦτος ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ύπῆρξεν ὁ βίος τῆς Σχολῆς, οὕτως ἔληξεν ἐν κεφάλαιον τῆς ἰστορίας αὐτῆς, ἄρχεται δ ἔτερον

¹ Ἰσοκράτους Εὐαγόρας 8

ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς ἔτους. Ήμεῖς ἐκ τῆς ἐπισκοπήσεως τοῦ παρελθόντος «ῶσπερ τρυτάνη τὰ χρηστότερα τοῖς ἀηδεστέροις ἀντιτιθέντες»¹, ἀγαθήν ἀποκομίζομεν τὴν ἀνάμνησιν. Περὶ τούτου δύναται καὶ τὸ ἀκροατήριον νὰ κρίνῃ, ἀλλ' ἀναμφιβόλως ὅπως ἀντικείμενὸν τι οὐδαμῶς δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν καθαρῶς, ἐὰν μὴ θέσωμεν αὐτὸν εἰς ὡρισμένην ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπόστασιν, οὕτως ἀθόλωτον καὶ ἀμερόληπτον κρίσιν ἀδύνατον νὰ πορισθῶμεν περὶ τῆς ἐν ἡμῖν συντελουμένης πνευματικῆς ζωῆς, ἐὰν μὴ ἀπομακρυνθῶμεν αὐτῆς κατὰ χρόνον, καὶ ἐὰν μὴ φθάντες ἴδωμεν αὐτὴν ἐκφερομένην ὑπὸ τὴν μορφὴν ὥρισμένων γεγονότων καὶ ἀποτελεσμάτων, ἄλλως τε δυσχερῶς δυνατὰὶ τις νὰ καθορίσῃ καὶ μετ' ἀνεπισφαλοῦς κρίσεως, ἀνεξαρτήτως τῶν προσωπικῶν αὐτοῦ γνωμῶν καὶ ὑπολήψεων, ἀντικειμενικῶς παραστήσῃ τὴν σύγχρονον αὐτῷ πνευματικὴν ζωήν, ἦν ἀπεργάζονται τοιαῦτα, οἷα ἡ Σχολὴ, καθιδρύματα. Η ζωὴ εἶνε ἀσύλληπτος, καθ' ὃν χρόνον ἐπιτελεῖται ὑπὸ τῶν ἐπὶ μέρους ἀτόμων, ἀτινα παρερχόμενα τὸ ἐν μετὰ τὸ ἔτερον καταλείπουσιν ὅπισθεν αὐτῶν τῆς ἀγαθῆς αὐτῶν ἢ κακῆς δράσεως τ' ἀποτελέσματα, παρὰ τὴν εὔμενή ἢ δυσμενή, ἐξ ἐσφαλμένης προερχομένην ἢ διαστρόφου γνώμης, κρίσιν τῶν συγχρόνων, οἵτινες πολλάκις, κατὰ τὴν ἐκφρασιν μεγάλου διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας ἀσύγγνωστοι μὲν καὶ πικροὶ κάθηνται τῶν ἀποτυγχανομένων ἐξετασταί, ἀγνώμονες δὲ καὶ δυσμενεῖς τῶν κατορθουμένων κριταὶ.² Διότι τὰ γεγονότα, δι' ὧν, λεληθότως ἐνίστε καὶ ἀπαρατηρήτως, συναπαρτίζεται ἡ ζωὴ, ἀνεπισχέτως χωροῦσα πρὸς τὰ πρόσω, κατισχύουσι πάσης ἀνακριβοῦς ἐκθέσεως ἢ κρίσεως τῶν ὡφ' ὧν ἢ ἐν αἷς αὐτὰ ἐπιτελοῦνται, μόνη δὲ ἡ Ἰστορία ἀδεκάστως ὁρίζει τὴν ἀρμόζουσαν ἐνὶ ἐκάστῳ ἐργάτῃ τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τοῦ κακοῦ θέσιν, καί, κατὰ Θεόν, ὁ ἐργάτης εἶνε ἄξιος τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ.³ Η Σχολὴ οὐδέποτε ἔπαυσε μνημονεύουσα τῶν ἐν αὐτῇ ἐργασθέντων καὶ ὑπὲρ τῆς εὐδοκιμήσεως αὐτῆς μοχθησάντων, ὡν «τὸ σῶμα ἐν εἰρήνῃ ἐτάφη

¹ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου Ἐπιστολὴ 245 Πατρολ. τ. 32. σ. 925

² Βασιλείου τοῦ Μ. περὶ τοῦ Ἅγιου Πνεύματος § 78 Πατρολ. τ. 32 σ. 216

³ Λουκ. 10-7

...καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν ζῆ εἰς γενεάς»,¹ κατὰ δὲ τὸ λῆξαν ἔτος, προεξάρχοντος τοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Πατριάρχου, ἐτέλεσεν ἵερὸν μνημόσυνον καὶ ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου τοῦ ἀοιδίμου Σχολάρχου αὐτῆς Φωτίου, κατὰ τὴν δεκαετή ἐπέτειον ἡμέραν τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Όσοσδήποτε χρόνος κὰν παρέλθῃ, ἡ μνήμη τοῦ Φωτίου θὰ παραμείνῃ ζῶσα ἐν τῇ Σχολῇ καὶ ἐκτός αὐτῆς ἐν τῇ Αδελφότητι, ἃς ὅσον οὐδεὶς ἔτερος, διὰ τῆς πολυμεροῦς αὐτοῦ δράσεως συνέδεσεν, οὐδετέρα δὲ τούτων δύναται νὰ νοήσῃ ἔαυτὴν ὑπάρχουσαν ἄνευ τῆς ἑτέρας. Ἡ Σχολὴ κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτῆς περίοδον ἐπισήμως καλεῖται καὶ εἶνε «Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ιεροῦ Κοινοῦ τοῦ Πανάγιον Τάφου», διότι ἡ ἴδεα τοῦ ἱεροῦ Κοινοῦ, τῆς Αδελφότητος ἡ ἴδεα, προήχθη καὶ ἐνισχύθη μάλιστα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ὁ δὲ Πρωθιεράρχης ἡμῶν, εἶνε ἡ σεπτὴ κεφαλὴ τῆς Αδελφότητος, συγκεντροῦσα ἐν ἔαυτῇ πᾶσαν τὴν ζωὴν καὶ κίνησιν τοῦ Ιεροῦ Κοινοῦ. Τούτου ἔνεκα καὶ ἡ Σχολὴ, εὐγνωμονοῦσα πᾶσι τοῖς φιλοῦσιν αὐτὴν καὶ ἐργαζομένοις ὑπὲρ αὐτῆς, τὸν Πατριάρχην θεωρεῖ φυσικὸν αὐτῆς πατέρα καὶ προστάτην, περιωρισμένη ἐν τῷ ἴδιῳ κύκλῳ τῆς δράσεως αὐτῆς καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ κατατείνῃ ἀπερισπάστως εἰς τὴν ποθητὴν ἐπίτευξιν τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀποστολῆς. Πρὸς τοῦτο μετὰ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ ὁ λαλῶν, εἰ καὶ μὴ τῆς ἀξίας ἐγγύς, ἀλλὰ κατὰ τὴν δύναμιν αὐτοῦ «ποιμὴν ὀλίγος καὶ ποιμνίου μικροῦ προεστηκὼς καὶ πολλοστὸς ἐν ὑπηρέταις τοῦ Πνεύματος»,² πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν ἵνα μὴ ὑστερήσῃ ἐν τῇ ἐπιτελέσει τοῦ ἔαυτοῦ καθήκοντος, Σύ δὲ Κύριε, ὃν λανθάνει τῶν ὄντων οὐδέν, ὁ εἰδὼς τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας ἡμῶν, ὁ κρίνων δικαίως τὰ ἔργα πάντων ἡμῶν, «ἐπιστρέψον δὴ, ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἵδε, καὶ ἐπίσκεψαι τὴν ἄμπελον ταύτην καὶ κατάρτισαι αὐτὴν, ἥν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ Σου»³ Ἐμήν.

Ἄρχιμ. Χρυσόστομος Α. Παπαδόπουλος.

¹ Σοφ. Σειρὰχ 44, 3-14.

² Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἐπιστολὴ 41, Πατρολ. τ. 37 σ. 84.

³ Ψαλμ. 79, 15-16.

Β. Αἱ λοιπαὶ Σχολαῖ.

Ἐκ τῆς ἐτησίας ἐκθέσεως τοῦ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως Ἐπιτρόπου Αρχιμ. Μελετίου Μεταξάκη πρὸς τὴν ἀγίαν καὶ Ιερὰν Σύνοδον περὶ τῆς σχολικῆς κινήσεως τῆς ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ συντηρουμένης κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος 1903-1904 ἀποσπῶμεν τὰ δημοσίου ἐνδιαφέροντος παρατιθέμενοι ἀμαὶ καὶ τὸν τῇ ἐκθέσει συνημμένων στατιστικὸν πίνακα τῶν ἀνὰ τὴν Παλαιστίνην σχολείων, διδασκάλων καὶ μαθητῶν τῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ὁρθόδοξον πληθυσμόν.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ σχολικοῦ ἔτους καὶ μετ' αὐτὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πρώτου ἔξαμηνου κατήρχθησαν 5 γραμματοδιδασκαλεῖα τὰ ἐν Τιβεριάδι, Πίρε, Χίρπε, Ὄρζάν καὶ Ἀϊν Τζάννε ἐλλείψει ἐπαρκοῦς ἀριθμοῦ μαθητῶν, συνεστήθησαν δὲ 2 μὲν Παρθεναγωγεῖα, ἐν Χαϊφα καὶ ἐν Ρένε, 2 δὲ νηπιαγωγεῖα, ἐν Ιερουσαλήμ καὶ ἐν Ναζαρέτ. Κατηργήθησαν 5 διδασκαλικὰ θέσεις ὡς περιτταὶ καὶ ἀπελύθησαν ἐπὶ διαφόροις αἰτίαις 14 διδάσκαλοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων, διωρίσθησαν δὲ νέοι 25, ἐξ ὧν οἱ 7 διὰ τὰ νέα σχολεῖα. Τούτων οὕτως ἔχοντων, κατὰ τὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος ἐλειτούργησαν 82 ἐν ὅλῳ ἐκπαιδευτήριᾳ, ἐξ ὧν τὰ 19 παρθεναγωγεῖα. Ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις τούτοις ἐδίδαξαν ἐν ὅλῳ 149 διδάσκαλοι καὶ ἐδιδάχθησαν 4,294 παῖδες ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Αἱ λεπτομέρειαι, τῶν ἀριθμῶν τῶν Σχολῶν, διδασκάλων καὶ μαθητῶν ἐκτίθενται ἀναλυτικῶς ἐν τῷ προσαρτωμένῳ πίνακι.

Υπὲρ τῶν 82 τούτων ἐκπαιδευτηρίων, ἐν οἷς περιλαμβάνεται καὶ ἡ Ιερατικὴ Σχολὴ, (οὐχὶ δὲ καὶ ἡ Θεολογικὴ), τὸ Ιερὸν Κοινὸν ἐδαπάνησεν ἀπὸ 1 Μαΐου μέχρι 30 Απριλίου, ἥτοι καθ' ὅλον τὸ λῆξαν οἰκονομικὸν ἔτος ἐν ὅλῳ γρόσιᾳ $685,471 \frac{1}{4}$, ἥτοι εἰς μισθοὺς 467, 571, εἰς γενικὰ ἔξοδα 140,015 $\frac{1}{4}$ καὶ εἰς συντήρησιν τῶν 40 οἰκοτρόφων τῆς ιερατικῆς Σχολῆς 77,885. Τὸ ὄλικὸν δὲ τοῦτο ποσὸν διαφέρει τοῦ ὑπὸ τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τῆς ἀπὸ 13 Μαΐου π. ἔ. ἐκθέσεως ζητηθέντος κατὰ $2,281\frac{1}{4}$ ἐπὶ πλεῖον. Καθότι τότε προϋπελογίσαμεν εἰς μισθοὺς 444,253, γενικὰς δαπάνας 132,690 καὶ διὰ τὸ οἰκοτροφεῖον τῆς Ιερατικῆς Σχολῆς 106, 248, τὸ ὄλον 683,191.

Απὸ τῆς πραγματωθείσης ὅμως δαπάνης ἐλλείπει ἡ καὶ ἐν τῇ τοῦ προϋπολογισμοῦ μὴ ύπάρχουσα δαπάνη τοῦ ὅσον οὕπω συμπληρουμένου ἐν Ιόππῃ σχολικοῦ οἰκοδομήματος.

Συγκρίνων τις τὴν ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Κοινοῦ καταβαλλομένην δαπάνην πρὸς τὸ προσωπικὸν τῶν τε διδασκόντων καὶ τῶν διδασκομένων εύρίσκει ὅτι ἀναλογεῖ κατὰ μέσον ὅρον εἰς ἔκαστον μὲν διδάσκαλον τὸ πόσον γρ. 3, 134 ½ ὁμολογουμένως γλίσχον, εἰς ἔκαστον δὲ μαθητὴν τὸ ποσὸν γρ. 159 ½, ὅπερ παρ' ὅλην τὴν ἐξόγκωσιν αὐτοῦ συνεπείᾳ τῶν γενικῶν δαπανῶν, αἴτινες ἀποτελοῦσι τὸ ἴδιαίτερον γνώρισμα τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Ἐκπαιδεύσεως, ἐνθα ὁ συντηρῶν σχολὴν εἶνε ὑποχρεωμένος οὐ μόνον τὰ πάντα νὰ παρέχῃ δωρεὰν ἀλλὰ καὶ δι' ἔκτακτα βοηθήματα καὶ φιλοδωρήματα πρὸς τοὺς μαθητευομένους νὰ ἥνε γενναιόδωρος, παρουσιάζεται, πλέον ἡ κατὰ τὸ ἥμισυ, οἰκονομικώτερον τῶν δαπανωμένων ἀπὸ τῆς Παλαιστινείου Ἐταιρείας εἰς ἥν κατὰ τὰς ἐπισήμους ἐκθέσεις αὐτῆς ἔκαστος μαθητὴς στοιχίζει ἐτησίως 380-400 γρ.

Ἡ ἀναλογία τῶν μαθητευομένων πρὸς τὸν ὄλικὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμετέρων Χριστιανῶν εἶνε 8,5 ἐπὶ τοῖς 100, λαμβανομένου δ' ὑπ' ὅψει ὅτι ἐν τῇ περιφερείᾳ Σμύρνης, πόλεως ἐκ τῶν τὰ μάλιστα παιδείας ἐπιμελουμένων, ἡ ἀναλογία τῶν μαθητευομένων πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων εἶνε 7,87 ἐπὶ τοῖς 100 πρέπει νὰ ἥμεθα λίαν ίκανοποιημένοι. Ἐν τούτοις διὰ βεβαίας ἔχω ἐλπίδος ὅτι ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος ἡ ἀναλογία παρ' ἥμιν θὰ ἀνέλθῃ εἰς 10 καὶ πλέον ἐπὶ τοῖς 100, ὅταν σὺν τῇ τελειοποιήσει τῶν ἡμετέρων σχολῶν θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀπαλλάξωμεν τὰ τέκνα τοῦ ἡμετέρου λαοῦ ἐκ τῶν ὀνύχων τῆς Προπαγάνδας.

Υπὸ τὴν τελειοποίησιν τῶν ἡμετέρων σχολῶν ἐννοῶ ὅχι μόνον τὸ περιβαλλόμενον ἀλλὰ καὶ τὸ περιβάλλον. Εὔνόητον, ἐλέγομεν ἐν τῇ ἀπὸ 22 Μαΐου π. ἔ. ἐκθέσει, ὅτι δέον παραλλήλως πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν νὰ ληφθῇ πρόνοια καὶ περὶ καταλλήλων σχολικῶν οἰκοδομημάτων. Οἱ πολυώνυμοι ἀντίπαλοι ἡμῶν μόνον διὰ τῆς τελειοτέρας ἐσωτερικῆς τῶν Σχολῶν αὐτῶν ὀργανώσεως δὲν προσελκύουσι τὰ τέκνα τῶν ἡμετέρων χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐπιβλητικῶν οἰκοδομημάτων. Η Αγία Σύνοδος

καλῶς ἡννόησε τότε τὴν σημασίαν τοῦ πράγματος, διὸ καὶ ὁμοθύμως ἀπεδέξατο τὴν περὶ βαθμιαίας θεραπείας τῆς ἀνάγκης ταύτης πρότασιν, τῆς ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῆς Ἰόπης καὶ τῆς Βηθλεέμ.

Τὸ σχολικὸν ἔτος διέρρευσεν ἐν σχετικῇ ἡσυχίᾳ ἥτις θὰ ἦτο πληρεστέρα, ἐὰν τινες, εὐάριθμοι εὔτυχῶς, τῶν προϊσταμένων ἐξεπλήρουν ἐπιμελέστερον τὸ πρὸς τὴν σχολικὴν ὑπηρεσίαν καθῆκον αὐτῶν. Τὰ καθήκοντα τῶν προϊσταμένων καθορίζονται εὐκρινῶς ἐν τῷ Κανονισμῷ, ἀνάγκη δὲ νὰ ἐκτελῶνται μετ' ἐπιμελείας καὶ ἐν εὐλαβείᾳ πρὸς τὴν ἰερότητα τοῦ διὰ τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Διότι ἐὰν μὴ ἔκαστος ἐξ ἡμῶν ἐπιτελέσῃ εὐσυνειδήτως καὶ ἀπροσωπολήπτως τὸ ἴδιον καθῆκον, τοῦ συμφέροντος τῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ μόνον ὅπ' ὅψει πάντοτε λαμβανομένου, ἀδύνατον βεβαίως νὰ προέλθῃ τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα. Οἰκονομίαι καὶ συγκαταβάσεις ἐν ὑπηρεσίᾳ, οἷα ἡ Ἐκπαίδευσις, δέν πρέπει ποσῶς νὰ ἔχωσι χώραν καὶ διὰ τοῦτο ἀνάγκη ὅχι μόνον οὐδεὶς διορισμὸς νὰ γίνηται πρὸς χάριν, ἀλλὰ καὶ ὅπου ὑπάρχει ἔστω καὶ ἐν μόνον πρόσωπον στερούμενον τῶν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν προσόντων καὶ ὅπωσδήποτε παρεμβάλλον προσκόμματα εἰς τὴν πρόοδον ἀπαραιτήτως νὰ ἐκλίπῃ, μηδεμίᾳ δὲ συγκατάβασις ἢ ἐπιείκεια νὰ χωρῇ προκειμένου περὶ διδασκάλου ἐκ συστήματος τοῦ ἴδιου ἀμελοῦντος καθήκοντος, ἢ δυστροποῦντος εἰς τὸ νὰ συμμορφωθῇ τοῖς περὶ πειθαρχίας ὅροις τοῦ Κανονισμοῦ. Οἱ διδάσκαλοι πρέπει νὰ συνειθίσωσιν ἀπροφασίστως νὰ συμμορφῶνται πρὸς πᾶσαν ἐκ τοῦ κέντρου διαβιβαζομένην αὐτοῖς προσταγήν. Τοῦτο δὲ θὰ κατορθωθῇ, ὅταν μηδεμίᾳ ἐπιτρέπηται ἀτιμωρητὶ παρακοή καὶ παράβασις τῶν τε γενικῶν νόμων καὶ τῶν ἐν τῷ κανονισμῷ εἰδικῶς διατετυπωμένων».

ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΡΩΣΣΙΚΑΙ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΑΙ

‘Ο ἐφημέριος τῆς ἐν Λονδίνῳ Ρωσσικῆς πρεσβείας κ Σμυρνώφ ἐξέδωσε πρὸ τινος περισπούδαστον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ορθόδοξοι Ρωσσικαὶ Τεραποστολαὶ», ὅπερ, ἀποτελοῦν πολύτιμον συμβολὴν εἰς τὴν νεωτέραν Ἐκκλησιαστικὴν ίστορίαν τῆς ὁμοδόξου Αὐτοκρατορίας, διαλαμβάνει πολλῆς σημασίας πληροφορίας περὶ τῶν, κατὰ τὸν παρελθόντα ιδίως αἰῶνα, γενομένων ἔργασιῶν πρὸς διάδοσιν καὶ προαγωγὴν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἔξω μὲν τῆς Ρωσσικῆς Αὐτοκρατορίας πρὸ πάντων δ' ὅμως ἐντὸς αὐτῆς, ἔνθα πλείστη εἰσέτι ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὑπολείπεται ἔργασία. Τὸ ἔργον τοῦ κ. Σμυρνώφ ὑπομιμήσκει τὰς ἐπιστολὰς περὶ τῶν καθηκόντων τῆς Τεραποστολῆς τοῦ ἀοιδίμου Αλεξάνδρου Στούρζα, αἵτινες οὐκ ὀλίγας οὐδ' ἀσημάντους πληροφορίας, εἰ καὶ σποραδικάς, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου παρέχουσι. Τὴν παρὰ ταῖς διαφόροις φυλαῖς τῆς Ρωσσίας ἐμφύτευσιν καὶ ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐνήργησαν, ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν καὶ χειραγωγίαν ἐπιφανῶν αὐτῶν ἀντιπροσώπων, οἱ μοναχοὶ καὶ ἐν γένει ὁ κλῆρος καὶ δὴ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐν Ρωσσίᾳ Πατριαρχείου, μεθ' ἣν ὁ θεάρεστος οὗτος ἀγῶν παρίσταται ὑποστὰς σημαντικὴν ὕφεσιν, μόλις δὲ μετὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος ἀναφαίνεται, καὶ αὕθις ζωηρὰ πῶς τις μέριμνα πρὸς ἐκχριστιάνισιν καὶ ἐκπολιτισμὸν τῶν, μεγάλας ἐκτάσεις τοῦ Ρωσσικοῦ κράτους οἰκούντων πολυαρίθμων καὶ ἀπολιτίστων ἔτι φυλῶν. Άπὸ τοῦ σημείου ιδίως τούτου τὸ σύγγραμμα τοῦ κ. Σμυρνώφ παρέχει λίαν ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις, ἃς ἡ Revue Catholique des Eglises συνοψίζει ὡς ἀκολούθως

Αἱ σπουδαιότεραι ιεραποστολαὶ εἶναι αἱ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦτο, διότι πάντες οἱ ὑπήκοοι τοῦ Τσάρου δέον νὰ ὠσι χριστιανοί. Τὰ ἄλλως τε ἀραιὰ φύλα τῆς Σιβηρίας πρεσβεύουσιν τὸν Σαμανισμόν, τὸν Μωαμεθανισμὸν καὶ Λαμαϊσμόν, τὰ δὲ ἀνατολικὰ μέρη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσσίας κατέχονται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ φύλων φιννικῆς ἢ ταταρικῆς καταγωγῆς, ὧν ἡ ἐπιστροφὴ οὐδαμῶς ἔτι ἔχει συντελεσθῆ. Τὰ βασίλεια τοῦ Καζάν καὶ τοῦ Αστραχάν κατεκτήθησαν ἀπὸ τριῶν αἰώνων καὶ ἐπέκεινα, ἀλλὰ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος ἥκιστα ἡσχοληθησαν περὶ

τὸν ἐκχριστιανισμὸν αὐτῶν: τοὺς Τατάρους ἀπλῶς ἐβάπτιζον, δέν μετέβαλλον ὅμως αὐτοὺς εἰς χριστιανούς. Ἐν Σιβηρίᾳ οὐδὲν ἢ σχεδὸν οὐδὲν ἐγένετο μέχρι τοῦ 1830, ὅτε ὁ Ἀρχιμανδρίτης Μακάριος ἴδρυσε τὴν ιεραποστολὴν τῆς Ἀλτάης ἐν τῇ δυτικῇ Σιβηρίᾳ καὶ πρῶτον νῦν ἐκήρυξαν εἰς τὰς Ἀλταικὰς φυλὰς ἐν τῇ ἐγχωρίῳ αὐτῶν γλώσσῃ. Μικρὸν κατὰ μικρὸν μετέφρασαν τὰς προσευχάς, τὴν ἀγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Λειτουργίαν, ἀλλὰ μόλις τῷ 1865 ἡδυνήθησαν νὰ τελέσωσι ταύτην ἐν τῇ ἐπιτοπίῳ γλώσσῃ. Περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ Ἰωάννης Βενιαμίνωφ, γνωστότερος ύπό το ὄνομα Ἀρχιεπίσκοπος Ἰννοκέντιος, ἔχώρει πορρωτέρω εἰς τὰς Ἀλλεούτας νήσους καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς Ἀλάσκας, γενόμενος δὲ βραδύτερον Μητροπολίτης Μόσχας ἴδρυσεν ἐνταῦθα τῷ 1870 τὴν «Ορθόδοξον ιεραποστολικὴν ἑταιρείαν».

Ἡ σπουδὴ τῶν γλωσσῶν καὶ τὸ ἔργον τῶν μεταφράσεων προσέλαβον πρακτικώτερον καὶ μεθοδικώτερον χαρακτῆρα διὰ τοῦ Νικολάου Ἰλμίνσκη. Μεταφραστικὴ τις ἑταιρεία, ἴδρυθεῖσα ἐν Καζάν τῷ 1847 καὶ ἀναδιοργανωθεῖσα τῷ 1868, ἐδημοσίευσεν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, θρησκευτικὰ βιβλία ἐν εἴκοσι διαφόροις διαλέκτοις. Οὕτω δὲ εύρισκει τις σήμερον εἰς τὰ ἀνατολικὰ μέρη τῆς Ρωσίας πολυάριθμα χωρία, ἐν οἷς πᾶσαι αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ τελεταὶ ἐπιτελοῦνται ἐν τῇ ταταρικῇ, τῇ τσουβαχικῇ καὶ ἄλλαις διαλέκτοις. Σχολεῖα ἴδρυονται ὄλονέν πανταχοῦ καὶ ἐν ἔξ ἐπισκοπικαῖς ἐπαρχίαις τοῦ Βόλγα ὡς καὶ ἐν τῇ τοῦ Ἀρχαγγέλου τὸ σχολεῖον ἀποτελεῖ τὸ πρώτιστον μέσον τῆς ἐνεργείας τῶν Ιεραποστόλων.

Τῷ 1854 εἰσήχθησαν ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ακαδημίᾳ τοῦ Καζάν μαθήματα ἀποσκοποῦντα τὴν προπαρασκευὴν τῶν φοιτητῶν εἰς τὸ Ιεραποστολικόν ἔργον.¹ Απὸ δὲ τοῦ 1897 καθιδρύθη ἐν τῷ Μοναστηρίῳ τῆς Μεταμορφώσεως ἀνεξάρτητὸν τι σωματεῖον, οὗτονος οἱ μαθηταὶ διαιροῦνται εἰς δύο τμήματα, ταταρικὸν

¹ Περὶ τῶν ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Καζάν Ρωσικῶν παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς Ιεραποστολῶν εὐρίσκει τις ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις ἐν τινὶ ύπομνήματι Russian Missions to the Mohammedans, ἀναγνωσθέντι ύπό τοῦ κ. W. J. Birckbeck ἐν τῷ ἐν Norwich γενομένῳ τῷ 1895 ἐκκλησιαστικῷ συνεδρίῳ. Σ.Σ.

καί μογγολικόν. Οἱ τοῦ πρώτου ἐκμανθάνουσι τήν ταταρικήν καὶ Ἀραβικήν, προπαρασκευαζόμενοι διά τήν ἐπιστροφήν τῶν Μωαμεθανῶν, οἱ τοῦ δευτέρου τήν μογγολικήν καὶ καλμουκικήν, προπαρασκευαζόμενοι διά τήν ἐπιστροφήν τῶν βουδιστῶν. Ὁ ἀριθμός τῶν μαθητῶν κατά τὸ 1898-99 ἀνήρχετο εἰς 62, ὡν 27 κληρικοί ἐν οἷς μάλιστα ἰερεῖς τινες καὶ διάκονοι χηρεύσαντες, ἔτοιμοι εἰς Τεραποστολήν.

Ἡ Σιβηρία διηρέθη εἰς ὄκτω Τεραποστολικάς περιοχάς, τάς τῆς Ἀλτάης, Κιργίζης, Γενισσεήσκης, Τοβόλσκης, Γιακούτσκης, Ιρκούτσκης, Τρανβαϊκάλης καὶ Καμτσιάκας. Αἱ Τεραποστολαί τῶν ἔξ εύρωπαϊκῶν ἐπισκοπῶν: Ἀστραχάν, Σταυρούπόλεως, Πέρμη, Ὁρεμβούργης, Αἰκατερινούπόλεως καὶ Ριαζάν, διωργανώθησαν κατά τόν τύπον τῶν Σιβηριακῶν Τεραποστολῶν. Εἰς τάς δεκατέσσαρας ταύτας ἰεραποστολικάς περιφερείας ἐν διαστήματι τριακονταετίας, ἀπό τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1899, ἥριθμήθησαν 124,204 νεοφάντιστοι. Τῷ 1869 ἡ ὁρθόδοξη Τεραποστολική ἔταιρεία ἔδαπάνησεν 650,000 περίπου φράγκων ὑπέρ τῶν ἐσωτερικῶν ιεραποστολῶν.

Κατά τήν ἀπογραφήν τοῦ 1899 ὁ πληθυσμός τῆς Ρωσσικῆς Αὐτοκρατορίας ἀνήρχετο εἰς 128,627 κατοίκους ἔξ ὡν:

Ὀρθόδοξοι	89,606,106	69,90 %
Μωαμεθανοί	13,889,421	10,83 %
Καθολικοί	11,420,227	8,91 %
Διαμαρτυρόμενοι	6,213,237	4,85 %
Ἰουδαῖοι	5,189,401	4,05 %
ἄλλοι Χριστιανοί	1,224,032	0,96 %
ἄλλοι μή Χριστιανοί	645,503	0,50 %

Ο κ. Σμυρνώφ ἀπαριθμεῖ ἔξ αἰτίας, αἴτινες καθιστῶσι δυσχερέστατον καὶ συνεπῶς βραδύτατον τό ἔργον τοῦ Εὐαγγελισμού:

1) Τήν πελωρίαν ἔκτασιν ἐκάστης ιεραποστολικῆς περιφερείας, τήν σπάνιν τοῦ πληθυσμοῦ πολλάκις νομάδος καὶ τήν δριμύτητα τοῦ κλίματος. Τινές τῶν Τεραποστόλων ἀναγκάζονται νά διασχίζωσι τήν Σιβηρίαν ἐπί διαστήματος πλείονος τῶν 6.000 χιλιομέτρων ἐτησίως. 2) Τήν ποικιλίαν τῶν

φυλῶν καὶ διαλέκτων.¹ Εἰς ἐπίμετρον ἡ πτωχεία τῶν τελευταίων τούτων καθίστησι δυσχερέστατον τό ἔργον τῆς μεταφράσεως. Ἐν αὐταῖς δέν εύρισκεται πολλάκις οὕτε ἡ λέξις ἄρτος οὕτε ἡ λέξις καρπός καὶ δι’ ἔλλειψιν ὅρων πρός ἀπόδοσιν τῶν λέξεων ὅφις καὶ περιστερά μετατρέπουσι τὴν Εὐαγγελικήν παραίνεσιν: «ἔσεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὅφις καὶ ἀκέραιοι ὡσεί περιστεραί» εἰς: «ἔσεσθε φρόνιμοι ὡς αἱ ἱκτίδες καὶ ἀκέραιοι ὡς τῆς φωκῆς τά νεογνά» 3) Τήν φανατικήν προπαγάνδαν τῶν Μωαμεθανῶν καὶ τῶν Βουδιστῶν. 4) Τόν ἐλάχιστον ἀριθμόν τῶν σταθμῶν τῶν Ἑκκλησιῶν καὶ τῶν ἰεραποστολῶν. 5) Τόν ἐλάχιστον ἀριθμόν τῶν Σχολείων. Ὁ κ. Σμυρνώφ φρονεῖ ὅτι τοῦτο εἶνε τὸ σπουδαιότερον αἴτιον. 6) Τήν ἔλλειψιν ύλικῶν μέσων.

Εἰς τέσσαρας ἀριθμοῦνται αἱ Ρωσσικαί ἰεραποστολαί τοῦ ἐξωτερικοῦ. Η ἰεραποστολή τῆς Βορείου Αμερικῆς, ἴδρυθεῖσα ἀπό τοῦ τέλους τοῦ 18 αἰῶνος καὶ ἀναπτυχθεῖσα διά τοῦ Αρχιεπισκόπου Ἰννοκεντίου, ἀριθμεῖ 34,194 πιστούς. Ο ἐπίσκοπος τήν ἔδραν αὐτοῦ ἔχει νῦν ἐν ἀγίᾳ Φραγκίσκῳ, φέρων τόν τίτλον Ἐπισκόπου τῶν Άλλεουτῶν νήσων καὶ τῆς Βορείου Αμερικῆς. Προβλέπεται ὅτι ἡ Ἀγγλική θ' ἀποβῇ ἐνταῦθα ἡ γλῶσσα τῆς λειτουργίας.

Η Σινική Ιεραποστολή, ἡς ὁ ἐπίσκοπος ἔδρεύει ἐν Πεκίνῳ λειτουργικήν γλῶσσαν ἔχει τήν Σινικήν.

Η Ιεραποστολή τῆς Κορέας εύρισκεται ἐν τῇ ἀρχῇ.

Η Ιαπωνική Ιεραποστολή ἴδρυθη ὑπό τοῦ νῦν ἐπισκόπου αὐτῆς Νικολάου, ἡρίθμει δέ, τήν 1^{ην} Ιανουαρίου 1900, 231 κοινότητας, 25,231 πιστούς, 1 ἐπίσκοπον, 28 ιερεῖς, 5 διακόνους, 16 ἀναγνώστας καὶ 152 κατηχητάς. Ο κλῆρος σύγκειται ἐξ Ιαπώνων, πλήν τοῦ ἐπισκόπου, ἐνός ιερέως καὶ ἐνός διακόνου. Η Ιαπωνική ιεραποστολή λαμβάνει ἐτησίως παρά μέν τῆς Όρθοδόξου ιεραποστολικῆς Ἐταιρείας 65,000 φράγκων, παρά δέ τῆς Ιερᾶς Συνόδου τῆς Ρωσσίας 85,000 φράγκων. Πάντα ταῦτα πρό τοῦ ἐνεστῶτος πολέμου.

Π.Λ.

¹ Καί ὁ ἀοίδιμος Αλ. Στούρζας ἔγραφε «τό πολύγλωττον τῆς χώρας ταύτης ὡς τρομερόν ἀπεικόνισμα τοῦ Βαβυλωνείου Πύργου, ἀποφράττει πολλάς ὁδούς εἰς τόν ζητητήν, ὅθεν καὶ ἡ θύρα τῆς πίστεως σπανίως ἀνοίγεται εἰς τόν κρούοντα», τόμ. B'. Ἐπιστ.

**ΑΙ ΚΑΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑΣ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΣΧΟΛΑΙ
ΕΝ ΠΡΩΣΣΙΑ¹**

Καθ' ὃν χρόνον ἡ μὲν Γαλλία ἐπιδιώκει ἀκαταπαύστως τὴν διὰ σχολείων τῆς πολιτείας ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ, ἐν δὲ ταῖς ἐν Ἀγγλίᾳ δημοσίαις (provided) σχολαῖς ἐπιτρέπεται μόνον ἡ γενικὴ χριστιανικὴ, οὐχὶ δὲ ἡ καθ' ὄμολογίας θρησκευτικὴ διδασκαλία, ἐν Πρωσσίᾳ πειρῶνται, ὅπως νόμιμος τύπος λαϊκοῦ σχολείου τοῦ κράτους ἀναγνωρισθῇ ἡ καθ' ὄμολογίαν σχολὴ (confessional.) Τὴν 13ην Μαΐου, ἡ Πρωσσικὴ Βουλὴ ἐψήφισεν, ἵνα παρακληθῇ ἡ κυβέρνησις, ὅπως ἄνευ ἀναβολῆς καταρτήσῃ νομοσχέδιον περὶ ὁργανισμοῦ τῶν σχολείων ἐπὶ τῶν ἔξῆς κυρίων βάσεων. Ἡ συντήρησις τῶν δημοσίων λαϊκῶν σχολείων ἀνατίθεται εἰς τὰς πολιτικὰς κοινότητας εἴτε τοὺς συνδέσμους αὐτῶν μετέχοντος ὄμως τῶν δαπανῶν καὶ τοῦ κράτους. Οἱ μαθηταὶ ἑκάστου σχολείου δέον ν' ἀνήκωσιν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὄμολογίαν καὶ διδάσκωνται ὑπὸ διδασκάλων τῆς ἰδίας αὐτῶν ὄμολογίας· ἐξαιρέσεις ἐπιτρέπονται μόνον ἐν ἴδιαιτέραις περιπτώσεσι, καθ' ἀς τοῦτο ἀπαιτεῖται ὑπὸ λόγων ἐθνικῶν καὶ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ίστορικὴν ἐξέλιξιν. Ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκομένων παίδων ὄμολογίας τίνος ἀνέλθῃ μέχρι γνωστοῦ ὅρίου, δικαιοῦται τότε ἡ τῆς ὄμολογίας ταύτης μειονότης νὰ ἴδρυσῃ σχολεῖον τῆς ἔαυτῆς ὄμολογίας. Πρὸς διοίκησιν τῶν σχολῶν τούτων, πρὸς τοῖς συνήθεσι δημοσίοις διευθυνταῖς, δέον νὰ συστηθῶσιν ἐν ταῖς πόλεσι «σχολικαὶ ἀντιπροσωπεῖαι τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν διδασκάλων».

Ἡ ἀπόφασις αὕτη εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς μεταξὺ τῆς ἐλευθερόφρονος καὶ τῶν δύο συντηρητικῶν μερίδων ὄμοφωνίας καὶ ἐμφαίνει τὴν μεταβολὴν τῆς πρὸς τὰ σχολεῖα πολιτικῆς τῶν φιλελευθέρων, οἵτινες τέως, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς «πάλης τοῦ πολιτισμοῦ» διατελοῦντες, ἀνθίσταντο εἰς τὸν καθ' ὄμολογίας διοργανισμὸν τῶν σχολῶν. Γνωστὸν ὅτι τῷ 1892 σχολικὸν νομοσχέδιον ὅμοιον, πρὸς τὸ

¹ «Ἐκκλησιαστικὸς Ἀγγελιαφόρος» Πετρουπόλεως Ν 32

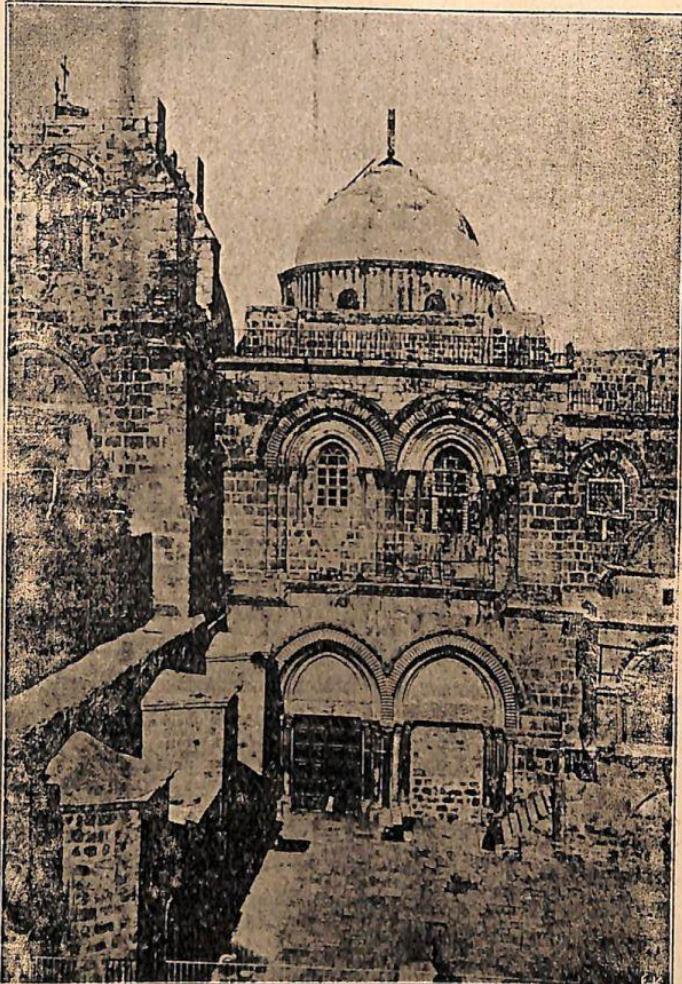
ἀνωτέρω, ἀπήντησε τοσοῦτον ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν, ὥστε προύκάλεσε τὴν παραίτησιν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς παιδείας κόμητος Τσέπλιτς. Νῦν ἐν τούτῳ εἰσέδυσεν ἡ πεποίθησις, ὅτι συμφέρει πλειότερον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Εὐαγγελικὴν ἐκκλησίαν ἡ ἐν ταῖς καθ' ὄμολογίας σχολαῖς μόρφωσις τῶν πιστῶν τῆς εὐαγγελικῆς ὄμολογίας μελῶν καὶ ὅτι αἱ συμμίκτων ὄμολογιῶν σχολαὶ παρουσιάζουσι σπουδαίας ὑπὸ παιδαγωγικὴν ἔποψιν δυσχερείας ἀποστερούσας τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀναγκαίας θετικότητος. «Κάλλιον», λέγει ἡ «Reformation», «τέλεον νὰ μὴ εἴπῃ τὶς τι περὶ τοῦ Λουθήρου, τοῦ μεγίστου τούτου Γερμανοῦ, ἢ νὰ ἀφηγηθῇ εἰς τοὺς παῖδας τὴν ἴστορίαν αὐτοῦ ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως». Ιδιαζόντως εὐμενὲς καὶ διὰ τοὺς Καθολικούς, οἵτινες πρὸ πολλοῦ ἐπεζήτουν τοιαύτας καθ' ὄμολογίαν σχολὰς καὶ ἐπεθύμουν μόνον μείζονα ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, τὸ νομοσχέδιον ἀπολαύει ἰδιαιτέρας παρ' αὐτῶν ἐπιδοκιμασίας καὶ ὑποστηριξεως. Οὐχ ἦττον δυνατὸν ν' ἀναμένῃ τις σπουδαίαν κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασιν. Ἐν τούτοις καὶ νῦν ἔτι αἱ καθ' ὄμολογίας σχολαὶ ὑπερτεροῦσιν ὀρισμένως τῶν τῶν συμμίκτων ὄμολογιῶν. Κατὰ τὰς ἐν τῇ «Reichsbote» στατιστικὰς πληροφορίας, ἐκ τῶν 36,756 λαϊκῶν σχολῶν ἐν Πρωσσίᾳ τῷ 1901, αἱ 35,953 ἦσαν σχολαὶ ἰδιαιτέρων ὄμολογιῶν, μόνον δὲ 803 συμμίκτων καὶ ἐκ τῶν 5,670,860 διδαχθέντων παίδων αἱ 5,386,295 ἐφοίτων εἰς τὰς πρώτας, μόνον δὲ 384,575 εἰς τὰς δευτέρας.

**ΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΤΕΛΕΤΑΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ**

Ε'. Η τελετὴ τοῦ ἀγίου Φωτὸς

Τῇ νυκτὶ τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης Παρασκευῆς πρὸς τὸ μέγα Σάββατον, εὐθὺς μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἐπιταφίου, ληγούσης, ως εἴρηται, περὶ ὥραν 3 μετὰ τὸ μεσονύκτιον, κλείεται κατὰ τὸ σύνηθες ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων θυρωρῶν ἡ πύλη τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ἵκανοῦ πλήθους προσκυνητῶν παραμένοντος ἐντὸς πρὸς κατάληψιν θέσεως διὰ τὴν τελετὴν τοῦ ἀγίου Φωτός. Τοῦ ἡλίου δὲ τοῦ ἀγίου καὶ μεγάλου Σαββάτου ἀνατείλαντος, ἐντὸς μὲν τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως σβέννυνται πᾶσαι αἱ λυχνίαι Ὁρθοδόξων, Ἀρμενίων, Λατίνων, Κοπτῶν ὑπὸ τῶν ἐν τῷ Ναῷ διαρκῶς ἐνδιαιτωμένων ἑκάστου τῶν δογμάτων τούτων διακονητῶν καὶ εὐτρεπίζονται ἐν γένει τὰ πρὸς τὴν ἴερὰν τελετήν, ἐκτός δ' αὐτοῦ τὰ πλήθη τῶν προσκυνητῶν καὶ τῶν θεατῶν συρρέοντα ἐν συνωθισμῷ, πληροῦσι τὸν χῶρον τῆς Ἀγίας Αὔλης, ἀναμένοντα τὸ ἄνοιγμα τῶν κεκλεισμένων θυρῶν τοῦ Ναοῦ, ὅπως εἰσρεύσωσιν εἰς αὐτὸν. Περὶ ὥραν 9,30' π.μ. ὅτε ἐν τῷ Μοναστηριακῷ ναῷ τῶν ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης τελεῖται ὁ Ἐσπερινὸς μετὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Μ. Σαββάτου, χοροστατοῦντος τοῦ Πατριάρχου καὶ παρισταμένων τῶν Ἀρχιερέων καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Ιερᾶς Ἀδελφότητος, ἀνοίγεται ὑπὸ τῶν θυρωρῶν ἡ πύλη τοῦ Πανιέρου Ναοῦ, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν Δραγουμάνων ἡμετέρου τε καὶ Ἀρμενίου καὶ πασῶν τῶν στρατιωτικῶν τῆς πόλεως Ἀρχῶν. Καὶ ἐν πρώτοις μὲν εἰσέρχεται ἡ διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως τεταγμένη στρατιωτικὴ μοῖρα, ἥτις ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν Δραγούμανων καὶ τῶν ἀξιωματικῶν αὐτῆς

— 386 —

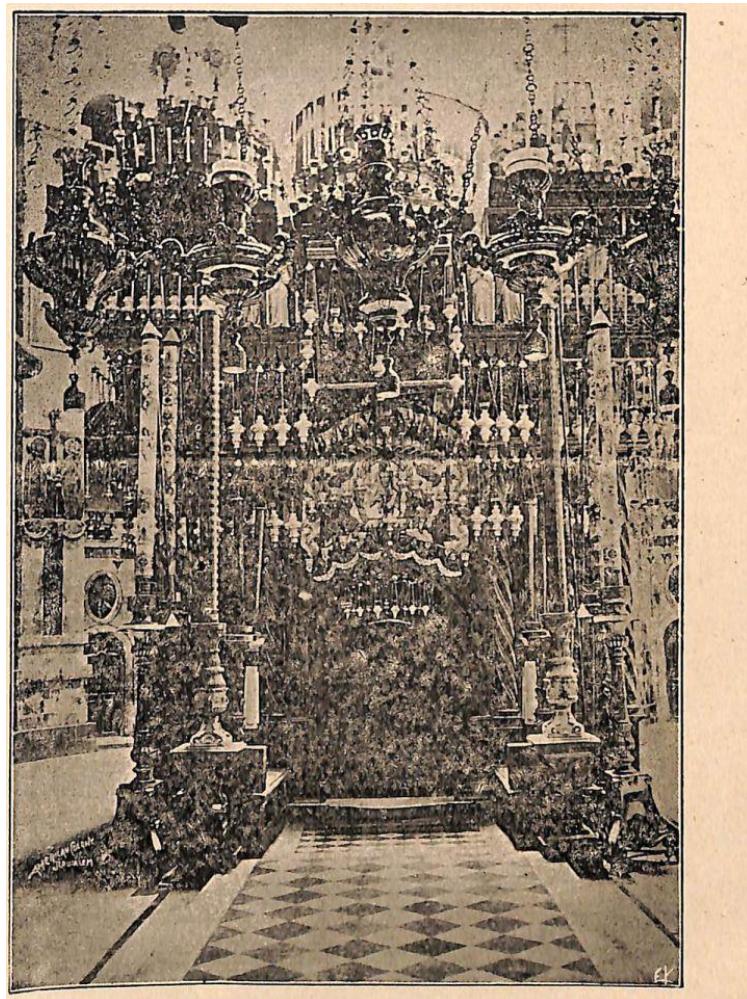


Η ΠΡΟΣΟΨΙΣ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

τοποθετεῖται κατὰ στίχους ποῦ μὲν εἰς ἀπλῆν ποῦ δ' εἰς διπλῆν γραμμήν, τὸ μὲν πρὸς καθορισμὸν τοῦ ἐπιπέδου χῶρου τοῦ καταληφθησομένου ὑπὸ τῶν προσκυνητῶν Ὁρθοδόξων καὶ Ἀρμενίων παρὰ τὸ ἄγιον Κουβούκλιον, τὸ δὲ πρὸς τήρησιν διαδρόμων ἐλευθέρων ἀπὸ τῆς πύλης πρὸς τὴν ἀγίαν Ἀποκαθήλωσιν, καὶ ἀπὸ ταύτης πρὸς τὴν νότιον θύραν τοῦ Καθολικοῦ ἀφ' ἐνός, καὶ πρὸς τὸ ἄγιον Κουβούκλιον ἀφ' ἑτέρου, ἀπὸ τῶν βημοθύρων τοῦ Καθολικοῦ πρὸς τὸ ἄγιον Κουβούκλιον, ἀπὸ τοῦ Κουβουκλίου πρὸς τὴν βόρειον θύραν τοῦ Καθολικοῦ, καὶ τέλος περὶ αὐτὸν τοῦτο τὸ ἄγιον Κουβούκλιον, ἀναγκαίων ὅντων διὰ τὴν λιτανείαν καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ κλήρου κινήσεις. Μετὰ τὴν τοιαύτην δὲ τοῦ στρατοῦ τοποθέτησιν ἀρχεται ἐλευθέρα ἡ εἰσοδος καὶ εἰς τὰ πλήθη, ἅτινα ὡς χείμαρρος ἀκατάσχετος εἰσρέοντα, πληροῦσιν ὁλόκληρον τὸ πολυδαίδαλον καὶ λαβυρινθώδη τοῦ Ναοῦ χῶρον, ἐνῷ συγχρόνως ἔτερα πλήθη διὰ τοῦ ἡμετέρου Μοναστηρίου ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν δωμάτων θυρῶν εἰσδύοντα, καταλαμβάνουσι τὰς στοὰς καὶ τὰ περίπτερα τῶν δύο θόλων, ἐστί δ' ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ τῆς ἀγίας Αὔλης χῶρος καὶ αὐτὰ τὰ δόγματα τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Αναστάσεως, τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Πατριάρχου Αβραάμ, τοῦ Μετοχίου τῆς Γεσθημανῆς, τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Ιακώβου καὶ εἰ τὶς ἔτερος ἐγγὺς πρόσφρορος πρὸς θέαν χῶρος καταπλημμυρεῖται. Μεταξὺ τοῦ ἐν τῷ Ναῷ πλήθους διακρίνονται διὰ τὰς θορυβώδεις αὐτῶν φωνὰς οἱ ἐκ Συρίας καὶ Παλαιστίνης Ὁρθόδοξοι, οἵτινες καὶ ὥμαδας ἐν ὁνθμῷ τὰς χεῖρας κροτοῦντες, ἀπαγγελοῦσι ὁνθμικῶς στίχους εἰς τὴν ἐγχώριον γλῶσσαν περιεχομένου τοιούτου: «Ο Θεός νὰ χαρίζῃ νίκας τῷ Σουλτάνῳ, ὁ Θεός νά πολυχρονῇ τὸν Πατριάρχην, ὁ Θεός να στερεώνῃ τὸ Δέο- ιο- Ρούμ (Μοναστήριον τῶν Ρωμαίων), μία μόνη ύπαρχει ὀρθὴ πίστις ἡ τῶν Ὁρθοδόξων».

Περὶ ὥραν 11 π.μ. ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ καὶ τῶν λοιπῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν, παρὰ τὴν θύραν τοῦ ἀγίου Κουβουκλίου ἰσταμένων, γίνεται ἡ λεγομένη ἐπιθεώρησις τῶν ἐντὸς καὶ ὑπερθεν τοῦ Κουβουκλίου μερῶν ὑπὸ τῶν δύο Δραγομάνων,

μεθ' ἦν κλείεται μὲν ὑπ' αὐτῶν ἡ θύρα τοῦ ἀγίου Κουβουκλίου, ὁ δὲ Μουσουλμᾶνος Ἀρχιθυρωρὸς σφραγίζει ἐπὶ κηροῦ καὶ ταινίας ταύτην τετράκις διὰ τῆς ἑαυτοῦ σφραγῖδος, τὸν κηρὸν καὶ τὴν ταινίαν λαμβάνων ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἡμετέρου Δραγομάνου, ἐκ τῶν προνομίων, ἀφ' ὧν οὐδεμιᾶ συγχωρεῖται παρέκκλισις, καὶ τούτου θεωρουμένου. Καὶ ἔστιν ἄρα ἴδειν ἐμπράκτως ἐπαναλαμβανόμενον τὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ εἰρημένον. «Οἱ δὲ πορευθέντες ἡσφαλίσαντο τὸν τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουσταδίας», (Ματθ. κζ.66). Τῇ Μεσημβρίᾳ ἐκκινήσας ὁ Πατριάρχης ἐκ τοῦ Πατριαρχείου μετὰ τῆς συνήθους παρατάξεως, κατέρχεται διὰ τοῦ Ἀγίου Ιακώβου εἰς τὸν Ναὸν καὶ κατευθύνεται διὰ τῆς νοτίου θύρας τοῦ Καθολικοῦ εἰς τὸ ἄγιον βῆμα, ἐνθα εἶνε συνηθροισμένοι καὶ πάντες οἱ Μοναχοὶ καὶ Δόκιμοι τῆς ιερᾶς Αδελφότητος καὶ πάντες καθόλου οἱ ἐν Ιεροσολύμοις κληρικοί. Εἰσέρχεται δ' ἀκολούθως εἰς τὸν Πανιέρον Ναὸν καὶ ὁ τῶν Αρμενίων καὶ Κοπτῶν καὶ Ιακωβιτῶν (Συριάνων) κλῆρος, καὶ διευθύνεται, εἰς τὰ οἰκεῖα διαμερίσματα. Βραχέος δὲ διαλιπόντος χρόνου, ἔρχονται πρὸς τὸν ἡμέτερον Πατριάρχην ἐν τῷ ἀγίῳ Βήματι τοῦ Καθολικοῦ ὅντα, καὶ ἀσπάζονται τὴν δεξιὰν αὐτοῦ τέσσαρες μὲν ἐκ τῶν Αρμενίων κληρικῶν, εἰς Αρχιερεύς, ὁ Δραγομᾶνος καὶ δύο ἔτεροι βαθμοῦχοι, ἀνὰ δύο δ' ἐκ τῶν Κοπτῶν καὶ τῶν Ιακωβιτῶν. Ή φιλόφρων αὕτη ἐπίσκεψις ἀποτελεῖ μέρος οὐσιῶδες τοῦ καθεστῶτος, θεσπιζομένη ὑπὸ ὑψηλῶν αὐτοκρατορικῶν ὄρισμῶν, εἰς ἔνδειξιν τῶν πρωτείων ἡμῶν ἐν τῷ Πανιέρῳ Ναῷ κατὰ τὰ ὑπὸ Ὄμαρ Ίμπν Χατάμπ καὶ τῶν Διαδόχων αὐτοῦ χορηγηθέντα προνόμια τῷ γένει τῶν Ρωμαίων. Μετὰ τὴν συντέλεσιν τῆς διατυπώσεως ταύτης ἐνδύονται στολὰς λευκὰς ἀρχιμανδρῖται μὲν καὶ ιερεῖς τὸν ἀριθμὸν ὥσεὶ δώδεκα, διάκονοι δὲ τέσσαρες καὶ ὁ Πατριάρχης, καὶ ἀρχεται ἐτοιμαζομένη ἡ παράταξις ὡς ἀκολούθως. Προηγοῦνται σημαῖαι τὸν ἀριθμὸν δώδεκα, ἐν μεγάλῳ σχήματι εἰκονιζουσαι τὰ πάθη καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, τὰ ἔξαπτέρυγα καὶ ὁ σταυρός, ἔπονται δὲ οἱ ιερεῖς, οἱ χοροὶ τῶν ψαλτῶν καὶ οἱ διάκονοι, ὣν οἱ δύο κρατοῦσιν, ἀνὰ ἓνα πυρσὸν ἀργυροῦν, ἀπολήγοντα εἰς σφαιροειδῆ στεφάνην διάτρητον πρὸς εὐχερῆ μετάδοσιν τοῦ φωτὸς εἰς τὴν περικλειομένην ἐντός



ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΚΟΥΒΟΥΚΛΙΟΝ ΕΣΤΟΛΙΣΜΕΝΟΝ

δεσμίδα κηρῶν, τελευταῖος δέ ἔρχεται ὁ Πατριάρχης ἐνδεδυμένος πλήρῃ Ἀρχιερατικήν στολήν καὶ κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ τήν ποιμενικήν φάρδον. Τοῦ Πατριάρχου δ' ἀπό τῆς ὥραίας πύλης τοῦ Καθολικοῦ τήν ἀγίαν εἰσόδον εὐλογήσαντος, ἐκκινεῖ ἡ παράταξις πρός τὸν ζωηφόρον Τάφον, τῶν χορῶν καὶ τῶν ἰερέων ψαλλόντων τό τροπάριον: «Τήν Ανάστασίν Σου, Χριστέ Σωτήρ, ἄγγελοι ύμνουσιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἡμᾶς τούς ἐπί γῆς καταξίωσον ἐν καθαρῷ καρδίᾳ Σέ δοξάζειν», οὗ οἱ γλυκεῖς καὶ κατανυκτικοί φθόγγοι ἐν συνδυασμῷ πρός τὸ περιβάλλον καὶ τήν στιγμήν παράγουσιν ἀρρητον εἰς τὰ ἀπειράριθμα πλήθη συγκίνησιν. «Ἐπί τῶν προσώπων ἀπάντων τῶν παρισταμένων ζωγραφίζεται ἐν ἀκαρεῖ, λέγει ἡμέτερος συγγραφεύς, ἀνέκφραστος συγκίνησις καὶ δάκρυα χαρᾶς καταβρέχουσι τάς παρειάς τῶν ἀναλογιζομένων, ὅτι εἰσί θεαταί σεβασμίας καὶ ἰερᾶς τελετῆς, ἦν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπόθουν νά τίθωσιν. Ἡ θέα τῆς μυστηριώδους ἀλλοιώσεως τοσούτων καρδιῶν εἶνε ἀδύνατον νά μή συγκινήσῃ καὶ τόν ψυχρότερον τῶν θεατῶν».

Οὕτως ἔχων ὁ Ιερός Κλῆρος λιτανεύει τρίς περὶ τὸ Θεοδόχον Μνῆμα, τῆς τρίτης δέ στροφῆς συμπληρωθείσης, ἵσταται πρό τοῦ ἐσφραγισμένου Τάφου καὶ ψάλλει μετά μέλους τὸν λυχνικὸν ὕμνον· «Φῶς ἱλαρόν ἀγίας δόξης ἀθανάτου Πατρός», οὗ τήν ἀρχήν μαρτυρία τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἀναφέρει εἰς τήν ἰεράν ταύτην τελετήν τοῦ Αγίου Φωτός.¹ Μετά τό τέλος δέ τοῦ λυχνικοῦ ὕμνου, ὁ μέν λοιπός

¹ Ἡ μαρτυρία αὕτη εἶνε σημείωσις ἐν τῷ τέλει ἐλληνικοῦ χειρογράφου ψαλτηρίου τοῦ 1149 ἐν τῇ τοῦ Τουρίνου Βιβλιοθήκη φυλαττομένου, ἐν ᾧ εύρισκομένου καὶ τοῦ λυχνικοῦ ὕμνου, προσημειοῦνται αὐτοῦ τάδε: «Ού ποκείμενος λυχνικός ὕμνος γεγένηται τρόπῳ τοιῷδε. Ἐπειδή σύνηθες τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἐν Ιερουσαλήμ τῆς ὑπεροχαγίας Αναστάσεως νέον καὶ οὐράνιον φῶς κατά πᾶν ἀγιον Σάββατον δέχεσθαι ἐξαπτόμενον ἐν ταῖς ἐπάνω τοῦ ζωηφόρου καὶ θείου μνήματος κανδήλαις, τοῦτο περιμένοντι ἐν τῶν Πατριαρχῶν, λέγω δή κατ' ἐκείνῳ καιρῷ (οὐ γάρ ἀρχεται ἡ Ἐκκλησία, οὐδέ ἀπτει τις, ἀλλά προσμένει πᾶσα ἡ Ἁγία Πόλις, ὅπως ἐξ αὐτοῦ λάβωσιν) ἐξαίφνης οὐ μόνον ἐκεī ἔσωθεν τοῦ Τάφου, ἀλλά σχεδόν πᾶσα ἡ Ἁγία Ανάστασις ἐξῆψε παρά τὸ εἰωθός. Ἐξεφώνησεν οὖν ὁ Πατριάρχης ὡς εὐχαριστίαν τοῦτον τὸν ὕμνον καὶ ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ δεῦρο εἰς εὐχάριστον μνήμην τῷ Θεῷ παρείληπται πᾶσιν ἀδεσθαι» I. Pasini, Codices manuscripti bibliothecae regii Taurinensis Athenaei, Taurini 1749 (παρά Α.Π. Κεραμεῖ, Νικήτα Βασιλικοῦ κληρικοῦ περὶ τοῦ ἀγίου φωτός, Πετρούπολις, 1894, σελ. III).

κλῆρος ἄπας ἐπιστρέφει εἰς τὸ ἄγιον βῆμα τοῦ Καθολικοῦ, καὶ ἐκδύεται τὰς στολάς, ὁ δὲ Πατριάρχης στὰς πρὸ τῆς θύρας τοῦ ἀγίου Κουβουκλίου, ἐκδύεται τὸν σάκκον, τὸ ὡμοφόριον, τὸ ἐπιγονάτιον καὶ τὴν μίτραν, μένων μόνον μετὰ τοῦ στιχαρίου, τοῦ ἐπιτραχηλίου, τῆς ζώνης καὶ τῶν ἐπιμανικίων, λαβὼν δὲ ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τοὺς δύο ἀργυροῦς πυρσοὺς πρὸς μετάδοσιν τοῦ ἀγίου φωτὸς ἐκ τῆς ὀπῆς τῆς βιορείου τοῦ Κουβουκλίου πλευρᾶς, εἰσέρχεται οὕτως ἔχων, ἀνοιγεισῶν τῶν θυρῶν ὑπὸ τοῦ Δραγομάνου, ὃς καὶ παραλαμβάνει τὴν ταινίαν μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῆς σφραγίδων, εἰς τὸν ζωοδόχον Τάφον, ἀκολουθούμενος καὶ ὑπὸ ἐνός Αρμενίου Αρχιερέως ἀρχιερατικὴν ὥσαύτως ἐνδεδυμένου στολὴν καὶ πυρσοὺς δύο ἀφώτους ἐν ταῖς χερσὶ κρατῶν, ὅπως μεταδώσῃ τοῖς ἑαυτοῦ τὸ ἄγιον φῶς ἐκ τῆς νοτίου τοῦ Κουβουκλίου ὀπῆς. Εἰσελθόντων αὐτῶν ἐς τὸ ἄγιον Κουβούκλιον, κλείονται μὲν καὶ αὐθις αἱ θύραι, ὁ δὲ Πατριάρχης ἐλθών εἰς τὸν Τάφον αὐτὸν, εὔχεται γονυκλινής πρὸς τὸν ἀφάτω εὐσπλαγχνίᾳ Ἐαυτὸν κενώσαντα καὶ τῷ φωτὶ τῆς Ἐαυτοῦ ἐπιγνώσεως τὰ ἐν σκότει διαπορευόμενα ἔθνη καταλάμψαντα καὶ διὰ τῆς ἐν ἄδου καθόδου Αύτοῦ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ καταχθόνια φωτὸς πληρώσαντα, ὅπως τὸ ἐκ τοῦ φωτοφόρου Αύτοῦ Τάφου τοῖς πιστοῖς διαδιδόμενον φῶς ἀναδείξῃ ἀγιασμοῦ δῶρον, νοσημάτων ἀλεξητήριον, δαίμοσιν ὀλέθριον, καὶ εὐλογήσῃ καὶ ἀγιάσῃ τοὺς εὐλαβῶς αὐτοῦ ἀπτομένους καὶ δῶ αὐτοῖς περιπατεῖν ἐν τῷ φωτὶ τῶν ἐντολῶν Αύτοῦ ὡς τέκνα φωτός.

Αφ ἡς στιγμῆς ὁ Πατριάρχης εἰσέλθῃ εἰς τὸν Θεοδόχον Τάφον καὶ κλεισθῶσι καὶ αὐθις τοῦ ναϊσκου αἱ θύραι, καταπαύει ἀκαριαίως πᾶς θόρυβος ἐν τῷ Ναῷ, στιγμὴ δ' ἀγωνίας, δι' ἀφασίας τελείας ἐκδηλουμένης, καταλαμβάνει τὰ πλήθη, καὶ ὅμματα καὶ νοῦν καὶ ὥτα πρὸς τὸν Τάφον διευθύνοντα, ὅτε αἴφνης μυριόστομος οὐρανομήκης ἐκπέμπεται ἵαχὴ αἰνέσεως καὶ δοξολογίας πρὸς τὸν ἐκ τοῦ Τάφου ἀνατείλαντα καὶ τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις ἐπιλάμψαντα Ἡλιον τῆς Δικαιοσύνης ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἱλαροῦ καὶ ἀγίου φωτός, τοῖς ἔξωθεν τοῦ Κουβουκλίου διὰ τῶν ἐκατέρωθεν ὀπῶν μεταδιδομένου. Εἶνε ἀπερίγραπτον ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τελεῖται. Υπὸ τοὺς βαρεῖς καὶ ὀξεῖς καὶ ἐκκωφαντικούς

ήχους τῶν ἐντὸς τε καὶ ἔκτός τοῦ ναοῦ κωδώνων καὶ ὑπὸ τοὺς χαρμοσύνους τῶν μυρίων στομάτων ἀλλαλαγμοὺς ἐν διαστήματι ὀλίγων μόνων τῆς ὥρας λεπτῶν ὁ τέως ἄνευ φώτων Ναός, ἀκαριαίως τῆς ὑπὸ ἐκάστου τῶν πιστῶν κρατουμένης δεσμίδος κηρῶν, τριάκοντα καὶ τριῶν συνήθως τὸν ἀριθμόν, ἀναπτομένης, μεταβάλλεται ἀπό ἄκρου εἰς ἄκρον καὶ ἀπὸ βάθους εἰς ὑψος εἰς πέλαγος φωτός, ζωηροτάτην παρέχων εἰκόνα τῆς ὑψηπετοῦ τοῦ ἐμπεπνευσμένου τῆς Ἐκκλησίας ὑμνογράφου καὶ καλλικελάδου μουσουργοῦ ποιήσεως. «Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτός, οὐρανὸς τέ καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια». Τὸν ἐκ τῆς βορείου τοῦ Κουβουκλίου διδόμενον ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου πυρσὸν παραλαμβάνει εἰς τῶν πρεσβυτέρων τῆς Ἁγίας Πόλεως καὶ φέρων δρομαίως διὰ τῆς βορείου θύρας τοῦ Καθολικοῦ εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα, παραδίδει τῷ Γέροντι Σκευοφύλακι πρὸς διανομὴν τοῖς ἐν τῷ ἀγίῳ βήματι καὶ τοῖς ἔκτος αὐτοῦ ἐκ τῶν Βημοθύρων.

Τοῦ θορύβου μικρὸν τι κοπάσαντος, ἀνοίγονται τοῦ ἀγίου Κουβουκλίου αἱ θύραι καὶ ἐπιφαίνεται ὁ Πατριάρχης ὡς εἶνε ἀσκεπῆς καὶ μόνον τὸ στιχάριον ἐνδεδυμένος, κρατῶν εἰς ἑκατέραν τῶν χειρῶν ἀνημμένην δεσμίδα κηρῶν, ὑποβασταζόμενος δὲ ἦ καὶ ὅλως ἐν ταῖς χερσὶν αἰρόμενος ὑπὸ ρωμαλαίων Ιεροσολυμιτῶν, διασχίζει τὸ Καθολικὸν καὶ ἐλθὼν εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα ἐξακολουθεῖ μεταδίδων τὸ ἅγιον φῶς, εἴ ποὺ τις μὴ ἔφθη λαβὼν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Σκευοφύλακος.

Ἡ τελετὴ ἐπισφραγίζεται διὰ πανηγυρικῆς λειτουργίας τοῦ Μ. Σαββάτου ὑπὸ Ἀρχιερέως ἐν τῷ Καθολικῷ τελουμένης, ἀφίεται δ' ἐλεύθερον τὸ ἅγιον Κουβούκλιον τοῖς Αρμενίοις, Κόπταις καὶ Ιακωβίταις διὰ τὴν λιτανείαν αὐτῶν, ἦν πάντες ὄμοι ποιοῦσι περὶ τὸν τάφον τοῦ Κυρίου, μεγαλύνοντες καὶ αὐτοὶ ἐν τῇ ἴδιᾳ ἐκαστος γλώσσῃ καὶ μελῳδίᾳ τὸν νικητὴν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Ἀιδου.

Εὐθὺς μετὰ τὴν τελετὴν ὁ Πατριάρχης ἀπέρχεται εἰς τὰ ἴδια μετὰ τῆς συνήθους παρατάξεως, ὄμοιώς δὲ καὶ τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, οἱ δ' Ὁρθόδοξοι περίοικοι καὶ οἱ τῶν ἐγγὺς Ιερῶν Μοναστηρίων ὑπηρέται δρομαῖοι κομίζουσιν ἐν φανοῖς τὸ ἅγιον φῶς εἰς τὰς οἰκείας κώμας καὶ τὰ Μοναστήρια, μετ' εὐφημιῶν προϋπαντώμενοι καὶ εἰς τοὺς ναοὺς πρὸς διανομὴν τοῦ φωτὸς καὶ δοξολογίαν τοῦ Κυρίου ὀδηγούμενοι. Μεταλαμπαδευθέντος δ' οὕτως εἰς

πάντας τοὺς Ιεροὺς Ναοὺς τοὺς τε ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει καὶ τοὺς ἐν τῇ περιχώρῳ τοῦ ἀγίου φωτός, ἀνάπτονται μὲν καὶ τούτων αἱ λυχνίαι ἐσβεσμέναι μέχρι τῆς ὥρας διατελοῦσαι, παραλείπεται δὲ τῇ νυκτὶ τῆς Αναστάσεως ἡ ἐν τοῖς ἄλλοις ὁρθοδόξοις ναοῖς γινομένη ἀπὸ τῶν Βημοθύρων διανομὴ τοῦ «ἀνεσπέρου φωτὸς» τελεσθῆναι ἥδη ἐν τῷ Ζωοδόχῳ Τάφῳ τὸν συμβολισμὸν τῆς Αναστάσεως.

Τοιαύτη εἶνε ἡ διά τὴν ἀρχαιότητα αὐτῆς αἰδέσιμος καὶ διά τὸ ὑπ' αὐτῆς σημαινόμενον θεσπεσία καὶ ψηλή τελετὴ τοῦ Ἀγίου Φωτός, ᾧτις ἐν τῇ ἰστορίᾳ τοῦ θησκευτικοῦ βίου τῶν ὁρθοδόξων λαῶν τῆς Ανατολῆς κατέχει θέσιν σπουδαιοτάτην. Τοῦτο δ' ἔξηγεī μέν τὸν μέγαν πρὸς αὐτὴν σεβασμὸν καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ιερὸν ἐνθουσιασμόν τῶν Ὁρθοδόξων, ἔξηγεī δ' ὅμως καὶ τὰ σκώμματα καὶ τὰς εἰρωνείας ἐκείνων, οἵτινες βαρέως φέρουσι τὸ ὅτι ἡ ὁρθόδοξη Ανατολὴ ἐμμένει ἀκλόνητος ἐν τῇ πίστει τῶν Πατέρων αὐτῆς. Τὴν ιερὰν τελετὴν ὁ Ρωσικὸς λαός, ὡς ἐκ τῆς πίστεως, ἥν ἔχει περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς, ὀνομάζει βλαγοδάτ τούτεστιν χάριν. Ἡ ἰστορία τῆς αἰδεσίμου ιερᾶς αὐτῆς τελετῆς, ἡ ίκανῶς περιπτειώδης καὶ πολύπλοκος, ίδια ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέγα ζήτημα τῆς κατοχῆς τῶν Πανσέπτων Προσκυνημάτων, θά ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἴδιαιτέρας πραγματείας δία τὰς σελίδας τῆς Νέας Σιάν.

Αγιοταφίτης

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Θεολογικὴ Σχολὴ - Ἐγράψομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει ὅτι αἱ προφορικαὶ ἔξετάσεις τῆς Θεολ. Σχολῆς τοῦ Ιεροῦ ἡμῶν Κοινοῦ ἥρξαντο τῇ 30ῃ Ιουλίου ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Α. Θ. Μακαριότητος τοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Πατριάρχου καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπισημοτήτων. Τὴν τρίτην ἡμέραν ἐτίμησαν τὰς ἔξετάσεις ὁ ἐν Ιεροσολύμοις θεοφιλέστατος Ἀγγλικανός Ἐπίσκοπος κύριος Βλάιθ καὶ ὁ ἐφημέριος αὐτοῦ αἰδεσιμώτατος κ. Θ. Δάουλιγγ, οἵτινες ἀμφότεροι μετὰ συμπαθοῦς ἐνδιαφέροντος παρακολουθοῦσι πάντοτε τὰ ἡμέτερα. Τῇ 4ῃ δ' Ιουλίου ἡμέρᾳ Κυριακῇ εὐηρεστήθη νὰ τιμήσῃ τὴν σχολὴν διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ καὶ ὁ ἔξοχώτατος τῆς ἀγίας Πόλεως Διοικητὴς Κιαζήμ Βέης, ὅστις μετὰ πολλῶν τιμῶν δεκτὸς γενόμενος, ἡκροάσατο προσφωνήσεως τουρκιστὶ ὑπὸ τινος τῆς μαθητῶν γενομένης καὶ παρηκολούθησε τὰ ὑπὸ τῶν μαθητῶν τελεσθέντα πειράματα τῆς Φυσικῆς. Πρὸ τῆς ἀφίξεως τῆς Α. Ἐξοχότητος τὴν πρωῖαν τῆς Κυριακῆς, καθ' ἣν ἡ Α.Θ. Μακαριότης, ἔχοροστάτησεν ἐν τῷ Ναῷ τῆς Σχολῆς, διεξήχθη ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν ἔξετάσεων ἡ τελετὴ τῆς ἀπολύσεως τῶν τελειοφοίτων πέντε ὄντων τὸν ἀριθμὸν τοῦ Δημητρίου Μαμαλίγκα, τοῦ Γεωργίου Κυριακίδου, τοῦ Γεωργίου Παπαϊωάννου, τοῦ Στυλιανοῦ Δανιηλίδου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Ζαφειρίδου, ἐξ ὧν οἱ μὲν τέσσαρες πρῶτοι ἔτυχον τοῦ βαθμοῦ λίαν καλῶς, ὁ δὲ τελευταῖος τοῦ βαθμοῦ καλῶς. Ἡ Α.Θ. Μακαριότης ἐπισφραγίζουσα καὶ ἐπευλογοῦσα τὰς ἐργασίας τῆς Σχολῆς ἀπήγθυνε πρὸς τε τοὺς ἀπολυομένους καὶ τοὺς λοιποὺς μαθητὰς τὴν ἔξῆς πατρικὴν νουθεσίαν:

Ἐὺχαριστήσωμεν Κυρίω τῷ Θεῷ ἡμῶν, τῷ καταξιώσαντι πάντας ἡμᾶς ἵνα ἀντλήσωμεν καὶ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκ τῆς Θεολογικῆς ἡμῶν Σχολῆς τὴν παραμυθίαν, ἥν δικαίως παρ' αὐτῆς οἱ πάντες ἀναμένομεν. Δαψιλῆ, γὰρ τὰ πρὸς συντήρησιν αὐτῆς μέσα παρέχοντες ἐν ἡμέραις οἰκονομικῆς δυσπραγίας τοῦ Ιεροῦ ἡμῶν Κοινοῦ καὶ κὸπους καὶ μερίμνας ὑπὲρ αὐτῆς πάντες οἱ ἀμέσως τε καὶ ἐμμέσως τάς

ενθύνας αὐτῆς, ἐμπεπιστευμένοι καὶ δὴ καὶ θλίψεις καὶ πικρίας πολλάκις ὑπομένοντες, ἀνάλογον καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐκάστοτε ἀπεκδεχόμεθα παραμνθίαν, ἀρνομένην ἐκ τῆς μεμαρτυρημένης διανοητικῆς τε καὶ ἡθικῆς προόδου τῶν ἐν αὐτῇ διδασκομένων. Ο διακαής πόθος πάντων ἡμῶν τῶν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς ὅπως δήποτε κοπιώντων ἦ καὶ ἀπλῶς ἐνδιαφερομένων ἐστὶν ἡ τελεία μόρφωσις τῶν ἐς αὐτῇ μαθητευομένων ὑπὸ τὴν διπλῆν αὐτῆς ἐννοούμενην μορφὴν, τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νοῦ καὶ τὴν διάπλασιν τῆς καρδίας. Διότι ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἀνάγκην λειτουργῶν οὐχί γνώσει μόνον ξηρᾶ πεπλούτισμένων, ἀλλὰ καὶ βουλήσει πρὸς τὸ πράττειν τὸ ὄρθως νοούμενον ἐγγεγυμνασμένη πεπροικισμένων. Μέμνησθε παντός σοφοῦ Θεοφόρου τῆς Ἐκκλησίας Πατρὸς ἀποφθέγματος, «Βίος ἄνευ λόγου μᾶλλον ὥφελεῖν πέφυκεν ἡ λόγος ἄνευ βίου. Ο μὲν γὰρ καὶ σιγῶν ὥφελεῖ, ὁ δὲ καὶ βοῶν ἐνοχλεῖ», οὗτινος τὴν ἀλήθειαν οὐχὶ σπανίως ἐμπράγματον συναντήσαντες, ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα πάντοτε ὁσάκις ἐν ὁμοίαις περιστάσεσιν ἀπηνθύναμεν ρήματα πατρικά πρὸς διδάσκοντάς τε καὶ διδασκομένους, ἴδιαιτέρως ὅλως ἐξάραι τὴν σημασίαν τῆς ἡθικῆς μορφώσεως, ἥτις τὸ δυσχερέστερον οὖσα μέρος τῆς παιδεύσεως, ἀναγκαίως καὶ μείζω τὴν μέριμναν καὶ τὸν ἀγῶνα ἀπαιτεῖ ἀπὸ μέρους ἴδιᾳ τῶν παιδαγωγούμενων, ἀφ' ὃν τῆς προσπαθείας καὶ διηνεκοῦς πρὸς ἔαντοὺς προσοχῆς καὶ ἥρτηται κυρίως ἡ πραγμάτωσις. Κατὰ ταῦτα χαίρομεν μὲν ἀπὸ καρδίας ὅτι ἡ Θεολογικὴ ἡμῶν Σχολὴ ἀποδίδωσι καὶ τὸ ἔτος τοῦτο τῇ Ἐκκλησίᾳ 5 νέους στρατιώτας, ἡ χαρὰ ὅμως ἡμῶν ἔσται πεπληρωμένη, ὅταν ἐν τῷ πρακτικῷ σταδίῳ εἰς ὃ ἀπὸ τῆς σήμερον εἰσέρχονται, ἵδωμεν αὐτοὺς ἐν τῷ ἔαντῶν βίῳ ἐφαρμόζοντας, ὅσα ἐν ἔτεσιν ἔπτα ἐδιδάχθησαν περὶ ὑπακοῆς εἰς τοὺς Προϊσταμένους, περὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὸ καθῆκον, περὶ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, περὶ καθαρότητος βίου, περὶ αὐταπαρνήσεως καὶ αὐτοθυσίας ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Ἐκκλησίας, περὶ τελείας πρὸς τὰ θεῖα εὐλαβείας καὶ τἄλλα πάντα περὶ ἀρετῆς διδάγματα, ὃν ἡ ἄσκησις καὶ ἐφαρμογὴ ἀπεργάζεται τὸν τέλειον ἡθικὸν βίον, δι' οὗ δοξάζεται ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς γῆς τὸ κράτος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα ποθοῦμεν καὶ ταῦτα εὐχόμεθα μὴ μόνον τοῖς σήμερον ἐν ὥραις αἰσίαις τῆς Σχολῆς ἀπολυομένοις, ἀλλὰ καὶ πᾶσι καθόλον τοῖς Ιεροσπουδασταῖς. Ο δὲ Θεὸς τῆς ἀγάπης παρ' Οὐ καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας δίδοται, ὃ καὶ τοὺς στεφάνους τῶν κατὰ συνείδησιν ἀγαθὴν τὸ ἴδιον ἐπιτελούντων καθῆκον ἔτοιμάζων, πληρώσαι πάσης χάριτος καὶ

εὐλογίας τοὺς θεοφιλῶς καὶ θεαρέστως καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ τοῦ Κυρίου ἀμπελῶνι ἐργασαμένους ἐφόρους τε καὶ διδασκάλους καὶ μαθητὰς καὶ ἐνισχύσαι καὶ κρατύναι πρὸς ἐπιτυχῆ τοῦ ἔργου ἐξακολούθησιν ὑπὸ τὴν κραταιὰν αἰγῖδα τοῦ Εὐεργετικωτάτου Ἀνακτος ὑμῶν Σουλτανὸς Ἀπτούλ - Χαμίτ Χαν τοῦ Νικητοῦ, οὗ κρατύνοι Κύριος ὁ Θεὸς τὴν Βασιλείαν ἐπ' ἀγαθῷ τῶν πιστῶν καὶ ἀφωσιωμένων ὑπηκόων Αὐτοῦ Ἀμήν.

Μετὰ τὰ γενόμενα δ' ἀκολούθως ἐξεταστικὰ πειράματα ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ ἐξοχωτάτου Διοικητοῦ ἡ Α.Θ.Μ. ἡρμήνευσε τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Ἑκκλησίας πρὸς τὸν φιλόλαον καὶ φιλόμουσον Ἀνακτα, ὡφ' οὗ τὴν κραταιὰν αἰγῖδα ἀπολαύομεν τῶν ἀγαθῶν τῆς παιδείας καὶ ἐψάλη ὑπὸ τῶν μαθητῶν ὁ αὐτοκρατορικὸς ὕμνος. Αὐτὸ τοῦτο ἐγένετο καὶ ἐν τῇ τραπέζῃ, εἰς ἣν εὐηρεστήθη νὰ παρακαθήσῃ καὶ ἡ Α. Ἐξοχότης ἐπανειλημμένως ἐκδηλώσασα τὴν χαρὰν Αὐτῆς.

Οἰκονομικαὶ μεταρρυθμίσεις. Αἱ συντελεσθεῖσαι μεταρρυθμίσεις ἐν τῷ οἰκονομικῷ συστήματι τοῦ Ιεροῦ Κοινοῦ, περὶ ᾧν καὶ ἐν τῷ πρὸ τούτου τεύχει ἐγράψαμεν, ἐκοινοποιήθησαν εἰς πάντα τὰ Ἐξαρτήματα τοῦ Π. Τάφου διὰ τῆς ἐπομένης πατριαρχικῆς ἐγκυκλίου.

Δαμιανὸς ἐλέω Θεοῦ κτλ.

Πᾶσι τοῖς Προϊσταμένοις τῶν ἐκασταχοῦ Ἐξαρτημάτων τοῦ Ιεροῦ Κοινοῦ τοῦ Π. Τάφου, ἀδελφοῖς ἐν Κω ἀγαπητοῖς καὶ τέκνοις περισπουδάστοις. Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ πληθυνθείη.

Ἡ τοῦ κρατοῦντος ἐν τῷ ἵερῷ ὑμῶν Κοινῷ οἰκονομικοῦ συστήματος διαρρύθμισις κατὰ τὰς ἀπανταχοῦ παραδεδεγμένας ἀρχὰς τῆς τῶν οἰκονομικῶν διοικήσεως ἀνωμολόγητο ἥδη ἀπὸ πολλοῦ ἐν τῇ εὐαγεῖ ὑμῶν Ἀδελφότητι ὡς ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐπιβεβλημένη ἀνάγκη. Τοῦ πόθου δὲ τῆς θεραπείας αὐτῆς ἴσχυροτέρουν καταστάντος, ἐξ ὅτου αἰσθητότεροι ἐγένοντο οἱ ἀπὸ τῆς οἰκονομικῆς καχεξίας τοῦ ἱεροῦ ὑμῶν Κοινοῦ ἀποπηγάζοντες κίνδυνοι, ἔγνωμεν σὺν τῇ περὶ ἡμᾶς Ἅγιᾳ καὶ Ιερᾷ Συνόδῳ προσκαλέσασθαι ἐξωθεν ἐπιστήμονα οἰκονομολόγον καὶ ἀναθέσθαι αὐτῷ τὴν περὶ ἡς ὁ λόγος διαρρύθμισιν, ὃν καὶ εὑρομεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἐντιμοτάτου κυρ. Σωκράτους Σκιαδᾶ. Οὕτος ἐλθὼν παρ' ὑμῖν καὶ καταρτήσας, μετὰ ἵκανως μακρὰν μελέτην τοῦ παρ' ὑμῖν οἰκονομικοῦ συστήματος, ἐπέβαλεν Ἡμῖν τὸν τε προϋπολογισμὸν

μιᾶς ἐτησίας χρήσεως ἀπὸ α' Ιουλίου αἱδεῖ μέχρι λ' Ιουνίου αἱδεῖ καὶ τοὺς ἀναγκαίους οἰκονομικοὺς νόμους, οὓς συνοδικῶς διαβασανίσαντες καὶ ὡρίμως ἐπ' αὐτῶν συσκεψάμενοι, ἐνεκρίναμεν αὐτὸνς ὁμοφώνως μετὰ τῆς ἀγίας Συνόδου, μετὰ τὰς τροποποιήσεις, ἀς ἐν αὐτοῖς ἐπηνέγκομεν, καὶ ἐκηρύξαμεν ἐν ἴσχυΐ ἀπὸ α' τοῦ μηνὸς τούτου. Δέον δὲ καὶ τὰ Ἐξαρτήματα πάντα ἐν γνώσει ἀκριβεῖ διατελεῖν τοῦ ἐγκαμιασθέντος συστήματος καὶ κατ' αὐτὰ ρυθμίζειν εἰς τούπιόν τὰς πράξεις αὐτῶν, ἐξεδώκαμεν τύποις, τοὺς εἰρημένους νόμους, τέσσαρας ὅντας τὸν ἀριθμόν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Κανονισμοὶ οἰκονομικῆς διοικήσεως τοῦ ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Π. Τάφου», ὃν διεβιβάζοντες σήμερον πᾶσιν ὑμῖν ἀντίτυπα, ἀξιοῦμεν ἀδελφικῶς καὶ ἐντελλόμεθα πατρικῶς συμμορφοῦσθαι αὐτοῖς τούντεῦθεν ὡς νόμοις ἐγκύροις τοῦ Ιεροῦ ἡμῶν Κοινοῦ, ὃ σάζοι Κύριος ἀνεπηρέαστον ἀπὸ παντὸς κακοῦ. κη'. Ιουλίου αἱδεῖ.

Ο Προϋπολογισμός. -Ο διὰ τὴν ἐτησίαν χρῆσιν ἀπὸ 1 Ιουλίου 1904 μέχρι τῆς 30 Ιουνίου 1905 ἄρτι ὑπὸ τῆς Ἀγίας Συνόδου ἐγκριθεὶς Προϋπολογισμὸς τοῦ ἱεροῦ Κοινοῦ καίπερ ἐπὶ τῇ βάσει αὐστηρᾶς οἰκονομίας συντεταγμένος, παρουσιάζει ἔλλειμμα λίαν σημαντικόν, ὅπερ ἐπόμενον ἦτο νὰ ἐπισπάσηται σύντονον τὴν προσοχὴν τοῦ τε Μακαριωτάτου καὶ τῆς Ἀγίας Συνόδου, ἐγένετο δι' ἥδη σκέψις περὶ προσχωρήσεως εἰς μέτρα ἕκτακτα πρὸς ἔξεύρεσιν τοῦ πρὸς κάλυψιν αὐτοῦ ἀπαιτουμένου ποσοῦ. Εἶνε δ' ὅμως εὐχάριστος ἡ ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐντύπωσις κατὰ τοῦτο ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔλλειμμα ἀπορροφᾶται καθ' ὀλοκληρίαν ἐκ τοῦ πρὸς ἀπόσβεσιν βαθμιαίαν τοῦ χρέους ἀναγεγραμμένου ἐκ μείζονος ποσοῦ κονδυλίου, καθ' ὅσον ἐν τῇ καταρτίσει τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἐλήφθη ὑπ' ὄψει ὡς πρώτη ἀνάγκη ἡ βαθμιαία ἀπόσβεσις τοῦ καταθλιπτικοῦ χρέους.

Διαμαρτυρία κατὰ Συγγράμματος. -Οἱ ἐν Ιεροσολύμοις Καθηγηταὶ τοῦ Λατινικοῦ Τάγματος τῆς Notre Dame de France ἐξέδωκαν προσφάτως χάριν τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς Ἀγίας Γῆς ὁδηγὸν ὑπὸ τὸν τίτλον La Palestine, ἐν ᾧ, μετὰ πολλῆς τῆς μεροληψίας συντεταγμένῳ, ὑπάρχουσι σκοπίμως ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰσηγμέναι πλεῖσται ἀνακρίβειαι, ίστορικαὶ καὶ περιγραφικαὶ, ἐξ ὧν μία πρὸ πάντων ἀναφερομένη εἰς τὸν Φρικτὸν Γολγοθᾶν, δέν ἥδυνατο νὰ μείνει ἀνευ ἐπισήμου διαμαρτυρίας. Κατὰ τοὺς κυρίους Καθηγητάς, ὃν τινες καὶ ἐπαγγέλλονται τὸν Παλαιιστινολόγον, ἐν τῷ τόπῳ ἐνθα ἐνεπάγη ὁ

σταυρὸς τοῦ Κυρίου, ἀνήκοντι κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν τοῖς ὄρθιοδόξοις «δίσκος μετάλλινος κεκοσμημένος διὰ λατινικῆς ἐπιγραφῆς εὗρηται ύπο τὸ θυσιαστήριον πρός ἐπιβεβαίωσιν τῶν δικαιωμάτων τῶν Καθολικῶν». Ἐπειδὴ τὸ τοιοῦτον εἶνε ἐντελῶς ἀνυπόστατον, διότι οὔτε λατινικὴ ἐπιγραφὴ ύπάρχει οὔτε δικαιώματα καθολικὰ ύφιστανται, ἡ Α.Θ. Μ. ὁ Πατριάρχης διεμαρτυρήθη εἰς τὸν Γ. Πρόξενον τῆς Γαλλίας κ. Αὔγουστον Βόπτη διὰ τοῦ Ἀρχιγραμματέως τοῦ Ιεροῦ Κοινοῦ Ἀρχιμ. Μελετίου κατὰ τῆς σκοπίμου ταύτης παραχαράξεως τῆς ἀληθείας, ύπομνησθέντος τῷ κ. Προξένῳ ὅτι καὶ ὁ ἐν τῷ τόπῳ τῆς Γεννήσεως ἐν Βηθλεὲμ ἀστὴρ ἐτέθη ἔτει 1848, μετὰ τὸ σκάνδαλον τῆς κλοπῆς τοῦ πρότερον ύπάρχοντος, οἵος ὁρᾶται σήμερον, ἦτοι μετὰ λατινικῆς ἐπιγραφῆς, ἐπὶ τῇ βάσει μαρτυριῶν προγενεστέρων, οἷα ἡ τῶν κυρίων Καθηγητῶν τῆς Notre Dame de France. Ο κ. Πρόξενος εὐηρεστήθη νὰ λάβῃ τὴν διαμαρτυρίαν ύπο σημείωσιν.

Αὐτοκρατορικαὶ καὶ βασιλικαὶ ἑορταί. - Ἐπὶ τῇ ἐπετείω ὀνομαστικῇ ἑορτῇ τῆς Α.Α.Μ. τῆς Αὐτοκρατείρας Μαρίας Θεοδωρόβνας (22 Ιουλίου), τῆς Α.Β.Μ. τῆς Βασιλίσσης τῶν Ἑλλήνων Ὄλγας (11 Ιουλίου) καὶ τῆς Α. Υ. τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Σεργίου (5 Ιουλίου), ἐτελέσθη ἐπὶ τοῦ Φρικτοῦ Γολγοθᾶ πανηγυρικὴ λειτουργία καὶ ἐψάλη δοξολογία ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἐν Ιεροσολύμοις ἀντιπροσωπείας ἐκατέρου τῶν δύο ὄρθιοδόξων Κρατῶν καὶ ἐστάλησαν πατριαρχικὰ συγχαρητήρια τηλεγραφήματα, εἰς ἀ ἐγκαίρως ἐλήφθησαν ἀπαντήσεις εὐχαριστήριοι.

Ἡ γέννησις τοῦ Διαδόχου τῆς Ρωσσίας. - Ἐκ τηλεγραφήματος τοῦ ἐν Μόσχᾳ Ἐπιτρόπου Πανοσιωτάτου Ἀρχιμ. κ. Αθανασίου ἐγνώσθη τῇ 1ῃ Αὔγουστον ὅτι τῇ 30ῃ Ιουλίου ἐτέχθη Διάδοχος τοῦ Ρωσσικοῦ Θρόνου ὀνομασθεὶς Αλέξιος. Τῇ ἐπιούσῃ ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης ἐτέλεσε λειτουργίαν ἐπὶ τοῦ Φρικτοῦ Γολγοθᾶ, συλλειτουργοῦντος καὶ τοῦ Προϊσταμένου τῆς Ρωσικῆς Πνευματικῆς Μίσσιας Πανοσιωτάτου Ἀρχιμ. κ. Λεωνίδου, μεθ' ἧν μετεχόντων καὶ τῶν ἀγίων Αρχιερέων καὶ τῶν Αρχιμανδριτῶν καὶ τοῦ λοιποῦ κλήρου ἐψάλη, ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ Γενικοῦ Προξένου τῆς Ρωσσίας κ. Ιάκωβλεφ καὶ τοῦ Προσωπικοῦ τοῦ Προξενείου, δοξολογία καὶ ἀνεπέμφθησαν δεήσεις ύπερ ύγείας καὶ μακροβιότητος τοῦ νεογεννήτου Μεγάλου Δουκὸς Διαδόχου Αλεξίου τοῦ Νικολαΐδου. Εὐθὺς μετὰ τὴν τελετὴν ἡ Α.Θ. Μακαριότης ἀπηύθυνεν ἐκτενὲς συγχαρητήριον τηλεγράφημα πρὸς τὴν Α. Α. Μεγαλειότητα τὸν Τσάρον,

δοτις ηγόνησε νὰ ἐκφράσῃ τηλεγραφικῶς διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν ἔξωτερικῶν Υπουργοῦ Κόμητος Λάμπρου Θεομάτης εὐχαριστίας. Τῇ δ' 11η τοῦ μηνὸς Αὐγούστου, ἡμερᾳ τῆς βαπτίσεως τοῦ Διαδόχου ἀπενεμήθη Αὐτῷ ὁ τίμιος Σταυρὸς τοῦ Π. Τάφου, δὲς καὶ ἀπεστάλη ἦδη μετὰ τῶν σχετικῶν Πατριαρχικῶν γραμμάτων τῷ ἐν Μόσχᾳ ἐπιτρόπῳ πρὸς ἐπίδοσιν.

Ἀναχωρήσεις. -Τῇ 16ῃ Ιουλίου ἀνεχώρησεν εἰς Εὐρώπην ἐπὶ τριμήνῳ ἀδείᾳ χάριν ἴστορικῶν μελετῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις αὐτῆς ὁ Διευθυντὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀρχιμ. κ. Χρυσόστομος Παπαδοπούλος, τῆς διευθύνσεως ἀνατεθέσης εἰς τὸν ἐκ τῶν Καθηγητῶν Όσιωτατον Μοναχὸν κ. Νικόλαον Χριστοδούλου. Τῇ 31ῃ δὲ τοῦ ἵδιου μηνὸς ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' Ἀλεξανδρείας ὁ ἐπὶ βραχὺν χρόνον παρ' ἡμῖν φιλοξενηθεὶς Πανιερώτατος Μητροπολίτης Χαλεπίου κ. Νεκτάριος, προπεμφθεὶς μετὰ πολλῶν τιμῶν. Τῇ δὲ 2ᾳ Αὐγούστου ἀνεχώρησεν ἐπὶ μηνιαίᾳ ἀδείᾳ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς περίθαλψιν τῆς ύγείας αὐτοῦ ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Θαβωρίου κ. Στέφανος. Αὐθημερὸν δ' ἀνεχώρησε δι' Ἀλεξανδρειαν καὶ ὁ Ιερολογιώτατος Διάκονος Χριστόφορος Δανιηλίδης, τέως οἰκονομικὸς ἐπιθεωρητής, ζητηθεὶς ύπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Αλεξανδρείας Κυρίου Φωτίου, ὅπως χρησιμοποιηθῇ ἐν τῇ διακονίᾳ τῆς Ἐκκλησίας Αὐτοῦ.

Διακοπὴ τῶν συνοδικῶν ἐργασιῶν. -Ἄπὸ τῆς 28ης Ιουλίου διεκόπησαν κατὰ τὸ σύνηθες αἱ συνοδικαὶ ἐργασίαι ἐπαναληφθησόμεναι μετὰ τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου.

Προσκυνηματικὰ. -Τῇ 7ῃ καὶ 8ῃ Αὐγούστου συνεκρούσθησαν ἐν Γεσθημανῇ Ἀρμένιοι καὶ Συριάνοι, ἐδέησε δὲ νὰ ἐπέμβῃ ἡ Ἀστυνομία πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς τάξεως. Αἰτίᾳ τῆς συγκρούσεως ὑπῆρξεν ἡ ἀξίωσις τῶν Ἀρμενίων, ὅπως κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ θυμιάματος ὁ Διάκονος αὐτῶν θυμιᾶ καὶ τὸ τοῖς Συριάνοις ἐξειδιασμένον θυσιαστήριον, παραμερίζοντος τοῦ ἰερουργοῦντος ἱερέως αὐτῶν, ἦν ἀξίωσιν οἱ Συριάνοι ἐθεώρησαν ὡς νεωτερισμόν. Ἡ διαφορὰ παραμένη εἰσέτι ἐκκρεμής.

Ἡ ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. -Ἡ ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐν Γεσθημανῇ ἐτελέσθη μετὰ τῆς συνήθους ἐπισημότητος, ποοεξάρχοντος τὸν Μακαριωτάτου Πατριάρχου ἐν τε τῇ τοῦ ἐπιταφίου τελετῇ κατὰ τὴν παραμονὴν καὶ ἐν τῇ ἰερουργίᾳ τῆς ἑορτῆς. Ἡ συρροὴ τῶν πιστῶν ὑπῆρξε μεγάλη. Ἡ στρατιωτικὴ Μουσικὴ ἐπαιάνιζε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τῆς

παραμονῆς μέχρι βαθείας νυκτὸς ὑπὸ τὴν σκηνήν, οὐδὲν δὲ τῶν συνήθων ἐν τοῖς κοινοῖς Προσκυνήμασιν ἐπεισοδίων ἐτάραξε τὴν ἡσυχίαν τῆς πανηγύρεως.

Ἡ ἐπέτειος τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Μακαριωτάτου. -Ἐπὶ τῇ ἔβδόμῃ ἐπετείῳ τῆς ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ Αδελφοθέου ἀναρρήσεως τοῦ Μακαριωτάτου Πατρὸς ἡμῶν καὶ Πατριάρχου Κυρίου Δαμιανοῦ συμπιπτούσῃ τῇ ἐօρτῇ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου προσῆλθον καὶ ὑπέβαλον τῇ Α.Θ. Μακαριότητι τὰς συγχαρητηρίους ἐπευχάς αὐτῶν οἱ ἐνδημοῦντες ἀδελφοί, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ὁρθοδόξων Κρατῶν Ρωσσίας καὶ Ἑλλάδος, ὁ Προϊστάμενος τῆς Ρωσσικῆς Τεραποστολῆς καὶ αἱ λοιπαὶ ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει ἐπισημότητες τῆς ὁρθοδόξου παροικίας.

Ἡ ἄφιξις τοῦ νέου Διοικητοῦ. -Τῇ 18ῃ Αὐγούστου ἀφίκετο εἰς τὴν ἀγίαν Πόλιν ὁ νέος αὐτῆς Διοικητής Ρεσσάτ Βέης, γενόμενος δεκτὸς - ἐν τε Ἰόππῃ καὶ ἐν Τεροσολύμοις μετὰ τῶν προσηκουσῶν τιμῶν ἀπὸ μέρους τῶν ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν Ἀρχῶν. Πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ κατῆλθεν εἰς Ἰόππην ὁ Γέρων Δραγουμᾶνος τοῦ ἡμετέρου Μοναστηρίου Πανοσιώτατος Ἀρχιμανδρίτης κ. Ἰννοκέντιος.

Ἡ ἐπέτειος τῆς ἀναρρήσεως τῆς Α. Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου. -Ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ (19 Αὐγούστου) τῆς ἀναρρήσεως τῆς Α.Α.Μ. τοῦ Ἀνακτος ἡμῶν Σουλτάνου Ἀπτοὺλ Χαμὶδ Χὰν τοῦ Β' ἡ Α. Θ. Μ. ὁ Πατριάρχης κατῆλθε μετὰ τῶν ἀγίων Ἀρχιερέων καὶ τῶν Ἀρχιμανδριτῶν καὶ τοῦ λοιποῦ κλήρου περὶ ὥραν 8ην τῆς πρωΐας εἰς τὸν Πανίερον Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως καὶ ηὔξατο ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ, παρισταμένου καὶ τοῦ Διερμηνέως τῆς Διοικήσεως Βεσάρα ἐφένδη ἐν στολῇ, ὑπὲρ ὑγείας, μακροημερεύσεως καὶ δόξης τοῦ φιλολάου Ἀνακτος καὶ ὑπὲρ τοῦ δωρεῖσθαι Αὐτῷ Κύριον τὸν Θεὸν εἰρηνικὴν καὶ εὐδαίμονα τὴν βασιλείαν πρὸς εὐημερίαν τῶν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον Αὐτοῦ λαῶν, οἱ δὲ χοροὶ ἔψαλλον τὸν πολυχρονισμόν. Μετὰ τὴν τελετὴν ἡ Α. Θ. Μ. ὑπέβαλε τηλεγραφικῶς τῷ Μεγαλειοτάτῳ Ἀνακτὶ τὰς συγχαρητηρίους Αὐτῆς ἐπευχάς, εἰς ἀς ἡ Α. Α. Μεγαλειότης ηὐδόκησε νὰ διαβιβάσῃ τὰς ὑψηλὰς εὐχαριστίας Αὐτῆς διὰ τοῦ Ἀρχιγραμματέως τῶν Ἀνακτόρων ἐξοχωτάτου Ταχσὶν Πασᾶ, ἐγένετο δὲ καὶ ἡ συνήθης συγχαρητήριος ἐπὶ τῇ ἐօρτῇ ἐπίσκεψις πρὸς τὸν Διοικητὴν ἐν τῷ Διοικητηρίῳ.

Προσκυνητῶν κίνησις. -Κατὰ τὸν μῆνα Αὔγουστον ἀφίκοντο ἐν Ιεροσολύμοις ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην τρεῖς συνοδίαι προσκυνητῶν Καθολικῶν μία μὲν ἐκ Βαναρίας, ἔτέρα δ' ἐκ Βυρτεμβέργης, καὶ ἡ τρίτη ἐκ Γαλλίας, ἐξ ὣν αἱ μὲν δύο πρῶται συνέκειντο ἐκ 500 ψυχῶν ἐκατέρα, ἡ δὲ τρίτη ἐξ 150.

Διορισμοί. -Διωρίσθησαν Ἡγούμενος Θαβωρίου Ὁρους ὁ Αρχιμ. Παχώμιος, Ἡγούμενος Νεαπόλεως ὁ διὰ τὴν Σάλτην πρότερον ὀνομασθεὶς Αρχιμ. Μακάριος, ἡγούμενος Σάλτης ὁ Ιερομόναχος Σαμουήλ, ἡγούμενος δ' Αγίων Θεοδώρων ὁ Ιερομόναχος Ἐφραίμ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Jon Michalcescu, Θησαυρὸς τῆς Ὁρθοδοξίας Die Bekenntnisse und die Wichtigsten Claubenszeugnisse der griechisch orientalischen Kirche in Originaltext, nebst einleitenden Bemerkungen Leipzig 1904. (Αἱ Ὁμολογίαι καὶ αἱ σπουδαιότεραι μαρτυρίαι τῆς πίστεως τῆς Ἑλληνικῆς ὁρθοδόξου Ἑκκλησίας ἐν τῷ πρωτοτύπῳ κειμένῳ μετὰ εἰσαγωγικῶν παρατηρήσεων). Τῷ 1844 ὁ ἐν Ιένᾳ καθηγητὴς Ἐρνέστος Kimmel πρῶτος ἐξέδωκεν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Libri symbolici Ecclesiae orientalis» τὰ συμβολικὰ βιβλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἑκκλησίας, ἅτινα τῷ 1850 τὸ δεύτερον ὁ συνάδελφος αὐτοῦ Hermann Weissenborn ἐξέδωκε μετὰ καὶ τῆς Ὁμολογίας τοῦ Μητροφάνους Κριτοπούλου (Appendix librorum symbolicorum Ecclesiae orientalis). Μετὰ τριακονταετίαν περίπου τὰ συμβολικὰ βιβλία τῆς ὁρθοδόξου Ἑκκλησίας ἐξέδωκεν ὁ κ. Ἰ. Μεσολωρᾶς καθηγητὴς τοῦ Αθηνῆσι Πανεπιστημίου (Συμβολικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ανατολικῆς Ἑκκλησίας. Αθῆναι 1883). Η τῶν Kimmel-Weissenborn ἔκδοσις μᾶλλον γνωστὴ ἐν Εὐρώπῃ ἐξηντλήθη τέλεον, τούτου ἔνεκα ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ κεντρικοῦ Σεμιναρίου κ. Jon Michalcescu, συγγραφεὺς ἐγχειριδίου Συμβολικῆς (Compendium de Teologie symbolică Bucarest 1902) ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς νέαν ἔκδοσιν τῶν συμβολικῶν βιβλίων τῆς ἡμετέρας Ἑκκλησίας. Εἰς τοῦτο προέψεψεν αὐτὸν ὁ ἐν Λειψίᾳ καθηγητὴς τῆς Ἑκκλησιαστικῆς Ἰστορίας Αλβέρτος Hauck, ὅστις προέταξε τῆς ἔκδόσεως τοῦ κ. Michalcescu

λίαν συμπαθεῖς λέξεις προσδιδούσας αὐτῇ μεγάλην βαρύτητα. Ή αξία τῆς ἐκδόσεως τοῦ κ. Michalcescu οὐχ ἡττον οὐδαμῶς συνίσταται ἐν τῇ κριτικῇ μελέτῃ τῶν ἐκδοθέντων κειμένων τῶν Ὁμολογιῶν, διότι πρόκειται κυρίως περὶ ἀνατυπώσεως τῆς ἐκδόσεως τῶν Kimmel-Weissenborn, οἵς ἐδούλευσεν ἐν πᾶσι συμπεριλαβάν ἐκ τῆς Ὁμολογίας τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τὴν καλβινιστικήν λουκάρειον Ὁμολογίαν, οὓσαν μὲν κατὰ τὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ ἀπαισίαν (vercbaengnisvolle Schrift), μὴ ἔχουσαν ὅμως τόπον ἐν ταῖς ὁρθοδόξοις γραφάς. Ή αξία τῆς ἐκδόσεως τοῦ κ. Michalcescu συνίσταται ἐν τῇ γονίμῳ ἰδέᾳ, ἣν συνέλαβεν νά παράσχῃ πλήρη συλλογὴν (vollstaendige Sammlung) τῶν συμβολικῶν βιβλίων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, δημοσιεύων ἐν ταυτῷ τοὺς ὄρους τῶν ἀρχαίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων μετὰ τῶν ὁμολογιῶν τῶν νεωτέρων χρόνων. Οὕτως ἀληθῶς δύναται νά παρασταθῇ ἡ διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς «ἡ παραδοθεῖσα παρὰ Κυρίου καὶ κηρυχθεῖσα παρὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ φυλαχθεῖσα παρὰ τῶν ἀγίων Πατέρων», καθά διεκήρυξεν ἡ ἐν Τεροσολύμοις Σύνοδος τοῦ 1672. Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἰδέα αὗτη, κρείττονος τύχης ἀξία, ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος συγγράμματι τοῦ κ. Michalcescu οἰκτῷως ἀπέτυχεν. Διότι ὁ ἐκδότης εἰργάσθη ἐκλεκτικῶς, οὕτως εἰπεῖν, καί ἀνευ συστήματος ἐδημοσίευσε τοὺς ὄρους τῶν ἀρχαίων Συνόδων συμπαραλαβών, ἀδικαιολογήτως, τὸ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου Ἐπισκόπου Καισαρείας προταθὲν τῇ Α' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ Σύμβολον, μετὰ δὲ τὰς νεωτέρας Ὁμολογίας ἐδημοσίευσε τὴν Λειτουργίαν τοῦ ἀγίου Ιωάννου Χρυσοστόμου, ἀρκεσθεὶς ἀπλῶς νὰ ὑποσημειώσῃ ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι λειτουργίαι, ὕστερον δὲ ταύτης παρέταξε κατὰ σύστημα περὶεργον «Βασιλίου (sic) Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας ἀσκετική (sic) προδιατύπωσις, τοῦ αὐτοῦ Βασιλείου, Ἀσκητικὴ διατάξεις, ἐπιτίμια εἰς τοὺς ἀμαρτήσαντας ἀσκητάς, ἐπιτίμια εἰς τὰς κανονικὰς διαφόρους εὐχὰς καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν τροπάρια τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας. Ὁμολογοῦμεν, ὅτι εἶνε δυσκατάληπτος ἡ ἀληθὴς ἔννοια τῆς ἐπισωρεύσεως τῶν κειμένων τούτων ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν συμβολικῶν βιβλίων τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, πολλῷ πλέον, ὅτι ὁ ἐκδότης παρέλειψε τὰς πρὸς τοὺς Λουθηρανοὺς Ἀποκρίσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ιερεμίου τοῦ Β'. Ἀλλ' ὅπερ καθιστᾶ τὴν ἐκδοσιν ταύτην ὄλως ἀδόκιμον εἶνε ἡ πρωτοφανῆς ἀμέλεια καὶ ἀπροσεξία, περὶ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν πρωτοτύπων κειμένων, αὐτὸ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως περιέχει τρομακτικὰ τυπογραφικὰ

ἀβλεπτήματα καὶ ἵνα περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὰ ἐκδεδομένα ὑπὸ τοῦ κ. Michalcescu κείμενα τῶν ὅρων τῶν ἀρχαίων Συνόδων ἀναγράφουσιν ἐνταῦθα τοὺς ἔξῆς **μαργαρίτας** (σελ. 1) «γεννηθῆναι, κτισόν, (σελ. 2) καθῶς, Κονσταντινουπόλει, κατεζόμενον κατολικήν, ἀντένεγκών, ἐκ Ἐλληνισμοῦ, ἐκ Ἰουδαϊσμοῦ οἰασδηποτοῦ (σελ. 4) Ρόμης ἐπ' ἀναιρέσεων, παραπτάτεται, ὥρισεν (σελ. 5) ἡμέρων, ἀρεθέντος, (ἀεὶ. 6) χερῶν (ἀεὶ. 7) ὑπώστασιν, ἐνιβριζούσης, εύρικώς (σελ. 8) εὐσάρκα: χαληνότητα, δυευσεβοῦς (σελ. 9) σέσωσαι, ἐνεργείαν, ἐμμελίας, τολμοῦντες, καινωφονίαν, (τελ. 10) θιμασμάτων, διαβένει, προσκεινῶν, βασιλούς κτλ. κτλ. κτλ. Ἐκ τούτων εὐνόητος εἶνε ἡ κακὴ ἐντύπωσις, ἦν παράγει τὸ βιβλίον τοῦτο, ἀναμφιβόλως δὲ ὁ κ. Hauck, πεφημισμένος ἐπιστήμων, τὰς περὶ τοῦ βιβλίου τούτου ὀλίγας καλὰς λέξεις ἔγραψε πρὸ τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐκδότου. Οὗτος δὲ ὡς ὑπεδείξαμεν ἀνωτέρῳ περιωρίσθη κυρίως εἰς τὴν ἐκδοσιν τῶν κειμένων, προτάξας πρὸ ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν (καίτοι οὐχὶ πρὸ πάντων ἀνεξαιρέτως) ὀλίγας εἰσαγωγικὰς παρατηρήσεις, ἃς, ὡς αὐτὸς δηλοῖ ἐν τῷ προλόγῳ, ἀντλεῖ ἐκ τῆς ἐκδόσεως Kimmel - Weissenborn, μικρὰ τινα ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπιπροστιθείς. Ἐκ τούτου ἴσως ἐξηγεῖται, ὅτι δὲν εἶνε ἐνήμερος τῆς νεωτέρας βιβλιογραφίας, ἀγνοεῖ, λόγου χάριν, τὰς περὶ τοῦ Μητροφάνους Κριτοπούλου ἐργασίας τοῦ Μακαράκη καὶ Ρενιέρη, παρατηρήσεις δὲ τίνες αὐτοῦ χρήζουσιν ἀποδείξεως, ἃτε ἀναποδείκτως προσαγόμεναι. Τὸ λεγόμενον, λόγου χάριν, ὑπὸ τοῦ κ. M. ὅτι ὁ Λούκαρις ἐν Βενετίᾳ διαμένων ὅμοιώς τῷ Μαργουνίῳ ἥλπισε τὴν μετὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας διαλλακτικὴν τῆς ἡμετέρας ἔνωσιν Ἐκκλησίας εἶνε ἀπλῇ προϋπόθεσις ἀστήρικτος καὶ ἀναπόδεικτος, διότι δυναταὶ τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐκ κοιλίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ ὁ Λούκαρις ἥτο ἐχθρὸς τοῦ παπισμοῦ, καθ' ἓν δὲ προχὴν ἥρξατο νὰ ἐννοῇ τὰ περὶ αὐτὸν ἡ ματαία ἐλπὶς τοῦ Μαργουνίου οὐδένα πλέον εἶχε λόγον, διότι εἰς πάντας ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῶν Ἰησουϊτῶν ίδιας ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐνεβάλλετο ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ ἡμέτερα Ἐκκλησία διέτρεχε κίνδυνον ἀπὸ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἡ διαλλαγή ἥτο ἀδύνατος· τί δ' ἐζήτει ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία ἥδύνατο νὰ μάθῃ τότε ὁ Λούκαρις ἐκ τοῦ ἐν Ρώμῃ παθήματος τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Μαργουνίου, ἐὰν δὲ ὡς εὐαποδείκτως δυναταὶ τις νὰ ισχυρισθῇ ὁ Λούκαρις διετέλει μᾶλλον ὑπὸ τὴν τοῦ Μελετίου Πηγᾶ ἐπίδρασιν οὐδέποτε ἥτο δυνατὸν νὰ φαντασθῇ ὡς δυνατὴν τὴν μετὰ τῆς Ρώμης διαλλαγήν. Λίαν δὲ ὄρθως ὁ κ. M. ὑποδεικνύει ὡς ἰησουϊτικὴν ἐπινόησιν

(jesuitische Erdichtung) τὴν ἀπὸ 24 Ιανουαρίου 1601 ἀναμφιβόλως ὑποβολιμαίαν ἐπιστολὴν τοῦ Λουκάρεως «in qua -δῆθεν- confessionem fidei suaem romanae conformem edit», ὡς εἶπεν ὁ δημοσιεύσας αὐτὴν ἡσουΐτης Σκάργας ἐν τοῖς ἔαυτοῦ «Miscellanae de synodo Brestensi». Τελευτῶντες ἐκφράζομεν τὴν εὐχὴν ἵνα ἡ ἰδέα τοῦ κ. Michalcescu λίαν ἐπιτυχής καὶ λίαν γόνιμος, ἀποτυχοῦσα ὅμως δυστυχῶς ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ, εὐδοκίμως διεξαχθῆ ύπ' ἄλλου τινός καὶ παρασταθῆ ἐν συνόλῳ καὶ ἐν ταύτῳ ἡ ὁμολογία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν ἀρχαίων μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων. Τοιαύτη ἐργασία θὰ καθίστα πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπιτευκτὴν τὴν πρὸς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν πρότασιν τῆς Ἐκκλησίας Ιεροσολύμων περὶ συντάξεως νέας Ὀμολογίας, συνοψιζούσης τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

«Les Allenands en Orient», par Alphonse d' Alonzo, encien attaché au Consulat Général de France à Jérusalem, Bruxelles. 1904.

Ἐν τῷ νέῳ αὐτοῦ συγγράμματι ὁ γνωστὸς ἀρχαῖος ἀκόλουθος τοῦ ἐν Ιεροσολύμοις Γενικοῦ Προξενείου τῆς Γαλλίας, ἔξερχομένῳ μετὰ τὰ ἄλλα δύο αὐτοῦ ἔργα «La Russie en Palestine» καὶ «Cardinal et ministre Général» ὅμιλεῖ μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν πραγμάτων περὶ διορισμοῦ Ἐπισκόπου Ἀγγλικανοῦ ἐν Ιεροσολύμοις παρὰ τῆς Ἀγγλίας ἀμα καὶ Γερμανίας, περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ Γερμανικῶν ἀποικιῶν, ἃς προεκάλεσεν ὁ ἐκ Βυρτεμβέργης διαμαρτυρόμενος Χριστόφορος Χόφμαν, ἰδρυτὴς νέας αἰρέσεως, ἀνὴρ λόγιος, φιλόσοφος ὄνομαστός, θεολόγος ἔξοχος καὶ ἀρχαῖος βουλευτὴς, καὶ τῆς ταχείας ἀναπτύξεως αὐτῶν, περὶ τοῦ εἰς Παλαιστίνην ταξειδίου τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ τῆς ὑποδοχῆς, ἃς ἔτυχε καὶ τέλος περὶ τῆς ὑπὲρ τῶν Καθολικῶν γαλλικῆς προστασίας, ἥτις, κατ' αὐτὸν, τείνει νὰ ἔξαφανισθῇ, ἐκάστης μὲν δυνάμεως ἀναλαμβανούσης τὴν προστασίαν τῶν καθολικῶν αὐτῆς ὑπηκόων, τοῦ δὲ Πάπα συνεννοούμενου ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀθωμανικῆς ἡμῶν Κυβερνήσεως περὶ παντὸς ὅτι ἀφορᾶ τὰ Προσκυνήματα.

La Palestine, Guide historique et pratique avec cartes et plans nouveaux, par des professeurs de N. D. de France à Jérusalem, Paris 1904. Εἶνε τὸ βιβλίον τὸ προκαλέσαν τὴν ἐν τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς χρονικοῖς ἀναφερομένην ἐπίσημον διαμαρτυρίαν. Τὸ μεροληπτικῶς γράφειν

προκειμένου περὶ Παλαιστίνης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πανσέπτων Προσκυνημάτων κατέστη ἔξις δυσθεράπευτος τῶν Καθολικῶν συγγραφέων καὶ μάλιστα τῶν Γάλλων, οἵτινες εἰς τὸ ἐφήμερον κατασκεύασμα τοῦ Δουκὸς τοῦ Λωραίνης Godefroid de Bouillon ἐνασμενίζουσι νὰ ἀποβλέπωσι πάντοτε μετ' ἐθνικῆς ὑπερηφανείας. Μάτην ὁ Ὁρθόδοξος ἀναγνώστης θὰ ἐζήτει ἐν ὁδηγῷ ὑπὸ Καθολικοῦ συντεταγμένῳ ἀμερόληπτον ίστορικὴν καὶ περιγραφικὴν ἔκθεσιν. Πάντες ἐναμίλλως φιλοτιμοῦνται νὰ παραστήσωσι τὴν ἀγίαν Γῆν ὡς λατινικήν, τόσον κατὰ τὸ παρελθόν, ὃσον καὶ κατὰ τὸ ἐνεστώς, περὶ Ἑλλήνων δὲ καὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, ὅπου δὲν εἶνε δυνατὴ ἡ τῆς ίστορικῆς ἀληθείας διαστορὴ ἢ θὰ ἀποσιωπηθῶσι καθ' ὄλοκληρίαν ἢ θὰ γείνῃ λόγος ὡς ἐν παρόδῳ καὶ μετὰ τῆς ὀφειλομένης πρὸς τοὺς schismatiques περιφρονήσεως. Διὰ τῆς συγγραφικῆς δὲ ταύτης καὶ παραστατικῆς μεθόδου κατορθοῦσι νὰ παριστῶσι τὰ ίερὰ προσκυνήματα ὡς ἴδιοκτησίαν τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς προσκυνητὰς αὐτῶν, οἵτινες ἐπιστρέφουσιν οἴκαδε μετὰ τῆς ἐντυπώσεως ὅτι ἐν τῇ ἀγίᾳ Γῇ λατῖνοι μόνον καὶ λατινικὰ δικαιώματα ὑπάρχουσι. Δέν ἐπείγομεν λοιπὸν τὴν ἀξίωσιν, ὅπως καὶ οἱ Καθηγηταὶ τῆς Notre Dame de France συγγράψωσιν ὁδηγὸν ἐντελῶς ἀμερόληπτον. Ἐπειδὴ δ' ὅμως θέλουσι νὰ ἐμφανίζωνται ὡς ἐρευνηταὶ τῆς ἀληθείας φιλελεύθεροι, μηδαμῶς ὑπὸ τῶν παραδόσεων δεσμευόμενοι, ὁσάκις πρόκειται περὶ ίστορικῆς ἀληθείας, δὲν περιεμένομεν νὰ ὑπερακοντίσωσιν ἐν τῇ μεροληψίᾳ καὶ αὐτὸν τὸν Φραγκισκανὸν Liévin de hamme, τὸν διδάσκοντα τοὺς προσκυνητὰς τῆς Ἐκκλησίας του ὅτι κατὰ τὸ ἀπὸ τῆς ἐξώσεως τῶν Σταυροφόρων ὑπὸ τοῦ Σαλαχεδδὶν μέχρι τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῶν Μικρῶν ἀδελφῶν, ἥτοι τοῦ τάγματος, εἰς δὲ ἀνῆκε, χρονικὸν διάστημα ἡ χριστιανωσύνη δὲν ἀντεποστεύετο πλέον ἐν τῷ Ἀγίῳ Τάφῳ. Κατὰ τοὺς κυρίους Καθηγητὰς πάντες οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ τῆς Παλαιστίνης εἶνε ἔργον τῶν πατέρων αὐτῶν, πρώτιστα δὲ καὶ μάλιστα ὁ Πανίερος Ναὸς τῆς Αναστάσεως, οὗ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἡχρείωσε καὶ παρεμορφωσεν ἡ κακαισθησία τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰς ἐν ἀρχῇ τοῦ λήξαντος αἰῶνος κατὰ παραχώρησιν τῶν καιρῶν γενομένας ὑπ' αὐτῶν ἐπισκευάς. Τὸ σημερινὸν Καθολικὸν τῶν Ἑλλήνων - ὅπερ εἶνε ἡ Καθεδρικὴ Ἐκκλησία ἐν τῷ Πανιέρῳ Ναῷ στερεῖται πάσης σημασίας, διότι οὐδεμίαν περικλείει εὐαγγελικὴν ἀνάμνησιν, διὸ δὲ ἔχει τανῦν ἀποτελεῖ παραλογισμὸν ἐν τῷ συνόλῳ τῆς οἰκοδομῆς. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἀρχιτεκτονικῆς αὐτοῦ ἐξηφανίσθησαν ὑπὸ παρακαλύμματα μουτζουρωμένα,

ἄπερ δὲν τιμῶσι τὴν καλαισθησίαν τῶν Ἑλλήνων τεχνιτῶν. Τὸ ἐν ἔτει 1808 πυρποληθὲν Κουβούκλιον ἥτο ἔργον τῶν Φραγκισκανῶν, ἐξ οὗ περιεσώθη εἰς ήμας μόνον ἡ μεγάλη ἐπὶ τοῦ Τάφου λευκὴ πλάξ, ἡ δεχομένη σήμερον τὸ φίλημα ήμῶν. Τὸ ἐν Βηθλεὲμ ίερόν, διατελέσαν μετὰ τὴν τῶν Σταυροφόρων ἔξωσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν δύο ιερέων καὶ τινων διακόνων (ύπονοεῖται λατίνων), ἐδωρήθη ἀκολούθως τοῖς φραγκισκανοῖς περὶ τὸ 1230 ἥτοι 35 περίπου ἔτη μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Σταυροφόρων ὑπὸ τινος Σουλτάνου τῆς Δαμασκοῦ. Ἐπέπρωτο ὅμως μετὰ τριῶν ὅλων αἰώνων εἰρηνικὴν κατοχὴν νά παλαίσωσιν οἱ Φραγκισκανοὶ πρὸς δεινοὺς ἀντιπάλους, τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς Αρμενίους, ἐξ ᾧ οἱ πρῶτοι μετὰ ἑκατονταετῆ ἀγῶνα κατώρθωσαν νὰ λάβωσι τὴν Βασιλικὴν διατάγματι τοῦ Σουλτάνου Μουράτ, ἥν ἀπέδωκε μὲν αὐθις τοῖς Λατίνοις ἡ Γαλλία τῷ 1690 ἥρπασαν ὅμως αὐτὴν οἱ Ἑλληνες καὶ αὐθις διὰ τῆς βίας τῷ 1757, καὶ ἔκτοτε κατέχουσιν αὐτὴν μέχρι τῆς σήμερον. Καὶ τέλος, δίσκος μετάλλιος μετὰ λατινικῆς ἐπιγραφῆς, κείμενος ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον τοῦ φρικτοῦ Γολγοθᾶ ἐπιβεβαιοῖ τὰ δικαιώματα τῶν Καθολικῶν.

Θὰ ἥτο μακρὸν καὶ ἐπίπονον, ἵσως δὲ καὶ ἀνωφελὲς νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰς πλάνας τοῦ νέου ὁδηγοῦ, αἵτινες δὲν ἔχουσιν ὑπὲρ αὐτῶν τουλάχιστον τὴν ἐκ τῆς ἀγνοίας δικαιολογίαν. Διότι οἱ κύριοι καθηγηταὶ ζῶντες ἐν Παλαιστίνῃ καὶ περὶ τὴν Παλαιστινολογίαν ἀσχολούμενοι δὲν δύνανται νὰ προφασισθῶσιν ἢ ὅτι δὲν ἀνέγνωσαν μυριάκις τὰς ἐπὶ τοῦ ἀργυροκεχρυσωμένου δίσκου τοῦ περιβάλλοντος τὴν ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον τοῦ Γολγοθᾶ θέσιν μεγάλοις γράμμασιν ἀναγιγνωσκομένας ἐλληνικὰς ἐπιγραφὰς εἰς τὸ ἄκρον τῶν ἐπ' αὐτοῦ εἰκόνων Η ΣΤΑΥΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
+ ΚΑΘΗΛΩΣΙΣ ΧΡΙΣΤΟΥ + Ο ΕΜΠΑΙΓΜΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ + Η ΜΑΣΤΙΓΩΣ(ΙΣ) ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ + Η ΑΠΟΚΑΘΗΛΩΣ(ΙΣ) ΧΡΙΣΤΟΥ ἢ ὅτι δὲν εἶνε πεπεισμένοι ἐκ τῶν ίστορικῶν αὐτῶν περὶ Παλαιστίνης μελετῶν ὅτι αἱ πληροφορίαι, τοῦ βιβλίου αὐτῶν περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Άναστάσεως, περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Τάφου ὁραμένης πλακός, περὶ τοῦ ἐν Βηθλεὲμ Τεροῦ καὶ τῆς κατοχῆς αὐτοῦ δὲν συμβιβάζονται πρὸς τὰ πορίσματα τῆς ἀληθοῦς Ιστορίας, περὶ ᾧ καὶ ἡ «Ν. Σιάν» θὰ ὀμιλήσῃ ἐν καιρῷ δι' ἀρθρῶν εἰδικῶν.

Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Δελτίον Γ' περιέχον τὰς ἐργασίας τῆς Ἐταιρείας ἀπὸ 1 Ιανουαρίου 1894 μέχρι τῆς 31 Δεκ. 1898, ἐπιμελείᾳ Γ. Γαμπάκη, Ἀθῆναι, 1903,

Αγγέλου Γ. Πεφάνη πρωθιερέως, Ὄρθόδοξος Κατήχησις χάριν τῶν πολλῶν, Αθῆναι, 1903.

Ξ. Α. Σιδερίδου, ἐπανόρθωσις ἀφηγήσεων γεγονότων τινῶν ἐπὶ Αὐτοκράτορος Ἡρακλείου τοῦ Α', Κωνσταντινούπολις 1904.

Πανελλήνιον ἐθνικὸν λεύκαμα ὑπὲρ τοῦ Π. Τάφου ἐνεργείᾳ καὶ ἐπιμελείᾳ Κ. Ν. Μανιάκη, καὶ Χ. Α. Ἡλιοπούλου, Αθῆναι 1904.

Ἀρχιμ. Καλλινίκου Δελικάνη. Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχειοφυλακείου σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικά, ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς ἐκκλησίας Αλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Τεροσολύμων καὶ Κύπρου 1575 -1863) Κων/πόλις 1904.

Ἀνέκδοτα Κυπριακὰ ἔγγραφα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, Ἀμμόχωστος 1904.

P. Barnabé d' Alsace, Le mont Thabor, notices historiques et descriptives, Paris 1900

G. L. Arvanitakis, Essai sur le climat de Jérusalem, Le Caire, 1904.

G. L. Arvanitakis, Quelques inscriptions Grecques inédites, Le Gaire 1904.

P. Gyrille Charon, Les saintes et divines liturgies de nos saints pères Jean Chrysostome, Basile le Grand et Grégoire le Grand, traduction française, Beyrouth 1904.

P. Barnabé d' Alsace, La montagne de la Galilée, où le Seigneur apparut aux apôtres est le mont Thabor, Jerusalem 1901.

P. Barnabé d' Alsace, Deux questions d' Archéologie Palestinienne I) L' Eglise d' Amwâs (l' Emmaüs - Nicopolis), II) L' Eglise de Qoubeibeh (l' Emmaüs de s. Luc), Jérusalem 1902.

P. Barnabé d' Alsace, Questions de topographie Palestinienne. Le lieu de la

rencontre d' Abraham et de Melchisèdech, avec un appendice sur le Tombeau de sainte Anne, Jérusalem 1903.

P. Barnabé d' Alsace, Le tombeau de la Sainte Vierge à Jérusalem, Jérusalem 1903.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Ἐλληνικὰ Χριστιανικὰ μωσαϊκὰ ἐν Ιεροσολύμοις.

Ἀνεκαλύφθη πρὸ τίνος ἐντὸς τῆς αὐλῆς ὁθωμανικῆς τίνος οἰκίας, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πύλης Δαμασκοῦ κειμένης, πολυτιμότατον Ἐλληνοχριστιανικὸν μωσαϊκὸν ἀρίστης τέχνης, ὅπερ, ἄτε σχετιζόμενον στενῶς πρὸς τὴν καθόλου χριστιανικὴν εἰκονογραφίαν καὶ τέχνην, σύντονον μέλλει νὰ ἐφελκύσῃ τῶν ἀρχαιολόγων καὶ ἐπιστημόνων τὴν προσοχήν. Ἡ ὅλη ἔκτασις αὐτοῦ εἶνε μήκους μὲν μέτρων 5,70, πλάτους δὲ μέτρων 3,20. Ἡ σπουδαιοτέρα σκηνὴ τῶν ἐπ' αὐτοῦ παραστάσεων διαγράφεται ἐντὸς πλαισίου μήκους δύο περίπου μέτρων καὶ πλάτους 1,25. Τὸ κυριώτερον ἐν αὐτῇ πρόσωπον ἀποτελεῖ ὁ Ὁρφεύς, ὅστις ἀπεικονίζεται καθήμενος, φέρων τὸν φρύγιον πῖλον καὶ κρατῶν ἐν χερσὶν ἐνδεκάχορδον λύραν, ἦν κρούει περὶ αὐτὸν εἰκονίζονται διάφορα πτηνὰ καὶ ζῶα, ὡς πέρδιξ, ἵέραξ, ἄρκτος, ὄφις, μῦς, σαλαμάνδρα, παρὰ δὲ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὁ Πάν καὶ εἰς μινώταυρος, ἀκροώμενοι τῶν λυρισμῶν καὶ ὑπὸ τὸ θέλγητρον τῆς μουσικῆς διατελοῦντες. Βαθυπράσινοι κλάδοι, ἀπεικονίσεις κεφαλῶν ἀνθρωπίνων, ζῶα κατοικίδια καὶ ἄγρια, δένδρα καὶ πτηνὰ ἐπὶ τῶν κλάδων αὐτῶν ἀναπαυόμενα καὶ πρὸς τὸν ἥχον τῆς λύρας ἐστραμμένα, περικοσμοῦσι τὴν κεντρικὴν παράστασιν. Ἀνωθεν τοῦ Ὁρφέως, ἐντὸς δύο σχημάτων ὁρθογωνίων, ἀπεικονίζονται ὄλόσωμοι δύο γυναικεῖς, ᾧν κάτωθεν ἀναγράφονται ἐλληνιστὶ τὰ ὄνόματα Γεωργία καὶ Θεοδοσία. Απ' ἀλλήλων χωρίζει αὐτάς ἀνηρτημένη λυχνία. Καὶ εἰς τὰς δύο ταύτας γυναικείας μορφάς, προσήρτηνται παραστάσεις ζώων, ἐν τῷ συμπλέγματι τῶν ὅποιων περίεργον τοῦ θεωμένου τὸ βλέμμα ἐφελκύεται χορευτὴς ἐπὶ σχοινίου περιστρεφόμενος ἔχων τὸν μανδύαν διηνεμισμένον καὶ ὁρόβον εἰς τὴν χεῖρα κρατῶν. Τὸ ἀριστοτεχνικὸν τοῦτο κειμήλιον, περὶ οὓς ἱκανὰ ἔγραψεν ἄγνωστος ἐν Ιεροσολύμοις Γάλλος ἀρχαιολόγος Lagrange καὶ ὅπερ μέλλει μετ' οὐ πολὺ νὰ μετενεχθῇ εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐτοκρατορικὸν μουσεῖον, ἀποκαλύπτει ὅτι αἱ συμβολικαὶ εἰκόνες, αἵτινες ἥσαν ἐν χρήσει κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀναγραφόμενα, ἴδιας ἐντὸς τῶν κατακομβῶν, δὲν περιῆλθον εἰς τελείαν ἀχρηστίαν καὶ μέχρις αὐτοῦ ἔτι τοῦ ΣΤ' ἡ Ζ' μ.Χ. αἰῶνος, εἰς οὓς καὶ τὸ

εύρεθεν ψηφιδογράφημα ύποτιθεται ὅτι ἀνάγεται, καὶ οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τῆς βυζαντινῆς ψηφιδογραφίας.

Α.Θ. Γιούσεφ. Τῇ 8ῃ παρελθόντος μηνὸς Ιουλίου ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν μετὰ μακρὰν ἀσθένειαν ὁ καθηγητὴς τῆς πνευματικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Καζάν Αλέξανδρος Θεοδώροβιτς Γιούσεφ, ὁ πεφημισμένος καὶ γονιμώτατος δημώδης ἀπολογητὴς καὶ αὐστηρὸς ζηλωτὴς τῶν παραδόσεων τῶν ρωσσικῶν Θεολογικῶν σχολῶν. Τὸ κατ' ἐξοχὴν διακρίνον αὐτὸν ἦτο ἴδιαζουσα τις φιλοσοφικοθρησκευτική τάσις, ὡς ἐκ τῆς ὥποιας διεξήγαγε σφοδρὸν πόλεμον πρὸς τὰς ἀντιχριστιανικὰς τάσεις τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς φυσιολογίας καὶ καταλήξας εἰς τὴν πάλην κατὰ τῆς ἀθεϊας τοῦ κόμητος Λ. Τολστόη. Κατ' ἀρχὰς διέπρεψεν ἐν τῷ Σεμιναρίῳ Καζάν ως καθηγητὴς τῆς θεμελιώδους Δογματικῆς καὶ ἡθικῆς Θεολογίας καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἥρξατο ἐκτυπῶν τὰ Θεολογικοφιλοσοφικὰ αὐτοῦ συγγράμματα. Τῷ 1874 ἐξετύπωσε τὴν πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ τίτλου Magister διατριβὴν αὐτοῦ «τὸ ἡθικὸν ἰδεῶδες τοῦ Βουδισμοῦ ἐν τῇ σχέσει αὐτοῦ πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν», δι' ἣν ἐγένετο ὑφηγητὴς τῇ πνευματικῇ Ἀκαδημίᾳ διδάσκων τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὰς Θεολογικὰς ἐπιστήμας.

Ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ ὡν, ἔχρησιμοποίησε τὸ ἰσχυρὸν τάλαντον δι' οὗ ἦτο περιουσιμένος παλαιῶν κατὰ τῶν συγχρόνων ἀντιθρησκευτικῶν τάσεων, τολμηρῶς καὶ ἐνθέρμως ἐκφέρων τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ ὅτι «μόνη ἡ θεϊστικὴ φιλοσοφία κέκτηται τὰς ἀρμοδίους ἐπιστημονικὰς βάσεις, ὅτι μόνη αὐτῇ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ὑψίστας ἀπαιτήσεις καὶ τάσεις τοῦ ἀνθρωπίου πνεύματος». Παρεκτὸς πολυαρίθμων πραγματειῶν κατὰ τῶν Στράους, Φέϋερβαχ, Κόντ, Μίλλ, Δάρβιν, Σπένσερ, κλπ. δημοσιευθεισῶν ἐν διαφόροις θεολογικοῖς καὶ φιλολογικοῖς περιοδικοῖς, ἐξέδοτο ἀπὸ τοῦ 1874 μέχρι τοῦ 1903 καὶ πληθὺν σπουδαιοτάτων αὐτοτελῶν συγγραμμάτων, καθαρῶς θεολογικοῦ ἡ θεολογικοφιλοσοφικοῦ περιεχομένου. Τῷ 1899 καὶ τῷ 1903 ἐδημοσίευσε δύο περισπουδάστους πραγματείας περὶ τοῦ παλαιοκαθολικισμοῦ ἐπὶ τῶν ζητημάτων τοῦ Filioque καὶ τῆς μετουσιώσεως. Ίδιαιτέραν σειρὰν ἀποτελοῦσι τὰ κατὰ τῆς ἀθεϊστικῆς φιλοσοφίας τοῦ Λ. Τολστόη ἔργα αὐτοῦ, ὡν τὸ τελευταῖον «Ἄι θεμελιώδεις θρησκευτικαὶ ἀρχαὶ τοῦ κόμητος Τολστόη», προσεπόρισεν αὐτῷ τὸν βαθμὸν διδάκτορος τῆς Θεολογίας τῷ 1895, ὅτε καὶ ἀνεκηρύχθη τακτικὸς τῆς Ἀκαδημίας καθηγητής.

Τὸ περὶ ἐνδυμασίας τοῦ κλήρου ζήτημα ἐν Ρωσσίᾳ -Μεταξὺ ἄλλων

ἡγέρθη τελευταίως ἐν Ρωσσίᾳ τὸ περὶ ἐνδυμασίας τοῦ κλήρου ζήτημα. Τό σύνθημα ἔδωκεν ὁ «Ἐκκλησιαστικὸς ἀγγελιαφόρος», περιοδικὸν τῆς πνευματικῆς ἀκαδημίας Πετρουπόλεως, ἐν τῷ 30 ἀριθμῷ τοῦ ὅποιου κατεχωρίσθη δημοσίευμα περὶ τοῦ ἀκαταλλήλου τῆς νῦν ἐνδυμασίας τῶν κληρικῶν καὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῆς δι’ ἄλλης προσφροντέρας καὶ ἀπλουστέρας. Οἱ συντάκτης τοῦ δημοσιεύματος τούτου, ίερεύς, φαίνεται, τυγχάνων, παρεκάλεσε τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ ν’ ἀποφανθῶσιν ἐπὶ τοῦ ὑποκινηθέντος ζητήματος οὕτα δὲ ἐν τῷ ἐπομένῳ τεύχει τοῦ προμνησθέντος περιοδικοῦ ἐδημοσιεύθησαν τρεῖς ἀρκούντως ἐκτενεῖς, γνῶμαι ίερέων ἀποφαινομένων κατὰ τοῦ ἐνεστῶτος ἐνδύματος καὶ ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς ἄλλου παρεμφεροῦς πρὸς τὸ τῶν λαϊκῶν, μὴ ἀποβάλλοντος ὅμως καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς εἰς τὸν ίερέα ἐπιβαλλομένης σεμνότητος. Τὸ ζήτημα ἐξητάσθη πρῶτον ἐξ ἀπόψεως τῶν πρὸς τὴν σημερινὴν ἀμφίεσιν τῶν κληρικῶν σχετιζομένων προλήψεων ἐκείνων καὶ ἐπισκώψεων, αἵτινες ἐν Ρωσσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπιχωριάζουσιν οὐ μόνον μεταξὺ τοῦ κοινοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων. Ἐφεξῆς ἐξ ἀπόψεως ὑγιεινῆς καὶ καλαισθητικῆς, ἐξ ἀπόψεως οἰκονομικῆς καὶ ἐξ ἀπόψεως κανονικῆς, πάντες δ’ οἱ γνωμοδοτοῦντες ὁμοφώνως σχεδὸν ἀποφαίνονται ὅτι τὰ καλυμμαύχια, τὰ ṽᾶσα καὶ τὰ ὑπόρροασα καὶ ἡ μακρὰ κόμη δέν ἀποτελοῦσι κανονικῶς νομοθετημένα διακριτικὰ τῶν πνευματικῆς ἰδιότητος προσώπων. Αποδείξεις τούτων ἐπάγονται οὐ μόνον τὴν ξενικὴν καταγωγὴν τῶν ἐνδυμάτων τούτων, ἀτινα ἀποδέχονται ὡς ἐξέλιξιν τῶν καφτανίων, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ ἐποχῇ παρεμφερεῖς πρὸς τὰ ṽᾶσα ἐσθῆτας ἔφερον οἱ βασιλεῖς, οἱ εὐγενεῖς (βογάροι) κ.λ.π. καὶ ὅτι καὶ νῦν οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὀρθόδοξοι ίερεῖς περιβάλλονται λαϊκὴν ἐνδυμασίαν. Συνιστῶμεν εἰς τοὺς ωσσομαθεῖς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν γνωμῶν τούτων ὡς λίαν ἐνδιαφερούσων.

Γαλλία καὶ Βατικανόν. -Αἱ ἀπὸ τινῶν Ἰδίως ἐτῶν οὐχὶ εὐάρεστοι ἄλλως σχέσεις μεταξὺ Γαλλίας καὶ Βατικανοῦ σπουδαίως κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους μῆνας διεταράχθησαν. Οἱ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ πρὸ μικροῦ ἀποθανόντος τέως πρωθυπουργοῦ τῆς Γαλλίας Βαλδέκ Ρουσσώ κηρυχθεὶς πόλεμος κατὰ τῶν ἐν Γαλλίᾳ μοναχικῶν ταγμάτων τῶν καθολικῶν, εἰ καὶ φέρων μετριοπαθῆ πως χαρακτῆρα, φυσικὸν ἦτο νὰ ἐπενέγκῃ σημαντικὴν ψύχρανσιν μεταξὺ Ἀγίας Ἔδρας καὶ ἐπισήμου Γαλλίας. Τὴν ψύχρανσιν ταύτην ἐπέτεινε καὶ μέχρι φανερὰς διαρρήξεως τῶν σχέσεων προήγαγεν ἡ ὑπὸ τὸν

ένεστῶτα Πρωθυπουργὸν τῆς Γαλλίας Κòμπ κυβέρνησις, ἀναδειχθεῖσα βιαιοτέρα ἐν τῷ κατά τοῦ παπισμοῦ πολέμῳ καὶ κατενεγκοῦσα βαρὺ κατ' αὐτοῦ πλῆγμα διὰ τῆς ἐπισήμου καταργήσεως τῆς ὑπὸ τῶν μοναχικῶν ταγμάτων παρεχομένης ἐν Γαλλίᾳ διδασκαλίας. Ή εἰς Ρώμην ἐπίσκεψις τοῦ Προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, τελείως παραδραμόντος τὸ Βατικανόν, ἐνίσχυσε μὲν τὴν ἀμοιβαίαν δυσαρέσκειαν, δὲν ἐπετάχυνεν ὅμως καὶ τὴν ρῆξιν, ἡς ἔμμεσοι ὑπαίτιοι παρέστησαν τελευταίως δύο Γάλλοι ἐπίσκοποι οἱ τῶν ἐπαρχιῶν Λαβᾶλ καὶ Ζαί, οἵτινες προσκληθέντες εἰς Ρώμην ὅπως ἀπολογηθῶσιν εἰς ὥρισμένας ἐπιβαρυνούσας αὐτοὺς κατηγορίας, ἡρνήθησαν νὰ ὑπακούσωσι. Τῆς κλήσεως ταύτης κατέστησαν ἐνήμερον τὴν Γαλλικὴν κυβέρνησιν, ἥτις τὴν ἄνευ εἰδοποιήσεως καὶ ἐγκρίσεως αὐτῆς πρόσκλησιν εἰς Ρώμην τῶν ἐπισκόπων τούτων ἐθεώρησεν ὡς παραβίασιν τῆς κανονιζούσης τὰς μετὰ τῆς Άγιας Ἐδρας σχέσεις αὐτῆς καὶ ἐπὶ Ναπολέοντος Α' συναρθείσης συμβάσεως (Concordat). Ὄποια τὰ ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου διαμειφθέντα μεταξὺ τῶν διαφερομένων μερῶν ἔγγραφα ἀγνοοῦμεν, ὅπερ δὲ πάντες σήμερον γινώσκουσιν εἶνε ἡ ἐπὶ τοῦ παρόντος διακοπὴ τῶν μεταξὺ Γαλλίας καὶ Βατικανοῦ σχέσεων τῆς μὲν ἀνακαλεσάσης τὸν παρά τούτω πρέσβυν αὐτῆς, τὸ δὲ τὸν παρ' ἐκείνῃ Νούντσιον τοῦ Πάπα Λορεντσέλλην. Τὰ αἴτια τῆς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν διαρρήξεως τῶν μεταξὺ Ρώμης καὶ Γαλλίας σχέσεων φρονοῦμεν ὅτι ἀνέρχονται εἰς πολὺ προγενεστέρας ἐποχάς, συνεχιζόμενα ὅμως μέχρι τοῦ νῦν, διό, ἐλπίζοντες προσεχῶς νὰ ἐπανέλθωμεν ἐκτενέστερον ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἀρκούμεθα τό γε νῦν εἰς τὴν παράθεσιν τοῦ περὶ καταργήσεως τῆς ἐν Γαλλίᾳ διδασκαλίας τῶν μοναχικῶν ταγμάτων νόμου τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως.

Νόμος περὶ καταργήσεως τῆς παρὰ κληρικῶν διδασκαλίας.

Ἡ Γερουσία καὶ ἡ Βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων παρεδέξαντο.

Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δημοσιεύει τὸν νόμον, οὗτονος ἐπεται τὸ περιεχόμενον:

Ἄρθρον πρῶτον. - Απαγορεύεται ἐν Γαλλίᾳ εἰς τὰ ἰερατικὰ τάγματα παντὸς εἴδους διδασκαλία.

Τὰ ἔχοντα τὴν ἄδειαν κληρικὰ τάγματα ὡς τάγματα ἐξαιρετικῶς διδάσκοντα θὰ καταργηθῶσιν ἐντὸς δέκα ἑταῖρων κατὰ ἀνώτατον ὅρον.

Τὸ αὐτὸ συμβήσεται καὶ περὶ τῶν κληρικῶν ταγμάτων καὶ ἴδρυμάτων, ἀπερ, καίπερ ἐπιτετραμμένα ἔνεκα πολλῶν ἀντικειμένων, ἢσαν πράγματι

ἀποκλειστικῶς τῇ διδασκαλίᾳ παραδεδομένα κατὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1903.

Τὰ κληρικὰ σωματεῖα, τὰ ἔχοντα τὴν ἀδειαν καὶ τὰ αἰτοῦντα αὐτὴν χάριν τοῦ διδάσκειν καὶ χάριν ἄλλων ἀντικειμένων δὲν φυλάττουσι τὸ προνόμιον τῆς ἀδείας ταύτης ἢ τῆς παρακλήσεως ἀδείας εἰ μὴ διὰ τὰς ἀλλοτρίας τῆς διδασκαλίας ὑπηρεσίας προβλεπομένας ὑπὸ τῶν κανονισμῶν αὐτῶν.

Ἄρθρον 2. Άπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος νόμου τὰ ἀποκλειστικῶς διδάσκοντα κληρικὰ σωματεῖα δὲν δύνανται πλέον νὰ συλλέγωσι νέα μέλη καὶ τὸ τῶν δοκίμων αὐτῶν παράρτημα διαλύεται αὐτοδικαίως, πλὴν τῶν προωρισμένων πρὸς καταρτισμὸν προσωπικοῦ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ γαλλικῶν σχολῶν ἐν ταῖς ἀποικίαις καὶ ἔνθα ὑπάρχει γαλλικὴ προστατεία. Οἱ ἀριθμὸς τῶν παραρτημάτων τῶν δοκίμων καὶ τῶν δοκίμων ἐν ἑκάστῳ δοκίμῳ παραρτήματι ὁρισθήσεται κατὰ τὰς ἀνάγκας τῶν καθιδρυμάτων, εἰς ἀποβλέπει ἢ ἐνεστῶσα παράγραφος. Τὰ τῶν δοκίμων παραρτήματα δὲν δύνανται νὰ δέχωνται μαθητὰς ἔχοντας ὀλιγωτέραν τῶν εἴκοσι καὶ ἐνὸς ἔτους ἡλικίαν. Τὰ κληρικὰ ταῦτα σωματεῖα ὀφείλουσι κατὰ τὸν μετὰ τὴν δημοσίευσιν ταύτην μῆνα, νά δώσωσι τῷ νομάρχῃ ἐν διπλοῦν ἀντίγραφον, προσηκόντως πιστοποιούμενον, τοὺς καταλόγους οὓς ὀφείλουσι κατὰ τὸ 15ον ἀριθμὸν τοῦ νόμου τῆς 1ης Ιουλίου 1901 νὰ κρατῶσιν. Οἱ κατάλογοι δὲ οὗτοι θὰ ὅρισωσιν ἀμεταβλήτως τὰ προνόμια ἑκάστου κληρικοῦ σωματείου. Δέν δύνανται οὗτοι νὰ παρέχωσι εἰ μὴ μέλη κληρικά ἐνήλικα καὶ ὁριστικῶς ἐν τῷ κληρικῷ σωματείῳ εἰσαχθέντα, πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος νόμου. Πᾶσα ψευδής ἢ ἀνακριβής ἐγγραφὴ καὶ πᾶσα ἀρνησις ἀνακοινώσεως τῶν καταλόγων τούτων τιμωροῦνται διὰ τῷ ποινῶν τῶν ἐν τῇ 2α παραγράφῳ τοῦ 8ου ἀριθμοῦ τοῦ νόμου τῆς 1ης Ιουλίου 1901 σημειουμένων

Ἄρθρον 3. Θὰ κλεισθῶσιν ἐντὸς δέκα ἑτῶν τῶν προβλεπομένων ἐν τῷ 1ῳ ἀριθμῷ: Πᾶν καθιδρυμα ἐξηρτημένον ἐκ κληρικοῦ σωματείου, καταργηθέντος διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν παραγράφων 2 καὶ 3 τοῦ α' ἀριθμοῦ. 2) Πᾶσα σχολὴ ἢ κλάσις προσηρτημένη εἰς καθιδρύματα ἐξηρτημένα ἐξ ἐνὸς τῶν σωματείων, ἀποβλέπει ἢ 4η παράγραφος τοῦ α' ἀριθμοῦ, ἐξαιρουμένων τῶν σχολικῶν ὑπηρεσιῶν ἰδιαιτέρως προωρισμένων εἰς παῖδας νοσοκομουμένους, εἰς οὓς εἶνε ἀδύνατον, ἔνεκα λόγων ὑγείας ἢ ἄλλων, νὰ συχνάζωσι εἰς δημόσιον σχολήν. Ή κλεῖσις τῶν καθιδρυμάτων καὶ σχολικῶν ὑπηρεσιῶν γενήσεται, κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν δι' ἕκαστον αὐτῶν χρονολογίαν, διὰ ἀποφάσεως προκλήσεως πρὸς τοῦτο τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν, καταχωριζομένης ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἐφημερίδι. Ή ἀπόφασις δ' αὕτη ἀνακοινωθήσεται κατὰ τοὺς διοικητικοὺς τύπους εἰς τὸν

ήγούμενον τοῦ κληρικοῦ τάγματος καὶ εἰς τὸν διευθυντὴν τοῦ καθιδρύματος, δέκα πέντε τουλάχιστον ἡμέρας πρὸ τοῦ τέλους τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Πρὸς δὲ δημοσιευθήσεται διὰ τοιχοκολλήσεως ἐν ταῖς θύραις τῶν δημαρχείων τῶν δήμων, ἐν οἷς ὑπάρχουσι τὰ καταργούμενα καθιδρύματα.

Ἄρθρον 4. Άνα πᾶσαν ἔξαμηνίαν θὰ δημοσιεύηται ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἐφημερίδι πίναξ κατὰ ἐπαρχίας τῶν καθιδρυμάτων τῶν κληρικῶν ταγμάτων, τῶν κλεισθέντων δυνάμει τῶν διατάξεων τοῦ νόμου τούτου.

Ἄρθρον 5. Δι' ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου ἐνθα εύρισκεται ἡ πρωτίστη ἔδρα, ἐκδοθείσης τῇ αἰτήσει τοῦ εἰσαγγελέως τῆς Δημοκρατίας, ὁ ἐκκαθαριστής, διοριζόμενος ἀμέσως μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ νόμου, ἔχει ἐντολὴν νὰ συντάξῃ κατάλογον τῆς οὐσίας τῶν κληρικῶν ταγμάτων, ἥτις δὲν δύναται νὰ ἐνοικιασθῇ ἢ ἐκμισθωθῇ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως αὐτοῦ, νὰ διαχειρίζηται τὰ κτήματα τῶν ἀλλεπαλλήλως κλεισθέντων καθιδρυμάτων καὶ νὰ ἐπιλάβηται τοῦ ἐκκαθαρισμοῦ τῶν κτημάτων καὶ ὑπάρχοντων τῶν διαλυθέντων κληρικῶν ταγμάτων κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ παρόντος νόμου. Ο ἐκκαθαρισμός τῶν κτημάτων καὶ ὑπάρχοντων, ὅστις γενήσεται μετὰ τὴν κλεῖσιν τοῦ τελευταίου διδάσκοντος καθιδρύματος τοῦ κληρικοῦ τάγματος, ἐκτελεσθήσεται κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ ἀριθμοῦ 7 τοῦ νόμου τῆς 24 Μαΐου 1825. Ἐν τούτοις μετὰ τὴν προαφαίρεσιν τῶν συντάξεων, ἀς προβλέπει ὁ νόμος τοῦ 1825, ἡ τιμὴ τῶν κτημάτων τῶν κτηθέντων μετὰ τίνων ὑποχρεώσεων ἢ ἐκείνων, ἀπερ δὲν θὰ ἐπιστραφῶσι τοῖς δωρηταῖς ἢ κληρονόμοις ἢ δικαιούχοις τῶν δωρητῶν ἢ διαθήκας ποιησαμένων, θὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἐπαύξησιν τῶν ἐπιχορηγιῶν τοῦ κράτους πρὸς κατασκευήν ἢ ἐπέκτασιν τῶν σχολικῶν οἴκων καὶ παροχὴν βοηθείας πρὸς ἐνοικίασιν. Τὰ κτήματα καὶ τὰ ὑπάρχοντα τὰ ὀρισμένα πρὸς τὰς σχολικὰς ὑπηρεσίας ἐν τοῖς κληρικοῖς τάγμασιν, ἀπερ ἀποβλέπει ἡ τελευταὶ παράγραφος τοῦ ἀριθμοῦ α' θὰ ὀρισθῶσιν ὑπὲρ τῶν ἀλλων συμφώνως πρὸς τὸν νόμον ὑπηρεσιῶν τοῦ κληρικοῦ τάγματος. Πᾶσα δὲ πρᾶξις προκατοχῆς ἢ ἀπαιτήσεως ὀφείλει, ἐπὶ ποινῇ ἐξαιρέσεως, νὰ γένηται κατά τοῦ ἐκκαθαριστοῦ ἐν διαστήματι ἔξ μηνῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ὀριζομένης πρὸς κλεῖσιν τοῦ καθιδρύματος. Παρελθούσης τῆς προθεσμίας τῶν ἔξ μηνῶν, ὁ ἐκκαθαριστής προβαίνει εἰς τὴν νόμιμον πώλησιν πάντων τῶν ἀκινήτων καὶ κινητῶν, ὃν δὲν

έγένετο προκατοχὴ ἡ ἀπαιτητικὴ πρᾶξις, ἐξαιρέσει τῶν ἀκινήτων ἅπερ, ὡρίσθησαν, πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος νόμου, πρὸς ἀποχώρησιν τῶν ζώντων ἔτι μελῶν τοῦ κληρικοῦ τάγματος ἡλικιωμένων ἡ ἀπομάχων ἡ θὰ προορισθῶσι διὰ τὴν χρῆσιν ταύτην παρὰ τοῦ ἐκκαθαριστοῦ. Πᾶσα πρᾶξις ἐπὶ λόγῳ δωρεῶν κληροδοτημάτων γενομένων ἐπὶ τοὺς δήμους καὶ εἰς δημόσια καταστήματα ἐπὶ τῷ ὅρῳ ἰδρύσεως σχολῶν ἡ παιδοκομείων διευθυνομένων ὑπὸ κληρικῶν ταγμάτων κηρυχθήσεται ἀπαράδεκτος, μὴ γινομένη ἐντὸς δύο ἐτῶν ἀπὸ τῆς αὐτῆς χρονολογίας. Βούλευμα δὲ τῆς δημοσίου διοικήσεως θὰ ὁρίσῃ τὰ μέτρα τὰ δυνάμενα νὰ ἔξασφαλίσωσι τὴν ἐκτελέσιν τοῦ παρόντος νόμου.

Ἄρθρον 6. Καταργοῦνται ἄπασαι αἱ διατάξεις τῶν νόμων βουλευμάτων καὶ πράξεων τῆς δημοσίου ἔξουσίας, αἱ ἀντιβαίνουσαι ἐπὶ τὸν παρόντα νόμον καὶ ἴδιᾳ τὸ ἀρθρον 109 τοῦ βουλεύματος τῆς 17ης Μαρτίου 1808. Ο παρὸν νόμος μετὰ σύσκεψιν καὶ παραδοχὴν παρὰ τῆς Γερουσίας καὶ τῆς Βουλῆς ἐκτελεσθήσεται ὡς νόμος τοῦ κράτους.

Ἐγένετο ἐν Παρισίοις τῇ 7ῃ Ιουλίου 1904

Αἰμíλιος Loubet.

Ἐν ὀνόματι τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας

Ο Υπουργός τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως καὶ
τῶν Ωραίων Τεχνῶν

Ο Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου

J. Chaumié

Υπουργός τῶν ἐσωτερικῶν καὶ θρησκευτικῶν

E. Combes.

Ἡ πρώτη συνεδρία τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀντιπροσωπευτικῆς Συνόδου» τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. -Τῇ 7 παρελθόντος Ιουλίου συνεκροτήθη ἡ πρώτη συνεδρία τῆς ἀρτίως ἐν Ἀγγλίᾳ συστάσης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀντιπροσωπευτικῆς Συνόδου, περὶ ἣς ἐγράφομεν ἐν τῷ B' τεύχει τῆς «Ν. Σιών». Τὸ νέον τοῦτο ἐκκλησιαστικὸν σῶμα ἀπηρτίζετο ἐξ ἀμφοτέρων τῶν Συγκλήτων ἐνωθεισῶν ἐν κοινῇ συνελεύσει, καθημένης ἐκάστης συνήθως μετὰ τῶν τριῶν αὐτῆς Βουλῶν ἴδιαιτέρως, ἐν τῇ ἴδιότητι ἐξ ἐκκλησιαστικῶν ἀντιπροσωπειῶν. Τῆς δράσεως αὐτῆς κατήρξατο ἡ Σύνοδος ἄνευ τῆς τυπικῆς ἀδείας τοῦ Παρλαμέντου καὶ ἄνευ ὡρισμένου κανονισμοῦ. Κατὰ πρῶτον προύταθη ὑπὸ τῶν προεδρευσάντων ἀρχιεπισκόπων πρὸς ἐξέτασιν τὸ ἐν τῇ παρούσῃ ἐποχῇ ἀπασχολοῦν τὴν

κοινωνίαν ζήτημα περὶ περιστολῆς τοῦ ἀλκοολισμοῦ, τὸ περὶ οὗ νομοσχέδιον (Licencing Bill) συνεζητήθη ἐν τῷ Παρλαμέντῳ. Τὸ ἴδιαίτερον τοῦ νέου σχεδίου συνίσταται ἐν τούτῳ, ὅτι δι' αὐτοῦ τὸ δικαίωμα τοῦ παρέχειν ἡ ἀφαιρεῖν τὴν ἄδειαν πρὸς πώλησιν ποτῶν αἱρεται ἀπὸ τῶν κατὰ τόπους ἀρχόντων καὶ παραδίδοται εἰς ἀνάτερον κύκλον, τὰς συνελεύσεις τῶν κομητειῶν, καὶ πλὴν τούτου εἰσάγεται σύστημα ἀνταμοιβῆς τῶν ἔχοντων κεκλεισμένα πρατήρια πνευματωδῶν ποτῶν. Πρόσωπα ἐνδιαφερόμενα ύπερ τοῦ λαοῦ εὑρον ἀναγκαῖον, ὅπως χάριν μείζονος ἐλευθερίας περὶ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τοιούτων πρατηρίων ταχθῆ ὡρισμένη προθεσμία, μεθ' ἣν νά εἶνε δυνατὸν νά κλείωνται ταῦτα καὶ ἄνευ ἀποζημιώσεως. Ἐν τοιούτῳ πνεύματι ἔξεφράσθησαν καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ Συνελεύσεις καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς τύπος. Τοῦτο ἐθεωρήθη ἔκφρασις τῆς γνώμης ὅλης τῆς Ἐκκλησίας καὶ προύκαλεσε τὴν κατὰ τῶν ἐπισκόπων δυσαρέσκειαν καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ, παροξυνθέντος διὰ τὴν ἐπίκρισιν τοῦ νομοσχέδιου αὐτοῦ, καὶ τῶν οἰνεμπόρων, ἔκφρασθέντων περὶ διαλύσεως (disestablishment) τῆς ἐκκλησίας. Ἐν τῇ ἀντιπροσωπευτικῇ Συνόδῳ, ἥτις ὥφειλε νά διατυπώσῃ τὴν γνώμην τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, τὸ ζήτημα προσέλαβεν αἴφνης ἀλλοίαν τροπήν. Παρὰ τὴν ἀρνητικὴν στάσιν τῶν Ἀνω Βουλῶν, ἐν ταῖς Κάτω Βουλαῖς καὶ ταῖς Βουλαῖς τῶν λαϊκῶν ἡ πολυαριθμοτέρα μερὶς ἔλαβεν ἀπόφασιν δικαιολογοῦσαν τὸ νομοσχέδιον, ὅπερ καὶ ἐγένετο ἀποδεκτὸν διὰ φωνῆς ὅλης τῆς Συνόδου. Οὕτω δὲ τὸ πρῶτον βῆμα τῆς Συνόδου ἐδικαίωσε τοὺς τῶν ἀντιδιατιθεμένων εἰς τὸν ὄργανισμὸν τοῦτον φόβους, ὅτι ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ τάξει τῶν πραγμάτων οἱ ἐπίσκοποι ἀπολλῦσι πᾶσαν χειραγωγίαν καὶ ἐρμηνεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς γνώμης καθίστανται οἱ λαϊκοὶ καὶ ὁ κατώτερος κλῆρος. Ἡ δεύτερα ἡμέρα τῶν συνεδριάσεων ἀφιερώθη εἰς ζητήματα ἀφορῶντα αὐτὴν τὴν Σύνοδον. Τῆς εἰς τάς ἐκλογὰς τῶν λαϊκῶν ἀντιπροσώπων τῆς Συνόδου συμμετοχῆς ἀπεφασίσθη νὰ μὴ ἀποκλεισθῶσι τελείως καὶ αἱ γυναῖκες. Ἐκ τοῖς ἐπὶ τούτῳ δὲ ἔκφρασθεῖσι φόβοις ὡρίσθη, ὅτι «οὐδεμίᾳ ἐνέργεια τῆς Συνόδου δέον νὰ συντελέσῃ εἰς ἐλάττωσιν τῆς πληρεξουσιότητος καὶ περιστολὴν τῶν καθηκόντων τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἐπισκόπου καὶ πρὸς καθορισμὸν τῶν «διαφόρων καθηκόντων τῶν ἐπισκόπων, τοῦ κλήρου καὶ τῶν λαϊκῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸν βίον» προύταθη νὰ ὀρισθῇ ἴδιαιτέρα ἐπιτροπὴ.

Τὸ Ἀθανασιανὸν Σύμβολον ἐν Αγγλίᾳ.- Ἡ πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Ἀντιπροσωπευτικῆς Συνόδου συνελθοῦσα Σύγκλητος τῆς ἐπαρχίας Καντερβούριας παρουσίασε νέαν δήλωσιν τῶν ἐπισκόπων περὶ τοῦ, οὕτω λεγομένου, Συμβόλου τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Αἱ τελευταῖαι ἀπόπειραι πρὸς ἐπίσημον ἐπαγωγὴν μεταβολῶν τινων ἐν τῷ Συμβόλῳ τούτῳ εἴτε ἐν τῇ χρήσει αὐτοῦ ἐξήγειραν οὐ μικρὰν κίνησιν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀκεραιότητος τοῦ σεπτοῦ τούτου δογματικοῦ μνημείου. Ἐν σειρᾷ ὅλη λόγων, ἀποφάσεων, συλλαλητηρίων, ἀρθρῶν καὶ ἐπιστολῶν ἐν ταῖς Ἐκκλησιαστικαῖς ἐφημερίσιν, ἡ συντηρητικωτέρα μερὶς τῶν Ἀγγλικανῶν προσεπάθησε ν' ἀποδείξῃ καὶ τὸ ἄκαιρον οἰωνδήτινων μεταβολῶν καὶ τὴν πλήρη πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον συμφωνίαν τῶν φράσεων ἐκείνων τοῦ Συμβόλου περὶ τῆς πρὸς σωτηρίαν ἀναγκαιότητος τῆς ὁρθῆς

πίστεως, αἵτινες φαίνονται ιδιαζόντως σκανδαλιστικαὶ εἰς τοὺς ὄπαδοὺς τοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττον «ἄνευ δογμάτων» Χριστιανισμοῦ. Σὺν ἄλλοις πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ βαθέος πρὸς τὸ Σύμβολον τοῦτο σεβασμοῦ οἱ ύπερασπισταὶ ἐστηρίχθησαν καὶ ἐπὶ τοῦ ὅτι ἐν τῇ Ἀνατολικῇ, καὶ ιδίως τῇ Ρωσσικῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦτο καταχωρίζεται ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ἐν χρήσει ιεροτελεστικῶν βιβλίων, οἷον τὸ Ὡρολόγιον. Ὄλοκληρος ἡ ἄνω Βουλὴ ὥρισθη ὡς Ἐπιτροπὴ διασκεψομένη περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου τῆς εἰς τὸ Σύμβολον ἐπιφορᾶς μεταβολῶν. Υπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην ἡ ἄνω Βουλὴ συνεδριάσασα δύο ἡμέρας, 5 καὶ 6 Ιουλίου, ἔξεθετο τὰ ἀποτελέσματα τῶν συνδιασκέψεων αὐτῆς, ἀτινα, εἰ καὶ πως ἀντιτιθέμενα πρὸς τὸ Σύμβολον, ἀποφαίνονται ὑπὲρ ἀσφαλοῦς διαφυλάξεως τῆς εἰς τὴν Ἀγίαν Τριάδα καὶ τὴν ἐνσάρκωσιν καθολικῆς πίστεως, τῆς ἐν αὐτῷ περιεχομένης. Ἐν τέλει, διὰ πολλοὺς λόγους ἀνεβλήθη ἡ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀπόφασις, τῆς ἐπιτροπῆς συστησάσης, ὅπως μηδεμίᾳ ὁριστικὴ μεταβολὴ ἐν τῷ Quicunque ἡ περὶ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ ἐπενεχθῇ, ἐφ' ὅσον ἡ Ἐκκλησίᾳ δὲν ἐκφράζει σαφέστερον τοιαύτην γνώμην.

Τὸ ἐν Βηρυτῷ Πανεπιστήμιον τῶν Ἰησουϊτῶν. - Εἰς τὰς τρεῖς σχολὰς τοῦ ἐν Βηρυτῷ Πανεπιστημίου τῶν Ἰησουϊτῶν (θεολογικὴ, φιλοσοφικὴ, ἱατρικὴ) προσετέθη τελευταίως καὶ τετάρτη ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ἀνατολικὸν Ἰνστιτοῦτον. Ἡ σχολὴ ἴδρυθη δοκιμαστικῶς πρὸ διετίας, ἦδη δὲ μετὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐπιτυχίας ἐκοινοποιήθη ἡ τε σύστασις καὶ ὁ ὄργανισμὸς αὐτῆς. Δέχεται δύο εἰδῶν φοιτητὰς τακτικοὺς διὰ δύο ἡ τρία ἔτη καὶ τοὺς ἐλευθέρους ἀκροατάς, ἐξ ὧν οἱ μὲν πρῶτοι ὑποχρεοῦνται νὰ διανύσωσι τὴν ὅλην σειρὰν τῶν ὑποχρεωτικῶν μαθημάτων καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν ὅσα ἀν θελήσωσιν, οἱ δὲ δεύτεροι ἀκούουσι μόνον μαθήματα τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν. Ὁ πλήρης κύκλος τῶν σπουδῶν διανύεται ἐν τρισὶν ἔτεσι, περιλαμβάνων πέντε μαθήματα ὑποχρεωτικὰ καὶ τρία προαιρετικά. Τὰ ὑποχρεωτικὰ μαθήματα εἶναι ἡ Ἀραβικὴ κλασικὴ τρία ἔτη. Συριακὴ δύο ἔτη. (1^{ον} καὶ 2^{ον}). Ἐβραϊκὴ, δύο ἔτη (2^{ον} καὶ 3^{ον}). Ἰστορία καὶ Γεωγραφία τῶν Ἀνατολικῶν χωρῶν, τρία ἔτη. Ἀρχαιολογία ἀνατολικὴ, δύο ἔτη (2^{ον} καὶ 3^{ον}). Τὰ δὲ προαιρετικὰ εἶναι: Καθομιλουμένη ἀραβικὴ, τρία ἔτη. Κοπτικὴ δύο ἔτη (1^{ον} καὶ 2^{ον}) καὶ Ἐλληνορωμαϊκὴ Ἀρχαιολογία, τρία ἔτη. Εἰς τὸ τέλος τοῦ τρίτου ἔτους ἔστι δ' ὅτε καὶ τοῦ δευτέρου δίδοται τοῖς τακτικοῖς φοιτηταῖς μετὰ ἐπιτυχῆ ἐξέτασιν ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν μαθημάτων Δίπλωμα ἀπολυτήριον. Εἰδικὸν δὲ δίπλωμα Διδάκτορος τῆς ἀνατολικῆς Σχολῆς (Docteur de la faculté Orientale) δίδοται εἰς πάντα ἀπόφοιτον, ὅστις μετὰ τὸ πρῶτον δίπλωμα ἐμφανίσῃ καὶ ύποστήσῃ ἐπιτυχῶς γραπτὴν θέσιν. Ἡ ἰδρυσις τῆς νέας σχολῆς ἀποτελεῖ σπουδαίαν πρόοδον διὰ τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Ἀγίου Ιωσήφ.
